

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• VI. évfolyam • 2014 • 4. (22.) szám •

TARTALOM

MŰHELY

- Beke Sándor: Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában (III.). Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az Erdélyi Toll öt éves évfordulóján 3

IRODALOMTÖRTÉNET

- Pomogáts Béla: Ember az embertelenségben 33
Bertha Zoltán: Bálint Tibor, az erdélyi sors különleges szavú megörökítője 44

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

- Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XIX. 49

ÉLETMŰ

- Kozma László: Juhász Gyula költői világa (II.) 54

MÚZSA ÉS LANT

- Beke Sándor: A varrógép 84
Kiss Székely Zoltán: Ebháti elégiák 85
P. Buzogány Árpád versei 87
Csire Gabriella: Regélő napkelet (VIII.) 89
Tar Károly verse 91
Albert-Lőrincz Márton versei 92
Czirják Edit verse 95
Ferenczi Enikő: Harmat (II.) 96
Elekes Ferenc versei 100
P. Buzogány Árpád: Ló ajándékba 102
Tar Károly: Pánik (X.) 109
Demeter Attila: XXI. századi négysorosak 117
Csontos Márta versei 118
Ráduly János: Haikuk 121
Elekes Ferenc: Mit kell megcélozni? 122
-
-

Fülöp Kálmán versei	124
Molnos Ferenc: Kand úr	125
Kiss Lehel: Lírai pillanatsfelvételek	130
Ráduly János: Féltperces történetek (V.)	136
Bartus Rozi versei	146
Kozma László: A költészet világa (IV.)	147
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Ráduly János: Találós mesék (IV.)	157
Szöcs Katalin: Fokos (V.)	160
MARADANDÓ MŰVÉSZET	
Kedei Zoltán: Telet idéző műtermi gondolatok	164
FILOZÓFIA	
Balázs Sándor: Köznapi filozófia (IX.)	166
HIT ÉS ÜZENET	
T. Ágoston László: Karácsonyi gondolatok	168
Czirják Edit: Gondviselés	169
Fülöp Kálmán: Karácsonyeste	169
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK	
Csíki András (174), Jancsik Pál (177), P. Buzogány Árpád (196), Tar Károly (197), Beke Sándor (200) gyermekversei P. Buzogány Árpád (170), Nagy Irén (178), Mester Györgyi (199) gyermekprózája	

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

- ◆ Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆
- ◆ Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** ◆
- ◆ Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** ◆
- ◆ Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** ◆
- ◆ Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** ◆ Gazdasági vezető: **Beke Klára** ◆
- ◆ Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 ◆
- ◆ Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. ◆
- ◆ Honlap: www.erdelyigondolat.ro ◆ E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ◆
- ◆ Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆ Nyomda: Erdélyi Gondolat ◆
- ◆ A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen ◆
- ◆ Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 80 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR ◆
- ◆ Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban ◆
- ◆ A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette ◆ Borítóterv: Beke Sándor-Olivér ◆
- ◆ Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc ◆
- ◆ **ISSN 2066 — 8929** ◆

Beke Sándor

Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában (III.)

Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal,
költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal
az *Erdélyi Toll* öt éves évfordulóján

(Albert-Lőrincz Márton • Barabás István • Barcsay Andrea-Krisztina
Bertha Zoltán • Bodó Márta • Brauch Magda • Buksa Éva-Mária
Csatáné Bartha Irénke • Demeter Attila • Fülöp Kálmán • Józsa Miklós
Kiss Lehel • Málnási Ferenc • Nagy Székely Ildikó • P. Buzogány Árpád
Pomogáts Béla • Szekeres Lukács Sándor • Tar Károly)

III.

AZ ERDÉLYI TOLL ELSŐ ÖT ÉVFOLYAMÁNAK (2009–2013) SZAKMAI ÉRTÉKELÉSE

BEKE SÁNDOR: Az első *Erdélyi Toll*-szám megjelenése után 2009 őszén robbanásszerűen jelentkezett a meglepően nagy és pozitív sajtóvisszhang Sepsiszentgyörgytől Kolozsvárig, Temesvártól Marosvásárhelyig, Gyergyószentmiklóstól Besztercéig, Székelyudvarhelytől Aradig, Nagybányától Erdőszentgyörgyig, napi- és hetilapok mutatták be az új folyóiratot, ezt követően pedig 2010-től az erdélyi magyarság legrepresentatívabb napilapjai, a marosvásárhelyi *Népújság*, a kolozsvári *Szabadság* és az aradi *Nyugati Jelen* szemlézték időnként az új, negyedévente megjelenő folyóiratot.

Az első szám (2009. 1.) szakmai-szellemi „derekasságára” is alapozva az *Erdélyi Toll*at köszöntő és bemutató írások szerzői első perctől bizalmat fektettek a székelyudvarhelyi kezdeményezésbe, a szerkesztő- és munkatársi gárdába.

Szakmailag milyennek ítéli meg az Erdélyi Toll eddigi évfolyamait, számait?

BERTHA ZOLTÁN: A folyóiratban a sokszínűség az egyik legrokonszenvesebb vonás. A sokféle téma, gondolat, önismereti vizsgálódás a legkülönbözőbb területeket kapcsolja össze: irodalom, történelem, néprajz, művészet: lenyűgöző bősége annak a tudáskincsnek, amely a Székelyföldet amúgy is jellemzi, de amely csak így, ilyen grandiózus vállalkozások révén juthat igazán a felszínre és kerülhet valóban szélesebb befogadórétegek közébe is. A sokoldalúság egyfelől, s a mindezt összekapcsoló bensőségesen közös elhivatottság és nemzetszeretet az, ami szakmailag is kitűnővé emeli a lapot. Eddigi számaiban egyre gazdagabb hely- és irodalomtörténeti közleményekkel, egyre bőségesebb és változatosabb szépirodalmi, gyermekirodalmi rovattal találkozhatunk, s egyúttal egyre népesebb szerzőgárdával is. S az is emelheti még tekintélyét, hogy a szerteágazó kulturális ismeretanyagot élvezhetően olvasható, koncepciózusan összefogott módszerrel, egyszersmind színpompásan és érdeklődést felkeltő módon tudja tálni. Sohasem válik így unalmassá, hanem inkább ünneppé lesz csakugyan egy-egy szám megjelenése; szinte almanach- vagy antológiászerű kézikönyvként forgatható minden egyes összeállítás, amely nem vesz időszívségéből, hanem újra és újra elővehető lapszámként mindig kínál visszakeresésre is okvetlenül érdemes írásokat, tanulmányokat, verseket.

KISS LEHEL: Átlagolvasóként először is azt mondanám, hogy az *Erdélyi Toll*at jó kézbe venni. Ha egy szót sem olvasna el belőle az ember, akkor is él-ménnyel gazdagodna: a papír kellemes tapintásának (a folyóiratok viszonylatában) ritka élményével. Ez pedig egyáltalán nem elhanyagolható szempont! Az *Erdélyi Toll* se nem túl nagy, se nem kicsi, nem merev a borítója, és vastagságához képest meglepően könnyű. Attól sem kell tartani, hogy lapjaira hullik szét — kinyitva is ügyesen megfekszi az asztalt. Szeretem, hogy nem „szériagyártmány” a borító sem, hanem minden egyes szám esetében külön műalkotás ringat lírai hangulatba. Az alkalmanként felbukkanó, cilinderes gentlemannel is mindig „jól el lehet beszélgetni,” azt azonban még nem árulta el, milyen összefüggést találni közte és a fejléc között. Lehet azonban, hogy ez csak engem zavar egy picit.

Lelkészként a felbecsülhetetlen szellemi kincseket rejtő, gazdag kínálatból a *Hit és üzenet* rovatot emelném ki. Erdély, de mondhatni, hogy az egész Kárpát-medence magyar irodalmi és művelődési — tehát nem egyházi kiadású — folyóiratai között eddigi ismereteim szerint az *Erdélyi Toll* az egyetlen, amely ígét hirdet. Egyháztörténet, népi vallásosság, vallásszociológia, egyházi művészetek stb. témában más folyóiratokban is szép számmal találni írásokat, de bibliai alapú elmélkedéseket, tanúságtételeket, az Istennel való személyes kapcsolat megéléséről szóló tanításokat eddig csupán az *Erdélyi Toll*ban olvastam. Történelmünk eseményei és jelentős személyiségei azt hirdették és hirdetik, hogy a nemzet megmaradásának és felemelkedésének egyedüli útja a Szentírás tanításához, a személyes Istenhez való odafordulás, illetve visszatérés. A harmadik évezred küszöbén, amikor Európa el akar felejtkezni arról, mit is köszönhet a kereszténység-

nek/keresztyénségnek, és amikor az úgynevezett fővárosban már karácsonyfát sem mernek állítani, a Kárpát-medencében, Európa tényleges földrajzi központjában egy folyóirat (és nem is egyházi!) konzervatív keresztény/keresztyén értékeket képvisel, és nyíltan felvállalja a Jézus Krisztusról szóló örömmüzenetet. Bár, minden elfogultság nélkül jelenthetjük ki, hogy az *Erdélyi Toll* szent szolgálatot végez.

Gyermekeknek (is) szóló írások szerzőjeként számomra külön öröm, hogy a sok komoly téma és rovat mellett az *Erdélyi Toll* a még vidáman játszadozó és a felnőttek szívében már megcsendesedett gyermekvilágot is megpróbálja elérni. Jó ötlet volt nem valahová, a laptest közepére beilleszteni ezt a rovatot, hanem leg hátulra, abból a megfontolásból — gondolom —, hogy a fiatal olvasónak ne kelljen sokat keresgélennie, ha mesét, neki szóló verset kíván olvasni. Ugyanakkor jelzésértéke is van ennek a gesztusnak: úgy zárni be valamit — ez esetben a folyóirat minden számát —, hogy a figyelem a jövőt jelentő gyermekekre irányuljon, reményteljes kapunyitás tulajdonképpen. Jellegzetességük az itt megjelenő írásoknak, hogy nem nyugatiak, nem svédek, nem „trendiek”, hanem magyarosak, erdélyi ízűek; olyanok, amiktől nem kell tartani, hogy megmérgezik gyermekeink, unokáink lelkét.

BRAUCH MAGDA: Az *Erdélyi Toll* rendkívül sokoldalú, színvonalas, vonzó folyóirat. Már másutt említettem: örülök annak, hogy politikamentes. Ezúttal kö-zérhető stílusát emelném ki, ami olvasmányossá, emészthetővé, élvezetessé teszi, ellentétben más irodalmi folyóiratokkal, melyek inkább a posztmodern stílust részesítik előnyben. Ez is kell — ha valóban az, és nem valami zagyaság —, de az olvasók nehezen emésztik meg. Ezen kívül szeretném kiemelni az *Erdélyi Toll* — és általában a Beke Sándor „műhelyéből” kikerülő sajtótermékek — gondos, igényes szerkesztését. Szinte egyetlen sajtó- vagy helyesírási hibát sem lehet találni a szövegekben, és nyelvhelyességi szempontból is minden kifogástalan. Ezt a körülményt mindig külön megcsodálom, mert van összehasonlítási alapom, és József Attila intelmére emlékeztet: „...dolgozni csak pontosan, szépen, / ahogy a csillag megy az égen, / úgy érdemes”.

TAR KÁROLY: A szakavatott elemzés oly időigényes, hogy erre csak kevesen vállalkozhatnak, de feltételezhető, hogy az átlagolvasó szintjéről megfogalmazott véleményemben is akad majd hasznosítható gondolat.

Jelzőkarók szükségesek, azért a hat kérdésben megfogalmazásakor használt véleményekből leegyszerűsítve megállapíthatom: az *Erdélyi Toll* olyan, öt esztendeje élő, irodalmi és művészeti folyóirat, amely szellemi otthona kíván lenni az erdélyi és világban élő minden magyar alkotónak és érdeklődőnek. Kétszázvalahány oldalas számokkal immár több ezer oldalnyi irodalmat közölt a legkülönbözőbb műfajban, munkatársainak száma százon felül, világhálón megjelenő honlapját tízezernél többen látogatják, fele részben erdélyiek. Legnagyobb nyomta-

tott példányszáma hatezer volt, anyagi háttéréről annyit tudni, hogy támogatlan, sajtóvisszhangja jó, jelentős erkölcsi támogatást jelentő, jelenléte az erdélyi médiában dicséretes.

Rovatai szerint — néhány tavalyi lapszám alapján — íróközpontú, ezt szolgálja a címlapra kiemelt szerzőnévsora, de az évfordulók alkalmából írottak, az emlékezések, a *Sors és pálya* és az *Írói hagyaték* rovat. A *Műzsa és lant* rovatban jelenkori költők szerepelnek, nevelő jellegű az *Anyanyelvünk épségéért* és az *Élő néphagyományok, Históriai ének, Könyveink világa*. Az *Erdélyi Toll* — *gyermekeknek* (rovat) amolyan melléklet. Erről a *Napsugár* volt főszerkesztőjeként (a továbbiakban) fogalmaznék meg egy(-egy) gondolatot.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Előre szeretném bocsátani, hogy nem vagyok irodalmár szakértő, csak egyszerűen szeretem a magyar irodalmat, szeretettel olvasom Balassi Bálinttól Beke Sándorig a szép magyar verseket, de más jellegű irodalmi műveket, elemzéseket. Az *Erdélyi Toll* szellemi műhely számait azért értékelem igen fontosnak, mert oldalain megjelennek a régi klasszikus magyar irodalom gyöngyszemeitől kezdve a kortárs magyar irodalom legfrissebb alkotásai. Figyelemmel és szeretettel olvasgatom e lapban megjelent tanulmányokat is, még akkor is, ha nem minden megállapítással értek egyet. Megemlítem ezek között például Sebestyén Péter *Az erdélyi magyar kereszténység* című tanulmányát, melyben a sok fontos és értékelhető megállapítás mellett nagyfokú elfogultságot tapasztalhatunk, hiszen a római katolikus egyház értékteremtő vonásai mellett elhallgatja azt, hogy a Habsburgok által protezsált egyházi vezetők egy része bizony még attól sem riadt vissza, hogy e gyászos emlékezetű uralkodóházzal egyetértve az erdélyi magyarságot kiírta. Elég, ha csak Náprágyi Demeter erdélyi római katolikus püspök és II. Habsburg Rudolf császár tevékenységére gondolunk, akik ki akarták irtani a teljes erdélyi magyar nemességet, az akkori magyar politikai elitet. Ahogy már sokan megírták, nem István királlyal kezdődik a magyarság keresztény hitének a megjelenése a Kárpát-medencében, hiszen a magyarok egy része már korábban is keresztény volt, itt elegendő megjegyezni, hogy az ún. honfoglalók sírjaiban számos sírban keresztet találtak, de az avarnak nevezett magyarok sírjaiban is szintén keresztet lehetett találni. Szapolyai János vagy a fia, Szapolyai János Zsigmond, mint törvényes és szabályosan megválasztott magyar királyok a magyarság érdekét védték az idegen érdekekkel szemben, mint ahogy az sem igaz, hogy János Zsigmond erőszakos hitújító lett volna. Szerintem el kellene olvasni a fiatalon meghalt király életéről szóló írásokat, mint ahogy a csíksomlyói Mária-tisztelet is Babba Máriára vezethető vissza, jóval János Zsigmondot megelőzően már 1444-ben búcsúra jártak Csíksomlyóra.

Van olyan szerző is, akinek sok megállapításaival egyet lehet érteni, mint amilyen például Málnási Ferenc, aki nagyon fontos és megszívlelendő megállapítást fogalmaz meg írásaiban. A nagy tudással rendelkező szerző azonban következetesen a finnugor elmélet elkötelezettje, és bizony itt is nem ártana az utóbbi évti-

zedek kutatásait figyelembe venni, melyek szerint a finnugor elmélet nyelvészeti megállapításait nem lehet kiterjeszteni a történelemre, a finnek ugyanis manapság azt mondják már akadémiai szinten is, hogy barátság van, de genetikai kötődés a finnek és a magyarok között nincs.

Az előbb említett példákat viszont csak azért hozom fel, mert maga az *Erdélyi Toll* egy olyan szellemi műhely, amelyben különböző, egymással vetélkedő vagy éppen ellentmondó vélemények is megjelenhetnek, mely más lapoknál azonban bizony nem tapasztalható meg.

BARABÁS ISTVÁN: Ha belepillantunk az *Erdélyi Toll* eddigi számainak tartalomjegyzékébe, elsősorban a tematikai sokszínűség és a felvonultatott szerzők nagy száma tűnik szemünkbe. Külön érdekemül írom, hogy igyekszik pótolni a *Cimborá* és a *Közoktatás* megszűnte után támadt űrt: bőven közöl gyermekirodalmat és pedagógiát. Fontosnak érzem továbbá, hogy interjúival, önéletrajzi jegyzeteivel emberközelbe hoz írókat, művészeket, tudósokat. Az ilyen természetű anyagok dokumentumértéke az idő múlásával egyre növekszik, mert jövőbeli kutatók számára tálcán kínálják forrást. Gondolok itt például arra, amit az *Erdélyi Toll* Demény Lajos akadémikus történészről nem sokkal halála előtt megörökített, de ugyanígy fennmaradtak pótolhatatlan emlékek Fodor Sándorról, Beke Györgyről, Imreh Istvánról, Benkő Andrásról stb. Szakmailag böngészve tovább a megjelent számokat, zavarnak a terjedelmi aránytalanságok, gondolok itt a nehézkés, filozófálgató tanulmányokra, némely gyermekreg illusztrációra, egy-egy modern verselésre. Szolgáljon a szerkesztők mentségére, hogy segíteni igyekeznek a pályakezdő fiatalokat képességeik bizonyítására, hátha-hátha...

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Az *Erdélyi Toll* sajtóvisszhangja szerintem nem egészen tükrözi a folyóirat rangját. Mintha a látszólag nagyobb tekintélynek örvendő irodalmi lapok elzárkóznának tőle. Arisztotelész mondotta volt, hogy a szégyenletes szavak szégyenletes tettekhez vezetnek. És ez fordítva is igaz lehet. Az irigység, a féltékenység, az alattomoság, a nagyképűség, a káröröm rossz dolgok, és tettként is alávalók. Az, hogy egy-két múlt rendszerben is már létező és a rendszerváltás után átalakuló, nevet váltó irodalmi kiadvány úgy tesz, mintha nem venné észre, hogy új is van a nap alatt, félreértelmezhetetlen gesztust takar!

BODÓ MÁRTA: Változatosak az eddigi számok, a sokféleség műfaji és tematikai értelemben egyaránt jellemző rá.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Az ERDÉLYI TOLL eddigi számainak szakmai értékelésére nem vállalkozom, mert nem ismerem, milyen tartalomsszervező elveket követtek a szerkesztők, csak egyszerű olvasói minőségben fogalmazhatom meg véleményemet.

A sajátos kultúrának ezen a földrajzilag jól behatárolható területén a publicisztika síkján a megőrző szerepe kap hangsúlyt. Ezért a folyóirat munkája hídverés a klasszikus magyar irodalmi művek (lásd a folyóirat számaiban Batsányi, Berzsenyi, Kazinczy, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Madách műveit) és a 20. század irodalmi alkotásai, valamint a jelenkor kulturális értékei, illetve törekvései felé.

Az *Erdélyi Toll* törekvése összekapcsolni, szerves egészbe foglalni az egyetemes magyar kultúrártékeket és a Székelyföld kulturális hagyományait. Ezért felvállalta a közéleti kultúra — a néprajz, a hagyományőrzést szolgáló és történelmi múltat feltáró írások, írói életpályák bemutatása, irodalomtörténeti, nyelvészeti, ill. nyelv művelési tanulmányok, elemzések, tudományos értekezések, gyermekirodalom, a hitélet és művészet területét érintő alkotások — sokszínű, de koherens egységbe foglalását és a multikulturális társadalom különböző gyökerű és fókuszú műveinek megismertetését, az irodalmi kánon felmerülésének kockázatával.

A tenni, a szolgálni akarás szenvedélye hatja át az anyanyelvőrzés, a nemzeti értékmentés védelmében kifejtett munkáját. Élvezetes, szép, jó ízlésű grafikai megjelenítésben, kulturális-irodalmi-művészeti értékek tárháza e folyóirat. A sok pozitív visszajelzés nem ok a hiú elbizakodásra, sőt még magasabbra kell emelni a mércét! A szerkesztőgárda továbbra is a minőségre kell helyezze a hangsúlyt, mert közismert, az önelégülés az előrehaladás akadályá...

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE: A folyóirat szerkesztése, fenntartása küldetés, egyfajta szellemi bástya, falai közt a mérték — az érték. A szerkesztői bizottság méltón képviseli ezt a célkitűzést. Az alkotók népes táborát megmérettetésre sarkallja, tükröt tart, ösztönöz, összefogásra készíteti a Kárpát-medence szellemi erőit, kitekintési lehetőség is egyben esetleges személyes korlátaink közül. Nekem, néprajzgyűjtőnek, magyartanárnak, költőnek és műfordítónak a reményt is jelenti, mert nemcsak Erdélyben, de az Anyaországban, a szórványban, a Kárpát-medence magyar lakta területein és a diaszpórában élőknek egyaránt szükségük van az írott szó szépségére, igazára, vigasztaló-felemelő erkölcsi erejére. Talán soha nem volt nagyobb szükség az anyanyelvre, irodalmunk, anyanyelvi kultúránk, hagyományaink megmaradására, ápolására, mint manapság. Így, egymást jobban megismerve, tudjuk jobban megérteni és becsülni értékeinket. Ez pedig nem kis feladata mindannyiunk hagyománymentő igyekezetének ebben az egyre jobban elidegenedő, önző érdekek mentén működő világunkban. A folyóirat ebben az ügyben is tesz hathatós lépéseket.

Nagy érték számomra az is, hogy Beke Sándortól, a főszerkesztőtől mindig kapok biztatást, kedves ösztönzést a folytatásra, számontartó szeretettel fogadja írásait azoknak az alkotóknak is, akik székelységüket sajátosabban élhetik meg, vállalva a Magyarországra áttelepült székely sors ódiumát is („Idegenben egyetlen kopjafa is lehet temető...” — idézet tőlem), ezzel is erősítve bennünk a székely

identitástudatot, a szülőföldhöz, a gyökerekhez való hűséget (melyek természetesen a művekben is tükröződnek) ebben a nagyon hangos és sokféle torzalkodástól sem mentes kánonban.

Az *Erdélyi Toll* méltón képviseli a Székelyföldet, sokoldalú, sokféle dallamot pengető folyóirat, a klasszikus magyar irodalom nagyjainak csapásain jár, de egybefogja a jelenkori, kortárs magyar irodalom jeles képviselőit is, ugyanakkor lehetőséget biztosít a mindig új, tehetséges lantpengetőknek is.

Ami számomra talán a legszimpatikusabb: a folyóirat gyermekirodalmi vonatkozásainak gazdagsága. Felmérve az anyanyelvi kultúra sorvadásának lehangoló adatait, a szerkesztők hamar felismerték, hogy a legkisebbeket kell még idejében olvasóvá nevelni. Ők lesznek az utánpótlás, nem mindegy, milyen könyvet, milyen olvasmányt adunk kezükbe, milyen dallamokhoz, ritmushoz szoktatjuk fogékony kis lelküket. Az *Erdélyi Toll* kiadásában megjelent, nekik írt könyvek mennyisége, a szép, esztétikus, tetszetős forma mind-mind a kiadói színvonalat dicséri. Ez a törekvés még a magyarországi kiadóknak is követendő példa lehet.

MÁLNÁSI FERENC: Az *Erdélyi Toll*at azért is ajánlom diákjaimnak, mert erdélyi magyar irodalmunk hagyományaiból építkezik, jeles erdélyi személyiségek munkásságába nyújt betekintést, rovataiban felnőttekhez és gyermekekhez egyaránt szól, műfaji sokoldalúság és tartalmi változatosság jellemzi. Érettségire készülő diákjaimnak például Pomogáts Béla tanulmányát ajánlottam, azért is, mert eltér az irodalomtörténeti tankönyvekben leírt, úgynevezett „megszokott” elemzésektől, amelyek túl komolyak, meghaladják az átlag középiskolások tudásszintjét...

DEMETER ATTILA: Mindenekelőtt kiemelném: a szerkesztők bátorságára, merészségére vall, hogy épp akkor indították útjára a lapot, amikor már tombolt a pénzügyi válság. És tették ezt különösebb háttértámogatás nélkül. Én magam is szerkesztettem lapot mintegy évtizeddel korábban, és hasonlóan rögzös úton jártam. Nagy a kockázat, és azt a legnehezebb elérni, hogy a mérce mindig magasan maradjon. Eddig megjelent számai alapján elmondhatjuk, hogy az *Erdélyi Toll* minden szempontból méltó társa (nem ellenfele) az erdélyi magyar irodalmi lapoknak. Azért nem ellenfele, mert nem versenyezni, hanem üzeni akar, és sajátos szerkesztésmódjának köszönhetően széles olvasótábort szólít meg. A prózai és verses művek mellett irodalomtörténeti, filozófiai fejtegetéseket, tanulmányokat találunk, és betekintheünk a néphagyományok világába. Nagy íróink, költőink méltatása, bizonyos művek elemzése ugyanúgy hangsúlyt kap, mint a metafizikai kérdések boncolgatása, a szülőföld iránti kötődés vagy az állandó identitáskeresés. Az erdélyi magyarságnak itt egyfajta „sorslenyomata” rajzolódik ki. Úgy vélem, hogy az *Erdélyi Toll* szerzői kivétel nélkül jól érzik magukat ebben a térben, ebben a „hazában”.

FÜLÖP KÁLMÁN: Szakmailag értékelve én a jeles minősítéssel illetném az *Erdélyi Tollat*. Igényes, célratörő. Tisztaságával és érthetőségével is belopta magát az én és az olvasó szívébe. Végigolvasom a lap minden sorát és igyekszem azok eszmei értékét kiszűrni magamnak, hogy alkalomadtán felhasználhassam.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy értékőrzőek, hogy közben olvasmányosak, sokszínűek ezek a „Tollak”. Régi és új hangok, színek, illatok különleges együttesét, összhangját teremtik meg olyan lelkesedéssel, melyben benne van a repülés, szárnyalás megélése, közben viszont nem szakadnak el a(z erdélyi) földtől, mindennapjainktól sem.

JÓZSA MIKLÓS: A rendkívüli igényességgel megszerkesztett folyóirat mindenkihez szól, aki a magyar nyelvet, irodalmat szereti. Ennek magyarázata elsősorban a hozzáférhetőség igényének szigorú követése nyelvében, témavilágában, szerkesztésmódjában, grafikai kivitelezésében.

Mikor 2012-ben első ízben kezembe vettem a negyedik évfolyamába érkezett *Erdélyi Toll* első lapszámát és ránéztem a tetszetős borítóra, azonnal éreztem, hogy hozzám is szól ez a folyóirat. A rangos munkatársi gárda nevének áttekintésekor rádöbbsentem, hogy magas igényességgel szerkesztett kiadványt tartok a kezemben. Tartalomjegyzékét olvasva meggyőződtem, hogy nem csalódtam. A változatos tematika (irodalomtörténet, művészettörténet, évfordulós megemlékezések, nyelvművelés, költészet, élő néphagyományok, hitélet, könyvszemle, gyermekirodalom stb.) még jobban felcsigázta érdeklődésemet. És amikor bele-néztem az írásokba, valósággal elbűvölt a felismerés: íme (még) egy igazán nekem (is) szóló szép folyóirat! Lapozgatás közben beleolvastam az írásokba: Kazinczy Ferenc, Bölöni Farkas Sándor, Tamási Áron, Reményik Sándor, Pomogáts Béla, Bertha Zoltán, Málnási Ferenc, szebbnél szebb költemények, Ráduly János csodálatos, kitartó gyűjtőmunkájának fel-felcsillanó darabjai, Kozma Lajos, Brauch Magda és Csire Gabriella változatos tematikájú írásai, a Benedek Elek-i hagyományt folytató *Erdélyi Toll — gyermekeknek* című rovat ámulatba ejtett. És ugyanezt a változatosságot, igényességet, az olvasóhoz szólás őszinte szándékát éreztem ki a szám írásaiból is.

IV.

AZ ERDÉLYI TOLL ÖT ÉV ÓTA „THESAURUSA, KINCSESTÁRA AZ ERDÉLYI, SZÉKELYFÖLDI GONDOLATNAK”

Az *Erdélyi Toll* két főúton halad előre: az egyiken a szépirodalmi alkotások, a gyermekirodalom, a műelemzések és az irodalomkritika fémjelzi arcélét, a másikon meg a tudományosság szándékával közölt esszék, tanulmányok, értekezések akár sajtó- és irodalomtörténetről, filozófiáról, művészettörténetről, szellemi műhelyek bemutatásáról, dokumentumok közléséről, néprajzról vagy zenetudományról lenne szó.

Milyennek találja/látja az Erdélyi Toll útjait, mit javasol szerkesztőinknek a következő évfolyamokra?

BERTHA ZOLTÁN: Az *Erdélyi Toll* kiadványsorozata tehát egy-egy számával, de együttesen, öt év óta napvilágot látó eddigi összes darabjával még inkább: thesaurusa, kincsestára az erdélyi, székelyföldi gondolatnak, amely közvetlenül kötődik és emelkedik összmagyar dimenziókba és európai látókörbe. Hiánypótló is, mert máshol alig tárgyalt témákat is boncolgat, s impozáns küllemével, formájával, meg persze belső tartalmaival azokat is magával ragadhatja, akik ugyan elfogadják a benne megtestesülő eszmeiséget, de már kissé elfáradtak és olykor közbömbösen viszonyulnak ahhoz. Mert ez a lap újra felcsigázhatja az érdeklődést: olyan izgalmas és feltűnő színességgel varázsolja el olvasóit, hogy újra megélni-külhet az a sajátosságához és egyetemességhez vonzódó öntudat, amely esetleg mára már bizonyos tekintetben és bizonyos fokig sajnos ki is üresedett. Tehát éppen a megújulást, a remény és a tudásvágy megelevenítését is szolgálja a szerkesztői törekvés, ezért koncepcióját feltétlenül vállalni kell, és ambícióját tovább bontakoztatni, terebélyesíteni, gazdagítani. A lényeg tehát, amely sugárzik ebből az egész erőfeszítésből: hogy a hagyományt éppen az újszerűség vonzásával képes újjáéleszteni, revitalizálni. Azzal tud lelkesíteni, ami úgy tartozik a múlthoz, hogy egyszerre lesz jövőnk evidenciája: záloga, garanciája, távlata is. A hagyomány, a tradíció forradalma ez, kissé emelkedetten fogalmazva. S az ilyen forradalom — a magunk megőrzésének akarata — mentheti csak meg a magyarságot a tagadhatatlan folyamatos sorvadástól, térvésztestől, előregedéstől. A fiatalos lendület, az odaadó és kitartó áldozatkészség, a vállalkozói fáradhatatlanság és tántoríthatatlanság. Az az állhatatosság, amely korosztályoktól függetlenül is egymás társává avathat írókat, tudósokat, művészeket a magyar glóbusz minden tájáról, régiójából, szegletéből. A helytállást és a hűséget exponáló program világos, az energia és az erő szükséges, mert ahogy Lászlóffy Aladár kitalálta és az ő nyomában Cseke Péter is annyit emlegeti: csak tanulni kell a saját örökségünkből, ragaszkodni hozzá minden körülmények között és ellenére is, csak hallgatni elő-

deinkre és folytatni, követni munkálkodásukat, táplálkozni biztató példájukból: vagyis „legyen eszünk, ha már volt”.

KISS LEHEL: A 4. és az 5. kérdésre is vonatkozó válaszom a következő: Hangsúlyozandó érdeme az *Erdélyi Toll*nak, hogy akár szépirodalmi alkotásokat, akár tudományos dolgozatokat közöl, azt mindig az értékteremtés és értékmegőrzés határozott, nyíltan felvállalt szándékával teszi. Ebben az értékteremtésben és értékmegőrzésben irányelv az erdélyi életérzés, a keresztény/keresztyén hit, a legnemesebb értelemben vett konzervativizmus. Trágár szavakat, erkölcsbomlasztó eszméket hiába keres benne bárki is — habár manapság ezekre a dolgokra is azt mondják, hogy irodalom.

Amint az egyik korábbi válaszban megfogalmaztam, véleményem szerint az *Erdélyi Toll* éppen a *Hit és üzenet* rovatával tölt be jelentős hiányt a hasonló profilú erdélyi kiadványok között. Az olyan olvasót is, aki talán vallásos lapot, netán még Bibliát sem vesz a kezébe, a folyóirat révén elérheti az a lelki, az az isteni üzenet, amire mindannyiunknak feltétlenül szükségünk van az üdvösséghez. Az erdélyi lelkiség ízésségét talán fokozná a folyóiratban olyan szellemi vezetők szerepeltetése, mint például a múltból Makkai Sándor, Ravasz László, Márton Áron, a XXI. századból pedig Csiha Kálmán, Bőjte Csaba.

Egyedi színfolt a gyermekirodalmi rovat is, azt azonban nem tudnám megmondani, hogy mennyire érzik magukénak a folyóiratot a gyermekek. Szerintem lehetőséget kellene adni számukra is a megszólalásnak pályázatok kiírása, rajzaik, írásaik megjelentetése vagy a honlapon való szerepeltetése révén. Tapasztalatból tudom, hogy ha egy gyermeknek csupán a neve jelenik meg egy lapban, már legkevesebb egy egész iskolai osztály tud az illető kiadványról. Az *Erdélyi Toll* határozottan megérdemli, hogy a legszélesebb körben tudjanak róla, és hogy olvassák nemcsak Erdélyben, hanem mindenütt, ahol szépre, jóra és igazra vágyó magyarok élnek.

MÁLNÁSI FERENC: Az *Erdélyi Toll* „írott szellemi bástya”, olyan műhely, amely a hagyományokat és értékeket mutatja fel, mellette új hagyományokat és értékeket is teremt, megőrzésre, továbbadásra méltó szellemi táplálék gyerekek, diáknak, idősebbnek is... A gyerekeknek szóló rovatot mindig ajánlom diákjaim figyelmébe, de tanóráimon előadásaimba-magyarázatomba mindig „becsempésem” a folyóiratban megjelent erdélyi anyanyelvoktatásról szóló tanulmányom gondolatait. Ebből a szempontból a szerkesztői célokat, az irodalomszervezői munkát, a klasszikus értékek vállalását jónak, helyesnek tartom. Helyeslem, hogy egy-két kattintással a világhálón is olvashatom az *Erdélyi Toll*at.

JÓZSA MIKLÓS: A szerkesztőségi koncepciót nagyon jónak tartom, hiszen igyekszik a legteljesebbet adni, kielégítve így az átlagolvasók és az igényesebb hazai és kárpát-medencei szépre és igazra vágyók igényét is.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Nehéz javasolni bármit is, hiszen az alapvető szerkesztői elképzelések valószínűleg nem légtérben születtek. Lehetne ötletelni, ábrándozni, de az ilyesmiben nincs felelősség. Én talán azokat a hangokat erősíteném fel, amelyek itt-ott hallhatóak: hogy talán túlméretezett a kétszázvalahány oldalas terjedelem, mert ez megterheli az olvasót, de a válogatás rováására is mehet. El lehet gondolkodni rajta, sokszor a kevesebb több lehet. A papír minősége számomra nagyon fontos, gondolom sok más olvasó számára is. De tudom, ez pénzt is jelent...

BRAUCH MAGDA: A jelzett koncepciót — a folyóirat kétféle profilból való összeállítását — továbbra is helyeselném, de volna itt egy észrevételem, amit azért kényes leírnom, mert „hazabeszélésnek” tűnhet (pedig nem az). Az utóbbi számokban kevesebb nyelvművelés jelent meg, pedig — tapasztalatból tudom — az olvasók keresik az ilyen tárgyú írásokat. Igaz, hogy általában nem azok olvasók, akiknek nagyobb szükségük volna rájuk, de ez más tudományterjesztő írásokra is jellemző. Azt hiszem, sőt, felelősséggel állíthatom, hogy a saját, korábban megírt nyelvművelő írásaim, összefüggő sorozataim ma legalább annyira időszerűek, mint a megírásukkor voltak, s bár mindig a nagyközönséghez szóltak, nem nélkülözik a tudományos alaposságot. Talán ezek az írások még jobban „színezhethetnek” az *Erdélyi Toll* anyagát.

DEMETER ATTILA: A tudatos szerkesztésmódnak és szelekciónak köszönhetően e lapnak jövője, létjogosultsága van. A kérdésben említett kettős fonalat előnyösnek tartom, mert egyszerre szólítja meg a „lírai” és az „elemző” alkatú olvasókat és szerzőket. Így teljesebb, gazdagabb a kiadvány, az olvasó egyszerre gazdagodik szépirodalmi élményekkel, valamint tudományos jellegű írásokkal, dokumentumokkal, amelyek az irodalom mikéntjére adnak választ. Az irodalom- és sajtótörténeti írások, tanulmányok, a néphagyomány bemutatása szerintem hasonlóan fontosak, mint a vers, vagy a széppróza, mert így átfogóbb képet kapunk történelmünkről, sorsproblémáinkról, identitásunkról, sok lényeges dologról, ami minket foglalkoztat. Ehhez hozzátartozik az is, hogy mit gondolunk az irodalomról, a művészetről, merre tartunk, hogyan képzeljük el a jövőt.

Az *Erdélyi Toll* koncepcióját jónak, időszerűnek találom, a lap már kiforrott. Egyvalamit azért javasolnék, amolyan kísérleti jelleggel, hátha beválik. Talán lapszámoként egy fejezetnyit konkrétan tematizálni lehetne (minden formai kötöttség nélkül), ezzel is serkentve az alkotói kedvet.

BARABÁS ISTVÁN: Abból, amit eddig elmondottam, kiviláglik, hogy a szerkesztői koncepcióval (rovatok, politikamentesség stb.) egyetértek. Mit javasolnék a jövőre nézve? Kevesebb verset és több tényírodalmat, ezt oly módon is,

hogy feltámassza a riport műfaját, mutassa be a romániai magyarság egy-egy közösségének hétköznapijait, gondjait, ezen belül elsősorban a falusi élet színváltozását. Sorozatban lehetne bemutatni külföldön élő honfitársaink karrierjét, életkörülményeit, anyagi helyzetét, beilleszkedési nehézségeit. Gondolok itt a cselédsorsot felváltó vendégmunkási státusra is, úgyszintén egyetemi tanulmányaikat végző szerencsés fiatalokra, akik megoszthatnák tapasztalataikat itt-honi társaikkal. Foglalkozhatna az *Erdélyi Toll* a romániai magyar értelmiség zsidó személyiségeivel is. Ezt a témát sajtónk érthetetlen módon tabunak tekinti, holott Magyarországon Kertész Imre Nobel-díja óta a zsidó írók büszkén hangoztatják származásukat, saját folyóiratuk van, rendezvényeiken találkoznak, ismerkednek. Nálunk nyíltan vallotta magát zsidónak Halász Anna, Szász János, Dános Miklós, Erdélyi Lajos, Robotos Imre, Kovács János, Sugár Erzsébet, de ők sajnos elhunytak. A fiatalabb nemzedékből Bányai Péter, Kallós Péter vagy a magyarországi Bélapátfalvára költözött Bogdán Tibor újságíró tudna értékes zsidó családtörténeti információkat közölni, talán éppen az *Erdélyi Toll* lapjain. Lehetne továbbá teret szentelni a vészesen apadó katolikus és protestáns gyülekezeteknek, bemutatni például, hogy lekipásztoraik hogyan élik meg a szomorú valóságot: évtizedek óta több a temetés, mint a keresztelezés, ráadásul fiatal magyar családok még mindig nagy számban távoznak külföldre.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Továbbra is csak azt tudom javasolni, hogy az *Erdélyi Toll* maradjon meg „írott szellemi bástyának” a továbbiakban is. Tehát legyen nyitott a különböző szellemi irányzatokra és majd az olvasók döntsek el, hogy mit fogadnak el a különböző elméletekből. A jövőre nézve azt javasolom a szerkesztőségnek, hogy igyekezzon nagyobb médiabefolyással terjeszteni értékeit. Javasolom, hogy még intenzívebben vegye igénybe az internet és a televízió, illetve a rádió adta lehetőségeket, hogy minél nagyobb olvasótábora lehessen. Javasolom továbbá, hogy igyekezzon — szellemi függetlenségének megőrzése mellett — pénzügyi forrásokért pályázni, még akkor is, ha próbálkozásai gyakran nem hozzák meg a kívánt eredményt, de csak megfelelő anyagi háttérrel lehetne minél szélesebb körben ismertté tenni e lapot.

FÜLÖP KÁLMÁN: Az *Erdélyi Toll* strukturális felépítése is sokszínű. Az irodalom teljes ágazatát felöleli. Nemcsak a szépirodalom, a gyermekirodalom, hanem a tudományos igénnyel megírt esszék, tanulmányok, értékelések, vagyis a teljes szellemi műhely felsorakozik. Én nagyszerűnek tartom ezt az elgondolást, egésznek és célszerűnek ezt az utat. Engem mindenben kielégít. Természetesen ha a szerkesztőknek vannak még tartalékai a struktúra gazdagítására, azt bevihetik a lapba. Személy szerint az író-olvasó találkozókat ajánlanám a szerzők figyelmébe. Ezek a találkozók elősegítenék a lap megismerését és élő kapcsolatot teremtenének szerző és olvasó között.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Nagyon helyénvalónak, szerencsésnek találom ezt az elképzelést. Esetleg javasolnám több párbeszéd bevonását, valamilyen szempontból kuriózumnak számító irodalmi személyiségekkel készült interjú-sorozat elindítását.

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: Véleményem szerint jó irányban halad az *Erdélyi Toll*, szerencsésnek találom, ha egy lapnak megvan a jól elkülöníthető, sajátos profilja, és ennek a folyóiratnak megvan, mely egyrészt a szülőhelyére jellemző sajátosságokat ötvözi, másrészt pedig kiáll a klasszikus, örökérvényű értékek mellett, a hagyományok ébren tartásában.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A szépirodalmi műfajok mellett jó, hogy zenei, néprajzi, vallási tárgyú, a művészetekkel vagy éppen oktatásüggyel kapcsolatos írások is megjelennek az *Erdélyi Toll*ban. Persze nagyon nehéz lenne közel egyforma színvonalra átglyúrt kéziratokat válogatni... Rendkívül értékesnek, fontosnak tartom a gyermekirodalmi fejezetet a lapban.

BODÓ MÁRTA: A leírt profil érett, kidolgozott koncepciót sejtet. Nyilvánvalóan csak így lehet következetesen haladni, dolgozni, fennmaradni. Nem olyan világot élünk, ahol, ha csak sodortatunk az árral, fenn lehetne maradni. Azt javaslom a fejlődés érdekében, hogy grafikailag még jobban körvonalazódjanak a felsorolt tematikák, irányvonalak, egy kontúrosabb, saját és sajátosabb grafikai arculata alakuljon a lapnak, rovatoknak, talán egy saját képzőművész műhely kialakításával-mozgatásával, hiszen a látványra épülő mai tendenciák közt csak az erős, sajátos, a koncepciót első villanásra megmutató kiadvány tud kellő súllyal jelen lenni, megmutatkozni, magára a figyelmet felhívni. A másik fontos dolognak a műhelyjelleg tűnik számomra: a szétforgácsolódo társadalmi létben az öszszetartó, otthont nyújtó kisközösségi lét, az odatartozás érzésének fontossága megnövekedett, ezért ha van rá energia és lehetőség, az *Erdélyi Toll* műhelyek különböző formáit javaslom: kis tematikus alkotóközösségek, amelyeknek kijelölt témára írott műveit közölni, közönség előtti bemutatkozókat szervezni stb. Ez az alkotókat ösztönzi, s az egész vállalkozást a közönség előtt ismertté teszi.

TAR KÁROLY: A skandináviai *Ághegy* — irodalmi és művészeti lapfolyam — és a *Magyar Liget* — a skandináviai magyarok családi lapja — szerkesztőjeként önként adódik, hogy eredményeink összehasonlítása végett az olvasóra bízom az *Erdélyi Toll*al való összehasonlítást, hogy elismerő méltatáson túl, a szerkesztésbeli és a lapkiadásbeli azonosságokra figyelve bizonyítást leljen arról, hogy így is lehet. Lehet pénz nélkül, szinte a semmiből, pezsgő művelődési életet gerjeszteni a céltudatos lapok körül.

Az *Ághegy*, a skandináviai magyar alkotók irodalmi és művészeti lapfolyama azzal a célkitűzéssel indult, hogy az északi országokban élő magyar író, költő, képzőművész, filmes, fényképész és a különféle előadóművészek közössége legyen, akik műhelyt teremtve példát kívánnak mutatni a magyar művelődés szolgálatával a tevékeny megmaradásra. A skandináv országokban félszáznál több magyar — közte néhány alkotó közösség — egyesület figyelhet rájuk, de hídszerepükkel, az északi alkotók műveinek tolmácsolásával az otthoniak számára is hasznos betekintést kíván nyújtani a skandináv alkotók munkáiba.

Magamat idézem: „Ez a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam néhány észak-európai országban élő számos magyar alkotó műhelye kíván lenni. Összegyűjteni óhajtja mindazokat, akik a magyarság idáig érő *ágán* irodalmi és a különféle művészeti alkotásaikkal *riگیeket* bontva szolgálják magyarságtudatunk erősödését.

A mi szolgálatunknak nem kedvez semmiféle elkülönülés. Az *Ághegy* ezért céljaul tűzte ki, hogy megtöri a különböző, a többnyire mondvacsinált okokból sokfelé közénk emelt hallgatás falát. A skandináv országokban tevékenykedő magyar egyesületeknek szükségük van íróink, képzőművészeink, zenészeink, filmeseink, fotósaink és mindenféle más alkotók, értelmiségiek szolgálatára és példamutatására, hogy az itt élő magyarság anyanyelvét, sajátos műveltségét, hagyományait tudatosan megtarthassa és átörökítse az utánuk következő nemzedékekre. Ugyanakkor erősíteniünk szükséges hídszerepünket is, amit az anyaország joggal elvár tőlünk. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége és a Magyar Nagykövetség szervezésében a skandináviai magyar írók találkoztak, hogy ennek az igen fontos munkának részleteit, lehetőségeit megbeszéljék. A kezdeményezőknek észlelniük kellett, hogy a tenni akarás légkörében néhányan máris a cselekvés útjára léptek. Az *Ághegy Irodalom* rovata a skandináv országokban élő magyar írók munkáiból közöl, a *Riگیek* a kezdőknek nyújt közlési lehetőséget, az *Észak hírnökei* többnyire svéd, dán, norvég, finn írók műveiből született fordításokat tartalmaz, a *Páholý* színházi, a *Zene/Szó* zenei, a *Képfény* filmes, fotós anyagokat tartalmaz, a *Járkáló* esszéket, az *Akik mellettünk járnak* portrékat. A *Könyv* és a *Megjegyzések* rovataink tájékoztatnak művelődési eseményeinkről. Minden számban néhány képzőművészt is bemutatunk, munkáikkal díszítjük lapunkat. A lapszámok végén kísérletet teszünk arra, hogy az északon élő különféle magyar irodalmi és művészeti alkotókat összeírjuk, névsorukat folyamatosan bővítjük.

Még a művészet a művészetért felfogást igenelőknek is el kell ismerniük, hogy a társadalmi tudat egyik formájának, a művészeteknek meghatározó szerepe volt és lesz az emberi fejlődésben. A magunk háza táján körülnézve *Szerb Antallal* valljuk: *A közös kultúra, a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokféle szétszórt magyart. Magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát ... Amíg kultúránkhoz hűek maradunk, önmagunkhoz vagyunk hűek.*

Ezt a fajta hűséget ösztönszerűen vállaljuk, de az értelmiségi embertől elvárjuk, hogy tudatosan példát mutasson a magunkat megtartó művelődésben. Még

nagyobb várakozással tekintünk valamely művészeti ágazatban tevékenykedő alkotókra. Az írók, a művészek népszolgálatát mindig is magától érthető elvárás volt. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az anyaországokra, hanem az abból kiszakadt alkotókra is érvényes ez. És az alkotók sorából nyelvünket megtartó és művelő sajátossága folytán ebben ma is rendkívüli szerepe van irodalmunkon belül a határon túl élő írók munkáinak is. Évszázaddal ezelőtt írta Beöthy Zsolt irodalomtörténeti előadásai gyűjteményének előszavában: *A magyar irodalom, irodalmi értékeiben is, természeténél fogva nemzeti életet élt; a nemzet szíve irodalmában dobogott legerősebben.*

Mert a magyar szellem folytonos volt az irodalomban. Ahhoz, hogy nyelvünkben megmaradjunk, mindenütt sokféle közösségre van szükségünk. Irodalmat és művészeteket művelő közösségre mindenképpen. *Pomogáts Béla*, a Magyar Írószövetség elnöke figyelmeztet a *Nyelvünk és Kultúránk* folyóirat idei első számában arra, hogy *a nemzet több mint politikai együvé tartozás, tágasabb, mint a földrajzi és állami közösség, mert az ország fogalmának van egy szellemi-lelki dimenziója, amelyben nem a területnek és az államnak, hanem a történelemnek, a hagyománynak, a kultúrának és a lelki közösségnek van elsődleges szerepe.*

Szellemi-lelki országunk építéséhez legalább „fél téglával” hozzájárulhatnak a skandináviai magyar alkotók is, ha közösséget — műhelyt — teremtvé példát mutatnak a tevékeny megmaradásra. Skandináviában számos magyar alkotó él — az írással foglalkozók például akár írószövetségi fiókot is alakíthatnának —, akik közösségben az eddiginél hathatósabban szolgálhatnak a magyar művelődést. Legyen az ősszel induló *Ághegy* című irodalmi és művészeti lapfolyam egyik szellemi tanyájuk. Nem azért, hogy azzal a bizonyos fél téglával kivagyiskodjanak. Inkább azért, hogy egymásra is hatva, egymásból erőt merítve, a tőlük telhető legmagasabb szinten szolgálhassanak. Félszáznál több magyar — közte néhány alkotó közösség — egyesület figyelhet rájuk.

A lapfolyam megjelenési helye elsősorban a világháló (<http://aghegy.hhrf.org>), de eddig, összesen ötezer háromszáz oldalas terjedelmét, öt-ötszázmonként, antológiaként, nyomtatott formában és CD-lemezen is megjelentettük, hangos kiadása pedig, amíg egyetlen szerkesztője bírta erővel, az Ághegy Rádió volt: www.lifs.org.

Az indulásunk óta eltelt tizennégy esztendőben műhelyépítéssel foglalkoztunk. Gyarapodó közösségünkben születésünkkel kapott tehetségünket, otthonról hozott, iskolákban ránk ragadt értékeinket és hitünket összeszedve irodalmi és művészeti alkotásainkat becsülő olvasótábort és anyagi támogatókat kerestünk és találtunk. Beruháztunk javainkból majd minden szellemi, de kevés anyagi és erkölcsi támogatásra leltünk. Pedig hangoztattuk mindenfelé, hogy tettünk közösségszolgáló indítékú: ahhoz, hogy az anyaországunkon kívül élő magyarok nyelvükben, hagyományainkban megmaradjanak, szükséges az irodalom és a művészet helyi alkotóinak a szolgálata, a példamutatása is. Az európai közös-

ségbe beilleszkedő Magyarországon is tudják ezt, és vallják tiszteletreméltó, művelt fők szép számmal. De talán azt hiszik, hogy itt északon lazacból fonják a kerítést, és azok, akik irodalmi és művészeti alkotásra adják a fejük: milliomosok. Sajnos, nem így van. Az északra vándorolt magyarok számához viszonyítva, az itteni magyar vagy magyar származású értelmiségiek száma jelentős, de csak kivételes összefogással lesznek képesek szellemi műhelyt képező saját folyóiratot el tartani. De mivel ez az összefogás egyaránt szolgál minket és szülőhazánkat, reménykedtünk némi elismerésben és támogatásban. És szüntelenül keresgélünk az értők érvei között, és hirdetjük a Mészöly Miklós által hangoztatott „osztatlan magyar érdekek” szellemében, hogy „az európai kultúra nem más, mint soha meg nem szűnő folyamatos cseréje a kulturális értékeknek”. Az északon fogant magyar alkotás előszámlálásával csereképességünket óhajtjuk növelni. Tisztában vagyunk azzal is: »cserére a kultúrában csak az képes, aki értéket teremt, akinek van mit felkínálnia, és aki nyitott a Másik szavának befogadására«.

A magyarországi és a svédországi különféle — nehezen elérhető — pályázatok hálójában vergődve egyetlen reményünk erősödött: magunkra vagyunk utalva. Így aztán, induláskor kitűzött célunk, miszerint lapfolyamunk nemcsak a világhálón, hanem legalább néhány száz példányban nyomtatott formában is megjelenjen — csak nagyon nehezen, sok üggyel-bajjal, szégyenletes anyagi körülmények között, minőségi megalkuvások árán valósulhatott meg. Azt, hogy a skandináviai magyar irodalmi és művészeti kiadvány szükség, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy köteteinkből mára már alig maradt mutatónak néhány.

Így lépünk hát — tovább. Mert kell! Mert most különösen szükséges: a skandináv országokban élő magyarok hídszerepe hangsúlyozottan fontos. És fel-emelő is. Mert adhatunk, mert szolgálhatunk hazánknak. A befogadóinknak éppen úgy hasznára lehetünk, mint az otthoniaknak. És ahhoz, hogy ezt az utánunk jövők is így cselekedjék: meg kell tanulniuk magyarnak maradni. Ebben segíthet, és segít az a magyar alkotóközösség, amelynek műhelye az *Ághegy*.

Folyamatosan összegyűjtött értékeinket azzal a gondolattal továbbítjuk olvasóinkhoz, hogy sokféleségünket igenelve, összefogásunk eredményességét bizonyíthatjuk.”

Mindez ráillik az *Erdélyi Toll*ra is. Ha szétnézünk az anyagi gondokkal küszködő magyar irodalmi folyóiratok háza táján, a hasonló célkitűzések mellett, sejtenünk kell, hogy többnyire egy-egy csoportosulás lapjai, akiktől nem idegen a klikkszellem sem. Saját tapasztalatból tudom, hogy némelyik szerkesztő a maga kiskirályságának tudja a rábízott rovatot, beküldött írásaimra ezektől választ sem kapok. Feltételezem, hogy az ilyen szűk körre korlátozódó munkatársi kapcsolat okozója a mindig kevés honorárium, amit körein kívül nem szívesen osztogat a szerkesztő.

A nem támogatott kiadványok, mint az *Ághegy*, nem fizetnek, ezért ingyen letölthetők a világhálóról, csupán a nyomtatáshoz szükséges pénzt kérik az olvasótól és a támogatótól. Ezért is dicséretes az *Erdélyi Toll* erőfeszítése, hogy változó példányszámban, de rendszeresen megjelenik. Ki viszi hátán, ebben az anyagiaktól függő világban és meddig bírja? Ez itt a kérdés. Az *Ághegy* kezdeteitől

fogva úgy rendezkedett be, hogy a szerzők hazafias munkában fogant írásaira számít. Tudatosítjuk, hogy az északi országok, eddig még fel nem mért számú, de százezret meghaladó magyarságának értelmisége megtermi a maga sajátos műveltségét szolgáló, életünket tükröző műveket. Amit viszont nem nélkülözhetünk: ez *a hazza éltető figyelme*. E nélkül nehezen összetartható immár fél ezres alkotó közösségünk. Ezért szükségszerűen úgy alakult, hogy minden új, öt számonként nyomtatott kötetünket a skandináviai országok magyar nagykövetségeinek segítségével mutatjuk be.

V.

ERDÉLYI TOLL — „KARAKTERES PROFIL, SAJÁTOS ÉRTÉKREND”, „AZT REPREZENTÁLJA, AMI VÉGTELENÜL HIÁNYOZNÉK, HA NEM JUTNA SZÓHOZ”

Az *Erdélyi Toll* öt évfolyamával, s a 4280 B5-ös oldalnyi (kb. 8560 A5-ös könyvoldálny) anyagával meggyőződésünk, hogy már most sajtótörténetet írt.

Ön milyennek látja a harmadik évezred küszöbén az Erdélyi Toll szerepét a hasonló kaliberű erdélyi kiadványok között a hazai magyar sajtópiacon, illetve a Kárpát-medencében élő magyarság művelődési életében?

BERTHA ZOLTÁN: Az *Erdélyi Toll* helyét a karakteres profilja és sajátos értékrendje határozza meg, aminek meglátásom szerint az a fő érdekessége, hogy pontosan nem mesterkéltén vagy erőltetetten kíván kitűnni a többi orgánium közül, hanem a lehető legtermészetesebb módon foglalja el a helyét: mintha mindig is ott lett volna, mert az a szellemiség, amelyet képvisel, a lehető legadekvátábban kötődik a tág látóhatárú *genius loci*hoz, a hely autentikus és gyökeres szelleméhez. Vagyis feltűnés nélkül tűnik ki; azt reprezentálja, ami végtelenül hiányoznék, ha nem jutna szóhoz. Mint a levegő vagy az oxigén. Akkor kapkodunk utána, ha nincs belőle elég. Ez a monumentális gyűjteményes jelleg valóban egybefogja azokat az értékeket, amelyekről tudjuk, hogy léteznek, de így együtt mégis sűrítve tartalmazzák a mindnyájunkat és az egész szülőföld- és nemzetszerető közösségünket éltető és megtartó ihletettséget. Nem hiszem, hogy a koncepciózus programon valamit is változtatni kellene: csak a folytonos dúsítás, a gazdagítás, a bővítés a megkezdett irányban, a megteremtett távlatok, perspektívák fel nem adásával — biztos ésszerűséget és célszerűséget szavatol. Nem másokhoz szükséges igazodni, hanem csupán a sajátosság erejét növelni, a kitüntetett markáns arcéle a lapnak így egyre közismertebb és keresettebb lehet és lesz.

BARABÁS ISTVÁN: Nincs nálunk más, hasonló profilú, ilyen gazdag tematikai változatosságot kínáló magyar folyóirat, mint az *Erdélyi Toll*, ami persze nem jelenti, hogy jobb, magasabb szintű volna a többinél. Tehát, töltsé be továbbra is ugyanazt a szerepet, amelyet vállalt indulásakor és amelynek eddig becsülettel tett eleget: szóljon mindenkire.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: A mi kis honunk magyar irodalma olyan, mint a mi kis társadalmunk: van egyfajta divattrend, amit a vezető irodalmi lapok határoznak meg, azt illik követni. Az a helyzet, hogy a csapáson nem minden alkotó tud vagy akar haladni, és ez gyakran letereli őket az útról. Képletes beszéd, de mindenki érti. Az is igaz, hogy nem egyforma tehetséggel születünk, és nem is azonosak tapasztalati élményeink, műveltségünk, ízlésünk. És mindegyikünknek lehet — mert kell — saját hangja, stílusa, egyiknek szalonba illő, másiknak tudós, harmadiknak útszéli, né tán pórias ... kinek milyen a kalapja. Az érték kiválasztásban nem lehetünk egyformák, mert nincsenek tuti igazságok és tévedhetetlen igazságkisajátítók.

Irodalmi-kulturális lapjaink mindegyike kialakítja a maga arculatát, a paletta széles. Egy-egy lap köré azok az alkotók tömörülnek, akik beleillenek-illeszkednek a szerkesztőségi-szerkesztői ízlés és elvárás paramétereibe, hozzátesznek a szerkesztői célkitűzések megvalósításához, erősítik azt a szemléletet, amit a folyóirat képvisel. Akinek például nyűg a rím, az időmérték, a forma, ne ágáljon XY lap körül. Akinek a forma zenéje a vezére, nyilván utálja, megveti, leszólja, elveti a másikat. Ugyanez érvényesnek látszik a felkérések során is, amelynek — lássuk be — kapcsolati tőkeeffektusa erősen észlelhető. Nem véletlen egy-egy csoportosulás együtt mozgása, láthatósága.

Az *Erdélyi Toll* szerepét nehéz megfogalmazni, hiszen első éveiben bizony érzelmi argumentumok is előtérbe kíváncsoznak. Az, hogy jelentős mértékben hiányozna, ha nem volna, bátran kijelenthetem. Szeretem a hangulatát, a komolyságát, a tudatosságát. Szeretem életrevalóságát, azt, hogy meg bírt kapaszkodni egy viszonylag „segítő-készség-mentes” irodalmi felületen. Szeretem, mert gondolja az *erdélyiség a magyarság összefüggésében tudatát* (nem zavarván a *Székekelyföld* folyóirat vizeit). A saját, erdélyi hagyományaink tiszteletére ösztönöz, és ezt szellemi nagyjainkra való tisztelgéssel teszi. És — nem utolsósorban — irodalomszervező tevékenységéért is szeretem. Képes volt összegyűjteni egy jelentős alkotói gárdát, amelynek tudatos íróvá válásában bábáskodik. Szeretem, mert a mi folyóiratunk. Ezt, remélem, idővel mások is osztani fogják, és tehetségükkel bekapcsolódnak ebbe a szellemi munkába.

DEMETER ATTILA: Amint már előzőleg említettem, a lap e néhány év alatt kiforrott, jó arcéle van, elfoglalta méltó helyét a korábban indult *Korunk*, *Látó*, *Székekelyföld*, *Művelődés*, *Várad*, azaz a hasonló profilú erdélyi kiadványok mellett. Ami talán külön erőssége, hogy a magyarságot, az erdélyiséget, a székekelységet, mint azonosságot egyaránt képviseli, értékeit felvállalja, és egy láthatatlan szállal összeköti. A Kárpát-medencében, ahol milliós nagyságrendben élnek magyar

emberek kisebbségi sorsban — jól tudjuk — hatványozottan fontos az azonoságtudat megőrzése, és azoknak a lehetőségeknek a kiaknázása, megteremtése, amelyek a szellemi-lelki jólétet is biztosítani tudják. Ebből a könyv- és lapkiadóknak oroszánrészt kell vállalniuk, és bármilyen nehéz, az olvasókat egyre nagyobb számban meg kell megnyerniük. Ez nem könnyű, de ha azt akarjuk, hogy továbbra is valóban széles olvasótáborunk legyen (bár az online megjelenítés is sokat jelent az elérhetőség szempontjából, főként az innen távol élők számára), egyre több módszert igénybe kell vennünk az irodalom és művelődés iránti igény felkeltése, fokozása érdekében. Az értelmiségi réteg minél szélesebb skálájának tetszését meg kell nyerni (nem csak az irodalmárokat), és nagyobb nyilvánosságot kell adni a lap megjelenésének (ismertetés). Egyre több személyt be kell vonni az irodalom bűvkörébe. Különösen fontos, hogy a fiatal nemzedéket rávegyük az olvasásra, a művelődésre, ehhez szükséges a szülők és a tanárok önzetlen támogatása is.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az *Erdélyi Toll* kiadványai nagyon fontos, érdekes és értékes színfoltot jelentenek a kárpát-medencei magyarság művelődési életében, ezért a harmadik évezred küszöbén is csak azt tudom javasolni a szerkesztőségnek, hogy továbbra is őrizze meg szellemi függetlenségét és őrizze meg a magyar kultúra iránti elkötelezettségét.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Az *Erdélyi Toll* kiválóan megállja a helyét az erdélyi kiadványok között, ezt bizonyítja az elmúlt öt esztendő is. Alkotói és olvasói biztonságérzetet adó szellemi otthon ez, mely mindenképpen gazdagítja a kárpát-medencei magyarság művelődési életét.

JÓZSA MIKLÓS: Eddigi ismereteim alapján az *Erdélyi Toll* méltó társa (és nem versenytársa!) a hasonló profilú erdélyi és kárpát-medencei kiadványoknak, nagy mértékben járul hozzá az elszakított területeken élő magyarság kultúrájának kölcsönös megismeréséhez, a szellemi határok eltörléséhez: a „*başa a magasban*” Illyés Gyula-i metafora megvalósításához.

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: Az anyanyelv ápolását, gyakorlásának a fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, mert a globalizáló világban fontos megőrizni saját értékeinket. Ezért minden olyan sajtókiadványnak, mely hangsúlyozottan felvállalja ezt, fontos szerepe van, lehet. Regionalitás és egyetemes értékek ötvözése, a klasszikusoktól a kortárs szerzőkig széles a paletta, és minden az értékközpontúság köré csoportosítva. Szélsőségektől mentesen, a helyes arányokat mindig eltalálva, ami a mai szétesett értékű világban nem kevés.

TAR KÁROLY: Ismerjük a mondást: Aki sokat markol, keveset fog. Az *Erdélyi Toll* kezdeti indulására talán ráillik ez a mondás. És az összefogás iránti vál-

lalt elkötelezettsége miatt kivívhatta a többi irodalmi lap szerkesztőinek ellenszenvét. Különösen azért, mert ezt a nemes feladatot nem dúsgazdag, hanem egy alapítványok vagy más pályáztatási lehetőségek által nem támogatott kiadóként kész vállalni. Úgy vélem, ettől a vádtól megvédi anyagi lehetőségeinek korlátja. Véleményem szerint, amennyiben nevelői szempontok vezérlik, és amennyiben az iskolai irodalom-, művészettanítás és hagyományápolás szolgálatába szegődik, állandó olvasótábort nyer, és rendkívülien hasznossá teheti magát a teendőink által folyamatosan tárguló jövőben.

MÁLNÁSI FERENC: Az *Erdélyi Toll* életének első öt éve alatt már „felnőtt” és sikeresen vezetheti olvasóit... Mindazokat, akik a Kárpát-medencében élnek, de a modern technika áldásait is kihasználva, azokat is, akik a világhálón, a www.erdelyigondolat.ro honlapon majdnem 100 országban és majdnem 1000 településen olvashatják/olvassák az *Erdélyi Tollat*.

Az *Erdélyi Toll* így őrzi immár 2009 óta erdélyi nemzeti közösségünk szellemi kincseit, az évszakok járása szerint mintegy kétszáz oldalon szolgálja nemzeti közösségünket szépirodalom, néprajz, hagyományőrzés, történelmi múltunkat idéző írások, neves íróink levélváltásának feldolgozása, gyermekirodalmunk gyöngyszemei, a hit erősítése, életrajzok, nemzeti öntudat, az erdélyi magyar, székely, csángó örökség, népi mondókák, szólások, anyanyelvápolás stb. területéről szóló írásokkal, művekkel.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az Erdélyben magyar nyelven kiadott folyóiratok közül kevés van, amelyik irodalommal, művelődéssel foglalkozik. Ezek közül is mindegyik kialakította a saját arcélét, emiatt nehéz lenne azt mondani, hogy konkurensei egymásnak. Inkább úgy lehetne fogalmazni, az olvasó szempontjából: színesítik a kínálatot. Az *Erdélyi Toll* is él azzal a lehetőséggel, hogy kéziratokat ajánlanak fel közlésre folyamatosan, illetve szócsöve lehet ezeknek a szerzőknek. Köztudott, hogy a folyóiratokban közölt írások nem mindegyike jelentheti egy művelődési folyóirat áhított színvonalát. A nagy feladat: a 200-nál több oldalt igazi tartalommal tölteni meg mindegyik lapszám esetében.

FÜLÖP KÁLMÁN: Mindenik hasonló profilú kiadványnak megvan a maga jól behatárolt szerepe Erdély irodalmi életében. Így az *Erdélyi Tollnak* is. Ha a folyóirat szerkesztői ugyanúgy végzik munkájukat, amint eddig tették, s ha lesz anyagi fedezet a további kiadáshoz, a folyóiratnak a magyarság művelődési életében továbbra is megmarad az a fontos szerepe — mind Erdélyben, mind az egész Kárpát-medencében.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Az ERDÉLYI TOLL kulturális egyénisége, minden más irodalmi-kulturális folyóirattól való különbözősége a sajátos erdélyi lét és tudat, ebből eredendően az eszmény-kitűzés tükrözésében keresendő.

Napjainkban a földkerekség bármely szögletében élő magyar vagy székely-magyar Olvasó számára a folyóirat lapjain feltárul egy sajátos, kortárs erdélyi kultúra, mely a székely-magyar nép- és kultúrhagyományoknak, valamint az egyetemes magyar kultúrának ötvözete.

Az Erdélyi Gondolat Kiadó ezen sajtótermékének szerepe egyre komplexebb. A siker, az Olvasók számának állandó növelése érdekében sokrétű követelményhez, etikai-esztétikai igényekhez kell igazodnia.

Azért, hogy a különböző korú és érdeklődésű olvasó megtalálja az őt érdeklő írást, biztosítani kell a gyönyörködtetve szórakozást, célirányos ismeretgazdagító tájékoztatást, lelki feltöltődést, valós értékek közvetítését, hangulati felüdülést és az esztétikai élvezetet. Fontosnak vélem, hogy az utóbbi évtizedek értékrendváltozása ellenére az *Erdélyi Toll* olvasói számára ne csak örömforrás, de lelki és szellemi táplálék legyen: ezt olvasva megérezzék a kultúra nemzetmegtartó, összetartó ereje.

BRAUCH MAGDA: Őszintén csodálom Beke Sándor egész tevékenységét, nagyra becsülöm munkabírását, kitartását, igényességét. Éppen ebben látom a biztosítékot, hogy az *Erdélyi Toll* igen hosszú életű lesz, valószínű, hogy sok hasonló profilú erdélyi kiadványt túlél, és mindenképpen felveszi velük a versenyt.

VI.

ERDÉLYI TOLL — A NEGYEDÉVENTE MEGJELENŐ FOLYÓIRAT, MINT SZELLEMI ÜNNEP

Az *Erdélyi Toll* erdélyi könyvesboltokban kapható, megvásárolható. De beszéljünk egyenesen: jelenünkben, korunkban nemcsak egy irodalmi-művelődési folyóirat kiadása veszteséges, hanem a terjesztése is körülményes. Az ilyen nemű sajtóáru — valljuk be — nem igazán kelendő, ezért a forgalmazók, a terjesztéssel foglalkozó vállalkozók — tapasztaltuk számtalanszor — nem nagyon örülnek az ilyen szellemi termékeknek. Leginkább azért, mert nem fogy, másrészt meg helyet foglalnak az amúgy is költséges „bérbe vett” boltban/teremben. Mégis — az értékes könyvek mellett — ezek a komoly kiadványok „képviselik” egy nép, egy kisebbség, egy régió szellemi sajtópilléreit.

A „fizikai” terjesztés nehézségeitől eltekintve elmondhatjuk, hogy most már igazán örülhetünk a nyomdafestéktől mentes világhálónak is, mert a kultúra terjesztése szempontjából óriási előnyökhöz juttatja szellemi műhelyeinket. Így mi is elmondhatjuk: a Székelyudvarhelyen megjelenő *Erdélyi Toll* kiadónk honlapján is olvasható. A világhálónak köszönhetően a folyóirat a világ legtávolabbi településére is eljutott.

Honlapunk statisztikája szerint 2009-től 2014. január 1-ig az alábbi megosztások szerint olvasták, böngészték, keresték az **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó**, az **Erdélyi Toll**, a **Székely Útkereső** és a **Székely Útkereső Kiadványok** szellemi műhelyeinek közös honlapját:

Összlátogatók száma: 12438.

Egyedi látogatók száma: 9301

Új látogatások százalékos aránya: 74,77%

Visszatérő látogatók/visszafordulási arány: 58,55%

Oldalmegtekintések száma: 44069.

Oldal/látogatás: 3,54.

Országoként:

1. Románia	5970	28. Törökország	11
2. Magyarország	4199	29. Belgium	10
3. AEÁ	647	30. Egyiptom	10
4. Oroszország	396	31. Egyesült Arab Em.	9
5. India	238	32. Brazília	9
6. Németország	99	33. Svájc	9
7. Egy. Királyság	79	34. Ghána	9
8. Szlovákia	79	35. Ausztrália	8
9. (ismeretlen)	55	36. Sri Lanka	8
10. Kína	50	37. Szenegál	7
11. Kanada	49	38. Bangladesh	6
12. Szerbia	34	39. Dánia	6
13. Svédország	31	40. Spanyolország	6
14. Ausztria	26	41. Finnország	6
15. Olaszország	25	42. Írország	6
16. Indonézia	23	43. Kuwait	6
17. Ukrajna	22	44. Görögország	5
18. Pakisztán	21	45. Izrael	5
19. Irán	20	46. Kenya	5
20. Nigéria	20	47. Norvégia	5
21. Szaud-Arábia	20	48. Hong Kong	4
22. Fülöp-szigetek	16	49. Nepál	4
23. Vietnám	14	50. Dél-Afrikai K.	4
24. Kolumbia	13	51. Jordánia	3
25. Franciaország	12	52. Japán	3
26. Malayzia	12	53. Dél-Korea	3
27. Hollandia	11	54. Mexikó	3

55.	Új-Zéland	3	58.	Szíría	3
56.	Lengyelország	3	59.	Thaiföld	3
57.	Rwanda	3	60.	Taiwan	3

stb.

Városok és környékük szerint (a több mint 900 helyiségből az első 250 helyen):

1.	Budapest	2223	33.	Sopron	45
2.	Székelykeresztúr	1755	34.	Segesvár	44
3.	Marosvásárhely	639	35.	Nagykároly	44
4.	Brassó	619	36.	Bratislava/Pozsony	41
5.	Kolozsvár	617	37.	Szolnok	39
6.	Szeben	368	38.	Dunaújváros	38
7.	Bukarest	344	39.	Mosonmagyaróvár	38
8.	Moszkva	331	40.	Mumbai	34
9.	Sepsiszentgyörgy	243	41.	Jászvásár	30
10.	Csíksereda	240	42.	Szigetszentmiklós	29
11.	Nagyvárad	182	43.	New Delhi	27
12.	Debrecen	174	44.	Westland	27
13.	Arad	170	45.	Szekszárd	26
14.	Szeged	156	46.	Szombathely	26
15.	(ismeretlen)	149	47.	Vajdahunyad	26
16.	Pécs	121	48.	London	25
17.	Miskolc	116	49.	Siófok	25
18.	Székesfehérvár	110	50.	Nagykanizsa	25
19.	Maroshévíz	109	51.	Kaposvár	24
20.	Szatmár	97	52.	Denver	24
21.	Nagybánya	92	53.	Hyderabad	23
22.	Veszprém	88	54.	Chennai	21
23.	Nyíregyháza	76	55.	New York	21
24.	Temesvár	69	56.	Bangalore	20
25.	Kecskemét	66	57.	Chicago	20
26.	Győr	64	58.	Bécs	19
27.	Székelyudvarhely	63	59.	Dunaharaszti	19
28.	Eger	53	60.	Pápa	19
29.	Zilah	48	61.	Salgótarján	18
30.	Szentpétervár	47	62.	Déva	18
31.	Békéscsaba	46	63.	Ogyessa	18
32.	Zalaegerszeg	46	64.	San Francisco	17

65.	Keszthely	16	103.	Szamosújvár	9
66.	Washington	16	104.	Isztambul	9
67.	Baja	15	105.	Ajka	9
68.	Kazincbarcika	15	106.	München	8
69.	Komárom	15	107.	Accra	8
70.	Gödöllő	15	108.	Gyula	8
71.	Újvidék	15	109.	Kiskunfélegyháza	8
72.	Gyöngyös	14	110.	Colombo	8
73.	Jászberény	14	111.	Nove Zamky	8
74.	Paks	14	112.	Mountain View	8
75.	Pune	14	113.	Ballinger	8
76.	Lagos	14	114.	Houston	8
77.	Suceava	13	115.	Dubai	7
78.	Érd	13	116.	Pelotas	7
79.	Bákó	12	117.	Winnipeg	7
80.	Riyadh	12	118.	Cologne	7
81.	Toronto	11	119.	Vác	7
82.	Orosháza	11	120.	Manila	7
83.	Cegléd	11	121.	Jeddah	7
84.	Dzsakarta	11	122.	Dakar	7
85.	Ahmedabad	11	123.	Samorin	7
86.	Beszterce	11	124.	Boston	7
87.	Torda	11	125.	Austin	7
88.	Tatabánya	11	126.	Várpalota	7
89.	Dunakeszi	10	127.	Dhaka	6
90.	Stockholm	10	128.	Nürnberg	6
91.	Los Angeles	10	129.	Kairó	6
92.	Princeton Junction	10	130.	Kiskúnhalas	6
93.	Bogota	9	131.	Mezőkövesd	6
94.	Hódmezővásárhely	9	132.	Szentes	6
95.	Berettyóújfalu	9	133.	Hatvan	6
96.	Esztergom	9	134.	Monor	6
97.	Ráckeve	9	135.	Sárvár	6
98.	Törökbálint	9	136.	Dublin	6
99.	Bonyhád	9	137.	Islamabad	6
100.	Tapolca	9	138.	Karachi	6
101.	Kalkutta	9	139.	Lahore	6
102.	Teherán	9	140.	Galați	6

141. Lund	6	179. Gyulafehérvár	4
142. Phoenix	6	180. Nyitra	4
143. Sacramento	6	181. Zilina	4
144. Indianapolis	6	182. Göteborg	4
145. Philadelphia	6	183. Lincoln	4
146. Ho Chi Minh City	6	184. Dallas	4
147. Kézdivásárhely	6	185. Ha Noi	4
148. Bonn	5	186. Kula	4
149. Csongrád	5	187. Szabadka	4
150. Kisvárda	5	188. Battonya	4
151. Indore	5	189. Budaörs	4
152. Amritsar	5	190. Hajdunánás	4
153. Ludhiana	5	191. Ózd	4
154. Kuwait City	5	192. Melbourne	3
155. Craiova	5	193. Surrey	3
156. Vaslui	5	194. Zürich	3
157. Orlando	5	195. Xi'an	3
158. Seattle	5	196. Heilbronn	3
159. Balmazújváros	5	197. Stuttgart	3
160. Dombóvár	5	198. Frankfurt	3
161. Fonyód	5	199. Hanover	3
162. Veresegyház	5	200. Helsinki	3
163. Sydney	4	201. Párizs	3
164. Leuven	4	202. Croydon	3
165. Osnabruck	4	203. Thessaloniki	3
166. Wolfsburg	4	204. Surabaya	3
167. Hong Kong	4	205. Medan	3
168. Mohács	4	206. Vadodara	3
169. Gyomaendrőd	4	207. Aurangabad	3
170. Karcag	4	208. Bhubaneswar	3
171. Szentendre	4	209. Chandigarh	3
172. Balatonboglár	4	210. Jaipur	3
173. Rajkot	4	211. Lucknow	3
174. Surat	4	212. Isfahan	3
175. Coimbatore	4	213. Shiraz	3
176. Nairobi	4	214. Tel Aviv-Yafo	3
177. Kuala Lumpur	4	215. Milanó	3
178. Kathmandu	4	216. Trento	3

217. Amā	3	234. Glendale	3
218. Abuja	3	235. Sanger	3
219. Amsterdam	3	236. West Palm Beach	3
220. Bronnoy	3	237. Atlanta	3
221. Makati City	3	238. Connersville	3
222. Quezon City	3	239. Jefferson	3
223. Buzău	3	240. New Orleans	3
224. Constanța	3	241. Detroit	3
225. Novoszibirszk	3	242. Charlotte	3
226. Kigali	3	243. Omaha	3
227. Banská Bystrica	3	244. Buffalo	3
228. Révkomárom	3	245. Dayton	3
229. Linköping	3	246. East Sparta	3
230. Malmö	3	247. Tulsa	3
231. Damascus	3	248. Belgrád	3
232. Dar es Salaam	3	249. Budakalász	3
233. Uzhhorod	3	250. Celldömölk	3

Mit tenne Ön a folyóirat jobb „fizikai” terjesztése érdekében? Hogyan tudatosítaná még jobban az olvasó(k)ban, hogy a valóban maradandó, értékes folyóiratok, kiadványok egyenkénti számainak megjelenése egy-egy „kis szellemi ünnep” az illető nép, kisebbség otthonában?

BERTHA ZOLTÁN: Az olvasók megmozdítása öt év alatt máris sikerült, de a következő időszakban szükség lehet talán még több közvetlen személyes találkozási, kapcsolatépítő tevékenységre. Az internet megteremtette a sokirányú kapcsolatrendszert, de a személyesség varázsát semmi sem pótolhatja. Magyarországon Egerben indult éppen szintén öt éve egy hasonló nagyszabású periodikum, az *Agria* folyóirat, évente négy számmal, alkalmanként csaknem háromszáz nagyalakú oldalon, egy-egy számban hetven-nyolcvan szerzővel, ugyancsak antológiaszerű szerkesztésmóddal. Irodalom, művelődéstörténet, kulturális és művészeti sokoldalúság jellemzi azt is, a széles ölelés — az egyetemesség és az elfogulatlanság jegyében határon túli szerzők sokaságának műveivel is tele. Kevés ilyen kiadvány van az egész Kárpát-medencében, mert a lapok általában kialakítják a szűkebben vett orientációjukat: vagy tudományos, vagy szépirodalmi, vagy közéleti, vagy hely- és népismereti jellegűek, vagy a hagyományos folyóiratok struktúráját követik és viszik tovább, vagy kísérletező módszerekkel, tipográfiai bravúroskodással is operálva szándékoznak a figyelmet magukra irányítani. Mindnek megvan nemcsak a létjogosultsága, hanem a kiiktathatatlan fontossága is. De például a sokban hasonló *Agriával* akár valamiféle testvérlet-szövetséget is ki lehetne alakítani. Ez persze csak egy kézenfekvő példa vagy ötlet-adalék a to-

vábbi tervekhez, lehetőségekhez, elképzelésekhez. Mert a kárpát-hazai összefonódások ma már elengedhetetlenek az egymást erősítő értékek jó értelmű propagálásához, közérdekűvé tételéhez, kiszélesítő vonzástereket létrehozó terjesztéséhez. Öt éves az udvarhelyi lap: szép jubileum, legyen még újabb öt, tíz vagy akár száz éve is! Amíg élünk és hirdetjük a jó igazát, addig meg is maradunk. Mert az írók, az írástudók felelősek kimondott szavaikért is, de azért is, amit hallgatásuk közben a népükkel elkövetnek — ahogyan azt Tamási Áron ránk hagyta egyik halhatatlan üzenetében. Ne hallgassunk tehát, hanem szóljunk és valljuk: van egy nép a Kárpát-medencében, amely értékállító nagyságában a legkiemelkedőbb kulturális és irodalmi teljesítményekkel szolgálhat az egész világ számára is. (Nagy nép az, amelyiknek olyan írói vannak, akiknek még sokan mások a hamvaitól is félnek — mondta Nyíró Józsefre emlékezve Szőcs Géza.) S a nemzeti kultúra fluidum: amely áthatja egész emberségünket, s nem a méricskélés és a verseny minősíti. Minden érték szerepet tölt be benne. Ahogy Kodály emlegette: a csillagos ég szépségéhez és teljes gyönyörűségéhez minden kisebb-nagyobb fényű csillag ragyogása szükséges. Vagy Sütő Andrással szólva: minden madár úgy énekel, ahogy a csőre áll. Vagy ahogyan Németh László állította, hogy miképpen legyünk biztosak abban, amit érdemes művelnünk: hogy „a léleknek is olyannak kell lenni, mint a madárnak — csapkodni, repülni, ha a föld porában is”; mert „ez a szárnyakba szétosztott, csapkodó, emelkedő ösztön az, amely felhők közt tartja a madársereget.”

BARABÁS ISTVÁN: Az *Erdélyi Toll* megjelenéseinek esemény mivoltát úgy tudatosítanám az olvasókban, hogy tájékoztatnám őket. Bukaresti hetilapunk, *A Hét* tizenöt éven át minden számában egész oldalon közölte, mit tartalmaznak a megjelent fontosabb magyar lapok. És ami nagy szó: ingyen tettük, talán épp ez az önzetlen nagylelkűség vitte sírba lapunkat. A mai szerkesztőségek pénzt kérnek hasonló szolgáltatásokért, és akkor mi a teendő? Költsön az *Erdélyi Toll* reklámra is, hadd tudja meg az olvasó Udvarhelytől Timbuktuig, mit kínálnak frissen megjelent számai. Ezt persze könnyű mondani, de nehéz pénzt szerezni. Amint szintén nehéz annak tudatában élni, hogy amint elszegényedik vagy csődbe megy a támogató mágnás, abban a percben megszűnik pártfogoltja is. Így történt *A Hét*, az *Orient Expressz*, a *Cimbora*, a *Közoktatás*, a *Kelet—Nyugat* szerkesztőségével, reméljük, hogy a sor nem folytatódik. Kívánom az *Erdélyi Toll*nak, ne jusson erre a sorsra, szerkesztősége hajlékának kapuján soha ne jelenjen meg a Feltámadunk ige, helyette inkább a derűsebb lozinka: „Aki minket nem szeret, egyen meg egy egeret!”

KISS LEHEL: Az, aki az *Erdélyi Toll* bármelyik lapszámát fellapozva nem jönne rá magától, hogy „elidegenedett világunk-létünk hétköznapijai” között egy „kis szellemi ünnepre” adódott lehetősége, megérdemli a sorsát! Nem magyaráznék neki semmit.

JÓZSA MIKLÓS: Az *Erdélyi Toll* „szellemi ünnep” jellegét mindenkinek magának kell megéreznie, ehhez viszont az szükséges, hogy akár a világhálón, akár papíralapon eljuthasson az olvasóhoz. Úgy érzem, hogy a lap szerkesztői igyekeznek mindent elkövetni ennek érdekében, de a terjesztés módján még lehetne javítani a *terjesztőhálózat megszervezésével* a Székelyföldön kívüli területeken is. Gondolok itt a személyes kapcsolatteremtésre iskolákkal, művelődési intézményekkel, civil szervezetekkel, a „magyar házak” hálózatával stb. Mindenütt található egy-egy lelkes ember, aki, felmérve a helyi igényeket, vállalná a folyóirat terjesztését.

Őszintén gratulálok igényes és kitartó munkájukhoz! Eredményes szerkesztést és terjesztést kívánok a következő esztendőkből is!

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Azt gondolom, hogy a közvetlen találkozás az olvasóval lehet egy lap legnagyobb ünnepe. Munka az összes többi: az írás, a szerkesztés, a kinyomtatás, a forgalmazás. Az ilyen találkozók lerövidítik a távolságot egymás között.

BRAUCH MAGDA: Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, mert való igaz ugyan, hogy a szerkesztőség közlési lehetőséget teremtett a partiumi és bánási szerzők részére is, de erről — és magáról a folyóiratról — ott inkább csak maguk a szerzők vesznek tudomást. Még azt sem merem tanácsolni, hogy — például — az Aradon még működő két magyar könyvesboltban népszerűsítsük a folyóiratot, mert mindkettő a bulvársajtóból tartja fenn magát, féltő, hogy már csak ideig-óráig. Az igényes olvasóknak Aradon és környékén nincs új könyvre pénzük. Mi, írók, saját, frissen megjelent köteteinket a könyvbemutatókon nagyrészt ingyen adjuk az arra érdemesnek talált olvasóknak. Azt viszont megígérhetem, hogy a rendszeresen működő Tóth Árpád irodalmi körünkben időnként bemutatom majd az *Erdélyi Toll* egyes számait, hogy az „írástudóknak” legalább tudomásuk legyen róla (ezt eddig is megtehettem volna).

FÜLÖP KÁLMÁN: Amint az a felmérésekből kiderül, nagy népszerűségnek örvend az *Erdélyi Toll* az egész világ magyarságának körében. A világ szinte minden országában olvassák és népszerűvé vált. Örvendek, hogy szerzői közé tartozom és verseimmel színfoltja vagyok Erdély irodalmának.

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE: Az *Erdélyi Toll* jobb „fizikai” terjesztése érdekében sok író-olvasó találkozót rendeznék, ugyanakkor a hazai és határon túli könyvtárakkal való kapcsolattartást bővíteném, rendszeresíteném.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Minden új lapszám előtt igyekeznék minél erőteljesebb sajtójelenlétet biztosítani, esetleg rövid ismertetőket küldenék ki a szerkesztőségekbe a lap kínálatából, külön kiemelve a legfontosabb, legnagyobb ér-

deklődésre számot tartó részleteket. Ugyanakkor úgy gondolom, időszakosan megszervezett *Erdélyi Toll*-találkozók is segíthetnének az ünnepi hangulat megteremtésében.

TAR KÁROLY: Feltételezem, hogy az *Erdélyi Toll* méltó folytatásához nélkülözhetetlen az egyre nagyobb olvasótábor. Ehhez népszerűsítő rendezvényekre lesz szüksége, melyeket különféle művelődési intézmények és iskolák segítségével rendszeresíthet. Az erdélyi magyarság, ha szegényedik is, tudatosan áldozva, eltarthat egy olyan átfogó, múltbeli és jelenkori irodalmunkat nevelő célzattal szerkesztett folyóiratot, mint az *Erdélyi Toll*.

A gyermekeknek állandósított rovatra, véleményem szerint, különösen szükség van, mert az egykor európai hírességű Napsugár, személyi és anyagi szempontok miatt, megszűnt gyermekirodalmi lap lenni, s ha sajátosan erdélyi is, csak egy a többi magyar gyermeklapok között. Az Asztalos István által 1957-ben indított lap munkatársai, az író mellé állított aktivistán kívül, aki az alapító halála után átvette a főszerkesztői címet, mindnyájan költők, írók voltak. A *Szivárvány* címűnek tervezett, kicsiknek való lap nagy részét erdélyi gyermekirodalmi művekkel töltötték meg, kiterjedt munkatársi gárdával szerkesztették. Asztalos István, Sütő András, Méhes György, Kiss Jenő, Léty Lajos és sok már erdélyi alkotó írásai fémjelezték a lapot. Munkatársai közül kiemelkedők Bajor Andor, Kányádi Sándor, Bálint Tibor és Fodor Sándor és a lap képes arculatát teremtő, gyermekvilágot ábrázoló képzőművész közösséget alkotó Soó Zöld Margit. Ezt a hagyományt érdemes volna folytatnia az *Erdélyi Toll*nak, serkentve az oktatásban is hasznosítható gyermekirodalmi művek szerzőit, céltudatosan uralva a hazai gyermekirodalmi könyvek kiadását.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Negyedévi lapként az *Erdélyi Toll* nem versenyezhet a napilapok művelődési oldalain megjelent írásokkal a napi időszerűséget illetően. Ezért olyan írásokat kell tartalmaznia, amelyek nem a minden csoda három napig tart szolás jelentésének szellemében keletkeztek. Vagyis: a hétköznapi eseményein, történeteiben túlmutató témákkal jelentkezve ragadhatja meg olvasóit. A szellem és az alkotás szabadságát kell kínálnia a szerzőknek és szellemi életét minden olvasónak.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Sajnos az igazi értékek terjesztése manapság anyagi szempontból általában ráfizetéses vállalkozás. Épp ezért, mint ahogy korábbi kérdésfelvetésben is céloztam rá, javasolom, hogy folyamatosan próbálkoznunk kell az anyagi háttér megteremtése érdekében, tehát javasolom, hogy pályázzanak és a média lehetőségeit kihasználva igyekezzenek minél inkább ismertetni a magyar emberekkel e folyóiratot. Mint civil szervezeti vezető, javasolom a civil szervezetek felé való nyitást is.

Sok erőt, egészséget és kitartást kívánok a szerkesztőség minden tagjának!

DEMETER ATTILA: Az irodalmi folyóiratok kiadása és terjesztése ma-napság egyértelműen nehéz, áldozatokkal, kockázatokkal jár. Hogy is lehetne ez másképp, amikor lépten-nyomon érezhető a társadalom kulturális leépülése? Nincs igazi igény az olvasásra, a szellemi értékekre. A médiapiacot elárasztotta a bővli. Az alacsony színvonal, az igénytelenség szinte mindenhol jelen van, és át-ragad a társadalom elég széles rétegeire. Ha a sajtótermékek egy részét nézzük (nem az irodalmi jellegűekre gondolok!), azt vesszük észre, hogy elvesztődik a valódi információ: nagyok és színesek a fényképek, a szöveg egyre rövidebb, gya-korta semmitmondó. Nagyobb közönsége van a bulvárnak és a harmadosztályú TV-műsoroknak, mint eddig bármikor, az úgynevezett valóság-show-k és a kétes minőségű, de nagy felhajtással és csillogással tálalt szórakoztató műsorok nézett-sége az eget veri. Ilyen körülmények között a művészet és az irodalom iránt ér-deklődők inkább csak szigetként foghatók fel a nagy tengerben. Mégis meg kell próbálnunk ezeket a szigeteket kiterjeszteni, és lehetőleg egymással összekötni. Ismerőseinket, kollégáinkat, gyermekeinket arra kell ösztönöznünk, hogy olvas-sanak, és minél több eszközzel tudatosítani kell a színvonalas szellemi táplálék fontosságát. Az *Erdélyi Tollat* bárkinek nyugodtan lehet ajánlani, gyerekeknek és fiataloknak is (annál is inkább, hogy a gyerekeknek külön fejezetet szenteltek). Az olvasás olyan élmény, amit sem a tévé, sem az internet nem pótolhat, olyan folyamat, amely során néhány pillanatig beleláthatunk az alkotó világába, vagy éppen úgy érezzük, hogy a szerző kitalálta gondolatainkat, amelyeket régóta őrzünk magunkban, de még sohasem volt alkalmunk közzétenni. A jelenlegi érték-válság kellős közepén az egyén örülhet, ha szabadidejében néhány percre, órára elvonulhat, és gondot fordíthat lelki, szellemi életére, hogy elkerülje a teljes ki-égést. Olvassunk és éljük át ezt az örömet! Megéri!

BEKE SÁNDOR: Mindannyiuknak köszönöm ezt az ünnepi beszélgetést!

Pomogáts Béla

Ember az embertelenségben

Ady és az 1916–1918-as román háború

Nagyromán stratégiák

Erdély már a 19. század második fele, különösen a román tartományok egyesülése óta, a veszélyeztetett országrészek közé tartozott: a bukaresti kormánypolitika folyamatosan arra törekedett, hogy a történelmi román tartományok mellett Magyarország (illetve az Osztrák—Magyar Monarchia) mind nagyobb területeit is birtokba vegye. Ezt a nemzeti stratégiát nem pusztán a román etnikum politikai egyesítése szabta meg, hanem egy erős dél-kelet-európai középhatalom létrehozásának szándéka is. A hatalmi terjeszkedés céljául kijelölt területnek ugyanis alig a felét lakták románok, így például a Magyarországtól igényelt területen: a Kárpátok és a Tisza között a román lakosság számaránya csupán negyven százalék körül mozgott. Ennek ellenére az Európa térképén feltűnő új állam igen hamar bejelentette birodalomépítő szándékait. Sokatmondóak azok a nyilatkozatok, amelyeket bukaresti államférfiak — közöttük katonai vezetők — tettek nem mindig a nyilvánosság előtt a fiatal állam stratégiai céljairól. Két ilyen — mondhatni, az állam cselekvési tervét körvonalazó — bejelentést szeretnék idézni.

Az első Crainiceanu tábornokhoz, illetve a 2. román hadsereg *Revista Armatei* című félhivatalos közlönyéhez fűződik. 1912. június 12-én a Román Tudományos Akadémia Károly király jelenlétében ünnepélyes közgyűlést tartott. Ennek a közgyűlésnek egyik tárgya Crainiceanu tábornok felolvasása volt *A román hadsereg történetéről* címmel. Ez a felolvasás megjelent a román akadémia kiadványai között, ahol a következőket olvashatjuk: „a románok és a román hadsereg első ideálja az ország megvédelmezése. De eltekintve az ország megvédelmezésének ideáljától, van még egy másik ideálunk is: a román nemzeti kiegészülés ideálja. Úgy Európa, mint szomszédaink is ilyen ideált tulajdonítanak nekünk. (...) Ez egyzersmind elismerése annak, hogy ami a természet erejében gyökeredzik, azt legyőzni nem lehet: hogy a föld vizei nem fordulhatnak vissza, és nem folyhatnak forrásaik felé. Nem volna komoly dolog ebből azt következtetni, hogy a románok már most fegyverrel fognak rátámadni a szomszéd nagy országokra, hogy ideáljukat megvalósítsák. De az ideál mégis ideál marad, és az, akinek nincs ideálja, nem érdemli meg, hogy éljen, mert, ha talán nem is lehet megvalósítani az ideált,

mégis ez az, ami egyedül képes meggyújtani és ébren tartani a nemzet polgári érényeinek tüzeit.”

Egy esztendővel később — a győzelmesen befejezett 2. balkáni háború után — még merészebb tervek kaptak hangot a román hadsereg közlönyében. *A siker után ideálunk felé* című írásban például a következők olvashatók: „Kérjük tehát a Mindenhatót, hogy a mi szeretett uralkodónk a legrövidebb idő alatt a császári koronát hordozhassa fején. A hadsereg annak megkovácsolására sokkal nagyobb lendülettel és sokkal nagyobb hévvel fog küzdeni, mint akkor, amikor elkészítette uralkodója számára az acél királyi koronát. Ez volna a régóta kiérdemelt hála, amellyel a legelső a legutolsó polgárig mindnyájan tartozunk a nagy Hohenzollernek, aki idejött az Al-Dunához, ahol óriási küzdelem után, megbirkózva annyi nehézséggel és kiábrándulással, sikerült neki a román népet és országot a mai virágzásra emelni azzal a tekintéllyel, mellyel ma bírunk, és azzal a ragyogó kilátással, amely a közeljövőben eléünk tárul. És akkor a tiszteletreméltó császárnak (tudniillik Károly királynak) még egy lelki öröme lesz. Egy ambíció kielégítése, egy büszkesége — mely régóta uralkodhatik lelkében — gyönyörűséggel tudván megmutatni a mindkét Hohenzollern-ágból való leszármazottaknak és szülőföldje egész német nemzetének, hogy volt elég türelme, kitartása és ereje egy császárság megalapítására, melynek trónját nem igen irigyelték, és nem igen kívánták — újra felépítette a régi Dácia Trajánát.”

A bukaresti kormány — annak ellenére, hogy az Osztrák—Magyar Monarchia szövetséges volt, és ezt a szövetségi viszonyt több alkalommal megújított államközi szerződés szentesítette — mindig terveket szőtt és propagandát folytatott a Monarchia ellen, és minden szerződéses viszony ellenére arra törekedett, hogy nagy területeket szerezzen meg szövetségesétől. Egyrészt tehát védelmet keresett és talált a Monarchiánál az orosz terjeszkedés és fenyegetés ellenében, másrészt radikális irredenta politikát folytatott szövetségesével és patrónusával szemben. Kétségtelen, hogy ez a kétarcú államépítő stratégia látványos eredményekhez vezetett. Ez a stratégia alapozta meg Nagy-Romániát.

Erdélyre figyelve

Ady Endre, aki máskülönben őszinte híve volt a magyar—román együttműködésnek, a román irodalom ismert személyiségeivel, például Octavian Gogával és Emil Isac-kal szoros barátságot ápolt (nem rajta múlt, hogy az előbbivel kialakított baráti kapcsolat utóbb megszakadt), és számos alkalommal szót emelt az erdélyi románok közösségi jogai mellett, már a huszadik század első éveitől mind nagyobb aggodalommal figyelte az Erdély megszerzésére irányuló román politikai terveket. A hivatalos magyar kormánypolitika ebben az időben meglehetősen könnyen tekintett az erdélyi magyarság sorsának alakulására, közelebbről a bukaresti üzleti körök és bankok erdélyi térfoglalására, befolyásának növekedésére.

Ady, aki nemcsak költészetében, hanem publicisztikájában is mindig zseniális érzékenységgel vette észre és nevezte meg a magyarságra leselkedő veszedelmeket, az elsők között ismerte fel a magyar Erdélyre leső történelmi végzetet, s már 1905-től kezdve kifejezésre juttatta aggodalmait (miközben azok, akik őt hazafiatlansággal vádolták, könnyűszerrel siklottak el az erdélyi magyarság súlyos helyzete fölött!)

A Budapesti Napló 1905. január 21-i számában közölt *Elnémult harangok* című színbírálatában, amelyben különben Rákosi Viktor és Malonyay Dezső közös színdarabján verte el a port, már igen sötét képet festett az erdélyi magyarságot fenyegető veszedelmekről (ez az írása prózai műveinek kritikai kiadásában nem kapott helyet, minthogy, úgymond, „sérti a szomszédos népek nemzeti érzékenységét”). „Láttam Biharban is — olvasom Adynál —, miként láposodott el a magyar vér folyó s miként oláhosodott, dekadált az erős, magyar fajta. Ezek csak a szélek. De mi lehet ott bent, a havasok körül? Mi tárulhat Erdélyben, a régi magyar mezőkön? Óh, nem kell ám vad-magyarnak lenni, hogy ez fájjon. Ez szíven foghat mindenkit. Mert itt szerencsétlen csere-vásár folyik s egy értékesebb, szükségesebb fajtát fal fel s fal még egyre az értéktelenebb, az emberi kultúrától messzebbálló. Ez itt a valóság. Sőt több a valóságnál. Erdély a magyar fajtnak több, mint egy fenyegetett terület.”

Ezt követte Ady *Se treasca* című (a kritikai kiadásból ugyancsak hiányzó) írása a Budapesti Napló 1905. május 24-i számában. Itt abból az alkalomból szól a bukaresti politika erdélyi területi aspirációiról, hogy a román etnográfiai társaság bejelentette: el kívánja készíttetni Erdély és a „kapcsolt részek” román nyelvű helységnevtárát. A költő tulajdonképpen azokhoz fordult, akik szüntelenül hazafiságukra hivatkoznak, s közben oda sem figyelnek a román irredentizmus mind hangosabb igénybejelentéseire. Ion Şirianu Russura, az aradi Tribuna Poporului című román nacionalista lap szerkesztőjére hivatkozik, aki nyilvánosan a magyar állam hívének nevezte magát, lapjában viszont a bukaresti irredenta szószólója volt: „míg a hazafias Şirianuk idehaza próbálgatják lazítani nem túlerős köteleiket a nemzeti államnak, odakünn Havas-elvén, az ifjú román királyság már spiritaliter be is kebelezi a bekebelezendőket. Egészen a Tiszáig talán. A nyugati román országok sajtóját figyelmeztetik, hogy most, most... Közeleg a Világtörténelem régen megígért pillanata. És Románia készen áll a nagy pillanatra, mely Traján császár fiait felkelti az ázsiai csorda igája alól. A tudós etnográfiai társaság pedig Carol király védnöksége mellett jelenti ki, hogy Nagyvárad Oradea Mare s Érmindszent Mencia.” Ady gúnyos hangon beszélt a román irredentáról, amelynek valóságos hatékonyságát akkor alig ismerte fel valaki, ugyanakkor úgy gondolta, hogy az erdélyi román helységnevtár elkészítése majd kellő figyelmeztetést jelent: „A román etnográfusok mintha nekünk tanítanák az etnográfiát. Nézzünk széjjel itthon. Szedjük rendbe a dolgainkat itthon. Lesnek reánk egyforma dühvel gonoszak és botorak...”

Mindaz, amit Erdély vélhető történelmi sorsáról Ady (és mellette a történész Jancsó Benedek, a publicista Bartha Miklós és a regényíró-építész Kós Károly, de rajtuk kívül alig valaki) akkoriban figyelmeztetésként a nemzet elé tárt, pusztába kiáltott szó maradt. Ezért vált a költő hangja drámaivá *S ha Erdélyt elveszít?* című, a Huszadik Század 1912. november-decemberi számában az 1912-ben kitört első balkáni háború napjaiban megjelentett eszmefuttatásában. Ebben meggyőződéssel nyilatkozott arról, hogy Magyarország számára Erdély saját történelmi életképességének zálogát jelenti: „Erdélyre gondolva el kell lágyulnom (...) egy emlékekkel és szabadító vágyakkal egyképpen eltelt, kultúrás eklektikusnak. (...) Árván, üldözötten, évszázadok keserű-sötét mélyébe hasztalan tekintve, babonára szorulva jajgattam, sőt hitetlenül: csak Erdély! Azóta egyre jobban tudom és hiszem ennek a babonának a miértjét. Valóban az európai nemzettársadalmak legparancsolóbban fejlődéses korszakában Erdély volt: Magyarország.”

Ugyanitt a később (már a trianoni döntés után) kialakult „erdélyi gondolat”, a transzilvánizmus „szellemtörténeti” indokoltságát is megfogalmazza: „léírom, hogy Erdélynek külön lelke van s fenyegető, brutális, de vajmi lehető térképváltoztatások két emlőről szakítanának le két ikergyermekeket, a magyart és a román. A szász megél vagy elpusztul magától is, eddig se csinált mást s az ő ügyük hasonlatos volna az oroszországi német kolóniákéhoz. De mi, magyarok s az erdélyi románok gyökereinkkel lennénk kiszakítva, mihelyst ez az örült militáris világ, melyet ma még a szociáldemokrácia legáncsolni képtelen, diplomata diagnózisa szerint kezd gyógyítani bennünket. Rongyolt és csaknem reménytelen fajtának tartom a magyart, pláne hogy demokratizáló forradalmába beleordított, tiport a nagykulturájú rontás, a háború. Mai, barbár csodák idején el tudom képzelni azt is, hogy Erdély hamaros megvalósulása lehet tüzes, vad álmoknak, mik nem minden alap nélkül kísértének az alsó Kárpátok alatt. De a dilemmás Erdéllyel évszázadok marasztaló szellemét lázítja föl a vad hazapolitika s hazátlanná tenne két szerencsétlen s minden más, nemes fölszabadulásra joggal váró nációt. Beszéljünk-e a Romániába olvasztandó magyarságról, melynek, ha lehet, rosszabb, embertelenebb s főképpen otthontalanabb sorsa volna a mai erdélyi románokénál? Minden további kérdést és választ átengedek azoknak, akik nem olyan nagy sovíniszták és politicienek, mint én, kiknek csak Erdély-babonája túl nagy talán, de kinek Erdély egyetemes nyomorúsága fáj.”

Erdélyi román támadás

Erdély bekebelezése, miként ezt tanulmányom bevezetésében már jeleztem, régóta szerepelt a nagyromán nemzet- és államstratégia tervei között. Ennek a stratégiának a megvalósítását az 1914 nyarán bekövetkezett világháború tette lehetővé, amely szinte váratlanul teret nyitott a nagyromán területszerző aspirációk érvényesülése előtt. Románia, mint ez jól ismert, hagyományosan az Osztrák-Magyar Monarchia (és a császári Németország) katonai szövetségese volt, a há-

ború kitörése idején viszont, arra hivatkozva, hogy a hadicselekményeket a Monarchia kezdeményezte, bejelentette semlegességét, majd miután 1916. augusztus 17-én Párizsban titkos szerződést kötött az antant-hatalmakkal, 1916. augusztus 27-én megtámadta korábbi szövetségését. A Monarchia kormánya igen hosszú időn keresztül egyáltalán nem számított a nemrég még szövetséges Románia támadására, jóllehet a vezérkarnak és a kémszolgálatnak voltak értesülései arról, hogy hivatalos bukaresti körök, mindenekelőtt a hadsereg vezetése, tervek készítését egy ilyen támadásra. Nem túlságosan megfontolt módon hátrították el maguktól egy lehetséges román katonai beavatkozás gondolatát, túlságosan is lebecsülve a bukaresti kormányzat eltökéltségét és a román hadsereg ütőerejét. Ez a politikai és stratégiai számítás azonban 1916 nyarára — miután egy esztendővel korábban a Monarchiával eredetileg szövetségesi viszonyban álló Olaszország is rátámadt a birodalomra — csúfosan megbukott. Azt követve, hogy Bruszilov cári tábornok 1916 június elején kibontakozó offenzívája igen gyorsan ért el stratégiai sikereket, a bukaresti kormányzat is támadásra szánta el magát.

Tisza István 1916. március 14-én még ezt írta Ottokar Czerninnek, a Monarchia bukaresti követének a romániai fejleményekről: „Kétségtelen, hogy katonai előkészületeket tesznek ellenünk és a bulgárok ellen, de amennyire nincsenek illúzióim a románok szándékai iránt, éppannyira meg vagyok győződve arról, hogy a jelen hadihelyzetben nem akarnak megtámadni minket.” Néhány hónappal később — a háborús helyzet kedvezőtlen alakulásának várható következményeként — azonban már Tisza sem tartotta elképzelhetetlennek a román támadást. Az erdélyi határvidék katonai megerősítése mindazonáltal lényegében elmaradt. Az események gyorsan követték egymást: a román kormány augusztus 17-én Bukarestben titkos egyezményt kötött az antanthatalmak képviselőivel, ebben a román fél kötelezte magát, hogy megszakítja gazdasági kapcsolatait Németországgal, és augusztus végéig támadást intéz a Monarchia ellen. Ennek fejében a szövetséges hatalmak elismerték a román igényeket Erdélyre, Bukovinára és a Bánság nagy részére, mely területeknek akkor — a nagyszámú románság mellett — jelentékeny számban magyar, német, ukrán és szerb lakossága is volt. Romániának orosz részről is katonai segítséget ígértek, valamint azt, hogy a Szalonikiben elhelyezett antant-csapatok erőteljes támadással kötik le Bulgária hadseregét. Ilyen feltételek mellett került sor a román támadásra: a bukaresti kormány augusztus 27-én hadat üzent a Monarchiának, három román hadsereg több mint 300 ezer katonával benyomult Erdélybe, és gyors ütemben haladt előre a tulajdonképpen védtelenül hagyott országrészben. Egy esztendő múltán a Monarchiát az összeroppanástól német katonai segítségnek kellett megmentenie.

A támadó román haderő kezdetben nagy erőfölényben volt. Szeptemberben elfoglalták Brassót, a Székelyföld egy részét — a magyar lakosság fejvesztetten menekült —, továbbá a jelentékeny ipari központot, Petrozsényt, és csak több hónappal a támadás után sikerült az osztrák–magyar haderőnek a helyzetet konszolidálnia, majd ellentámadásba mennie. A hadtörténetírók szerint különö-

sen Nagyszebennél és Brassónál kibontakozó ütközeteknek volt katonai értelemben történelmi jelentőségük — mindkét ütközetben a magyar honvédség erőinek jutott a küzdelmet eldöntő feladat. A magyar—román háború sorsát mindazonáltal nem a Monarchia hadserege döntötte el, hanem az időközben felsorakozó német katonai erő. Az antant katonai szakértői alighanem túlbecsülték a román haderő értékét — miközben a Monarchia szakértői pedig alábecsülték —, mindezenre a román hadsereg harci szelleme hamarosan megtört: az első kudarckok miatt, a hadvezetés igazából nem állott a helyzet magaslatán, az utánpótlás pedig rendre elégtelennek bizonyult. Mindazonáltal több hónapnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a Monarchia hadserege megfelelő ütőképesség birtokában vegye fel a küzdelmet a betörő csapatokkal — végül is a beérkező német seregtesteknek kellett a románokat kiverniök.

A Monarchia és Németország 1917. december 9-én Focşaniban fegyverszünetet, majd 1918. május 7-én Bukarestben békeszerződést kötött Romániával. Ez a szerződés, mondhatni, a világtörténelem legenyhébb békefeltételeire épült: a Monarchia egészen keskeny sávban kapott határkiigazítást a Kárpátokban, egyszerűen avégett, hogy a román tüzérség ne tudjon a hegygerinc nyugati, illetve északi oldaláról támadó állást elfoglalni. A megszerzett területen különben alig élt számottevő lakosság, így Erdély etnikai képe nem változott meg. A békeszerződés értelmében a román hadsereg megtarthatta teljes fegyverzetét. Ezekkel a fegyverekkel vonult be Erdélybe néhány hónappal később, a Monarchia hadseregének összeomlása után.

Ady és az erdélyi magyar tragédia

Ady Endre utolsó költeménye a háború kitörése előtt *A Kalota partján* című: szerelmi érzéstől, életörömtől és biztonságtudattól áthatott vers volt. Egy 1914 júniusi kalotaszentkirályi vasárnap ünnepi élményét örököltette meg, néhány nappal a kirobbanó országos tragédia előtt. A költő Erdélyének egyik arcát ez a kalotaszentkirályi vasárnap és a nyomában született költemény jelölte meg Ady számára: az emberi méltóság, a pompás ünnep, a mindig is becsült emberi közösségben és a születő szerelemben megtalált biztonság, áhítat és nyugalom. Az ünnepi idill, amely vergődő szívének végre valamilyen megbékélést adott. De volt Ady számára a magyar Erdélynek egy másik arca is. A szenvedő, vergődő és elvesző Erdélyé, amely fölött a kíméletlen történelem már kimondta az ítéletet. A költő a világháború kitörése után iszonyatos lelki válságba került, akkor zajlottak küzdelmei Bertuka kezéért a hajthatatlannal bizonyuló Boncza Miklóssal, költészete körül ismét örvényleni kezdtek az értetlen támadások, és ő mindenképpen úgy látta, hogy a háború, az általános öldöklés mindent elsodort, amiben reménykedett: elsodorta a magyar átalakulás és újjászületés terveit ugyanúgy, mint a közép-európai népek megbékélésére irányuló elképzeléseit.

Kiábrándultsága és kétségbeesése csak fokozódott a múlt idővel és a mindig új izgatottságot keltő háborús eseményekkel. Nem csupán közismert költeményeire (Nótázó, vén bakák, A mesebeli János, Cifra szűrömmel betakarva, Egy háborús virágének, A halottak élén, Krónikás ének 1918-ból, Az utolsó hajók, Üdvözlét a győzőnek) gondolok, hanem bizalmas barátaikhoz intézett leveleire is. 1915 júliusában például Hatvany Lajosnak arról ír, hogy „az öngyilkosság gondolatával foglalkozik”. Kétségbeesése akkor teljeseedik ki igazán, midőn 1916 augusztusában a román hadsereg hitszegő módon rátámad Magyarországra, és bevonul a védelem nélkül maradt Székelyföld déli részébe: foglalásait mindenütt pusztítás, erőszak és ártatlan emberek legyilkolása kíséri. Dél-Erdély menekülni kezd, agyonzsúfolt vonatokon s az országutakat ellepő szekérkaravánokon fut észak felé: a menekülők nagy csapatai a Kolozsvárról Nagyváradra vezető úton sietnek biztosabb vidékre, és az összetorlódott szekérfolyam, a megviselt, kialvatlan, éhes és kétségbeesett emberek ott vonulnak el Ady szeme láttára, a csucsa „vár” alatt.

A román támadás híret hallva Ady először arra gondol, hogy minden elesettsége és betegsége ellenére is kiáll a közélet küzdőterére, sőt a fegyveres harc vállalásától sem idegenkedik. 1916. augusztus 19-én Fenyő Miksának írott levelében a következők olvashatók: „én hetek óta a megőrüléstől félek, s ez a neuraszténia mindenféle narkotikumom fokozásával jár. Még ma, a román háború megtudásának napján, aránylag nyugodt vagyok, s tudok talán írni egy levelet, mert akaratcsükkösebb lényt nálam még nem láttál. Rom vagyok, nem »étkezem«, veronállal nem alszom, sovány, halnivaló. Hic Rhodus: nem kívánnék meghalni mégsem, míg szenvedésem életem munkája a maga tűzpróbáját meg nem állotta. De viszont én (kiben komoly és komor hitem szerint magyar fajomnak fátuma és kínja él) nem maradhatok el, mikor ég a ház, s ha talán egy öntőnyi vizet vihetek, nekem ez súlyosabb kötelességem, mint másnak.”

A menekülő Erdélyt látva azután minden korábbinál emésztőbb kétségbeesés fogja el: „sok hét óta — írja ugyancsak Fenyő Miksának szeptember 29-én — a nevemet sem tudom leírni; ellenben van egy jó revolverem. Katonákat, menekülteket vendégeltem, s félig megőszültem. Aludni, enni nem tudok, lerongyolódtam teljesen. Eddig féltréfa volt a neuraszténiám, s most tudtam meg, milyen a komoly.” Mint Király István *Intés az őrzőkhöz* című könyvében rámutatott, az Erdély bukását érzékelő Adynak két tekintetben is le kellett számolnia nagy ideáljaival: már 1916 őszén át kellett élnie a történelmi ország közeledő vesztét, egyzersmind „a tervezett, vágyott Duna-völgyi rendnek, a kelet-európai népek egymásra találásának, az internacionalista hitnek, reményeknek messzire tűntét.” Vagyis azzal a reménnyel kellett leszámolnia, amely Magyarország megmentését, a magyarországi nemzetek megbékélését ígerte, tehát azzal a szellemi stratégiával, amely életének értelmet adott.

Ezeknek a csalódásoknak a nyomán született meg egyik legnagyobb költeménye: az *Ember az embertelenségben*, amely amellet, hogy megrendítő vallomást tesz a háborús éveknél és Erdély bukásának lelki következményeiről, szembe is for-

dul ezekkel a következményekkel, s a „magyarság” és az „emberség” eszményeinek szerves egységét felmutatva próbál kiemelkedni abból a lelki összeomlásból, amelybe a csucsai országúton menekülő erdélyi ezrek kétségbeejtő látványa taszította: „És most mégis, indulj föl, erőm, / Indulj föl megintlen a Földről. / Hajnal van-e, vagy pokol éjfél? / Mindegy, indulj csak vakmerőn, / Mint régen-régen cselekedted.”

A költemény nagyívű „jeremiádban” (Ady maga nevezte így) ad képet a mélyen átélt gyötrelmekről, arról a „Tébolyról”, amelyet a háború személyes közelségbe jutott eseményei okoztak, a reménytelenséggel, a kétségbeeséssel mindazonáltal valódi értékeket állít szembe: „az űzött magyarsággal” szembe az „ékes magyarságot”, a jelen szörnyűségeivel a „béna szívben” őrzött „szebb tegnapot”, az embertelenséggel az „élek, kiáltok másért” emberségét. Ady versében egyszerre van jelen a konkrét történelmi helyzet és a feloldó erkölcsi igazság. Pontosan, érzékletesen és hitelesen láttatja a menekülő Erdély szenvedéseit: „Borzalmak tiport országútján, / Tetőn, ahogy mindég akartam, / Révedtem által a szörnyűket: / Milyen baj esett a magyarban”, „Óh, minden gyászok, be értelek, / Óh, minden Jövő, be féltelek / (Bár föltámadt holthoz nem illik) / S hogy szánom menekülő fajtám.” De éppen a történelmi katasztrófa személyes átéléséből merít erőt az erkölcsi ellenálláshoz és eszményeinek utólagos kinyilvánításához: „Ékes magyarnak soha szebbet / száz menny és pokol sem adhatott: / Ember az embertelenségben, / Magyar az űzött magyarságban, / Újból-élő és makacs halott.” Erdély tragédiája Adynál végül is az emberiség nagy eszményeibe vetett hitet erősítette meg, s azt a meggyőződést, hogy a „magyarság” és az „emberiség” ügyét egymástól nem lehet elválasztani.

Remény és veszteség

Ady jól ismerte a Bánságot és a Partiumot, hiszen ifjú újságíróként hosszabb időt töltött Temesváron, majd Nagyváradon, s később megismerkedett Kalotaszeggel és Kolozsvárral is. A történelmi Erdély belső vidékeit azonban csak 1915 nyarán járta be. Március 27-én kötött házasságot Budapesten Boncza Bertával, ám csakhamar Csucsán telepedett le, és a falusi élet jórészt elzárta őket a fővárosi politikától, az irodalmi élettől, viszont annál inkább kiszolgáltatotta a költőt a háború okozta szorongásoknak. Ekkoriban írta Hatvany Lajosnak imént idézett kétségbeesett levelét. Ebben az elesett helyzetben kereste fel őket júliusban otthonukban Bölöni György és felesége: Itóka, hogy valamiképpen enyhítsék azt a magányt, amelyről Ady levelében szüntelenül panaszkodott. A látogatásról jóval később Bölöni számolt be *Ady ismerkedése Erdéllyel* című írásában, a marosvásárhelyi Igaz Szó című folyóirat 1957 novemberi, a költő emlékének szentelt ünnepi számában. „Csendes, kedves napok voltak ezek — olvassuk Bölöninél —, szép meleg idők jártak, jókat fürödtünk a Körös friss, hideg vizében. Ady befogatott a vár csacsifogatába és kirándultunk a Körös menti Kissebesre, átszekerezünk

Feketetóra, hogy szétnézzünk a vásárosok között és benézzünk a Csinszkával ismerős famíliákhoz. Adyval még rákásztunk is, órákat álldogálva az országút melletti árok partján, míg botunkra nem került egy főzetnyi a jókora rákokból.”

Ekkor született meg az elhatározás, hogy a szép nyári napokban körül kellene nézni Erdély belső vidékein: az Ady- és a Bölöni-házaspár július közepén vonatra ült, Brassóba utazott, a Korona szállóban vett ki szobát, s bejárta a régi várost, este az ismerős színigazgató meghívására színházba látogatott. Mint Bölöni írja, Brassó „ősisége, városvolta, stílusa nagyon meglepte Adyt a porbafuló falusias alföldi városok után”. Mindössze egyetlen napot töltöttek ott, majd a székely körvasúton Marosvásárhelyre utaztak, ahol meglátogatták Bernády Györgyöt, Maros-Torda megye főispánját, korábban hosszú időn át a város polgármesterét, aki talán a legtöbbet tette a „székely főváros” urbanizálása érdekében, ő építette fel a magyar szecesszió nagyhírű művét: a Kultúrpalotát is. Ennek a látogatásnak az élményeit örökítette meg Ady *A magyarság háza* című írásában, amely a Nyugat 1915 augusztusi számában látott napvilágot. Itt olvashatók Bernádyról és munkájáról a következők: „Ez lesz, ha a Sors úgy akarja, a magyar menedék, dús és takarékos. Itt fogjuk őrizni magunkat mi, magyarok, kik egymás ellen annyit vétettünk. Ide fogunk verssel, zenével, beszéddel összevonulni, ha baj lesz. S minden, képességes szeretettemmel néztem fel reá, ez úrra, mert hogy nagyon és dacos magyar vagyok s ő az én rokonom.”

Vásárhelyen hamar híre ment az ismert költő látogatásának, Adyt sorra keresték fel a város szellemi életének alakjai, s mint Bölöni elmondja, a költő „egyszerre az ünneplés központja lett”. „Ady életében — írja ugyancsak Bölöni — ez a Marosvásárhelyen töltött parányi idő nagyon élénken raktározódott el, emlegetett benyomásokká vált, ha írásaiban kevésbé, annál inkább beszélgetéseiben és helyi kapcsolatainak megőrzésében”. Vásárhelyről azután a polgármester által rendelkezésükre bocsátott városi fogaton ellátogattak Szovátára, megfürödtek a nevezetes Medve-tóban, amelynek erősen sós vize nem hagyja elmerülni a fürdőzőket, s végül szép élményekkel elteltén tértek haza Csucsára. Bátyjának, Ady Lajosnak minderről 1915 júliusában keltezett levelében a következőképpen számolt be: „Tegnapelőtt érkeztünk holtfáradtan haza erdélyi utunkról, kevés pénzzel, de tele rajongó csodálattal Erdély iránt. Brassó, Vásárhely, Szováta voltak stációink. Sokszor keltünk 4-kor reggel, és megnéztünk minden látnivalót szépen, rohanva fürödtünk Szovátán, és Vásárhelyen főispáni bankett stb. volt rendezve értünk.”

Bölöni arról beszél, hogy Ady írásaiban kevésbé hagyott nyomot az erdélyi utazás. Valóban nem írt részletesebb beszámolót úti tapasztalatairól, olyan versekbe azonban bizonyára beszüremkedtek ezek a tapasztalatok, mint *A fajtám takarója* vagy az *Intés az őrzőkhöz*, és néhány rendkívül fontos publicisztikai írás is született az erdélyi út nyomán, ezeket azonban teljességgel elhallgatta a korábbi kutatás, a költő *Publicisztikai írásainak* 1977-ben közreadott gyűjteményében sem kaptak helyet. Ilyen mindenekelőtt a *Lenn, Erdély földjén* című beszámoló a Világ

1915. július 25-i számából, a már idézett *A magyarság háza* című kis tünődés és *Az oláh mumus* című jegyzet a Nyugat 1915 augusztusi számából. Ezek az írások folytatják a már ugyancsak idézett *S ha Erdélyt elveszik?* című drámai esszéjében megütött hangot és megkezdett mondanivalót.

A *Lenn, Erdély földjén* a nyári erdélyi út tanulságait foglalja össze röviden, költői szavakkal ecseteli a táj szépségét és ennek mintegy kontrasztjaként a történelem pusztításait. Az ószövetségi szentírást: a *Krónikák könyvét* idézi, hogy hitelesen érzékeltesse az országrész megpróbáltatásait és a rá leselkedő új veszedelmet, végül pedig újra kifejezi régi meggyőződését, hogy Magyarországnak Erdélyben és Erdély által kellene megújulnia: „gyönyörűek és örökök a hegyek, völgyek, folyók, erdők, voltak s leendőek és a nők és minden, ami történik. A Halál is, ki a leguralkodóbb, mióta él s ki mellé most már ne is merjünk sorolni mást. Halleluja, Halál, kinek szépségét csak a fél-Halálok, betegségek és bénaságok kísérő serege rontja, Erdélyt kedvelted, sokat üdültél benne, s mert újra és újra vágytál visszatérni, hagyta magad után mindig életcsírát. Magyarság és emberség zamatja, hite, lelke, Erdély, nem uraid szerint büntet téged az Úr. Mert a hatalmasabb, a Halál, szeret téged s mindig hagy benned annyt, hogy fölségesen kinőhesd magad a Halál minden új látogatására. Erdély, te Magyarország vagy s ha Magyarországra van még szüksége a Földnek, te megmaradsz nekünk.”

Ady mind érzékletesebben látta a magyar Erdélyre leső veszélyeket, sötét víziói voltak az erdélyi magyarság sorsáról, ugyanakkor a józan politikai számítás érveivel próbálta nyugtatni magát. Ez a drámai kettősség jelenik meg *Az oláh mumus* című kis jegyzetében, amely azokkal a sötét jóslatokkal és ijesztő rémlátásokkal száll vitába, amelyek Erdély elvesztésének lehetőségét vetették fel. „Az oláh mumus — mondja Ady — elszenvedhető, lebíráható s Romániának nem kívánhatnék rosszabbat Erdélynél. Csak Kolozsvárra, Brassóra, Marosvásárhelyre s még néhány városra intek. Belepusztul az oláh, ha ilyen kulturális helyeken el tudna helyezkedni. Szerencsére nem tud, mert Erdélyt akarjuk, tartjuk s meg is fogjuk őrizni. Az oláh mumus nem mumus, s eszembe jut egy román fiskális, aki azt mondta: Isten ments, hogy Budapest helyett Bukarestbe kelljen mennem fő tárgyalásra.” Erre a jegyzetre aztán a *Românul* című erdélyi román lap igen indulatosan válaszolt, emberi és költői tisztességében is sértve Adyt.

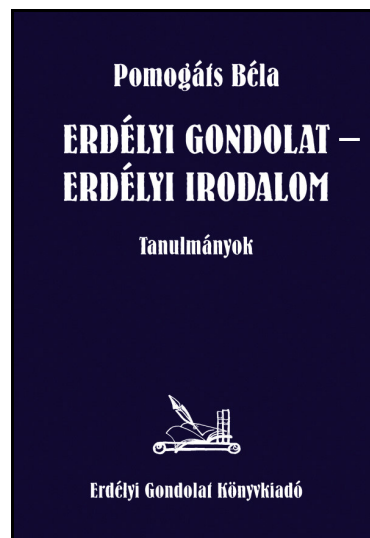
A lélek, tudjuk jól, hiába próbált megkapaszkodni valamilyen ésszerű jövőképebe, és hiába vigasztalta magát azzal, hogy Erdélyről sem Magyarország, sem a nyugati civilizáció nem lesz képes lemondani. A háború végső napjaiban aztán ő maga is rádöbbsent arra, hogy vigaszkeresése öncsalásnak, jövőképe hamisnak bizonyult: a háború, amelyet mindig elutasított, vereséggel és összeomlással ért véget, és ez meghatározta Erdély sorsát is. Ady ekkor már a haldoklók végső útját járta, október végén — és ennek végzetesen jelképes értelme volt — összetépte Bibliáját, amelyet mindig az ágya mellett tartott, november 16-án még elkísértette magát a köztársaság kikiáltása alkalmából rendezett parlamenti ünnepségre, majd megírta *Üdvözlét a győzőknek* című utolsó versét, amelyben nemcsak az élettől vett

búcsút, hanem történelmi reményeitől is. „Ne tapossatok rajta nagyon, / Ne ti-
porjatok rajta nagyon, / Vér-vesztes, szegény szép szívünkön, / Ki, íme szágul-
dani akar. / Baljóslatú, bús nép a magyar. / Forradalomban élt s ránk hozták /
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet / Sirjukban is megátkozott gazok.”

Életrajzírói: Földessy Gyula, Bölöni György, Fenyő Miksa és Ady Lajos arról
beszélnek, hogy a román hadsereg erdélyi előnyomulásának hírei már alig értek el
hozzá. Mintha a Gondviselés meg akarta volna kímélni attól, hogy éber tudattal
vegye tudomásul: a mitikus magasságokban látott és történelmi példának tartott
országgrész: Erdély elveszett. Ennek a veszteségnek, amelyhez történelmünkben
talán csak a mohácsi vész hasonlítható, máig érezzük a tragikus következményeit,
és ennek a tragédiának a leghitelesebb krónikása bizonyára Ady Endre volt.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

Bertha Zoltán

Bálint Tibor, az erdélyi sors különleges szavú megörökítője

Bálint Tibor, az ízig-vérig kolozsvári író, az erdélyi sors különleges szavú megörökítője, a jellegzetes közép-európai társadalmi-történelmi élethelyzetek látomásos meglevenítője és az emberiségnyi léthorizontok megvilágítója: az erdélyi és az egyetemes magyar szépírás mesterei, legkiválóbbjai közül való volt — és marad. Nemigen akadt komoly kortársa, nemzedéki pályatársa, kritikusa vagy olvasója, akit ne nyűgözött volna le látásának, stílusának, ábrázoló nyelvi erejének különös hatása, kivételes atmoszférája és szuggesztivitása. A faluról a városba sodródó cselédség, a külvárosi, peremvidéki szegénység, a tengődő kisiparosság, a fülledt levegőjű munkásnegyedek hírhozójaként lépett az irodalomba — s azonnal költőivé mélyítve testközeli élményeit, a próza, az elbeszélés megjelenítő hitelességét valami lélekbulgaton igézetes líraisággal átszínezve-stilizálva, egyzersmind modernizálva. Kezdetől egészen eredeti hangjának felerősítésében egy Krúdy, egy Tamási, egy Gelléri vagy Karácsony Benő szellemujja, vagy meszszebből főként a nagy oroszok, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov szellemi-művészi inspirációja segítette; légies, álomi, „tündéri” hangulatsugárzó realizmusa, hétköznapi „elvarázsoló”, csendes vagy lármás utcákba, lépcsőházakba „angyaljárást” idéző történetmondása fényévnnyire került el az ötvenes évek szocreáljának és proletkultjának bornírt kívánalmait. Így végeztek „vérátömlesztést”, „korváltást” a háború után indulók (Sütő András, Székely János, Kányádi Sándor, Szabó Gyula, Fodor Sándor), majd a közvetlenül őket követő Forrás-nemzedék mértékadói (Szilágyi Domokos, Páskándi Géza, Lászlóffy Aladár, Szilágyi István, Hervay Gizella és a többiek) — Bálint Tiborral is az élen — a sematizmus hosszúra nyúlt évtizedei után a romániai magyar irodalomban.

Az 1932-ben, tízgyermekes munkáscsaládban született, egyebek mellett a kolozsvári református kollégiumban és az akkor még önálló magyar Bolyai Tudományegyetemen nevelkedett, de a gyötrelmes alkalmi fizikai munkák meg az *Igazság*, a *Falvak Dolgozó Népe*, az *Ifjúmunkás* című lapoknál megtapasztalt hajszás és akkoriban elviselhetetlen felső politikai direktívákkal agyongyötört újságírás, riporterkedés, vagyis úgymond „az élet iskoláját” is kijáró író az ötvenes évek második felétől jelentkezett műveivel a folyóiratokban; s debütáló Forrás-könyve (*Csendes utca*, 1963) a hozzáértőktől pedig már meg is kapta azt az elismerést, amely a további novellák, elbeszélések, tárcák, krokik, karcolatok köteteinek az emlékezetes sokaságát is fogadta, kísérte. Mert valóban lebilincselő volt az a szemléleti frissesség, amely a csetlő-botló kisemberek nyugtalanságait és érzelmi csapongásait akár anekdotikus, akár imaginárius jelenetkezéssel kivetítő pillanatképekből árad, s amely a furcsa alakok játszi festőiségben vibráló karakterrajzát is ezzel a (Páskándi Géza szerinti) „vaskos impresszionizmussal” telíti. De máig

alapos kritikai feladatot jelenthet annak az elemzése is például, hogy miként függött össze Bálint Tibor modern fantasztkumot és abszurd humort elegyítő novellisztikája, vagy prófétikus-groteszk világtávlatokat átfogó anti-utópiája (az elgépiesedő civilizációt karikírozó 1967-es *Önkéntes rózsák Sodomában*) a hatvanas évek amerikai, angol, francia, német és másféle kultúrfolyamataival — párhuzamos és a korszakban összekapcsolódó művészeti tendenciáival. Vagy külön hatalmas fejezet az életműben a gyermek- és ifjúsági irodalmi remek, a prózai mesék, kalandregények, csodás történetek bőséges sorozata, amelyek megalkotását az emblematis érdélyi-kolozsvári gyermekirodalmi lap, a *Napsugár* szerkesztőségében 1967-től végzett munka egyre csak látványosabb termékenységre késztetn inspirálta.

S a legelső olyan kimagasló teljesítmények közé tartozik Bálint Tibor nagyregénye, a *Zokogó majom* is, amelyek a megújuló, „nagykorúsodó” erdélyi irodalom hetvenes évekbeli fellendülését mutatták. Voltaképpen ez az 1969-ben megjelent korszakmeghatározó alkotás nyitotta meg további remekművek egész sorát. S méltán lett kirobbanó könyvsiker — ítések, szakmabéliek, az értő nagyközönség körében egyaránt; s az egész magyar nyelvterületen. Nem csoda: olyan bűvöletesen tarka sorspanorámáját, szimbolikus történelmi freskóját festi ez a mesei népeposz, ez a vallomásos önéletrajzi tényregény vagy családregény az esendő kisemberi létezés kelet-közép-európai térségeinek és perifériáinak, hogy abban az önmagunkra ismertető kisépi-közönségi léttapasztalat — maga a humán kálváriája — egész megrendítő mélységében tárulkozik föl. Olyan egyszerre érzékletes és jelképes sorsviziót vetítve élénk, amely csak a mágikus-mitologikus realizmus csúcsaihoz merészkedő esztétikai fogalmakkal és kategóriákkal értékelhető. Mert a harmincas évektől, a nagy világváltástól a háborús idők nyomorúságain át a szovjet-román diktatúra első szakaszáig ívelő szociografikus társadalomtörténeti tabló káprázatosan sokszínű mozaikképkockái — a festői látványteremtésben —: szemléletes valóságrajz és mitikus sugallatosság összetéveszthetetlenül sajátos, lebilincselően teljes érvényű széptani egységét érik el. A bővérű, fantáziadús meseáradás misztériumszerű ősforrásainál járunk, a szételemezhetetlenül árnyalt előadás hangnemváltozatainak sűrű hatásformáinál: a humoros-ironikustól az együttérzőig, az anekdotikustól a drámai-balladisztikusig, a morbid-bizarrról és (tragi)komikustól a nosztalgikusig terjedően.

Sokan üdvözölték ám elragadtatva mindezt — Féja Gézától Czine Mihályig, Ilia Mihálytól Pomogáts Béláig, Kántor Lajosig és a többiekig. S mennyire felejtethetetlenek maradtak a könyv új és új kiadásai, megjelent fordításai vagy megfilmesítése után is azok a regényhősök! Vagy éppen ezeknek is köszönhetően: köztük a mű *Sánta angyalok utcája* című drámaaváltozatát a kolozsvári magyar színházban eljátszó frenetikus sikerű előadásnak 1972-ben — amelyet Tamási, Sütő, Deák Tamás, Méhes György, Kocsis István és mások legendás színpadra állítója, Szabó József rendezett! Milyen elevennek látszik előttünk ma is a folyton és hiábavalón kísérletezgető apa, a családot összefogó anya, az örökké vetett ágyra vágyó és mindig kudarcot valló másodpincér groteszk-panoptikumi alakja. Vagy

maga az értelmiségivé felnövekvő és írói ars poeticát kikristályosító főszereplő, aki illyési módra nem menekülhet — mert nem is akar, megfélemlítések ellenére sem — azoknak a lét összes terhét, súlyát cipelő, sorsverte, elesett szegényeknek, nyomorultaknak és kiszolgáltatottaknak az erkölcsi vállalásától és képviselésétől, akik minden körülmények között emberré nevelték.

S a lélektani emberlátással, a vonásnyi-villanásnyi gesztusrajzokban is pontos-hiteles léleklátással feltöltődő, telitalálatos karakterábrázolás a bámulatosan gazdag epikus sodrásban — az „öreges könyvétől” a bibliai-átképzéletes „apokrif novelláig” és tovább szélesedő elbeszélésfajtákban — felvonuló figurák („császár és kalaposinas”, fáraó és szolga távolságait átölelő, „mennyei romok”, „égi és földi kovártélyok” végletes térségeit belakó) rengetegének megteremtésével folytatódik. Az újabb regény-eposz, a *Zarándoklás a panaszfalhoz* (1978) az ötvenes évek, az 1956 utáni megtorlások vészidőszakát olyan zsarnokságként — az élet minden területét átítató rémuralomként — láttatja, amelyben a társadalmi terror működtetése a legszorosabban összefonódik a hiperbolikus emberi aljasság, az aberráció, a gyilkos ösztönöket elszabadító basáskodás legelképesztőbb jellemképleteivel és jelenségeivel. A hatalmi perverz-szadista kéj farsangoló tobzódásának leképezése a távlatos modern egzisztenciális pszichológia, a freudi és poszt-freudi antropológia tág kontextusában és dimenzióiban is értelmezhető — s esztétikai minőségében is megrázó, felkavaró emberlátomást nyújt: a szenvedők, a szenvedést okozók és a közből állók egész galériájának, a megalázók és a megalázottak sokadalmi kavalkádjának kiterelvényezésével. Hasonlóképpen a biblikus-apokaliptikus *Bábel tornyához* (1996), amely — orwelli típusú parabolaként, az abszurd realitását és a megélt realitás tökéletes abszurdumát kiélesítve — az erdélyi magyarság háborzongató passióját már nagyjából a hatvanas évtizedtől a Ceaușescu-császárság 1989-es megdöntéséig követi végig — kataritikus érzékletességgel és örök mementó-állítással emlékeztetve mindarra, ami ebben a földrajzi, politikai térségben megtörténhetett. Trilógiává egészítve ki a nagyregények sorozatát, amely hármaskönyv hallatlan művészi és egzisztenciális erejű vizionárius dokumentuma lett huszadik századi múltunknak és félmúltunknak; mítoszivá emelkedett sorsfelmutatás, messze fénylő lét- és igazságdemonstráció: egy embertelenül démonikusan beteg világról és a benne szorongva meghúzódó emberségről.

A megsokszorozódó és ezerféle típusban tomboló köznapi és történelmi erőszak, az örületes-torz amorális, a kínzó és önkínzó téboly fenomenológiájának írója érzéki-érzelmi és szellemi jelentéstartalmak olyan életes-eleven viszonyát, olyan sajátosan jellegzetes együttesét alakította ki, amely egyrészt előhívta, másrészt igazolta a vallomásos-értekező esszéikben vagy az akár karcolatnyi eszmefuttatásokban vázolt — és szinte egész esztétikai rendszerré épülő — művészbölcséleti gondolatokat. Arról, hogy a maradandó alkotás egyszerre mozgat „szavakat és szíveket”, ugyanúgy érzékeltet „kenyeret és gyertyalángot”, „illatot és filozófiát”, „látomást és kényszerzubbonyt” — mert az igazi ihletforrásokból és valóságismeretből merítő mű hangulata, mely „tartósan zsong az idegeinkben”: a „tapasztalás vérfestékéből” van kikeverve. Bálint Tibor, aki azt szeretne volna, ha az erdélyi írókat nemcsak „számócaillatú” szép szavaikért (amilyenek

neki is voltak!), hanem „éles meglátásaikért” és „halálosan pontos leírásaikért” is „csodálná a világ”, Tolsztojjal vallotta: „úgy kellene írunk, mintha a szomszédos szobában mindig épp haldokolna valaki...”

Korának, a sokáig „elhallgatott történelemnek” „igaz krónikásaként” táplálta közösségét „az anyanyelvűségben az ő csodálatos, mert tárgyyszerű és mégis poétikus nyelvezetével” — ahogyan Sütő András mondotta róla; az „áttűnések és árnyalatok” szivárványos, tökéletesre telített „szépirodalmi anyagával”, a zamatos-bűvös „mesélőkedv” és a stílárís, „nyelvi érzék” utánozhatatlanságával — Lászlóffy Aladár szavai szerint.

S így volt szerelmese szülőföldjének is, kedéllyel, emlékkal, kalandos képzelettel így keltette életre a kolozsvári kül- és belvárosi utcákat, az ódon sikátorokat és keserű-vidám kocsmákat (a „zokogó majom” is az egyik ilyen kolozsvári kocsmacégére!), a hóstáti negyed, az „Irisz-telep”, a „Csillaghegy”, a „Kálvária-templom”, a „Rabok kertje” környékét, a „Kövespad”, a „Sánta angyalok utcája”, a „Pata utca”, a „Malomárok”, a „Felhővár” gyermek- és ifjúkori — valós vagy átkeresztelt — színtereit, a Mátyás-szülőház, a Főtér, a Farkas utca tájékait; vagy a diákévek és a pályakezdés megihlető helyszíneit: a református gimnáziumot, az egyetemet, a lapszerkesztőségeket. Azt a szellemi otthont, ahol az utóbbi félszázad talán legkiemelkedőbb kárpát-medencei gyermekirodalmi folyóiratát, a több is mint népszerű: missziót betöltő *Napsugárt* évtizedekig írva-szerkesztve munkálkodott. A házsongárdi temetőt, ahol az a megható „gyerekes meggyőződés” foghatta el, hogy a fekete sírkölapokon átmelegedett három szem sárga szilva majszolgatása közben (merthogy „Kolozsvár szeszélyes lakói még a Házsongárdot is teleültették gyümölcsfákkal”): „dédnagyapái húsából táplálkozik”, „akikhez lenyúlik a szilvafa gyökere”. Ahol az öreg fejfákból annyi emberi sorsot olvashatott ki, annyi beszélő nevet varázsolhatott élővé. Vagy a Szent Mihály-templom tornyát, amelyben gyermekként, riadt-diadalmasan kapaszkodva a súlyos kötélbe, egyszer ő is harangozott — s így emlékezve tűnődőn, merengőn vissza erre: „És azóta a szülőföld számomra halk, de folyamatos harangzúgás, amely a napfényt ringatja és az aranyló galuskákat a vasárnapi húslevesben, és a galambokat lebegtetí a magasban, és a port Mátyás csizmái körül, és elmélyíti a ráncokat Apáczai arcán, de egy kis mosolyt is megrezzent rajta, és hintáztatja a Szamos szőke hajjait és a hársfák lombját és az emlékeket és az eperszínű fényképeket a falon, nagyapám és nagyanyám arcát. És a szívemet, hogy erősödjék benne a bizalom: jó volt itt élni, ebben a városban, ha olykor a szorongató idő körbefogta is”.

Egyszóval Kolozsvár... Ahonnan nem vágyott el „se Párizsba, se Londonba vagy Rómába”; mert hitte és vallotta: „hiszen szülőt nem választhat magának az ember”. S Erdély, a magyarság, egész történelmünk és kultúránk... — amelynek megtartó ihletéséhez mindétí alku nélkül ragaszkodván, „keserű fohászkodással”, „szétszórásunk és kipusztításunk ellen” perelve, a kivert szemű Sütő Andrásért aggódva és Kós Károlyt a „mi Ezékiel prófétánkként” szólítva-idézve hir-

dette: „Fölébredtünk, látni akarunk tisztán. Szembe akarunk nézni az Élettel, tisztában akarunk lenni helyzetünkkel. Ösmerni akarjuk magunkat. Számba kell vennünk erőnket, szerveznünk kell a munkát, tudnunk kell a célt, amit el akarunk érni.” — Mert „megalázó módon élünk Erdélyben” — mondta utoljára is.

S 2002 óta már őt is a Házsongárd pihenteti — Szenczi, Misztótfalusi, Apáczai, Brassai, Kós, Reményik, Dsida, Szabédi és mind a többiek, neves és névtelen elődei, ősei és övéi között. Hetvenéves születésnapját sem érhetette meg... És az ünnepi ajándékkul szánt, Csíkszeredában kiadott könyvének, posztumusszá lett válogatott elbeszéléskötetének a megjelenését sem (*Könyörgés kétségbeesés ellen* — mily beszédes cím!; s a benne lévő záródarabé is: *Buzdítás föltámadásra*). Amelynek előszavában a kedves barát, pályatárs és szerkesztőtárs Fodor Sándor azt írta — s ezzel alighanem az utókor irodalomtörténeti értékelés maradandó alapkövét is lefektetve, tanulságul és okulásul mindnyájunk számára —, hogy a mai erdélyi magyar irodalomban a „legkiválóbb novellistáink között is az első hely illeti meg Őt”, Bálint Tibort.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XIX.

Anyanyelvoktatásunk a Habsburg-birodalomban (1713–1830),
a reformkorban, a forradalom és szabadságharc korában (1830–1849),
a Habsburg önkényuralom idején (1849–1867)
az anyaországi oktatási rendszerbe tagoltan

XV.

Magyar kalendáriumok

Nagy Sándor *Régi magyar kalendáriumok* (1995) nyomán szóljunk az anyanyelvoktatásunk történetében oly fontos szerepet játszó naptárakról.

Karácsony táján hozta a postás, nagyapám a kalendárium sarkát szeggel átütötte és spárgával az ablak melletti szögre akasztotta. Ettől kezdve lett népes családja legsűrűbben forgatott könyve... Gyermekéveim sok-sok felejthetetlen téli estéje fűződött ezekhez a régi kalendáriumokhoz.. A ma már vitrinben féltve őrzött régi petróleumlámpa fényénél, a kályhában izzó fahasábok mellett hány este csüngtünk családunk legjobb felolvasója, Anna néném ajkán. Ott, akkor halottam először *történelmünk legdicsőbb eseményeiről*, a versbe szedett időjárási regulákról, no és *Sobri Jóska legendás kalandjairól*. A kalendáriumok tartalma, színvonaluk hűen tükrözi megjelenésük korát, olvasóközönségük érdeklődési körét, magam is több kalendáriumot őrzök, hiszen a maguk korában anyanyelvoktatásunk hűségesei voltak, s a napjainkig megőrzött, elnyűtt, régi naptárak ma is olvasásra buzdíthatnak, emlékek tárházai.

A naptárak múltjáról szólva, eredetük az időszámítás kezdetéig nyúlnak vissza. A *babiloniaknak* már az *i. e. VII. században* volt naptáruk. A *kínai naptárrendszer* az *i. e. IV. században* a hónapok helyett 14-15 napos időszakokkal számolt, a *mohamedán naptárak* alapja a holdújév volt. Az *egyiptomiak* tértek át a *napévre*, naptáraikat papiruszra írták, és mintául szolgáltak a *római naptárrendszer* kialakulásához. A rómaiak első naptárai még *tíz hónaposok* voltak, az első Mars istenről nevezték

el. A hónap kezdő napját a holdsarló megjelenésekor hirdették ki, és a *kalare*, azaz „kihirdetni” szóból *kalendaenek* nevezték. Innen ered a mai kalendárium elnevezés is. Időszámításunk előtt 46-ig az évbeosztás 355 napos volt, Julius Caesar vezette be a 365 és $\frac{1}{4}$ napos évet. A közhasználatban azonban csak *365 napos* volt, ezért minden negyedik évben beiktattak egy *szökőnapot*. Magyarországon 1587-től a *Gergely pápa által kiigazított naptár* van érvényben.

A magyar kalendáriumok őse a *csízió* volt, amelyben az év legfontosabb napjait versbe — *csíziókba* — foglalták. Az első ilyen 1538-ban jelent meg Krakkóban: *Benczédi Székely István* (1505?–1565), Székelyudvarhelyen született ferences szerzetes, gönci prédikátor *Calendárium*a a csízióval. A következő kalendáriumot már Debrecenben adták ki 1592-ben. Apáczai Csere János *Magyar Encyclopaedia*ja 8. részének XIX–XX. fejezetében részletes ismertetést közölt a magyar paraszti kalendáriumokról. A kalendáriumkiadás a XVIII–XIX. században is rohamosan emelkedett, amikor az újságot és minden egyéb hírközlő eszközt helyettesítettek, És a tömegtájékoztatásnak úgyszólván egyetlen eszközei voltak. Sok városnak volt saját kiadású naptára. Ma pedig ezek a kalendáriumok gazdag tárházai a gazdasági, néprajzi, néporvoslási, időjárási regulákat, szokásokat gyűjtő kutatóknak. A nyomtatott szöveg mellett olykor felbecsülhetetlen értékűek azok az *adatok*, amelyeket a *kalendáriumok üres lapjaira írtak*. Ezek gyakran a családi életről, az akkori időjárásról, elemi csapásról, járványokról tájékoztatják az utókort. Ezek a kalendáriumok a Biblia mellett *családi könyvek* lettek, amelyek az akkori tudományos szinten kielégítették az olvasni tudó egyszerű polgárság és parasztság érdeklődését. Volt bennük naptár, időjárási prognózis a csillagok állásából és egyéb jelekből, orvosi és gazdasági tanácsok, a toldalék fejezetben pedig *találós kérdések, közmondások, vidám történetek és részletek nemzeti történelmünk lapjaiból*... Akadt bennük burkolt politikai célzás is, ez is egyik ok volt arra, hogy az osztrák Helytartótanács, majd Mária Terézia elrendelte a cenzúrázásukat — nem sok eredménnyel. Példányszámuk emelkedett, a Hazai és Külföldi Tudósítások lapja 1809-ben keserűen szóvá is tette, hogy „a magyar népesség Magyarországon és Erdélyben 5 millióra számláltatja magát, ebből csupán kalendáriumot 150 ezernél többet vásárol esztendőnként, a két magyar újságból meg nem veszen kétezer exemplárt, más fontos könyvekből pedig alig veszen 500-at”. (Nagy Sándor, 1995. 8.)

Nagy Sándor könyvéből szemelgetek, főleg az erdélyi településeken megjelent kalendáriumokból: Kolozsvár évszázadokon át Erdély művelődési központja volt, itt összpontosult az erdélyi politikai és kulturális élet. Irodalma már e régi időkben jelentős, amely iskolák, az egyetem és tudományos intézetek felállításával további lendületet kapott. Az *Új és Ó Kalendárium* első példányát 1573-ban adták ki Kolozsváron, *Székely István* szerkesztésében, *Heltai Gáspár* nyomdájában. Az 1578. évi kalendáriumot és a sorozat következő, több példányát az MTA könyvtára őrzi. A szentek és ünnepek megnevezése mellett a csillagok állásából közölt jóslásokat, ezeket bécsi és krakkói „tudós csillagászok” számították ki a magyar kalendáriumok számára. Postajáratokról tudósított, amelyek Béctől Bu-

dán át Nagyszebenig jártak. Nagyszebenben adták ki e kalendárium hasonmását 1785-től, majd a példát követte Brassó. Az 1851. évi naptár az *irodalmi és gazdasági* részen kívül szórakoztató résszel bővült: „Néhány névnapi aranybetű” rovatban közölte, hogy milyen ne legyen a kolozsvári lány: „Legyen olyan, mint a folyóirat: mindenki előtt érdekes, de ne legyen olyan, mint a folyóirat, amelyre mindenki előfizethet. Legyen tanítható, mint a papagáj, de ne legyen olyan, mint a papagáj, amely csak ostoba, értetlen dolgokat fecseg. Legyen olyan, mint a tej, a természet hamisítatlan ajándéka, de ne legyen olyan, mint a tej, amely idővel megsavanyodik”. A kalendárium szerkesztésében 1862-ben jelentős változás történt: „*Kolozsvári Naptár*” címmel jelent meg új köntösben, új tartalommal. Már az első szám Erdélyi János, Döbrentei Gábor és Kisfaludy Károly verseiből idézett. „*A történelmi mellékképek*” rovatot pedig teljes egészében a szabadságharc erdélyi hősei emlékének szentelte: Kiss Sándor ezredes, Mikes Kelemen ezredes, Gábor Áron székely határőr őrnagy, Kemény Farkas ezredes emlékének. „Egy kis statisztika” rovatban az 1858. évi népszámlálás adatait kapjuk: 16 város, 79 mezőváros, 2622 falu, lakosság száma: 2 173 704. Tájékoztatást kapunk a *községi és egyházi oktatásról is*. „Az ipartár”-ban *mesterségek* neveivel találkozhatunk, ezek közül választhatott a korabeli fiatalság: *fésűs, csutorás, kaptafa-faragó, késes, nyerges, kútfúró, lópatkoló, papucsos, pintér, kádár, sodronykészítő, szűrszabó, szappanos, szítás, rostás* stb.

Nagyvárad már a honfoglalás idején jelentős magyar település volt. Püspökségét Szent László alapította 1080-ban. A városban a reformáció nyomán, 1558 után, főiskolát és nyomdát létesítettek. A törökök támadása után a főiskola elmenekült tanárai és hallgatói alapították meg a Debreceni Kollégiumot. 1883-ban adták ki Tichy Lajos szerkesztésében a *Nagyvárad Új és Ó Kalendárium* első évfolyamát. A Biharmegyei Képes Nagy Naptárt a Biharmegyei Népművelési Egylet megbízásából Sipos Orbán szerkesztette és adta ki Hollós Jenő nyomdájában.

Naptár 1846-ik közeve, a Róm. Catholica Egyház használatára, Budán, a M. Kir. Tudományos Egyetem betűivel. Ebben az 569 oldalas könyvben 122 oldalnyi terjedelmű *Tanügyi Névtár* is szerepel, amely az összes katolikus felső és középfokú iskoláját, azok igazgatóinak és nevelőinek nevét közölte az ország öt kerületéből: Az erdélyi kerületekből: Nagyvárad Kir. Akadémia, hitszónoki, jogi és bölcséleti karral, Temesváron, Szatmárnémetiben, Szegeden bölcséleti tanulmányok, gimnázium 9, néptanoda 17 helységben. Figyelembe véve más felekezeti iskolákat is, megállapítható, hogy a magyar iskolahálózat felső- és középfokú szinten korához mértén fejlett volt.

A *Nemzeti Kalendárium* megmaradt példányai visszaszámlálása szerint az első kiadás 1790-ben jelent meg, 1820-ig. *Magyar és Erdély Országai Nemzeti Kalendárium* Fűskuti Lenderer Lajos betűivel és költségével, Pesten 45 oldal terjedelemben. Kisebbségi módosításokkal, szerző, kiadó változtatásával több mint száz éven át kedvelt kalendárium volt, korának megfelelő szinten adott tanácsot háztartási, gazdasági, egészségi kérdésekben.

Bucsánszky Alajos 1849. évi képes naptára 80 oldalnyi, benne a naptári rész mellett *A magyarok története* című fejezet, benne a honfoglalásról és a hét vezérről kap tájékoztatást az olvasó. A naptár 1942-ig jelent meg, 1870-ben pl. 400 ezer példányban.

A *Népszerű naptár* 1851-ben jelent meg, a magyar népnek a rendszerrel szemben táplált gyűlöletét — bár allegorikusan —, de félreérthetetlenül már a címlapján tudtul adta: „*Mind azok használatára, a kik az 1850. év után Magyarban még magyarokul megmaradtak.*”

1891-ben jelent meg a *Nix Dajcs — Ősi szittyá naptár*, 144 oldalon, érdekes része 125 karikatúrarajza.

1856-ban jelent meg a *Nemzeti Képes Naptár*, színvonalas, irodalmi értékű, 320 oldalon nyújtott olvasóinak ismeretterjesztést, közéleti tudnivalókat és szórakozást. A *Szépirodalmi keretben* többek között Arany János, Jókai Mór, Tompa Mihály, Vörösmarty Mihály novellái, versei jelentek meg. A naptár közölte, hogy gróf Mikó Imre a Kolozsváron létesült Erdélyi Múzeum-Egylet céljára átengedte palotáját.

A *Pesti Hírlap* egyik legrégebb és legjelentősebb politikai napilapunk volt. Első ízben 1841-től 1849-ig jelent meg Kossuth Lajos szerkesztésében. A lap főmunkatársai között találjuk Mikszáth Kálmánt, Eötvös Károlyt, Jókai Mórt. *Naptárait 1890-től minden évben kiadta*, a második világháborút követően, a lap megszűntéig. A naptárak tartalma felölelte az elmúlt év minden fontosabb társadalmi, bel- és külpolitikai eseményeit. Emellett az irodalmi termékeket, színházi és a zenei élet eseményeit is bemutatta.

Magyar Alföldi Legújabb Kalendárium. Aradon adták ki első példányát, a szegényebb falusi lakosság vásárokon árult naptára volt.

Hangya Naptár. A Hangya Szövetkezetek naptárjai s földművesek és iparosok kedvelt olvasmányai voltak.

Brassói Naptár — 1922. A Brassói Lapok politikai napilap kiadásában jelent meg, többek között szóvá tette a román hatóságok indította, a bíróságok előtt folyamatban lévő irredenta pereket. A legsúlyosabb kérdésnek a templomok és az iskolák bezárását, működésük akadályoztatását tartotta. A válságos években a magyar öntudat megőrzésének jelentős támasza volt.

Hargita Kalendárium — 1974. Csíkszeredában, a jelentős iskolavárosban jelent meg, amelynek nyomdája 1670-ben létesült. Beköszöntő sorai ma is szívhez szólnak „*Szolgálattételre jelentkezik ismét a Hargita Kalendárium. Édes anyanyelvünk kemény zengésű szép szavaival köszöntjük kedves olvasóinkat!*” Elkerülhetetlenül sor került ezután Ceaușescu, „a haza nagyra becsült fiának” a köszöntésére, de visszafogottabban. Minden helység csak magyar nevének szerepel benne. Tamási Áron novellája mellett Szent-Györgyi Albert értekezése, Tompa László verse és Kacsó Sándor írása is szerepel a naptárban. Tankó János még megírhatta, hogy 1934-ben édesanyja füzetlapra írt feljegyzését felterjesztette, hogy az állami iskolában olyan tanítókat nevezzenek ki, akik ismerik a magyar nyelvet, s a magyar anya-

nyelvű gyermekeket tanítsák magyarul. A naptárban megemlékeztek a székelykeresztúri Petőfi-szobor 1973. évi felavatásáról, kép is megjelent a könyvben, és keresztretjvényben a *13 aradi vértanú* nevét kellett az olvasóknak megfejtetni.

Brassó Magyar Képes Naptár. Az 1888-ban megjelent második évfolyam első oldalához ragasztott mellékleten *Kossuth Lajos arcképe* alatt Turinból küldött üdvözlő sorai olvashatók. A naptárnak ma is közérdeklődésre számot tartó cikke az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület bemutatása.

Erdélyi Székely Naptár. Az 1844. évi példánya maradt ránk. A naptár érdekessége az egyes hónapok elnevezése. Minden hónapnak három nevet adott a naptár: egyházit, évszak szerintit (télhó, tavasz hó stb.), és végül társadalmi vonatkozásút. Az utóbbi szerint az év *12 hónapja* (zárójelben az egyes hónapok sorszáma): Vigalom hó (I.), Fagyálló hó (II.), Kinyílás hó (III.), Szántó hó (IV.), Virító hó (V.), Kaszáló hó (VI.), Arató hó (VII.), Béhordó hó (VIII.), Érlelő hó (IX.), Szűrő hó (X.), Vigasztaló hó (XI.), Zsiradékony hó (XII.). *Az erdélyi magyar iskolák ismertetését évenkénti folytatásokban közölte.* Az 1844. évben a székelykeresztúri unitárius iskoláét, amely 1794-96-ban épült. A tanulók száma 250 volt. A közismereti tárgyakat tanító tanára egyben az iskola rektora is volt, egy senior, aki a kolozsvári főiskolát végezte el, tanította a grammatikát, egy másik a szónoklattan, a harmadik pedig az énekkart vezette. A végzett tanulók „a Kolozsváron virágzó főiskolába mehettek”. A második iskola, amelyet ismertetett, a Maros- vagy Székely Vásárhelyi kir. Kat. Nevelőház, azaz papnövelde, amely 1712-ben 40 tanulóval nyílt meg.

A *Pallas Nagy Képes Naptára* 1880-tól jelent meg, a közművelődést is szolgáló naptár volt, írói között szerepelt többek között Benedek Elek is.

Reméljük, hogy az említett naptárak széles körben terjedtek, olvasták is őket, s nyelvükkel, tartalmukkal hozzájárultak anyanyelvi tudásunk gazdagításához, az iskolába járó fiatalok oktatásához, vagy az iskolát abbahagyók későbbi oktatásához, s talán a nem ismertetett, a Magyarországon megjelent naptárak is eljuthattak erdélyi olvasókhoz. Talán az olvasni-írni tudók között sokan akadtak olyanok, akik már tudatosan gyűjtötték is a könyveket, naptárakat is...

Kozma László

Juhász Gyula költői világa (II.)

Filozófia

Juhász Gyulának jelentős élményköre a filozófia. Babits Mihálynak így ír 1904-ben „Szöged, karácsony táján” keltezésű levelében: „Élek, dolgozom (ami nálam egy idő óta nem egy) Nietzsche, Taine, Brandes, Ruskin, Frenssen, Ovidius, Platon, Jeanne d’Arc, szocialisták, monisták: íme egy hét handabandája.” (i. m. 65. o.) Érdeklődött a modern filozófiai irányzatok iránt, ismerte Schopenhauert, Nietzsche-ről verse, publicisztikája szól, versét is fordította, de ókori filozófusokról is írt verseket, filozófiai tankönyveket véleményezett.

A hasonló meglátja a hasonlót, Reviczky Gyuláról a következőképpen ír a *Virágfakadás* 1905. április 1-ji számában. „A »valódi modernség«, amely nem divat, de életigazság, első magyar hősei egyikét és legfinomabb, legkedvesebb alakját ünnepli Reviczky Gyulában. Ő az első magyar költő, aki filozofál, de nem a levegőben, hanem szíve vérét hullatva eszményeiért. Az ő agyán és szíven cikáznak át először nálunk Schopenhauer és a modern gondolkodás többi előkelőségének újjáértékelő gondolatai, ő fordítja először le magyarra *Ibsent*, az új dráma atyját.” (A „Nóra” fordításáról van szó.) (KK 5:32 585) Filozófia és dráma, ez azt is jelenti számára, hogy magukat a filozófusokat is megjeleníti.

Nietzsche Naumburgban

Egy árny kószál a parkban őszi estén,
Szánd meg s imádkozz érte jó keresztény,
Az égbe tört és pórul járt szegény.

Most vánszorog, jár körbe-körbe némán,
Nagy homlokán és kiégett szemén árny,
Nincs nála nyomorubb lény e földtekén.

Mégis ti, kiknek a menny megígérve,
Ti jámborok, reám figyeljetek,
Hős és nemes e szánandó beteg!

A gondolatcsaták közt folyt ki vére,
S bár mennyetekre nem váltott jogot,
E földre onnan egy kis fényt lopott.

A Nietzsche-ről szóló vers először a *Bácskai Hírlap* 1906. május 6-i számában jelent meg. (KK 1: 105 397) A filozófiát a költészet felől közelíti meg, ami az emberi személyiség, a filozófus ábrázolását jelenti. Juhász Gyula kitűnően rajzolt, költészetében is töménytelen arcképpel találkozhatunk, kortársairól közvetlen benyomásokat szerezhettünk, a régi idők művészeiről, történelmi személyiségeiről tetteik, műveik alapján írt költeményt, stílusukat, lélegzetvételüket vette át.

Véletlenszerű, hogy Szakolcától nem messze található Szenic, ahol a költő-filozófus, Komjáthy Jenő működött tanárként. Komjáthy Jenő filozofikus költésze iránt Juhász Gyula már egyetemista korában is érdeklődött. 1905-ben egyik szervezője volt a Komjáthy Jenő Társaságnak, munkatársa a *Tűz* folyóiratnak. Szakolcán „A homályból” című, *A Hét*-ben 1911. október 1-jén megjelent cikkében így ír Komjáthy-ról: „...és ekkor írta azokat a verseket, amelyek révén egy kissé Spinozának és Goethének érezhette magát a járatlan utak, a pangó élet, a pókhálós gondolatok e halott városában.” „Itt élt a költő, a panteista, a filozófus, a nyolcvanas évek végén, aki Schopenhauert hordozta a zsebében...” „A magyar költészet filozófusai, az elhatározás természetes színét halványra betegítők mind e tájon éltek, mind e sarokból jöttek, a sztrégovai remetével élükön.”

Juhász Gyula lírájában a filozófia nem betegíti, inkább kiteljesíti az élet színeit, éles szemű gondolkodó összegzi a szakolcai környezet tradícióit, melyek közül éppen a filozófiát emeli ki. A cikk záróképe a bakter alakja; ebből a képből vers is született *A bakter* címmel.

„... az alvó utcán megzendül egy éjjeli őr erőteljes, érces baritonja. Valami szláv dallamra valami tót könyörgést énekel, vontatottan, messzehangzón. Kilenc óra van és mi ketten maradtunk az utcán. Kinek énekel ez a fönjáró, eleven kísértet és minek énekel? Talán nekem, aki nem értem őt, talán a halott házaknak, amelyek mélyes-mélyen elszunnyadtak? Kinek énekelsz itt most, te éjjeli őr, te idegen, te barátom, testvérem, poétám? Kinek énekelsz és minek?” (KK 5: 443 670)

A költészet örök kérdése, van-e valamilyen hatása, haszna, befolyása? „Minek a lélek balga fényűzése?” — teszi fel a kérdést Tóth Árpád is *Jó éjszakát* című versében. A költő mindig idegen marad környezetében, mivel a világ által kevésbé becsült értékeket képvisel. A szlovák bakter így válik Juhász Gyula költészetének szimbolikus szereplőjévé.

A bakter

A kis végváros őszi éjszakáján
— Ó július víg tája, kék ege! —

Egykedvű lágyan végigzendül árván
Az álmos őr virrasztó éneke.

Féléberén, tünt őszök bánatával
Míg hallgatom az ósláv dallamot,
Eszembe jut a nyári róna tája
És fénye, mely bennem végsőt ragyog.

Eszembe jut minden, mi tündököl, ég,
Sok régi vers, sok régi csók, öröm,
Eszembe jut a boldog végtelenség,
A távol élet, a virágözön.

S úgy fáj az éj virrasztó, álmos őre
S a szomorú szláv dallam fáj nekem,
Rokon velem, bánatra és közönyre
És idegen és örök idegen.

A vers az *Élet* 1911. november 19-i számában jelent meg, a kritikai kiadás szerint ez volt az egyetlen közlése. (KK 1: 312 519) Az „egykedvű lágyan” ragtalan és határozóragos melléknév érdekes összekapcsolása. „Eszembe jut a nyári róna tája / És fénye, mely bennem végsőt ragyog”. Hogyan is írta Rilke „A párdúc”-ban? „Csak néha fut fel a pupilla néma / függőnye. Ekkor egy kép beszökik, / átvillan a feszült tagokon és a / szívbe ér — és ott megszűnik.” (Szabó Lőrinc fordítása.) Pár héttel vagyunk a *Milyen volt...* születése előtt.

Madách

Ódon kastély mély magánya rejti
Világ elől méla bánatát,
Komor őszök árnyéka belengi,
Innen csak az őszi parkba lát.

Kisértetek járnak a szívében,
Őszi éjben a nagy égre néz
S a magányban és a csöndességben
Mint a tömjén, ég a szenvedés.

A világa régen összeomlott,
A szerelme följáró halott,
A művészet lombikjába hordott
Minden üdvöt, minden bánatot.

Örök formát ölt itt a mulandó,
Muzsika lesz minden fájdalom,
Mély magányban, ami maradandó,
Föltámad a harmadik napon.

Elpusztulhat gyönyörű világa,
Ur lehet az őszi hervadás,
Gondolatok örök lombikjában
Örök embert alkotott Madách.

A vers először a *Magyar Szemle* 1906. július 12-i számában jelent meg. (KK 1: 111 400) Madách alakján keresztül a mulandó és az örök forma kérdéseivel, az örök emberivel foglalkozik. A filozófiai emberkép gondolkodásának fontos alkotóeleme, erről a témáról több verse szól. A versben felfigyelhetünk gondolkodásának jellegzetességére, hogy az elvont eszméket emberi sorson keresztül ábrázolja. A virrasztás, a bakter-szerep, a filozófusokkal való rokonság költészetének ihlető ereje. Madách személyes sorsa tragikusan alakult, a 48-as szabadságharc megtorlásai őt magát is érintették. Házassága felbomlott, Fráter Erzsike, aki Éva alakjának ihletője volt, Nagyváradra került, élete csődbe ment. Tempfli József püspök szerint: „Madách felesége, Fráter Erzsébet is Nagyváradon halt meg, közkórházban, a város pénzén kellett eltemettetni. Egyensúlyát veszített személyiséggé vált, de Madách művében az ő eszményképe vonul át az emberiség történelmében. Valóban megrázó a sorsa, a kriptánkban már békén pihenhet. A hamvak megmentéséért 2001-ben Madách Imredíjjal tüntettek ki.” (i. m. 105. o.)

Pesti egyetemi évei alatt jó barátságban volt diáktársával, a filozófus Zalai Bélával, akiről később így emlékezett: „Egyikük, a magyar bölcsészet legnagyobb reménysége, ragyogó elme és lobogó életkedv: örökre elhamvadva pihen az omszki foglyok temetőjében, drága Zalai Béla, többé nem beszél nagykörúti éjszakákon az összes filozófiai megismerések szintéziséről.” (KK 6: 87) (Idézi Lengyel András: *Milyen volt...* 34. o.)

„Az összes filozófiai megismerések szintézise” — aláhúzzuk ezt a mondatot, a *Milyen volt...* a maga logikai, költői eszközeivel éppen ezt valósítja meg. A költő számára nemcsak a filozófiai ismeret, hanem a filozófusokkal való ismeretség is lényeges volt, az emberi egyéniség számára ihlető erőt jelentett. *Himnusz az emberhez* — ilyen című verse is jelent meg korábban, elemezni fogjuk.

A versben összekapcsolódik a hit és a filozófia, a maradandó „Föltámad a harmadik napon.”

Formát keresni...

Formát keresni minden gondolatnak
És elvérezni egy fonák igén,

A parfümét érezni a szavaknak
És tudni: minden szó gonosz szirén,

Mely holt szépségek barlangjába csábit
S az élettől, amely vár, eltakar
S megunni a szép formák orgiáit
S érezni: meddőn vergődünk tavaly!

És hogy az élet derüs, tág mezőin
Csak hervadások illata fogad
S hogy élni, élni nekünk már merő kin

S siratni szép, megölt halottakat,
Kik bennünk szunnyadoznak már örökre,
Bús és beteg szavaktól elgyötörve...

A vers először *A Hét* 1910. május 22-i számában jelent meg. A költemény az *Új versek* kötetben is szerepel. (KK 1: 262 496) Az előző Madách-vers egy valószínű személyen keresztül jelenítette meg a művészi forma kérdését. Ez a vers elvont szinten tárgyalja a művészi megformálás problémáját, az „elvérezni egy fonák ígét” aforisztikus fogalmazás, szállóigévé vált, mint Juhász Gyulának sok más sora.

Korábbi Anna-versek

Régi szerelmes vers

Egy szőke leány szép őzszemébe néztem,
És régi hegedük sirása fájt,
— Ó kékszalagos majális-émlékem —
Megint elkezdjük az örök talányt?

„Szeret — nem szeret” bus boldog talánya,
Épedések zárt ablakok előtt,
Ó erkélyeknek hervatag virága,
Séták, sirások, meglátom-e őt?

Arany fiatalságom balgasága,
Te boldogság, mely siratod magad,
Tán érzed, hogy ez az élet álma,
Melyről álmodsz majd egy élet alatt?

Ó szőke lány, ó kék szalag és kék szem,
 Egy kis szomorúságot adj nekem,
 Majális mámorát s a kéklő égen
 Csillagot, mely csak nekem ég, nekem!

A vers először a *Független Magyarország* 1908. október 25-i számában jelent meg. Péter László szerint: „Nem lehetetlen, hogy e vers az Anna-szerelm nyitánya, hiszen Sárvári Anna 1908 őszétől kezdett játszani a nagyváradi színházban, s székeségére már akkor fölfigyelhetett a költő.” (KK 1: 192 455) A vers közvetlen vallomás, a *Milyen volt...* már az általánosítás másik fokozata, személytelenebbnek tűnő, filozofikus alkotás.

Megölt szerelem sirkövére

Anna meghalt és Annát eltemettem...
 Szép volt, nemes volt, tiszta, mint a hó.
 Ott él ő már csak a nagy emlékekben,
 Minden elomló és elsuhanó.
 Nincs könnyem és nem járok én gyászmezben,
 De Anna meghalt, Annát eltemettem!

Vannak ösvények, a melyekre többé
 Nem lép a lelkünk, bár útunk örök,
 Vannak csodafák, nyilhatnak örökké,
 De nekünk egy viráguk letörött,
 Csak sírva járhatnánk egy tündéerkertben...
 Ó, Anna meghalt, Annát eltemettem!

Ne hozzatok hírt róla, őszi felhők,
 Ne hozzon hírt felőle a tavasz,
 Üdvöt adhatnak néki nyári erdők,
 Engem emléke halkán behavaz.
 Szép volt, nemes volt, szűz volt a szivemben,
 De Anna meghalt, Annát eltemettem!

A vers a *Vasárnapi Újság* 1909. november 7-i számában jelent meg. A kritikai kiadásban: „Epersit naplója szerint Juhász Gyula e verssel kapcsolatosan 1925. október 16-án a következőket mondotta el: „*Mikor rájöttem a nagy valóságra, hogy semmi sem vagyok neki, két hétig, mint az őriült rohangáltam a városban. Nem ettem, nem aludtam. Borzalmas kínokat szenvedtem. Két hét múlva megírtam legszebb versemet, melynek refrénje: Én Annát eltemettem..., de ez kötetben még nem jelent meg. Nincs is meg. A Vasárnapi Újság valamelyik számában jelent meg, ki kellene keresni. Azóta a szerelem meghalt számomra. A többi ügy már*

csak utánérzés, játék volt.” (*Tiszatáj*, 1956. október. 338. lap) (KK 1: 233-479) Érdekes a *Tiszatáj*-beli közlés időpontja, éppen 1956 októbere. Mennyi szerelem, hit veszett el az 1956-os forradalomban! A többi csak utánérzés, játék, gulyáskommunizmus, meg rendszerváltásunk úgymond ellentmondásossága.

A versben, mint egy negatív öntőformában, készülődik a *Milyen volt...* A közvetlen élmény távolodik, de nem a meghalásba, hanem az emlékezés nyugalmaiba, az emlékezés motívuma az első versszakban itt is megjelenik. A tündérkert már utalás a *Milyen volt...* tavaszára, mely messze, mint az ég, és az öröklét eszméje is megjelenik. Az évszakok megjelenítése változatos. Az ősz és a nyarat az őszi felhők és a nyári erdők fejezik ki, a szókép metonímia, konkrét képekkel utal az évszakokra. Az erdők és felhők kiegészítik egymást, a teljes természet jelenik meg, hasonló képalkotást a *Milyen volt...*-ban is megfigyelhetünk. A „h” finom alliterációja szó elején, szó belsejében végigvonul a versen. A harmadik versszak negyedik sorában két szó eleji „e” magánhangzó-alliteráció is támogatja a következő két szóban megjelenő „h” alliterációt, a magánhangzók és mássalhangzók ritmusa egybefonódik. A négy évszak itt is megjelenik, akárcsak a *Milyen volt...*-ban, de itt még nem vár híradást, a költőnek csak a tél havazása marad. A *Milyen volt...*-ban viszont a télre csak utalás történik, Annát a többi évszak jeleníti meg. A második versszakban a „lép a lelkünk” kifejezésben a lélekhez konkrét cselekvést jelölő ige kapcsolódik, a lélek inkább suhan. Így viszont az ösvényt légiesíti, a szerelem ösvényéről van szó. Úgy gondoljuk, a tündérkert, a letört virág motívuma a 16. századi széphistóriánkra, Gersei Albert *Árgirus* történetére megy vissza. Ez a királyfi sokat bolyongott a magyar irodalomban is, története számtalan kiadást ért meg, a motívumokat Vörösmarty *Csongor és Tündéjében*, Petőfi *János vitézében* is felfedezhetjük, hatásának bemutatására tanulmányok sora született. *Beatrice és Tündér Ilona*, a reneszánsz és a magyar költészet virágai fonódnak egybe.

Jönnék-e még?

Nagyon sok szép csodát, nagyon sok mély csodát
Bámultak szemeim, e nagyok és e mélyek
S az élet, e csoda, előttem oly sekély lett,
Mint agyontaposott, megúnt, fakó brokát.

Mozgófényképeit rövidlátó szemekkel
Könnyezve nézem én és zaja fáj nagyon.
Melódiáit vén verkliktől hallgatom
És fázós ébredést hoz nékem mind a reggel.

Jönnék-e még napok, melyek üdítve jönnek,
Tavaszkok viharát hozván a szenvedőnek,
Kacagó kék eget, aranyos hajakat,

Pán édes fuvoláját, szüzek vig énekét?
Jönnék-e még napok, melyek a nap alatt
Új csodát hoznak és új örömök egét?

A vers először *Az Újság* 1909. december 5-i számában jelent meg. Az *Új versek* kötet is tartalmazza. (KK 1: 237 482) Érdekes a vers szóhasználata, a mozgó-fényképet, a mozit már fölalták, Babits is írt róla verset. Egy versbe került Pán és a verki, a modern élet és a tradíció. A kék és arany színek is felcsillannak. A modern élet szavai a kései *Anna örök* című versében is megjelennek, melyet szintén közlünk. A szonettforma a tömörítés eszköze. Az első versszak első két sorának ismétlése érdekes: az első sor második fele egy szó kivételével ismétli az első sor első fele. A második sor második fele mintegy összefoglalja az első sor ismétléseit.

A szakolcai környezet

Juhász Gyula sokat panaszkodott a vidéki környezetre. Odakerülésekor Szakolcának mindössze ötezer lakosa volt, ebből 500 a magyar, a költő a korábbi nagyvárosi nyüzsgő élet után sivárnak érezte a körülményeket. Az *Új versek* kötetben szerepel *A végeken* ciklus, mely *A Hét*-ben jelent meg 1912. december 22-én. (KK 2: 34 443) A három részből álló ciklus második darabját közöljük, mely a publicisztikában, regényben (Orbán lelke) is megörökített környezetet mutatja be. Puccini 1912 februárjában Budapesten szerepelt.

A végeken

Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Bólint a láng az üres kaszinóban.

Az öreg doktor német lapba süllyed,
Mint vén kámzsás, nézi a gót betűket.

A szolga fát tesz a beteg parázsra,
Horácus, hol rímeid varázsa?

Itt ólomlábakon jár a gond a hóban
És Amerika rémlik a viskóban.

Amerika, az aranyhimű távol,
Szöve remény és kétség fonalából.

Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Befüggönyözve a világ valóban

S a függönyön túl zene szüri hangját,
Egy operában ma Puccinit adják.

Nagy operában, bordó és aranyban...
És hull a hó és hull, hull szakadatlan.

Szakolca nem csak a vidéki bezártságot jelentette. Juhász Gyula 1933-ban a Nyitravármegye című lapnak a következőképpen nyilatkozott: „Szakolca két esztendeje számomra a romantizmus egyik állomása volt. Vallásos lírámm ekkor virágzott ki, és magyarságom ekkor vált erősebben tudatossá. Nagyvárad után, ahol a Sturm und Drang lendületeit és változásait éltem át Ady táborában, Szakolca elmélyülést és elcsendesedést jelentett a számomra. A múlt árnyai és a jövő árnyai kísértettek, és én megértem a megváltó szenvedésre.” (Benkő Andreea, i. m. 119. 1.)

Remeteség

A szakolcai dombokon
Fiatal voltam egykoron.
Oly édes volt a bánatom,
Hogy dallá csordult ajkamon.

Olyan egyedül éltem én,
Hogy egész világ volt enyém,
Egész világ szép temető
És benne álom, mese, nő.

Ha jött a téli alkonyat
S elmosta mind a dombokat,
Ugy borult árvasága rám,
Mint remetére a magány.

A kritikai kiadás szerint a szakolcai élményekre visszatekintő vers 1934-ben keletkezett, egyike utolsó verseinek. (KK 3: 119 328) A vers a költemények szakolcai áradására utal, Juhász Gyula maga is kiemelt jelentőséget tulajdonít ezeknek az éveknek. Költői világa Szakolcán valóban kibontakozott, az itt töltött két év alatt Szalatnai Rezső elemzése szerint 120 verset írt. Nagyvárad az élmé-

nyek sokaságát kínálta, a holnaposok körében aktív irodalomszervezői tevékenységet folytatott, publicisztikájában beszámolt a kulturális, színházi eseményekről, politikai, gazdasági kérdésekről, színdarabját is játszották, ezek a lehetőségek valóban hiányoztak.

Szakolca azonban másmilyen élményt adott: önmagát, Juhász Gyulát. Itt önmaga volt önmaga mértéke: amit ő hozott a magyar költészetbe, az olyan rejtett, annyira eredeti és összetett, hogy ezen az úton csak egyedül mehetett végig. *A Milyen volt...* Kiss József lapjában, *A Hét*-ben azonnal megjelent. Az 1908-ban induló *Nyugatról* azonban Juhász Gyulát lassanként kihagyták, kevésszer közölték, igazi megértésre nem számíthatott. Az utókor azonban hibátlan ízléssel döntött, a *Milyen volt...* ma legismertebb verseink közé tartozik.

A „MILYEN VOLT...” ELEMZÉSE

Költői ihlet

A szakolcai télben minden együtt állt a nagy vers létrejöttéhez. Az új környezet, amely alkalmat kínált az összegzésre; a korábbi élmények színessége, mely filmként pergett a fehér havas táj vetítővásznán, szerelmek, találkozások absztrakcióvá érése, a filozófiai örökség, melyet a Felvidék írói, költői szinte megtestesítettek a számára. Megismert egy másfajta kultúrát is, az „ódon morva oltárképek” derengését. A feltételek megléte azonban még nem a vers, az ihlet pillanatát a költőnek be kell fogadnia. Egyszerre tudatos és ösztönös módon élnie kell azzal a lehetőséggel, melyet sorsa felkínál. Nem, mint valósághelyettesítő ideált, hanem magát a legteljesebb életet, a művet, melyben valamennyi törekvése megjelenhet. Juhász Gyula 1883. április negyedikén született, a vers megírása idején 28 éves volt. Az összegzésre való képesség és az ifjúság lendülete egyszerre élt benne. Korábbi verseiben, prózai, publicisztikai írásaiban nemcsak a gondolatok tartalma, hanem a gondolkodás formái és a nyelvi kifejezőeszközök is kialakultak, ezeket képes volt ösztönösen alkalmazni, illetve az ösztönösség és tudatosság olyan egységében, mely a vers létrejöttének feltétele. A költő számára az emberi egyéniség is ihlető erőt jelent, a filozófia, a lét értelmezésének igazságai, a szerelmi élmény az ihlet feszültségében villamos szikraként csapnak át a versen, egységbe forrasztva a formai és a tartalmi elemeket.

Műfaj

A *Milyen volt...* műfajának meghatározása nem könnyű. Az egyszerű forma, a természeti képek és az emberi tulajdonságok párhuzamba állítása, maga a párhuzamos szerkesztésmód a dal műfajával teszi rokonná, az elhallgatásokban, kihagyásokban a balladai szerkesztésmódra ismerhetünk. Rögtön hozzá kell tennünk,

hogy a dal Juhász Gyula költészetében jóval többet jelent, mint azt a dallal kapcsolatban gondolni szokták, de utalunk arra, hogy publicisztikája is többféle műfajt ötvöz, egész életművére jellemző, hogy komplex alkotásokat hozott létre, melyeket az elmélet nehezen szorít be a maga kereteibe. Formai egyszerűsége kiértelt stílusra utal, tömörségével kapcsolatban eszünkbe kell jusson, mennyire kedvelte a szonettformát, ami a gondolkodás iskolája is volt a számára, de nyilván azért választotta, mert közel állt egyéniségéhez. Szigorú logikai felépítésével, csattanójával tekinthetjük ezt a verset tömörített szonettnek is, olyan egyedi formának, melyet Juhász Gyula talált föl az egyszerre érzelmi és filozófiai tartalmak kifejezésére. A műfaj meghatározásakor hangsúlyoznunk kell, hogy ez a vers legalább annyira racionális, mint amennyire érzelmes. A rációt, a gondolkodás gyémánt-keményiségét Juhász Gyulánál kevésbé szokták hangsúlyozni, pedig verseinek visszatérő motívumaiban ott van az újra-próbálkozás, a legpontosabb kifejezés keresése.

Szemléletmódját, költői világát egész életművének ismeretében érthetjük meg. Publicisztikájában betétként rövid novellák, jellemrajzok jelennek meg, a kisváros világát regényben is ábrázolta. Gondolkodásának kiélezettségét aforizmái mutatják, melyekből kötetnyit olvashatunk. A valóság felé forduló szemléletre, közelítésmódra utal, hogy műveltségélményt közvetítő verseiben a különböző korok művészei, történelmi személyiségei tűnnek föl, a művészeti, történelmi korokat sorsokban látja, melyeket többször a sajátjával rokonít. A valóságközeli szemléletmód a „Milyen volt...”-ra is jellemző. A műfaj meghatározásához azt is hozzá kell tennünk, hogy mi nem ez a vers: semmiképpen sem elégia, nem a szerelem elvesztésén való merengés, hanem éppen az élet értelmének megtalálása, az ember lényegének optimista megfogalmazása. A költemény rokon az emberről szóló nagy verseivel, melyekben Komjáthy Jenő örökségének folytatója is, melyekbe belejátszanak filozófiai ismeretei. Juhász Gyula Anna-élménye nem tehetetlen sodródás, hanem az élmény kezelése, felhasználása, a költői célokhoz igazodó alakítása. A költő próbálgatja motívumait, de egyszerre jön valami, amiről úgy érezheti, hogy önmagát is felülmúlja, a művészet nagy, mindent elárasztó hullámverése, a cunami, amely megmagyarázhatatlan, mert nem a személyes törekvésből, hanem az Óceán megrendüléséből fakad.

Nyelv

A „Milyen volt...” kitűnik a stilisztikai eszközök gazdagságával, ugyanakkor a költemény nyelve a verskörnyezethez képest további egyszerűsödést jelent. A mondat és szó szerkezet, a rímek, alliterációk, asszonáncok, a vers ritmikai elemei, képvilága összhangban van a gondolati tartalommal. A többi Anna-vershez képest ezt a költeményt kiemeli bizonyos távolságtartás, ami nem az érzelmek hiányát jelenti, hanem azok filozofikusabb kezelését. Benkő László is kiemeli a

szókészlet egyszerűségét, és azt, hogy Juhász Gyula milyen kevés szóval közli mondandóját: a költemény 65 szóból áll, azonban az ismétléseket figyelembe véve 40 szó marad.

A *Milyen volt...*-ban a legkisebb nyelvi egység is többféle funkcióban jelenik meg, önálló jelentéssel bír. Ez a rövid vers így megsokszorozódik, mintha egy tükörteremben futnának a végtelenség felé a képek. A szófajok helyettesíthetik egymást, a szó- és mondatszerkezet tartalmi jelentéssel telik meg. A magyar-latin tanár Juhász Gyula ismeri a nyelv szerkezetét, a költő ismeri a kifejezés varázsát, ahogyan a gondolat testet ölt. Nyelvújító, de nem új szavakat alkot, habár vannak újszerű kifejezései, inkább a fogalmak belső tartalmát tárja föl, gazdagítja. A vers kulcsszavai, a szőke, a kék, a hang selyme a természeti képeken keresztül elvont jelentésekkel, hangulatokkal telnek meg. A természeti képek absztrakcióvá lesznek, színélménnyé, mely a ritmus szintjén találkozik a szóval, szóképekkel, a költészettel. Versében a nyelv legmélyebb alakító erőit szemlélhetjük, a láva folyását, csillogását és erejét, ahogyan végül szóképekbe, rímekbe dermed, de megőrzi az alakulás dinamikáját, sodró erejét és hevét is, a szófajok átmenetiségét, az igenevek többféle jelentésárnyalatát. Juhász Gyula képeinek sebessége átlépett egy határt: ez a csendes vers olyan, mint a hangrobbanás. Kulcsot ad korábbi verseihez, a következőkben is jelen van. Nem csupán vers, hanem maga a költészet, a vers kialakulása, mozgalmassága. Nyelvészet is, magáról a nyelvről szóló alkotás, közvetlenül szemlélhetjük a nyelvi, stilisztikai eszközök egymásba alakulását. A rím, az asszonánc, az alliteráció versbeli esemény lesz, éppúgy, mint a gondolatok kifejlődése. Költői eszközei összefüggenek, az asszonánc például kitűnően illik a dolgok távoli azonosságához, a bennük levő elvont filozófiai tartalmak kifejezéséhez.

Másképpen eredeti, mint a többi holnapos és nyugatos, a nyelvteremtésben, a nyelv bravúros használatában sem marad el mögöttük. A költő nyelvének része a csönd, az elhallgatás. Érdekes, hogy kedves színe, a kék, mennyire visszatér támogatottja, József Attila költészetében, akinek édesanyja „kékítőt old az ég vizében”. Balázs Béla, a pályatárs meseregényt írt *Az igazi égszínké*k címmel. A művészet hajszálcsovésségein átjutó hatásokat filológiai eszközökkel nehezen lehet bizonyítani, talán még a pályatársak, az utódok sem tudják pontosan, honnan van műveikben a kéknek olyan csodálatos ragyogása.

Tartalom és forma egysége

A *Milyen volt...* a gondolati tartalom és a formai, stilisztikai eszközök tökéletes egysége, a legkisebb elemnek is önálló, de a központi gondolati tartalomhoz igazodó jelentése van. Filozofikus és szakrális vers, úgy, hogy a vers tárgya nem a tételes filozófia, a hit pedig a vers egészéből, szemléletmódjából sugárzik. Az ikonfestészet dinamizmusa ez, ahol minden ecsetvonásnak jelentése van, ahol a

motívumok egymásra mutatnak, egymást erősítik. A vers gondolati tartalmát, formai elemeinek rendjét ellentétpárokból foglalhatjuk össze. Szigorú logika — impresszionista képek. Letisztult egyszerűség — összetett tartalmak. Közvetlen, egyszerű forma, egyszerű rímelés — stílusbravúr, az arányok összhangja. Absztrakció — valóságközeliség. Ösztönös megformálás — tudatos formai fegyelem. Hagyományos forma — öntörvényűség. Impresszionista ragyogás — reneszánsz sfumato, balladai homály. Egyszerű fogalmak — a filozófiai műnyelv pontossága, összetettsége. Impresszionista érzékenységi — a görög-római kultúra klasszikus fegyelme. Parnassizmus, impersonalitás — közvetlenség, egyszerűség, részvét.

A vers szerkesztési elve a dúsulás, szétsugárzás. Az első versszakban elő is fordul ez a jelző: „dús kalással”. A fogalmak többletjelentéssel telnek meg, a hasonlatok a bővülés, a kiegészítés gondolatát szolgálják, a hangzás szintjén a rímek, alliterációk, asszonáncok is kibővülnek, egymásba alakulnak, szerkesztési elvvé válnak. A dúsulás, az egyre bővülő jelentés az egész versen végigvonul. Anna tulajdonságai jelöletlen hasonlattal átfogó természeti képekké bővülnek. Az Anna iránti szerelem megszemélyesíti, antropomorfizálja a természetet, Anna személyisége, a szerelmi érzés, a szeretet tovább utal a mindent átjáró nagyobb személyességre, a Teremtőre.

Ismeretelmélet, strófaszerkezet

A *Milyen volt...* három négysoros, keresztrímes, ötös-hatodfeles jambikus lejtésű strófából áll, 11-10-es szótagszámú sorokkal. A versszakok szerkezete hasonló: egy összetett mondat többszörös mellé- és alárendeléseket tartalmazó keretében három tételből álló, a szillogizmusra emlékeztető gondolatalakzat bontakozik ki. A három tétel gondolati tartalma mindhárom versszakban azonos. Az első tétel egy negatív tényközlés, a második az első tétel tagadásán keresztül Anna tulajdonságainak párhuzamba állítása a természeti jelenségekkel, a harmadik az összegzés, az ellentmondás feloldása. A három versszak három-három tételt tartalmaz, az utolsó versszak befejező sora az egész vers zárogondolata.

A vers logikai tételei ismeretelméleti tartalmat hordoznak. Az első tétel a közvetlen érzékelés képének tagadásával indul, ez megnyitja az utat a kiegészítés, a mélyebb megismerés felé. A második tétel mindhárom versszakban a közvetlen érzékelés mögöttes, érzelmi, hangulati tartalmát jeleníti meg, voltaképpen nem áll ellentétben az első tétel gondolati tartalmával, azt inkább kibővíti a természeti képek, színek, hangok absztrakciójával, a természet egészébe vetített képeivel. Az első és a második tétel hasonlat, Anna tulajdonságai, szókesége, szeme kékje, hangja selyme a hasonlított, a természeti képek a hasonlóak. Azonban hasonlítottat és hasonlót nem a „mint”, hanem a „de” kötőszó kapcsolja össze. Dinamikusabb így a szerkezet, jobban illik a logikai szerkesztésmódhoz. A „mint” kötőszó a versben egyszer jelenik meg, a harmadik versszak negyedik sorában, mely az egész vers zárótétele.

A közvetlen megismerést jelölő ige a „tudom”. A harmadik tételben versszakonként az „érzem”, „visszarévedek”, „érzem” jelzi a konkrét szemlélet és a természeti képekben jelentkező elvonatkoztatás szintézisét. A harmadik tételben a szőkeség gondolati tartalma immár Anna és a kalászok szőkesége, Anna szemének a kékje az égbolt színe is, Anna hangja a rét sóhajtása. A közvetlen érzékelés nem elég, az ember megismeréséhez a világ teljessége kell.

Az igék a gondolati összegzés kifejezői. A színek, a hang érzékelésével kapcsolatosan nem a „látom” vagy a „hallom” ige merül föl, hanem az érzékelést már egy absztraktabb szinten feldolgozó „tudom”, „érzem”, „visszarévedek.” Ezek az igék a közvetlen érzékelésen túli jelentésekre, a dolgok értelmére, transzcendenciájára utalnak.

A logikai és a grammatikai szintaxis legtisztábban az első versszakban esik egybe, ezáltal mintát ad a következő két versszak értelmezéséhez is. Az első versszakban a három logikai tétel három mellérendelő mondatban fogalmazódik meg. A megismerés folyamatában megjelenik a pszichológia mozzanata is. A versszak első sorában, amely az első logikai tétel, a közvetlen kép a felejtés időbeli folyamatában halványul el, lehetővé téve így a tágabb érzékelés, a természeti képek bekapcsolását.

Az első versszak első sora előrevetett tárgyi mellékmondatból kezdődik, melyet a főmondat követ. A tárgyi mellékmondat első szava a „milyen”, ez melléknévi kérdő névmás, azonban mégsem kérdésről, hanem kijelentő mondatról van szó: a főmondat tagadásában, mellyel a mellékmondatban megfogalmazott kérdésre felel, kiderül, hogy a költő már nem tudja, milyen volt (Anna) szőkesége. Ezt a nem tudott tulajdonságot azonban megnevezi, a főmondat és a mellékmondat felcserélésével hangsúlyos helyre állítja, a tulajdonság, a „szőkeség” az előrevetett alárendelt mondatban jelenik meg. A főmondatból hiányzik a rámutatás, hiányzik a „hogy” kötőszó is, ez az alárendelést lebegővé, mellérendelésszerűvé teszi. Az első tétel logikai és szintaktikai szerkezete mindhárom versszakban teljesen azonos, a nem tudott tulajdonság egyszerre hangsúlyos és elmosódott.

Az első versszak első sorához „de” mellérendelő, ellentétet kifejező kötőszóval kapcsolódik a második sor ellentétes mellérendelő mondata, itt a főmondat áll elől, mely tartalmazza az „azt” mutató névmást, és amelyhez „hogy” kötőszóval kapcsolódik egy tárgyi alárendelt mondat, a következő sorban pedig „ha” kötőszóval egy időhatározói és feltételt kifejező alárendelt mondat. A második-harmadik sor együtt adja a második logikai tételt. Az első tétel az alá- és fölérendelt mondatok inverziójával és a jelzett kihagyásokkal elmosódottabb, mint a második. A mondat szerkesztés ezzel a szembeállításal hangulati és ismeretelméleti elemeket hordoz, a vers egészének is szerkezeti eleme.

Sárvári Anna
(A Petőfi Irodalmi Múzeum fényképtárából)

A harmadik logikai tétel egy „s” (és) kötőszóval induló kapcsolatos mellérendelt mondatban jelenik meg. A harmadik tétel szintézise az első és második tételben a „nem” és a „de” szavakkal bevezetett kettős tagadáson át jön létre: a költő a közvetlen érzékelésen túl, a természeti képekkel kibővítvé találja meg újra Anna szőkeségét. A komplex érzékelést már nem a „tudom”, hanem az „érezem” szó jelzi, ez a megfogalmazás ismeretelméleti szempontból is pontos.

A logikai szerkezet mindhárom versszakban követhető. A grammatikai szerkezet a második és harmadik tételekben változatos, a „milyen, nem, de, ha” azonban ismétlődnek, így a három logikai tétel felismerhető.

A versszakokon belül az első sorban leírt fogalmak tartalma — színek, Anna hangja — a természeti képekben kibővül, elvontabbá válik, összeforr a természet színeivel. A jelentésbővülést a költő érdekes nyelvi-grammatikai eszközökkel érzékelteti — megnyilvánul a magyar—latintanárról való ismeretanyag is.

Az első versszak első és harmadik tételében Anna hajának színét melléknévből képzett elvont főnév fejezi ki. Az első logikai tételben az „e” birtokos személyjel egyedivé teszi a fogalmat, (Anna) szőkeségéről van szó. A második tételben (második-harmadik sor) a többesjel (szőkék) az absztrakcióra utal, a szint több mezőből általánosítja a vers. A „szőkék” nem jelző, hanem állítmányi értelemben használt melléknév. A tulajdonság ilyen módon történő megjelenítésére más versében is találunk példát. Az „Ancsa szolgáló” című, korábban elemzett versében névszói-igei állítmány fejezi ki a tulajdonságot: „Oly kender volt a kócos haja néki”. A harmadik, összegző logikai tételben (negyedik sor) az „e” mutató névmás ismét egyénít, a tétel összefoglalja a konkrét és az absztrakt szőkeséget, amelyből immár egyetlen van. A jelentésbővülést a költő a legegyszerűbb, legminimálisabb eszközökkel fejezi ki. Az „e” kettős szerepben jelenik meg: úgy is, mint birtokos személyjel és úgy is, mint mutató névmás. A „szőke” különben az egyetlen hajszín, melynek képzett alakja az egész embert is jelentheti. Színek-dochészerű alakzatok ezek, a rész, a szőkeség, a kék szemszín, a hang selyme az egész Annát jelenti. A „szőkék a mezők” kifejezésben a búzamezőkre gondolunk, pedig a „búza” nincs említve. A „mező” inkább a „búza” szóval kapcsolódik össze, a költő ezt használja ki, a jelentés így tágabb, lebegőbb. A kihagyásos szemléletmód jellemző a költő stílusára.

A második versszak első sorában a „szeme kékje” érdekes birtokos jelzős szerkezet. Az értelmező szótár szerint, Juhász Gyula versének példájával, a „kékje” kifejezés „valaminek kék felülete, felszíne, vagy ilyen színű része”. Ebben a szókapcsolatban tehát a „kék” elvontabb, főnévi jelentése dominál. A második versszak második-harmadik sorának természeti képe és a negyedik sor összegzése már nem tartalmazza a „kék” szót. A kihagyások változatosságot hoznak a szerkezetbe, újabb stílusalakzat, a körülírás jelenik meg, melyben az ige kap nagyobb szerepet, úgy is, mint hangulatfestő szavak. Miért kékebb az, ha „kinyílnak” az egek? Talán azért, mert így az égbolt és a szem mélységéig látunk, a „ki-

nyílnak” a szemre és az égre egyaránt vonatkozhat, az ige metaforikus jelentést sűrít. A negyedik sorban sincs „kék” szó, a „visszarévedek”-ben ismét az igei jelentés foglalja össze a szem és az égbolt kékjét.

A harmadik versszakban már nem szín, hanem a hangélmény és a tapintás bukkan föl a „hangja selyme” kifejezésben. A tulajdonságra utaló szó, a selyem, a birtokos jelzős szerkezetben birtokszóként, főnévként jelenik meg. A versben a tulajdonságokat tehát több szófaj, főnév, ige, igenév, melléknév mutatja be. A szófajok átcsapnak egymásba, az ihlet sodrásában magának a nyelvnek a kialakulását, forrongását szemléltethetjük.

Az első tételben (első sor) Anna „hangja selyme” az, melynek milyenségét a költő már nem tudja, a szinesztézia szóképeiben hallás és tapintás kapcsolódik össze, a hasonlatbeli selyem nyilván képzeletbeli. A második tételben (második sor) „sóhajt a rét”, a hang selyme a szellő érintésévé, tehát valóságos jelenséggé változik. A „szél” szót nem mondja ki a költő, így ez a szókép metafora. A harmadik tételben „Anna meleg szava szól át”, ez a metafora (Anna hangja olyan, mint a szél, amit megint csak nem mond ki a vers) nyelvészetileg is pontos. Metafora-füzérrel van dolgunk, mely a fogalmak tartalmi bővülését is kifejezi. Az első tétel (első sor) „hang” fogalma a harmadik tételben már „szó”, értelmes hangsor, miután kiegészült a természeti kép tartalmával. A hang és a szó közötti átmenet, fogalmi dúslás, a hang és a rendezett, tömör szó képe egyszerre tudományosan pontos és költői. Az „Anna meleg szava” birtokos jelzős szerkezet visszautal, megfejt a három versszak kezdősorainak birtokos jelzős utalásait. Már érintettük ezeket a szerkezeteket, most egymás mellé állítjuk őket: (Anna) szókesége, (Anna) szeme kékje, (Anna) hangja selyme. Észrevesszük, hogy kihagyásos szerkezetekről van szó, többszörös birtokviszonyokban. A prózai megfogalmazás: „Anna szemének a kékje” lenne, „-nek” raggal a birtokszó előtti birtokos jelzőn. A kihagyásos szerkezetekben az „-e”, „-a” birtokos személyjel szerepel (szeme, hangja) a szabályosabb „-nak -nek” helyett, ez az apró módosítás feszültségteremtő erő. A versben a névelő kihagyása és a birtokos személyjel Juhász Gyula nyelvtanához tartozik, a birtokos jelző és a birtokszó irizálásáról van szó. A tulajdonság a fent leírt esetekben nem minőségjelző formájában, hanem birtokos jelzői szerkezetben jelenik meg, ami a dolgok mélyebb, szorosabb összetartozását jelzi, ez már filozófiai szintű fogalomalkotás. A birtokos jelzős szerkezetek változatosak, a harmadik versszakban a végre feltűnő Anna szava minőségjelzőt kap, a birtokos és a minőségjelző itt együtt szerepel. A versben természetesen találhatók minőségjelzők is, ezek szófaja, formája szintén változatos, a különféle jelzők sokszínűen fejezik ki a tulajdonságokat.

Az első két versszakban a költő a negyedik sorban, a zárótételben összegzi Anna tulajdonságait és a természeti képeket. A harmadik versszakban azonban az „érzem” szó a harmadik sorba kerül. Így az utolsó sor hasonlata kinyílik, az egész vers összefoglaló mondata lesz.

A gondolatok belső mozgása kettős. Egyfelől a konkrétum felé haladnak: a harmadik versszakban akkor jelenik meg a személynév, amikor Anna tulajdonságai a természeti képek segítségével kibomlanak a felejtésből. Ez voltaképpen inverzió, mert a megnevezésnek kellene először következnie, és azután a rámutatósoknak. Ezzel párhuzamosan, a vers egyre elvontabb. Az első versszak természeti képe a kalászos mező, a második versszak az őszi ég, a magasság, a harmadik versszakban a rét és az ég képe is megjelenik, a rét sóhajt, Anna szava egy égi tavaszból „szól át”. A záró sorban a tavasz és az ég képének összekapcsolásával az ég szimbolikus fogalommá, örök szerelemmé, beteljesüléssé, a mennyországgá válik. A versben az „ég” így kettős jelentésben szerepel, a második versszakban természeti kép, a harmadik versszak utolsó sorában pedig a szimbolikus jelentése foglalja össze a vers gondolati tartalmát. Ugyanígy a harmadik versszakban a „tavaszodván” konkrét tavaszt jelöl, az „egy tavaszból” az égi tavaszra utal, melynek képét Dante Isteni színjátékából is ismerjük. Az alakzat anagógé, többértelmű célzás, vallásos alapon nyugvó rejtvény, enigma, egyszerre a szerelem beteljesülése, örök tavasz, üdvösség. A minimális nyelvi egység, az „át” igekötő prózában nehezen kifejezhető módon érzékelteti a beteljesülés ígétét. Ha többet mondanánk, letörölnénk a sejtetés hímporát, hiszen itt költői eszközök érvényesüléséről van szó.

Az évszakok felsorolását általában a tavasszal kezdjük, a versben azonban először a „sárguló nyár” képei jelennek meg. Ilyen módon a tavasz képe a vers csatánójává, a beteljesülés kifejezőjévé válhat. A hasonló egyedi eltérések, árnyalatok a költő egész alkotómódszerét jellemzik, forrásai annak a mélyebből fakadó eredetiségnek, melyet kortársai alig értettek.

A vers igenevei átmenetet jelölnek. Az első versszakban a „sárguló nyár” utal a színek változására. Elmarad a más verseiben gyakori „arany” jelző, amely már metafora, ezáltal minősítés lenne. A második versszakban a „bágyadt búcsuzónál” kifejezés jelzője megint csak igéből képzett melléknévi igenév, az egyéb versekben gyakori „bús” jelző elmarad. A „búcsuzónál” kifejezésben is megtalálhatjuk a melléknévi igenevet, ezúttal főnévi értelemben. Az értelmező szótár a „búcsúzás, az alkalom vagy ünnepi összejövetel, amikor valakit búcsúztatnak” jelentést is hozza a „búcsuzó”-ra, mint főnévi jelentésre. A főnévhez járulhat rag, járul is, a „-nál”. De milyen ez a rag, hely- vagy időhatározói? Hol van a visszarévedés helye és ideje? A toldalékok szintjén is megjelenik az a lebegés, többértelműség, melyet a szófajok átcsapásában és a mondat szerkezetben is megfigyelhettünk. A vers gazdag a belső történetekben, ezekhez az igék és igenevek teremtik meg a lendületet.

Juhász Gyula Nagyváradon bizonyította, hogy a színpadi műfajokban is ott van — Annának a harmadik versszakig halasztott föllépése, az igék és igenevek mozgalmassága drámai kompozíció. A harmadik versszakban a „tavaszodván” határozói igenév átmenetet jelöl, egyszerre a telet és a tavaszt, a tél kimon-

datlan, a határozói igenév azonban magába foglalja. A harmadik versszakban ilyen módon az évszakok forgása felgyorsul, hiszen a strófa két évszakot tartalmaz. A versszakok között fejlődés, ritmusváltás, sűrítés valósul meg.

Múlt idejű igealak egyedül a versszakok első sorában szerepel, az évszakok képeinek megjelenítése és az összegzés jelen időben van fogalmazva. Az évszakok képe ezért már absztrakció, mivel egyszerre mindhárom évszak nem szemlélhető, jelenük elképzelt jelen, több mező, több égbolt absztrakciója. Ugyanakkor az ige, igevelek használata megőrzi a szemlélet dinamizmusát. A versben van jövő idő is, ezt megint csak érdekes módon érzékelteti. A harmadik versszak záró tételében Anna meleg szava szól át egy tavaszról, mely *messze*, mint az ég — a hasonlat az időbeli távolságot, a jövőt jelenti, mely térbeli távolság is. Az ige ugyanakkor jelen idejű, ez már a megváltás, a szerelem örök jelene. A hasonlat maga is különös. Hasonló és hasonlított közös tulajdonsága egy absztrakt fogalom, a messzeség, a térbeli és időbeli távolság. Ugyanakkor a két főnév, a tavasz és az ég fogalmi tartalma egybeolvad, felidézve a reneszánsz égi és földi szerelem, Beatrice, Gioconda, az örök tavasz képét. Láttuk, Juhász Gyula gondolkodásában jelen voltak a reneszánsz ideáljai, nőalakjai. A rejtett célzások a reneszánsz költői eszközei közé tartoztak, a művelt olvasó értette a célzásokat, ez közösséget teremtett a műalkotás létrehozójával.

A harmadik versszak negyedik sora a vers zárógondolata, mely áthajlással kapcsolódik a harmadik sorhoz. Ez a stilisztikai eszköz összhangban van a tartalommal, Anna szava is áthajlik az égi tavaszról. Nem is vesszük észre, hogy a költő tulajdonképpen nem fogalmazza meg Anna szavának tartalmát, a szót magát nem mondja ki. Elhallgatás, sejtetés, balladai homály, reneszánsz sfumato, rejtvény — válogathatunk a meghatározások között. Az előző két versszak képei, a rétek sóhaja mind ennek a szónak a tartalmává lesz, a „meleg” jelző a tavaszi megújulásra utal.

Rímek, alliterációk, asszonáncok

Juhász Gyula versében a formai elemeknek külön jelentése van, mely összhangban áll a gondolati, filozófiai tartalommal. A rímek, alliterációk elemzésekor az Olvasó türelmét kell kérnünk, aprólékos elemzésről van szó, de megéri végigkövetni, Juhász Gyula gondolkodásába, alkotói módszerébe is bepillantást nyerünk. A bonyolult, mégis egyszerűnek tűnő formai képletek a gondolkodás összetettségét is jelzik.

A három négysoros versszak keresztrímes, feltűnő a hat soron áthúzódó asszonánc. A versszakok élén az első sor anaforikusan, refrénszerűen ismétlődik, a felelő mindhárom versszakban a harmadik sor, de az egyéb összecsengéseket is tekintve, az asszonánc-sor szerkezeti elemnek tekinthető. Az első kettő és az utolsó három szó a versszakok első sorában csaknem teljesen azonos, a hangzás

szempontjából a versszakok első sorai teljes rímet alkotnak. A harmadik versszak első sorának ötödik szavában a „nem” tagadószo „sem”-re változik. Ez az egyetlen hangra kiterjedő változtatás azonban már szervező erő, mivel a „sem” az első versszakban nem állhatna, visszautal az előző két versszak „nem”-jére. Az „azt sem tudom már” megfogalmazás természetesebbnek tűnik, az „azt” kihagyása a visszautalást erősíti. A „sem” ugyanakkor alliterál a „selyme” és a második sor „só-hajt” szavával, egyetlen hang így több funkciót is ellát. A „selyme” magában foglalja a „sem”-et, ez már a belső összecsengések közé tartozik.

A hangzás szintjén ki kell emelnünk a nazálisok szerepét. A nazálisokat Verlaine is használta az ősz hangulatának érzékeltetésére. A versszakok első sorában az „m, n” ismétlődik, a „tudom már”-ban az „m” a szóhatáron kettőződik. Az első versszak harmadik sorának felelőjében megjelenik az „ny” (nyár). A második sorban a „tudom” végén és a „mezők” elején bukkan föl az „m”, hogy a negyedik sorban az „érezem őt”-ben tűnjön fel ismét, egy bravúros hangátvetéses rímben. A második versszak második sorában is ott az „ny”, a harmadik sor felelőjében az „n”. A harmadik versszak felelőjének (harmadik sorának) asszonáncából viszont eltűnik a nazális, itt Anna szavának távolságát érzékelteti a költő. Az „m” azonban mégis megjelenik a harmadik és negyedik sor alliterációjában, távolabbi csengéssel teljesítve be a nazális alliterációk sorát. A harmadik versszak első sorában feltűnik az „ng” kapcsolat is. Ha külön nézzük a hatsoros asszonáncot, azokban valamennyi nazális — m, n, ny — felbukkan.

A hat sorból álló asszonáncot tekintve: az első versszak első és harmadik sorának ríme három szótagra kiterjedő, asszonánccal kezdődő tiszta rím, a már—nyár utolsó két hangzója ugyanis megegyezik. A második versszak harmadik sorának utolsó mássalhangzója már csak rokon, a többiek különböznek, ez az asszonánc sajátja. A harmadik versszak harmadik sorában a „szól át” mássalhangzói már teljesen különböznek a hívótól, így érzékeltetve Anna szavának távolságát.

Az első versszak első sora rímének „u-o-a” magánhangzó-sora a felelőben egy kezdő „á” hanggal négyre bővül, egyedi megoldású toldott rím. A második versszakban megfigyelhető a felelő magánhangzó-sorának bővülése, itt egy „ú” csatlakozik a háromtagú sorhoz, ez szétsugárzó rím. Oldja a monotóniát, a vers így az élőbeszédhez közelít. A harmadik versszak felelőjében az azonos magánhangzók száma kettőre szűkül, („szól át”), azonban ez csak látszólagos csökkenés. A második sor „tavaszodván” szavának magánhangzói ugyanis megegyeznek a „szava szól át” magánhangzóival. Ez a belső rím rejtett, mivel a „de” kötőszó beljebb tolta a „tavaszodván” szót. Vegyük észre azt is, hogy a „szava” megfordítva, szójátékszerűen benne van a „tavaszodván”-ban, Anna szava itt is visszhangzik. Az utolsó versszak harmadik sorában a „meleg” szó „m”-je szétsugárzik a következő sorba: „mely messze, mint az ég”, a hármas alliteráció mégis összeköti a sorokat, reményt ad, a távolság feloldható. Az első és a második versszak első sorának „szőkesége” és „szeme kékje” belső rím és alliteráció, az első szakaszban a „szőkesége” négy szótagú, a második és a harmadik versszakban két-két

szótagból álló szavak kapcsolódnak a Milyen volt kérdéshez, így adva ki a négy szótagot. A szótagszámok szimmetriájára egyéb példákat is találunk.

A három versszak harmadik sorának felelőiben az utolsó előtti „o” hangzó hosszú „ó”-ra változik. Ennek az utolsó versszakban van jelentősége. A „szól át” így inkább az előző versszakok hosszú hangzójára cseng vissza, ez is Anna szavának távoli zengését érzékelteti. Ahogy Anna neve visszautal az előző versszakok első sorára, ugyanígy kapcsolja össze ez az összecsengés a versszakokat.

Az alliteráció szép példája: a második versszak harmadik sorában a „b” hang először a „szeptemberi” belsejében bujkál, hogy megjelenjen a következő két szó élén. A negyedik sor utolsó két szavában az „r” alliterációja a szó belsejében valószínűleg: „Szeme színére visszarévedek.” A re-ré-ben a hosszú, nyitottabb „é”-ben a visszarévedés is kifejeződik. Persze, a „visszarévedek”-ben az „r” az igekötő után tulajdonképpen a szó élén áll.

Az egész versen végigvonul az „sz” alliterációja. A harmadik versszak harmadik sorában az „sz” alliterációja a negyedik sorban a szavak belsejében folytatódik — „tavaszról — messze”. A második szóban az „sz” kettőződik, hasonló jelenséggel a második versszak negyedik sorában is találkozhatunk: „Szeme színére visszarévedek”. Sajátos fokozása ez az alliterációnak, hangsúlyozva a gondolati tartalmat.

A különböző mássalhangzók alliterációi egymásban folytatódnak, a mássalhangzók és a magánhangzók összecsengése rendszert alkot. Az alliteráció fogalmát némileg módosítva, a mássalhangzók és magánhangzók együttes alliterációjáról, egybecsengéséről beszélhetünk. Egyéb verseiben is megfigyelhetjük ezt, az alliteráló mássalhangzók kiegészítik, keretbe fogják a rímeket, ezáltal egy mélyebb, változatosabb, sokszor rejtettebb zeneiség valósul meg, az így megjelölt rímhatárokon alkalmanként egyéb magánhangzók befoglalásával. A vers így az előbeszédhez közelít, természetesebb.

Az első versszak első és harmadik sorának összecsengése hangátvetést rejt: „mezők” — „érzem őt” („mez” és „zem”). Erre a rímre Kosztolányi Dezsőnél is találunk példát. Az 1920-ban keletkezett „Boldog, szomorú dal” sorait idézzük: „Van már kenyérem, borom is van, / Van gyermekem és feleségem. / Szívem minek is szomorítsam? / Van mindig elég eleségem. / Van kertem, a kertre rogyó fák / suttogva hajolnak utamra, / És benn a dió, mogyoró, mák / Terhétől öregbül a kamra.” „A borom is van — szomorítsam”, a „rogyó fák — mogyoró, mák” szójátékszerű rímei hasonlóak. Látjuk azonban a különbséget is: Juhász Gyula stílusbravúrája rejtett, alig vehető észre, gondolkodását is jellemzi, inkább belső sugárzás, mint külső dísz.

Hosszan írtunk Juhász Gyula versének költői nyelvéről, minden jelenséget azonban nem sorolhattunk fel. Az Olvasóra bízunk, hogy az elemzés szempontjai alapján, tovább mélyedjen el a költeményben. Juhász Gyula költészetének értékelésével kapcsolatban többször találkozhatunk olyan véleménnyel, mely szerint keveset törődött a formával, túl könnyedén alkotott. Úgy gondoljuk, az ilyen

vélekedéseket elemzésünkkel megcáfoltuk. A *Milyen volt...* olyan költészeti forradalmat valósított meg, mely a gondolatok, formai megoldások rejtettségével, mélységével, a mondatkapcsolatok, szókapcsolatok világában megvalósított újszerűségekkel hat. Érdekes vonása a versnek, hogy a szétomló emlékezést milyen szigorú acélvázzal rögzíti. Ezernyi forma-kísérlet nyeri el az értelmét. Életünk lehet széthulló és magányos, van, ami megtartsa, a forma örök törvénye, amely keretbe fogja vágyainkat.

A *Milyen volt...* Juhász Gyula emberképének egyik legtisztább kifejezése. Versének tanulságát megfogalmazva: az ember megismerhető, része a teremtetett világnak, részesülhet a megváltásban, erre a szeretet, a szerelem kapcsolata vezet. Életünk eseményei beletartoznak egy kozmikus rendbe, veszteségeink kiegészülnek, létezésünk örök értelmet nyer. A vers egy szerzetes imája, aki a teremtésben a létezés értelmét keresi.

Egy könyvet, inkább füzetet tartok a kezemben. Címe: *Milyen volt székesége...*, a szerző Magyar László író. Az előszót Tabéry Géza, az egykori barát írta, a könyv 1942-ben jelent meg az ismét magyarra lett Nagyváradon. A füzet címlapján az a képeslap látható, melyet a költő 1913. február 12-én küldött el Annának Budapestre, ez volt különben az egyetlen levél, melyet postára adott a számára. A képeslap Velázquez festményét, Mária Anna királynő portréját ábrázolja. Alatta Juhász Gyula kézírásával: „Megint Annára gondolt s ezt a briliánsokkal ékes Annát küldi a szépségnek ékes Annának.”

Juhász Gyula Trianon után, 1923-ban írta „Testamentom” című versét: „Csak megnézném, hogy kék-e még az ég / És van-e még magyar dal Váradon?”

A kérdésre ebben a kiadványban ő maga felel egyik legszebb versével.

JUHÁSZ GYULA KÖLTÉSZETÉNEK ESZMEKÖREI

Költészete a kortársak szemével

Juhász Gyula egyik legtöbbet elemzett és mégis rejtélyesnek maradt költőnk. Hogyan látták alakját, költészetét kortársai, egyetemi diáktársai, milyen visszajelzéseket kapott? Ez az összetett versalkotás, mely az egyszerűség mögé rejtőzik, éppoly utánozhatatlan, mint Ady szimbolizmusa vagy Kosztolányi bravúrijai. Rejtőzködő modernségét azonban méltatói sokszor félreismerték, még ha költészetének egyes vonásait fel is fedezték.

Idézzük Babits Mihály 1938-ban keletkezett tanulmányát, melynek címe: *A szegedi költő*. Megírása idején Babitsnak már rendelkezésére állt a teljes életmű. „Mikor hajdan mint ifjú, lelkesítő és erőt adó kézfogással távoztam az Ipar utcai házból, nem gondoltam, hogy börtönt hagyok el, melyben a vidéki rabság és csüggedés életfogytiglani elítélte ül. Ez kergette a kétségbeesésbe, s ez nyomta bélyegét költészetére is, mely nem olyan, mint a nagy boldog dalnokoké, mindent

átfogó s egész világot bejáró. De bírja a titokzatos líraiság varázsát, amely egy hangba, egy jelzőbe érzelmi mélységet tud sűríteni, s néha érthetetlenül szíven üt egy hanglejtéssel, egy alliterációval. Se nem hangos, se nem hatalmas, se nem hibátlan, és mégis olykor szívesebben nyúlunk érte a polcra, mint a nagyokért. Vidéki költészet, nem nagy skálájú és szürke, mint a tanyasi homok. ... Szinte azt mondhatnám, nem a legjobb versei a legjobbak, és hogy a költő jobb, mint a versei.” (*Babits Mihály művei*. Esszék, tanulmányok. Szépirodalmi Kiadó, 1978. Második kötet 566. l.)

Babits Mihály elismeri ugyan Juhász Gyula költészetének egyes érdemeit, formai tökéletességén, gondolati tartalmainak sokszínűségén azonban átsiklik, költészetének inkább hangulati jellegzetességeit emeli ki. Ez a szempontrendszer nem elegendő ahhoz, hogy egyetemi diáktársa költészetét teljes mélységében lefedje. Talán közhelyesen élt benne a vidéki költő képe, úgy látta őt, mint akit elsodornak érzelmei, hangulatai, depressziója. Figyelmen kívül hagyta a művész alakító erejét, hogy az alkotó stilizál is, élményei többszörös szűrőn át válnak alkotássá. Babits Mihály értékelése egy előzetesen kialakított képhez igazodhatott, fel sem tette azokat a kérdéseket, melyekre Juhász Gyula költészete válaszolhatott volna.

A másik pályatárs, a szabadkai Kosztolányi Dezső a *Nyugat* 1921. 3. számában írt Juhász Gyula költészetéről. „Verselése majdnem pontos (Arany-Reviczky iskola), néha egy kis ingerlő szabadsággal, mely arra szolgál, hogy a szabályt fűszerezesebbé tegye. Ő azonban ezeken a húrokon, ezekkel az eszközökkel évről-évre mélyebb és igazabb dalokat hoz ki.”

Elemzésünkben láttuk, hogy Juhász Gyula formakezelése legalább olyan bravúros, mint a Kosztolányié. Költői forradalom, de rejtettebb, a belső arányok, összecsengések, a szintaxis forradalma, mely szinte ismétелhetetlen, egyedi teljesítmény, zártságában is közösségi líra. Ehhez képest a „verselése majdnem pontos” megállapítást igazságtalannak érezzük. Kosztolányi egyik mondata azonban találó. „Legyünk tisztában azzal, hogy a művészi eredetiség bármilyen egyéni és forradalmian új is, sohase több egy kifejezésbeli árnyalatnál, melyet a hozzá-nem-értő többnyire észre sem vesz, egy alig látható eltolódásnál, mely az alakokat, vagy a szavakat egyszerre magasba emeli.” „Valami andalító magyarság bujdosik e sorok közt, mely annál nemesebb és igazabb, mert alig megfogható. Nem a tárgy folytonos emlegetése, programos kiáltása teszi ezt, hanem elhallgatása, nem a mi, hanem a hogyan.” (*Nyugat*, 1921. február 1.) (i. m. 392. l.)

Kosztolányi összefoglalja Juhász Gyula stílusának pár jellegzetességét, de a teljes kép megalkotásával ő is adós marad. A *Hét* 1915. január 10-i számában írja (i. m. 390. l.): „Nehéz mesterség a művészet, kell, hogy a lelkünk fiatal, az erőnk ruganyos maradjon. Nem hangulat, mint sokan hiszik, a rossz írók, de állandó készenlét, erkölcsi — *mindenekelőtt erkölcsi* — erő, mint egy nagy-nagy író mondja, *tapasztalat*. Százezerszer kell átélni egy fájdalmat, százezerszer kell megnézni a rózsát, a kalászt, a port, százezerszer kell lemondani, hogy valamit meg tudjunk írni. Áldozat

a művészet, akár az élet, akár a te életed, anyám. Juhász Gyula is ilyen ember és ilyen művész, aki ad és áldoz, mikor ír.” Juhász Gyula alkotásaiban valóban többször bukkan föl egy-egy téma, amíg elnyeri végső formáját, hogy aztán újabb motívumok jelenjenek meg. Az áldozat kifejezésről pedig eszünkbe jut lírájának szakrális tartalma, mely az alkotás alapfelfogására megy vissza.

Illyés Gyula tanulmánya a *Nyugat* 1929. 15. számában jelent meg. (Borbély Sándor szerint azonban a költő ekkor már, betegsége előrehaladtával nem olvasott kritikákat). „Juhász Gyula lírája tért vissza legelőbb, nemcsak témájában, de hangjában, hangulatában is a magyar földhöz, bár formája nagyrészt mindvégig nyugatos marad.” „Juhász Gyula költészete érintette e költői attitűdök csaknem valamennyiét, de valamennyit már kezdettől fogva csak próbaképpen, hogy aztán lírája a legnehezebb, a legnemesebb forma: az egyszerűség felé hajoljon, amely a magyar költészet hagyománya is volt. Itt találta meg az igazi hangját.” „A Parnasse-hoz csak annyiban sorolhatók (versei), hogy bennük a költő magáról is úgy beszél, mint tájról, olyan objektíven, mintha már saját maga is oly távoli s álomszerű lenne, mint e városok és hősök emléke.” „Ez a fejlődés nem volt egyenes vonalú, újra és újra feltűnnek az idegen eredetű formák, de már olyan magyar élet áramlik bennük, hogy teljesen meghódítottak tekinthetjük őket, a magyar szellem szerzeményeinek.”

Illyés Gyula több találó megállapítást tesz, megállapítja Juhász Gyula eredetiségét, hogy a sokféle formát sajátjaként kezelte. Különösen érdekes, hogy stílusát elválasztja a parnasszizmustól, felismeri az egyéni stílus objektivitását. Mi még hozzátennénk, hogy ilyen módon Juhász Gyula szemléletmódja, költői nyelve alkalmassá vált filozófiai, ismeretelméleti tartalmak kifejezésére, és hogy egyszerűsége mögött a formák összetettsége, stílusbravúrok sorozata rejlik. Az „egyszerűség” kifejezés nem is jellemzi teljesen a stílust, mi inkább az „egyszerűnek látszó” kifejezést alkalmazzunk, ezt az előző elemzésekkel támasztjuk alá.

A méltatások közül érzékenységevel kiemelkedik Sík Sándor előszava, melyet Juhász Gyula verseinek 1940-es kiadása elé írt: „Juhász Gyula a választottak közül való. A mélység ösztöne, ostroma, szenvedélye nem enged számára nyugovást. Nem elég önmagának, és nem elég neki a világ: többet akar, és többet sejt. A foghatóság és láthatóság szűkös világa mögött érzi és szomjúhozza a végtelent, az Istent, az örökkévalóságot. Minduntalan emlegeti is őket; nem emlegetné, ha nem érezné: az igazi költő szájában a szó mindig végzetes valóságot takar.” A piarista Sík Sándor ebben a tömör bevezetőben felismeri a piarista gimnáziumban érettségizett, a piarista noviciátusban egy tanévet töltő, a rend iskoláiban, Máramarosszigeten, Léván is oktató költőben az igazi művészt, a hívő embert, akinek életszomja transzcendentális kielégülésre törekszik.

Hit

Juhász Gyula hite nem csupán vallásos témájú verseiben fejeződik ki, a hit egész szemléletmódját, világlátását áthatja, mint a háttérsugárzás, mely a teremtés pillanata óta jelen van a világmindenségben. Tájleíró versei mély belső nyugalmat tükröznek, azét az emberét, aki otthon van a teremtett világban, és ez az otthonosság védelmet, megnyugvást jelent a számára, amelyet képes közvetíteni, továbbadni. Ezt az érzést el kell választanunk a panteizmustól, hite minduntalan megnyilvánul, a természetet átjáró, az embert magára nem hagyó személyesség jelenlétét érzi és érezteti. Az Újszövetség több szereplőjét, személyiségét verseiben is ábrázolja. Verseiben megnyilvánuló hite biztos, nyugodt és szilárd, ezt a szemléletet életének minden zaklatottsága mellett meg tudta tartani, ez sokirányú filozófiai tájékozódásának is hátterét képezte. Istent nem külső személynek tekint, nem perlekedik, viaskodik vele, hanem magában hordozza, mint ahogyan a fa termő rügyeiből belülről ágaznak szét a hajtások. Megharcolt hit ez is, szemben áll a külső világ értékvesztésével. Hite az életmű egészében összekapcsolódik magyarságával, az isteni gondoskodásba vetett bizalommal.

Karácsony felé

Szép Tündérország támad föl szívemben
Ilyenkor decemberben.
A szeretetnek csillagára nézek,
Megszáll egy titkos, gyönyörű ígézet,
Ilyenkor decemberben.

... Bizalmas szívvel járom a világot,
S a mit az élet vágott,
Beheggesztem a sebet a szívemben
És hiszek újra égi szeretetben,
Ilyenkor decemberben.

... És valaha csak kétkedő beszédet
Hallok, szomorún nézek,
A kis Jézuska itt van a közelben,
Legyünk hát jobbak s higgyünk rendületlen,
S ne csak így decemberben.

Hitének egyszerűségére, mélységére jellemző a *Karácsony felé* című költeménye, mely a *Szeged és Vidéke* 1902. december 25-i számában jelent meg. (KK 1: 34 369)

Forgácsillat

Az asztalosműhely előtt
Megállok én pár pillanatra
S a gyaluforgács jószagát
Hosszan, mélyen szívom magamba.

Műhelyben voltam gyermek én,
A munkát játszva itt tanultam
S a gyaluforgács jószaga
Köszön felém s idézi múltam.

Ez volt a tömjénem bizony
S néztem, mint rég az égi gyermek,
Hogyan faragja nagyapám
Öreg betűit egy keresztnek.

A vers először az *Új Idők* 1927. január 31-i számában jelent meg. A költő apai nagyapja, Juhász Pál szeged-felsővárosi asztalosmester volt. (KK 3: 31 297)

A két vers az élet kezdő és majdnem-végpontja között húz ragyogó ívet, mutatva azt a szakrális hátteret, mely Juhász Gyula egész életművét áthatotta. A versben megjelenő képek — a gyermek és a kereszt — az egész élet küzdelmeit átfogja.

A fekete Mária

Ősi templom árnyas szögletében
Századoknak füstje és pora
Lassan lepte be s ő mély sötétben
Néz jövőbe hét tőrrel szívében:
Magyarok Asszonya.

Háború és béke váltakoztak
És jött és ment nemzetek sora,
Nyarak búzát, telek havat hoztak,
Ő csak nézett, a Fiát karolva:
Magyarok Asszonya.

Hű zarándok messze, messze tájról,
A lábain országút pora,
Vigaszt várva hozzájött s a távol
Multakból gyászt s jó reményt világol
Magyarok Asszonya.

S jöttem én is, e szomorú öltő
 Bús magyarja, hű zarándoka,
 Mit adhatnék, csüggedt, árva költő:
 E dalt hozom, mint könnyét a felhő,
 Te feketén is vigaszt derengő
 Magyarok Asszonya!

A vers először a *Magyarság* 1924. október 12-i számában jelent meg, Szeged keletkezésével. Péter László írja a kritikai kiadásban: „A Fekete Mária — az ún. Csensztohovai Mária — a szeged-alsóvárosi templomnak a századok során első-tétedett, kórus alatti Mária-képe. ... Az alsóvárosi templom a Szeged környéki parasztság búcsújáró helye volt.” (KK 2: 360 567)

A robateci Máriánál című, az előzőekben közölt versében a költő saját életét viszi Mária elé. A fekete Mária az egész nemzet fájdalmát jeleníti meg. A Trianon utáni magyarság sorsát hűen fejezi ki a századok során megsötétedett Mária képe, talán a verset is ennek a felismerésnek a villanása hozta létre: Mária Magyarországot is gyászolja, de a gyász vigaszt nyer fia feltámadásában, így a magyarságnak is reménységet hoz. Ezt így nem mondja ki a vers, a ráhagyatkozás, a bizalom sugallja, éppen úgy, mint *A tápai Krisztus* című versében. Maga a cím *A fekete Mária*, egyszerre jelzős szerkezet, utal a megsötétedett képre, de már tulajdonnév is, átmeneti szófaj, melyet a történelem alakított. A szókép oximoronszerű alakzat, hiszen ez olyan gyász, amelyből remény fakad — éppen ez a gondolat a vers befejezése, csattanója. A versszakok refrénje mintha a búcsúsok énekét visszhangozná. A történelem változásai párhuzamosak az évszakokéval, Mária az állandóságot képviseli. Az utolsó két versszakban két tárgyatlan ígéhez kapcsolódik tárgy: „jó reményt világol”, „vigaszt dereng”. A szófajok, igevonzatok apró módosulásai Juhász Gyula stílusának jellegzetességei közé tartoznak. Találkozhatunk a párhuzamos szerkesztéssel és az áthajlással is. A befejező képsor csupa sejtetés, mégis szilárdan következetes hasonlat-sor: a költő úgy hozza dalát, mint könnyét a felhő, a költészetet a természet képeibe vetíti, ez ismét szakrális vonás, a teremtet világ és az ember összhangja. A következő két sor képei a természetből, a sötét felhőből visszatérnek a vigaszt derengő sötét Mária-képhez — ezt a finom, ki-mondatlan metaforát a „derengő” ige sűríti magába, mely az égboltra és a képre egyaránt vonatkozhat. A sejtetés, a kihagyás alakzata jelenik meg, miközben a képek gyémántkemény logikai rendbe kapcsolódnak. Az „E dalt hozom, mint könnyét a felhő” — a felhő egyetlen könnycseppet hoz, ez illik az egyetlen dalhoz, a könny és a roppant felhő közötti ellentét az emberi sors kiszolgáltatottságát, nemzeti tragédiánk nagyságát is érzékelteti. Az első versszak „mély sötétén” kifejezésben a „mély” melléknév határozói jelentést is hordoz. Péter László és Szathmári István összegyűjtötte a hasonló szerkezeteket: az első tag nem tartalmaz határozóragot, ennek az alakzatnak több fajtáját is elkülönítik. Láttuk, hogy a szófajok határának elmosása, lebegtetése jellemző Juhász Gyula stílusára, itt a

határozóragos melléknév jelzőt kap. Az „öltő — költő” rímben az „emberöltő” régies, inkább a költészetben használatos alakja jelenik meg, így szójátékká válhat, a felelő tiszta rímként magában foglalja a hívót.

A tápai Krisztus

Az ország útján függ s a földre néz,
Arcán szelid mosoly a szenvedés.

A falu népét nézi csöndesen,
Amint ballagva munkából megyen.

Az ősi népet, mely az ősi föld
Zsellére csak és várja az időt,

Mikor saját portáján úr leszen,
Mikor az élet néki is terem.

A magyar Krisztus, a falusi szent
Hiszen nekik is megváltást izent.

Olyan testvéri áldással tekint
Feléjük és biztatja hiveit.

Feje fölött a nyárfa is magyar,
A fecske is és egy a zivatar,

Mely őt paskolja s a falut veri
És folyton buzgó őt szent sebei

Nem a magyarság sorsát hirdetik?
És ki segít már, ha ő sem segít?

A vers először a *Magyarország* 1923. május 20-i számában jelent meg. (KK 2: 300 546) Trianon után vagyunk, a versben együtt van hit, szociális érzékenység, történelem. A „zsellér”, a „porta” a hétköznapi valóság kifejezései, a „zsellér” mai nyelvünkben kiveszett, földnélküli parasztot jelent. A Krisztus előtt elvonuló, munka után hazaballagó nép az élet örök, nagy, szent körmenetét járja, a „ballagni” ige a költő kedves szava, költeményeiben sajátos hangulatot fejez ki. Felbukkan a „munka” szó is, jelezve a társadalmi kérdések iránti érzékenységét, nyitottságát. Érdekes a „magyar” szó jelentésdúsulása költészetében. A *Milyen volt...*-ban nem szerepel a „magyar” szó, a dús kalásszal sárguló mezőt mégis

magyar tájnak érezzük. Az *Egri csillagokból* ide kívánczik egy mondat: „Az út elhagyott volt. A hold csak homályosan világította meg. A fák fekete óriásokként álltak az út mellett. Gergő nem félt tőlük. Magyar fák azok mind.” (1. r. 5. fejezet) Gárdonyi Géza rengénye 1901-ben jelent meg.

Ebben a versben a „magyar” többféle funkcióban jelenik meg: melléknévi jelző (magyar Krisztus), névszói állítmány (a nyárfa is magyar), birtokos jelző (magyarság sorsát). Az „a fecske is” kifejezés kihagyásos szerkezet, hozzáértendő a „magyar” a megelőző szószerkezetből. A természeti jelenség, a zivatar egybefogja Krisztust a faluval, ugyanakkor a folyton buzgó sebek a zivatart idézik, ez a metafora a magyarság tragédiájának is szimbóluma. Juhász Gyula költészetében a hasonlat, a metafora, a párhuzam, a rejtvénytyszerűség egymással összefüggő alakzatok. A gondolatalakzatok hasonló alkalmazását — a természeti képek és Anna tulajdonságainak párhuzama — a *Milyen volt...*-ban is megfigyelhettük. A tájnyelvi kifejezések — megyen, leszen — azt érzékeltetik, hogy Krisztus csakugyan ért ennek a népnek a nyelvén. Falusi szent ő, akihez a hétköznapiakban is oda lehet fordulni. A második sorban a „szelíd mosoly a szenvedés” kifejezésben a vigasz, a megváltás derűje sugárzik a magyar tragédiára is. A versben az „élet néki is terem” kifejezésben az „élet” kettős értelmű, a tájnyelvben búzát is jelent. A szó kettős jelentését Ady is felhasználta. A befejező sor, a „segít” kétszeres ismétlése a litániák, az egyszerű ember felfohászkodásának, a ráhagyatkozásnak a hangja, ugyanakkor stilisztikai alakzat tudatos alkalmazása.

Krisztus a vargával

Mikor számárnak hátán a szent városba tartott,
— Az üzletek bezárva, virágosak a parkok —
Ott állt Ahasvér varga a nép első sorába
És tele tüdejéből rikoltzott: Hozsánna!

Mikor vörös gunyában a nép elé vezették,
— A virgácsok biborral borították a testét —
Ahasvér varga ott állt és mint a bős szelindek
A csőcselékkel együtt orditozott: Feszítsd meg!

Mikor a föld megingott, az ég kárpitja megnyílt,
A százados megbánta az Ember Fia vesztit,
Ahasvér varga ott állt — sáppadt a Nap, a Hold, —
És mellét verve bőgte: Ez Isten Fia volt!

Mikor, nagy néha, árván, e rossz világba téved
Valaki, aki bátor, igaz, jó és az élet
Hozsánnával, kereszttel és pardonnal fogadja,

Butaság, mindig ott vagy, mint Krisztussal a varga!

A vers először a *Pásztorújság* 1922. december 17-24-i számában jelent meg. (KK 2: 286 543) Példa Juhász Gyula ironikus, szatirikus szemléletmódjára, a befejező mondat aforizma. Az üzlet, park kifejezés a példabeszédet a mai korra vonatkoztatja, az utolsó versszak „pardon” kifejezése éles ellentétben áll a keresztre feszítéssel, az irónia eszköze.

A régi kispap

Ki álltam egykor oltárod derengő
Kora reggeli fényében s a tömjént
Égettem szent neved dicséretére
És földre hulltam hófehér-pirosban
A csengetyű szavára és szivemben
Éreztem testedet repesni, Krisztus,
Bocsáss meg, hogy az élet messze sodrott,
Örvénybe és tengerre és hinárra,
És mindig, mindenütt sirván reád
Gondoltam, téged hívtalak, neked
Gyújtottam énekek és bánatok
Mécset és hófehér ruhámra hulló
Minden sarat és szitkot letöröltem
S a legmélyebb örvény mélyén, halálom
Száz éjjelen és gyönyörömnek ágyán
Feléd rebegtem egy muló fohászt,
Egy örök sóhajt és a régi kispap
Ma új hitében, hitvalló keményen
Azt hirdeti, mint evangélium:
Hogy szent az élet és jószág az Isten
S elmúlnak föld és ég, de az Ige,
A Szeretet marad s győz. Ámen. Ámen.

A vers először a *Magyarság* 1925. március 15-i számában jelent meg. (KK 2: 378 572) Áthajlásokkal és mellérendelésekkel szerkesztett egyetlen körmondat, melynek belső dinamizmusa, jambikus lüktetése összhangban van a tartalommal, a hit hirdetésével. A „hitvalló keményen” kifejezés a szilárd hitet állítja elénk. A Juhász Gyulára jellemző szószerkezetben jelzői szerepben álló melléknévi igenév és határozóragos melléknév kapcsolódik össze, jelezve a hitvallói elkötelezettséget.

Beke Sándor

A varrógép

Kint hó hull,
de itt benn nem látszik,
csak a meleg színek
árulkodnak arról,
hogyan ropog a tűz
a mintás csempekályhában.

Serényen kattog a gép.
A tű alatt
apró ajándék készül,
most áll össze.
Ünnep közeledik.
Nagymama mosolyog.

Kint hull a hó.
Az angyaljárás már elkezdődött
a fehérlelő városban,
a hóbundával letakart utcákon,
és az ezüst erdőben,
a fenyőfák között.

Bent a szobában meleg van.
Nagymama
figyelmesen nézi a varrótápat.
Majd egy pillanatig megáll.
Míg megtörüli az izzadságtól
elhomályosodott szemüvegét,
egy pillanatig
megvillan előtte az unoka arca.

A munkában
a szeretet mindent átölelt,
még a varrógépet is —
a kattogó fekete vasmasinát.

Kiss Székely Zoltán

Ebháti elégiák

Jelen idejű ünnep

Felkél a januári nap
és kékség költözik az ablakkeretekbe.
Felcsillan az aranysárga díszzők az asztalon.

Moccan az utca.
Autók élesülő hangja vágat az ablak alatt
és morog távolodva.
A friss párák mintha a párkányról
szállanának — fehérítik az azúr négyzeteit.
Fény csusszan az amarillisz kardpenge levelére.
Nerudát idézi
— országa mint a felkötött kardlap Dél-Amerika oldalán.

Csodát tesz ez a fény —
ráhangolódik most minden mozgás.
A külső élettelen világ jelzései —
mint színielőadást előző gongütések —
belső ritmussá oldódnak az élőkben.

Felpattan egy amarilliszvirág.
A szomszédban vizet tesznek főni a levesnek.
Csobban a víz.
Felvonít egy eb.
Tejért sír fel csecsemő-lányom.
Lágy mosolyú anyja szempillája rebben.
És kinyílik a második amarilliszvirág.

Fehér ünnepben fürdik a Város.

Panaszos énekem Agropolis-ért

A szikkasztó nap, a júliusi szélcsend,
a szentgyörgyi sósfürdőben izzadt asszonyom
bőre barnája s a Víkend-telep iszapos illata...
Az én szívem már csak ezé a tájé,
a marosmenti reggeli ködök vizein.

A tengert felejttem: a bűgő kagyló
szobadisz csupán angyalföldi házam
kis szobájának kasztenén.

Kócsag röpte, darvak krúgatása
a Faragói-tó fölött már nem hozzám szól.

A kőberes szekerek nyikorgása az enyém:
Jedd felé, amerre a déli rekkenésben
jegenyefák fölött vibrál az ég.

De házáért és hazáért imádkozik az ember,
bármerre vonta sorsa.
Engem már senki sem vár az Ebháton.

Ó a Város rég megunta az eltávozottak emlékét cipelni
főterén, ami hétvégeken sétáló utcává satnyul,
megunta a vakságra ítéltetést,
megunta a cifra káromlásokat,
megunta a kutak vizét mérgezőket,
az adni már nem tudó, csak kapni vágyókat megunta már.

Fiai hétvégeken, íme marosmenti fenyvesekbe indulnak,
zsákkal takargatják hátuk felett a csillagporos kánikulai eget,
s a Kelemenekben patakok völgyében havasi
ízektől édesül a szájuk:
vérvörös, csakis vérvörös málnát szüretelnek.
De engem már senki sem vár az Ebháton.

És ez a jégesőt jósoló füledt este
mégis a miénk, s én csökönyösen
e rendhagyó ellenpontos dalt dúdolom neked
édes emlékekről, harangról,
szerelmesen és hitvalló haraggal.

2010

P. Buzogány Árpád

Siratóének helyett

Hej, sok mindent megtanultam
s a lelkem már nem lángol,
parázs, mint hajad vöröse
s nem érted éghet össze,
pillangócska. Másokért, máskor...

Vörösek még az esték, de
békésebb lesz a reggel.
Várom, hogy jöjjenek mások,
borzoló pillantások
felmentő, nagy sereggel.

Villanó fecskék szárnyán
nevetésed eltűnik,
álmokat nem hoz vissza,
nyomait mind felissza
szerelemtől a bűnig.

Szerelmem, nagy lobogásod
lett a gyors, fájdalmas veszted.
Nem lehetsz bennem árva,
verssorokba vagy bezárva,
volt szavaim: kereszted.

Nélkülem kacagj álmodban

Nélküled iszom a reggeli teát,
nélküled fő a fazékban a krumpli,
nélküled süt a nap és én már
nem is tudok ettől szabadulni.

Te is egyedül ülsz az ajtó előtt,
vagy nézel este ki az ablakon.
És nélkülem kacagsz álmodban, ha
mindezt a felejtés tüzére rakom.

Nem tudom

Amikor bejöttél esténként a szobába,
becsuktad az ajtót magad mögött.
Most nem tudom, álmaidba és ágyadba
van-e, aki már beköltözött.

Régente megéreztem néha
az illatodat a párnán.
Most kiszellőztettem a lelkem, pedig
még nem tudom, ki az, aki vár rám.

Estefelé

Kevesebb a fény és több a hiány.
Itt érezlek a szobában,
hátam mögött s ha feléd indulok,
tegnapokra lép a lábam.

A szavaid is köröttem vannak,
minden hangok háttérében,
annyira ismerős, mintha mellém
szegődött volna, már régen,

körülöttem már betöltesz mindent,
nem fog jutni hely egyébnek.
Csak egy csodának? S tán azt sem látom,
mert szemeim tűzben égnek.

Csire Gabriella

Regélő napkelet (VIII.)

Az elhullatott és fölszedett kalász

A nagy éhínség idején sokan kényszerültek otthonuk elhagyására. Így tett egy Bethlehem városában élő férfi is, aki feleségével, Naómmal és két fiával kivándorolt hazájából és Moáb mezején telepedett meg. Ott bőven termett a gabona. Volt miből eltartania kis családját.

A férfi nem volt hosszú életű. Naómi özvegyen maradt. Fiai, akiket egyedül nevelt föl, moabita lányokat vettek feleségül. De a fiúk boldogsága sem tartott sokáig: megbetegedtek, és mindketten fiatalon sírba szálltak.

A bánat sújtotta asszony, aki férje után fiait is elsiratta, úgy döntött: visszatér Bethlehembe. Naómit két menyje kísérte az úton egy darabig.

— Most pedig térjetek haza, ki-ki az anyjához — vett búcsút menyeitől. — Adja az Úr, hogy ismét férjhez menjetek, hiszen ez a dolgok rendje.

Két menyje hangosan sírt, jajveszékelt. Egyikük nagy nehezen engedett az unszolásnak, és anyját választva hazatért. Ruth azonban így szólt:

— Ahova te mégy, oda megyek én is. Ott, ahol te megszállsz, szállok meg én is, néped az én népem, Istened az én Istenem!

Naómi szótlanul haladt tovább. Menyével együtt érkezett Bethlehembe. Láttára megbolydult az egész város.

— Alig lehet ráismerni! — sügtak össze az ismerősök.

— Naómi lenne csakugyan? Mitől öregedett meg ennyire?

— Vajon ki az a csinos lány, aki vele van? — kíváncsiskodtak az asszonyok.

Körülvették Naómit és Ruthot a város lakói. Nem akartak hinni a szemüknek.

— Férjemmel és fiammal keltem útra — tört fel Naómiból a fájdalom —, és árván tértem vissza. Egyedül Ruth maradt az enyém, nagy nyomorúságomban, ragaszkodó menyem.

Az emberek nem győztek álmélkodni a Naómi balsorsán és a Ruth hűségén.

Épp árpaaratás ideje volt, amikor Bethlehembe érkeztek. Így hát Ruth Naómihoz fordult:

— Engedj ki, kérlek, kalászt szedni a mezőre.

— Menj, édes leányom — biztatta Naómi.

Ruth indult is azonnal. A határban megszólította az aratók felügyelőjét:

— Engedd, hogy szedegessek kalászt a tarlón az aratók után.

— Tallózz! — válaszolt a felügyelő.

Ruth megállás nélkül dolgozott kora reggeltől. Dél felé előkelő férfi jött ki a mezőre, a föld birtokosa.

— Ki ez a lány? — kérdezte Boáz az aratók felügyelőjétől.

— A moabita leány — mondta a felügyelő —, az, akit Naómi hozott magával.

Ekkor Boáz így szólt Ruthoz:

— Maradj itt, s járj mindenütt szolgálóim után. Ha megszomjazol, ott vannak az edények, igyál a vízből, amit a szolgálak merítenek.

Ruth földig hajolt Boáz előtt.

— Minek köszönhetem kedvességedet, holott én idegen vagyok? — kérdezte meghatottan.

— Annak, hogy kitartottál Naómi mellett, aki rokonom — felelte a férfi. — Jól tudom: elhagytad érte atyádat, anyádat, szülőföldedet. Jutalmazzon meg az Úr, akinél oltalmat kerestél!

— Szívemhez szóltál — mondta Ruth —, pedig nem tartozom szolgálóid közé.

Boáznak arra is gondja volt, hogy étkezéskor Ruth ételből-italból éppúgy részesüljön, mint saját szolgálói. Miután jóllakott, Ruth félretett Naóminak is a pergelt gabonából.

— Hadd szedegessen a kévék között is, mi több, húzogassátok ki a kévékből a kalászsokat, hogy könnyebb dolga legyen! — hagyta meg szolgálóinak Boáz. — És nehogy rápirítsatok!

Ruth napestig járta a tarlót, azután az elhullatott és fölszedett kalászt kicsépelte. Árpával telt batyujával tért haza a városba, s a félretett étellel táplálta Naómit.

— Hol tallóztál, édes leányom? — szemelgette Naómi a pergelt gabonát.

Ruth sorra mindent elmesélt.

— Boáz? — derült fel a Naómi arca. — De hiszen ő férjem után közeli rokonunk.

Amíg tartott az árpa-, majd a búzaaratás, Ruth mindig a Boáz szolgálói után járt a szérűn, és minden este hazavitte Bethlehembe a kicsépelte gabonát.

— Édes leányom — fordult hozzá Naómi, amint véget ért az aratás —, szeretném, ha jól menne dolgod. Boáz közeli rokonunk... járj el tanácsom szerint.

Ruth úgy tett, amint meghagyta Naómi: késő este kiment a szérűre, és elrejtőzött. Bevárta, hogy Boáz árpát szórjon a frissen szántott tarlóba, azután kedvére egyék-igyék és végül aludni térjen. Amikor Boáz álomba merült, Ruth hozzá lopkodott, és a lábához feküdt.

Éjfélkor Boáz hirtelen felébredt.

— Ki vagy? — kérdezte a lábánál heverő asszonytól.

— Ruth vagyok! Adj egy kicsit a takaródból, hiszen közeli rokon vagyok!

— Igaz, hogy közeli rokonod vagyok — öntötte el Boáz szívét a szeretet. — Ruth — mondta felindultan —, senki se takarjon be ezentúl téged, csak én! Holnap megváltalak.

Másnap reggel Boáz Bethlehembe sietett, és a városkapuhoz hívta legközelebbi rokonát meg a város véneit. Megmondta nyíltan, mi a szándéka. Legközelebbi rokona ekkor lemondott Boáz javára a földvásárlás jogáról. Lehúzta saruját és átadta Boáznak, hogy megerősítse a vének előtt a vásárt.

— Tanúim vagytok — fordult Boáz a tíz bölcshöz —, hogy megvettem a szántóföldet, amely a Naómi férjének a tulajdona volt, a moabita asszony örökségét, és feleségül vettem Ruthot.

— Tanúk vagyunk — válaszolták a vének. — Áldás legyen házadon!

Telt-múlt az idő, Ruthnak és Boáznak gyermeke született. A szomszédasszonyok lelkendezve újságolták Naóminak, amint a fiú világra jött:

— Áldott az Úr! Nem hagyta, hogy öregségedre rokon nélkül, magadra maradj.

Naómi ölbe vette a csecsemőt.

— Vénségem istápolója, lelkem vidámítója! — dajkálta szeretettel az újszülöttet.

Obednek hívták a gyermeket: tőle származott idők múltán a legendás híró Dávid király.

Tar Károly

Tiltakozás

Tiltakozom a ráncaim ellen.

Ülősztrájkba kezdtem sokasodó és
dagadó anyajegyeim hazugságai miatt:
ezek nem anyámtól valók,

hanem csikorgó testem tökéletlenségei.

Felvonulást tervezek, gerincem jajdul,
nyakamon érzem, pocakom mily nehéz.

Hajam helye ostobán nevemhez igazodik.

Tüntetek, lázas lobogókat lengetek,

messze látszó feliratos táblákat állítok

tiltakozásul, mert nem áll, ami keményen állt.

Hajlott háttal memorandumokat nyújtok át

magamnak, hogy csoszogásaimat azonnal

peckes léptekké alakítsam. Fel a fejjel!

ordítom, és fogam volt fehérjét takarva rohanok,

kész vagyok, ha kell, túsul ejteni életem javát,

öngyilkos terrorista módra, testemre

erősített éveimet felrobbantom, falvédőre röpítem

magam, ahonnan jöttem hajdanán.

Térképet rajzolok véres húscafataimból,

s lelépek róla hirtelen, ha nem teljesítik

rögtön — most azonnal — követeléseim:

Munkát! Kenyeret! Szerelmet! Jövőt!

Egyesülni akarok valahol, valakivel, valamiért.

Ha kell, igazságomért a mennyekig felmegyek.

Holtan sem fogok — mert nem akarok — megöregedni!

Albert-Lőrincz Márton

(tél)

kallantyún dér ül
gyérül a nap csilláma
ujjlenyomatom

ha fölszáll délig a köd
még napon sétálhatok

(Pilátus-szín)

Ki tudná kimosni a sót az ingből?
(Rászáradt veríték kereszt alatt.)
Ki tudná kimosni a sót
a veríték bő patakából?
Ott csörgedez a gödrök mélyén
az idők mélyszántásában,
át árkon-bokron, ingovány határo-
kon,
arcra cseppkövesedve,
ingre rácsöpögve.
Tán az aranyért útra kelő hétpróbás
rőtszakállú kalandor

egy jacklondoni történetben
(ha a becsületért életét nem vesz-
tette),
vagy tán a dac indulata
(Don Quijote pajzsán dagadva),
szélmalom-bőségben,
netán a türelem magánya
a loyolai Ferenc imájában?
Én csak kérdezem.
Ki az, ki nem látja:
ég, lobog a verítékfolt
Krisztus ing-szagában.

(ellehetsz benne)

ne keress ember metrikát benne s rendet
kasza mit vág s a rendes világra született ember
ne keress rímet
rémes
amint a versnek vérmes reményt ad ebben a
vemhes gondoktól terhes szemtelen
gőggel feleselő fele sem tréfa világban
ellehetsz benne
nem igaz hogy nincs lüktetése

robaja zűrje rettentően önző szívverése
 láthatja
 megállsz szuszogsz s körülöleled
 a völgyet tekintetteddel ahol születted
 amely ringatott amely szinte elhitette
 veled hogy édes szülőfölded
 elszenved téged és elszenveded
 imádva szeretve áldva dicsérve
 láthatja s ott hagy mint a többiek
 amikor szívedet fogva markolsz a semmibe
 nem vers ne keress ember metrikát benne
 s egyéb regulát
 ostobaság
 rendetlen világ háborog benne
 s ha mégis ha úgyis
 az csak a pusztá véletlen isteni műve
 hidd el

(kerti kűr)

úrhangzat dongás
 robban a szilva hasa
 kék ijedelem

száján szövétnek
 méreg fullánk-potrohán
 bevégeztetett

üres vödörszáj
 szilva-magány kerti kűr
 hasadt délután

(variációk egy bözödi képre)

fűzfa karéjban ring a tó
 meg én
 (hullámozó emléknyomok)

*

a tó tükrét gépzene metszi át
 (elmenekül a tücsök)

*

a tóban mosakodik a szégyen
 (pucér nők és egy templom)

*

ránó a vígság a temetőre
 (roggyan a templom tornya)

*

némán strázsál a torony
(halak hallgatnak a padsorokban)

*

templom ázik a vártán
(néma tanú megfosztottan)

*

ázik a magány
(homlokát belemossa
a felejtésbe)

*

omladozó torony a tóban
(magyar ige az iszapban)

(anyaméh sötétjében)

nedvek s furcsa égi dimenziók hangzavarában
feküdtem én a puha-sötét ágyban
nem rongyok között és nem léghuzatban
édesanyám szívdobogásában

puhának kellett lennie (én nem éreztem
persze énem még nem is volt készen)
nem éreztem nem láttam és nem hallottam
és nem tudtam
hogyan kezek vonaglanak végig a húrokon
az asszonytest-hárfán
hogyan dob pereg finom ritmusokban
az óceáni membrántokban

a csend
amiről minden pöffeszkedő szónok szónokol
nem volt sehol
ingerek ringattak éberen s alváskor

* * *

anyám tett-vett ahogy az asszonyok szokták
lábát mosott testvéreimnek
megterített reggel délben este
megetette a cicát a tehenet
(közben kitanulta — el ne felejtsem —
hogyan kell bábáskodni
gyermekszületéskor
egy csíki faluban)

készültek engem vártak
ünnepet ültek egyszerűen
ahogy férfi és asszony szokta
s tehetette katonaszabadságkor

(a katonaszabadság letelt
én maradtam az ősi csendben)

anyám nem sírt
(hallottam volna)
sohse sírt anyám
csak integetett egyik kezével
a Cotroceni-i kaszárnya felé haladó
ponttá zsugorodó vonat után
a másikkal fájdalmait szorította
amelyeket én okoztam.

Czirják Edit

Szeretnék...

Szeretnék új hangra találni,
s fölvenném hozzá ünneplő ruhám,
hogyméltó legyen új hangomhoz.
Vagy talán új ruha illene hozzá?

Megpróbáltam kikeresni a színét,
mélységét, lágyágát, dallamát...
Lehet, hogy kell egy új érzés,
s majd ahhoz keresek ruhát.

Lehet, hogy kell új fény, új tér,
új helyzet és idő...
S leginkább régi-új magamban
Megújult erő.

Levetem hát a régit, hátrahagyom
nem nézve hátra,
hogymhelyet adjak az újnak,
a jövőnek a mában.

Ferenczi Enikő

Harmat

(II.)

Részlet a *Szarvasünő népe* című regényből

Ritkán látogatja Bese télvíz idején a szomszédokat, azok toppanak be hozzájuk minduntalan, hogy kikérjék Érd és Bese tanácsát ügyes-bajos dolgaikban. A beszélgetés ürügyén aztán ott ragadnak... Havas subájukat mindig a ház előtt hagyják — nem kell őket erre figyelmeztetni már —, hogy ne odabent *oh*adjon le róluk a hó. Nem bánják, ha beléjük költözik is a hideg, amikor visszaveszik. Annyira tartanak tőle. Mert nem tehet megjegyzést, csúnyán néz rájuk, hogy a tekintetéből mindenképpen *oh*assanak.

„Csak ülnek a házi tűzhely mellett”, elevenítette fel, „odaböknék olykor egymásnak egy-két szót, azt is kurtán-furcsán, aztán megint hosszasan hallgatnak. Mintha valamilyen inas húst csócsálnának folyton-folyvást, ami gátolná őket a beszédben. Azt sem veszik jó néven olyankor, ha rászólok a gyermekekre, pedig illik fegyelmezni őket, ha lármáznak. — Kézmozdulattal és tekintettel, intett már le Bese számtalanszor. — Nehéz megszoknom, mert másképpen volt Jordon. Tudom, hogy vendégfogadáskor asszonynak és gyermeknek egyaránt „hallgass” a neve, hogy ne fárasssa a férfibeszédet. De bár úgy társalognának, amiképpen mi, asszonyok tesszük! Ámde, mintha éppenséggel fájna nekik a beszéd, csak üldögélnek csendben. Úgy látszik, kevés szóból is jól megértik egymást! Vagy inkább örökösen a *nyíl nyelvén* beszélnének? De úgy csupán az ellenséggel lehet! — Pusztán akkor hangolódnak jókedvre, csak akkor szabad a gyermekeknek zsvajogniuk, amikor a jóban-rosszban kitartó testvérpár toppan be hozzánk és megannyi pajkos móka, virágos jókedv ömlik féktelenül a szájukból. Bese ajka sem zárul olyankor össze a szigorúságtól. Tekintélye megtartása miatt azonban csak fokozatosan enged fel: előbb csak úgy tessék-lássék mosolyog, később azonban már teljes szívvel-lélekkel nevet. Akkorákat kacag olykor, hogy még a könnye is kicsordul tőle.

Miért is nem lehet mindig vidámságban élni? Úgy még a munka sem fárasztó!”

Mindennapi gondjaikról beszéltek folyton-folyvást az asszonyok, amiképp közös elfoglaltságaikkor szoktak. Szerka a vadászat fogásait latolgatta; Iza a napok óta tartó melegeiről panaszkodott, gyakran fájt a feje szegénynek, nemsokára szülnie kell, nehezére esett már a mosás a nagy hasa miatt; Uzon a csecsemője hajnalig tartó sírását emlegette több ízben; Őrke a kígyó marta kesely lovát siratta újól, hogy alig győzték vigasztalni miatta. Már-már a gyermekeikről is megfe-

ledkeztek beszéd közben. Mindig ezt tették, ha tudták, hogy idősebb leánykák anyáskodnak fölöttük. „Amíg nem sírnak, rendben vannak”, mondogatták. „Ha pedig baj van, akkor úgylis azonnal jeleznek.” Higgadtak és tapasztaltak voltak, hisz legalább négy-öt gyermeke volt már mindegyiküknek.

Meg sem várták, hogy a másik befejezze a mondókáját, máris a magukéval hozakodtak elő. Türelmetlenek voltak, hogy mindent, ami a begyükben volt, mielőbb kitálaljanak. Jó hangosan tették, hogy a folyó csobogását túlharsogják. Nem voltak titkaik egymás előtt: ugyanazt az életet éltek valamennyien. Születésüktől halálukig folytonosan részt vettek egymás életében. Csak *arról* az éjjeli dologról nem beszéltek, amelyikbe valamikor leánykorukban avatták be őket. Nem illett egymás között kiteregetni *azt*. Szent és titokzatos, akár a hozzá fűződő szeretés. No meg aztán hallgatási fogadalmat is tettek beavatásukkor, hogy az óvó tárgyak, a kimért erejű szerek, a kibogozhatatlan értelmű ígék, a testükre festett jelek gyümölcsözőbben hassanak.

Hadd borítsa az éjszaka rejtelmekkel teli leple *azt*! Úgy igazabb! Úgy szebb!

Délutánra várták vissza a tegnap vadászatra indult *férfiakat* és *fiatal fűkat*. Ad-digra a ruháknak is meg kell száradniuk a köveken, mert akkor mindenki a lakoma előkészítésével lesz már elfoglalva. Hamarosan kijelölték egymás között, hogy kinek mi lesz a dolga. Észrevették, sokkal jobban megy a munka, ha körforrásban végzik a teendőiket, úgy, ahogyan a földjeiket is váltakozva vetik be ezzel-azzal. Ha kölest természetnek egy részen az egyik esztendőben, lencsére váltanak ott át a következőben. Még a peres földet sem szántják fel az irtás utáni első évben. Hadd pihenjen! Úgy jobban terem.

„Mielőbb fel kell majd dolgoznunk a *bűst*!”, gondolta Harmat. „Nem áll el so-kaíg ebben a rekkenő *bőségben*. Addig *bűsön* tartjuk a *gödörben*, nem bánthatják ott az égi és földi *dögevők*.”

Katlanban főzik majd meg az esti lakomához kiszemelt vadat. Sok hagymával és fűszerrel. Olyan húsételt párolhatnak csupán, amelyikbe növényi rész is kerül. A hússütés kizárólag a férfiak dolga, úgy, ahogy a nyúzás és az állat tagjainak a feldarabolása is. — „Zsálya-, menta- és tárkonylevelekkel ízesítjük”, gondolt a leggyakrabban használt füvekre. Olykor *méz*et is csöpögtetnek a fortogó ételbe. No, meg mindenféle kellemes *íz*eket adó vastagabb gyökereket, édes gumókat, féreghajtó fakérget, savanykás leveleket, gyógyító mézgát tesznek belé, de még pörkölt rügyet is tavasszal. Mikor mi van éppen... Ami nem fogy el, azt az újabb főzettel együtt fogják majd megaszalni, porrá zúzni és nagyhasú edényekben tárolni. Téli táplálékuk javát adja, a füstölt és a sózott mellett. Időben kell az ét-készletek felhalmozásáról gondoskodniuk! Különben nem vészeli *túl* a hosszú *teleket*.

Járáttal összekötött kettős földalatti üregben¹ szokták megfűstölteni a húsfélét: az egyikben a tartósítandó hús van szellős fűzfakasokban, a másikban pedig tüzet raknak. Tardos végzi ezt. Ő tudja, melyik a legjobb fa hozzá, mekkora tüzet kell égetni, mennyi ideig kell a húsdarabokat fűstölteni. Máris magával viszi a legnagyobb fiát, hogy tudása legjavába beavassa. Nem szakadhat meg a tapasztalat fonala!

Sózással is hosszú ideig eláll a hús. A Bodék kifogta halat teszik így el télire. Fehérvárról szerzik be a sót, akárcsak a többi Béga-menti falu. Kereskedők szállítják csónakjaikon a városba, akik azt mesélik a vásárban: fehéres buckákban fekszik a rengeteg só a Bor torkolata² táján, zsákokba kell meregetni és Fehérvárra kell vinni *csupán*. „Sóút”-ként is emlegetik a partmenti „fehérvárit”, mert a bak hát³ kiszáradt sárga fűcsíkja mutatja véges-végig az oda-vissza utat, ugyanis mindig csöpög a sós lé a szekerekre rakott átnedvesedett kenderzsákokból és a sűrű fonatú gyékényládákból.

Milyen türelmetlenül is várják már hóolvadás táján a kikeletet, hogy valamiféle zöldet is faljanak végre: paréjt, csalánt, katángot, komlót, porcsint, monyát⁴, raponcot⁵..., hiszen hosszú téli hónapokig, nap nap után ugyanazt a sózott, fűstölt és porrá tört szárított húst, köleslepenyét, kását és lencsét eszik. Torkig vannak már télutókor a száraz ételekkel, de nem szabad elégedetlenkedniük addig, amíg van mit a szájukhoz vigyenek, hisz a zúgolódásnak mindig rossz a vége. No meg azt sem szabad elfelejteni, hogy fakérget, makkot, mindenféle férget és bogarat is evett már inséges időben a nemzetsége. „Sűrűn kell hálát rebegnünk Ég-úrnak, hogy régóta nem volt aszály, jégverés vagy áradás és nem kellett a falu véstartalékához nyúlunk. Való igaz, a csapásokat távoltartó *vasbaltát* mindig akkor és úgy használjuk, ahogy az őseink hagyományozták, ahogy Tas a lelkünkre kötötte, nehogy magunkra haragítsuk a gonosz szellemeket.” — Bármennyire zsémbelnek is a téli étkek egyhangúságáért, nem feledkezhetnek meg arról, hogy milyen jó felmelegedni a forró vízbe szórt húspor levétől! Még a hasukat is elcsapják a beléje áztatott tarhonyától vagy lebbencstől⁶. Sosem unják meg. El se tudnák képzelni nélküle az életüket. Reggeltől-estig azt innák a gyermekek! Talán

¹ Szarmata település fűstölőgödrtét tárták fel nemrégiben Magyarországon (www.magyarmuzeumok.hu/archivum/pdf/2007_1.pdf)

² Hérodotosz azt írta, hogy a Borüszthenész „torkolatánál önmagától jegecesül nagy mennyiségű só.” (IV. 53)

³ Két szekérkeréknyom közötti domborulat

⁴ Turbolyarépa (*Chaerophyllum bulbosum*)

⁵ *Campanula rapunculus*

⁶ A sajátosan magyar száraztészta (más néven „csusza”) korai formájában darabos laskaféle lehetett, igen hasonlít a tömjén (arabul *al lubbān*, Libanon neve a tömjénnel való kereskedelemről származik) mézgájának megszilárdult apró és síkos (csúszós) darabjaihoz, neve közel-keleti eredetű lehet

még Borkútja vize helyett is, ha engedné... Mindamellett meleg napokon is éppannyira hasznos! Bárhová és akármennyi időre mennek is el a fér/ia, mindig visznek belőle a nyeregpárnához kötött étkezacskóban. Egy-két adagnyi, egy kis tarsolyban, az övükön is *fityeg*, hogy kéznél legyen, ha netalántán a lóról leszállni kényszerülnének. *Éteük* és *italuk* egyszerre. *Ivócsészéjük vízében*, akár hús, akár meleg, mindenkor feloldhatnak néhány csipetnyit belőle. Bárhol vannak is, azonnal elcsitul az éhük, szomjuk tőle. Erőt ad. Hidegben felmelegíti, nyáron pedig lehűti őket. Nem szólva arról, hogy mindenkor a *szájuk* ügyében van.

Két asszonytársával a gyökerek felaprítását vállalta, hisz a legutóbbi vadászlatok után az ételosztás sora volt rajta. A nagylányok is segítenek majd nekik ebben: korán kell őket jó munkára szoktatni.

Olyan a falu élete, mint egy nyüzsgő méhkasé: pontosan kijelölt helye van benne mindenkinek. Egytől egyig valamennyien dolgozó méhek. Mindenki tudja, mit kell tennie és mindenki pontosan a feladatát teszi! Maguk között nem tűrnek heréket. A munkaképtelen vénnek és a magatehetetlen kicsinyek gyámolítása azonban a közösség kötelessége. Senki sem háborog miatta, nyilvánvalóan, hisz az egyik ledolgozta már élete javát; a másik pedig felnőttkorában fogja azt cselekedni, amit most a szüleitől lát.

Megállt a mosással egy pillanatra és a gyermekzsivajgás felé tekintett: már-már túlkiabálta a folyót. Jobb, ha nem merül el annyira a gondolataiba s időnként szemmel tartja őket, hisz az a két-három nagyobbacska leányka nem képes egyszerre figyelni mindegyik kicsire. Eddig is sok baleset történt a víz körül. Lám, Bese fiacskája is hogyan, hogyan nem, évekkal ezelőtt a zajló folyóba esett. Vajon senki sem ügyelt rá? Vagy netán valamilyen gonosz szem szegeződött volna rá? De attól inkább kiszáradt volna! Hol volt az óvó tárgya?

Jobb, ha nem foglalkozik véle! Különben sem szabad *részleteiben* megidézni a *rosszat*! Hisz az egy újabb bajt hívhat életre! Abból pedig mindig bőven akad. Nem úgy a jóból. Azt állandóan csalogatni kell, hogy hozzájuk is valahára betévedjen és hosszasan élvezze a vendégszeretetüket...

(Folytatjuk)

Elekes Ferenc

Új családi kör

(Ma reggel mondta Piroska:)

Te könnyen beszélsz, jók a génjeid,
csak nézd meg anyádnak lábát, ott
egy csomót nem találsz az erein,
maholnap száz, ilyen ki látott,

te könnyen beszélsz, ugye, nagyapád,
ő is megérte a kilencvent,
könnyű mondani, mi, hol halad át,
nagy okos vagy, mint egy internet,

te könnyen beszélsz mellékhatásról,
példának ne hozd fel Idukát,
amit tudnak, úgy hallották mástól,
marékkaal szedik a pirulát,

te könnyen beszélsz, nincs vényomásod,
eldobhatnád a cigarettát,
sírodat leginkább azzal ászod,
e rossz szokást kitől vetted át?

(És válaszoltam:)

Felhőtlen volt a gyermekkorom,
színe, fénye, akár az égnek.
Játékaimat szüleim óvták nagyon,
a boltból ezért nem vették meg.

Képeskönyvem pajtánk ajtaja volt,
azt nyitogattam, örültem neki,
mikor egy tarka borjú kihajolt,
anyját néztem, fog-e még elleni.

Kárt nem tettem a zongorában,
előtte nem ültem feszülten,
elég volt, hogy papéknál már van,
jó nevelésben részesültem.

Gyermekkoromból nem hiányzott,
ez a gyönyörű világ se tán,
melyben kitalált kertben, mázolt,
nájlon-alma lóg a körtefán.

Svédek

Messze ment barátom mondja,
küldjek verset, ha vannak benne svédek.
Hogy neki mire van gondja,
én nyomát keresem a tévedésnek.

Küldhetnék, ezen ne múljék,
ide rakhatnék egy egész svédasztalt,
egy emléket, mit őrzök még,
talán azért, mert engem nem marasztalt.

Egy képeslapot küldök én,
arról a tájról, ahol megszülettem,
ma is ott csüngök köldökén,
úgy látszik, jól összeforrunk, mi ketten.

Falunk is megér egy misét,
tornyok tűivel van beoltva az ég
és mégis legyöngült vidék,
körülnéznek fölöttem termopán-igék.

A nyár nálunk is génkezelt,
előre jelezte rég a horoszkóp,
olyan volt, mint egy ékezet
a mennyezetről lelógó gonosz pók.

Sokszor csak egy kép, mi átjár,
értelmét föl nem foghatom, se a célt,
jövönket mért mások gyártják,
hisz nem ők találták föl a svédacélt.

Erdőről fát hoz egy megroggyant szekér,
gazdája pöttöm, mogyoró,
a számtáblát olvasom, míg tüzet kér:
vévévé pistuka pont ro.

Más választásom

Akár a szótalanság,
úgy fáj a sok beszéd,
hallgattam sok éven át
a csönd titkos neszt,
kevés, de szép szavakra vágytam,
amiket nem szórnak szerteszét.

Falvédők, harangok, sírkövek
fölrátát többre tartottam ezernyi hírnél,
mit hozhat és vihet bármely nagykövet,
arról, hogy épp merre jár a hírnév,
s miképpen divat fölcsatolni
a győzteseknek kijáró díszövet.

Összeadtam, s kivontam mindent,
hogyan meghallgattam sorra véneket,
keresnivalóm nem maradt idelent,
más választásom nincs már énnekem,
meghalok és szépen
kipihenem az életem.

A légi lány

Nem az, hogy féltem
akkor, vagy valami,
de szólt a légi lány, hogy
öveket bekapcsolni
és jó volt hallani,
nem kell már semmi holmi,
mögöttem nem lesz lábnyom,
a világ belőlem is kifogy,
nemcsak olajból, csöndből,
nyugalomból, ezt is megértem,

azért kár értem,
mondtam, úgy, magamban,
kevés, de pénzem
is van lent, a bankban,
azt most ne nézzem,
nincs már időm sok itt,
mire leérek, tán
annyit kitalálok,
hogyan ez a légi lány
kire is hasonlít.

P. Buzogány Árpád

Ló ajándékba

Kati Mihálynak már az apját is így hívták, ez a név a nagyanyjáról ragadt rá, hogy kései utódoknak is hirdesse leszármazásukat. A sok egyforma nevű család közül könnyű őket megkülönböztetni. Az öregapja kis karimájú kalapot és hegyes bajuszt viselt, neki azonban nyárban jobban tetszik a szalmakalap, a bajusz hosszából pedig csak akkor nyes ki, ha igazításkor valamelyik oldalon belevág.

Úgy ül a hársfa alatt, a kerítés tövében egy kövön, mintha a világ sorsára kellene ügyelnie. Pedig csak az autóbuszra vár, hogy a közszékhelypontban a marhacédulát kiváltsa és a házadót befizesse. A delet rég elkongatták, akkor indult otthonról, mert reggeliben szénát hordott be az asszonnyal, nehogy az eső megcsapja, ha megváltozna az idő.

Szürke szvettére a térdére terítve, fekete nadrágja száráról lepallja a port. Lábujjait mozgatja a fényes cipőben, mert még új, szorítja itt-ott. A tavasszal vette az asszony.

Előhúzza a zsebórát és felpattintja a fedelét. A nagyobbik fiától kapta, akkor vette neki, amikor először külföldön dolgozott az ácsokkal. Hány éve is már? Lehet vagy tizenöt, még több is.

Neki már nem való a tetőkön mászkálni, pedig a pénz jól jönne. Ha lenne most valamennyi, nem kellene a tinót eladni, meghagyná a három tehén mellé. De a pénz kell, szinte naponta, ezt kell venni, azt kell venni, ha valamelyik unoka hazajön nyáron, annak az asszony folyton hoz valami nyalánkságot az üzletből. Úgy magához édesgette mindeniket! Mint kotlóstyúkot a csirkéi, követik még a veteményesbe is. Mama így, mama úgy, mama ugye így lesz...

Rönkös kocsi kavarja fel a port a kanyarban, Mihály csak éppen odanéz. Nagy szusszanással áll meg az az autó, valaki odakiált:

— Jön-e vagy marad?

A Bogos unokája, úgy nézi. Feláll, a sofőr int, kerüljön a másik oldalra, belülről nyitja is az ajtót.

— Nehéz ide felmászni — szuszog Mihály köszönés helyett.

— Láttam, hogy maga az, s nem hazafelé tart — szól oda a fiatalember.

Ez a Bogos katonakollégája volt, aztán sokáig semmit sem tudott róla. Valahol messze, építőtelepeken dolgozott, és két éve csak úgy beállított hozzájuk a családjával. Azt mondta, nemrég költöztek haza az apja házába. Itt laknak a negyedik faluban. Megismerte, de hogy megváltozott! Most neki is bajusza van s fekete kalapja, pedig régebb még télen is hajadonfőn szeretett járni, hogy a haját fújja a szél, mint a lovaknak, ezt ő mondta, mert ugye katonának sosem lehet hosszú haja. Azóta ismeri az unokáját, az erdőtermelésnél dolgozik, éppen

olyan szótlán, mint a nagyapja. S szőke a haja, mint annak volt, de hát rég megszürkült.

— Oszlán... ma még jössz-e vissza?

— Ki tudja... — mondja a fiatalember, s oda se néz. Persze, mert sofőrembernek mindig első az utat nézni. — Abból a mérnökök dirigálnak.

Nem baj, legyint Mihály, hátha a négyórás buszig végez mindennel. A hivatalban sincsenek ott délután. Az irodisták is a busszal járnak, már amelyik errefelé lakik.

— S ki rakja le ezt a sok fát? — kérdez ismét, már a falun kívül.

— Vannak ott gépek, hamar megy — mosolyog a fiatalember. Talán Tibi vagy Vili, nem tudja már biztosra, azért is nem szólítja nevén.

— S tatád? Bírja-e jól magát?

Mielőtt választ kapna, még hozzáteszi:

— Van egy esztendeje, hogy nem láttam.

— Ammár igen. Húsvét után temettük.

— Mi az ánti? — egyenesedik ki Mihály. — Mit mondasz, te?!

— Hát... így van. Megműtötték, aztán még egy hétig, meddig húzta.

— S mi volt a baja?

— Én a mai napig se tudom. Egyik doktor rákot mondott, a másik szívbajt.

— De hát annak semmi baja nem volt!

— Mert nem mutatta. Rég, hogy szedte a gyógyszert. Aztán a vége felé kihagyta... Lehet, ez is volt az oka.

— Az orvosság? Baj van, amikor az kell a lelket tartsa az emberben.

Már a második falu végén jártak. Egy asszony integetett, mellette két kisgyerek, a fiatalember félrehúzott.

— Azt a fényes kart húzza jól hátra... mert nem érek el addig — szólott Mihálynak a fiatalember.

Az asszonyka feltette először a két gyereket, aztán ő is felmászott a vezetőfülkébe.

— Ülj ide, né, a bácsinak az ölébe — kacsintott Mihály a nagyobbikra, de az odabújt az anyjához.

— Még egyszer csapja be az ajtót, legyen szíves — rendelkezett a fiatalember, aztán látva, hogy mindkét gyerek az anyja ölébe szeretne ülni, még megkérdezte:

— Indulhatunk?

A nő egészen hátrahúzódott a vastag, puha ülésen, és két térd közé ültette a gyermekeket, közben bólogatott a sofőrnek.

Mihály hallgatott. A nő ahogy felült, a gyér beszélgetés is félbeszakadt. Nem is tudta, mit mondhatna a Bogos unokájának... Részvétet sem kívánt, jutott eszébe. Hát hogy nem hallotta? Lehet, az útságban benne volt a gyászjelentés, de nekik egy idő óta az sem jár, a szeme is gyenge az apró betűkhöz, az asszony pedig nem szereti hangosan felolvasni, mindegyre azt mondja, többet ér, ha a rádiót hallgatják. Igen, akinek van ideje jó időben rádiót hallgatni, ő csak enni s aludni jár be a házba.

Már a közszékhelypontban jártak, Mihály szólta, hogy a tanácsnál leszállna. Barackot nyomott a két fiúcska fejére, s gyűrött pénzt dugott oda a fiatalembernek.

— Tegye el — markolta össze Mihály ujjait a fiatalember a pénzzel együtt és eltolta magától.

— Ha úgy jársz erre, tudod, hol lakunk — szólta vissza Mihály már a földről —, ott, ahol a ház előtt van az a három kicsi hársfa.

A teherautó nagy port vert fel, amint elindult, Mihály behuntya még a szemét is egy darabig.

— Jó nagy taxija van magának — hunyorgott a titkárnő, amint Mihály beköszönt a hűvös irodába, levett kalappal.

— A nekem nem kellene, még a csűrbe se férne be — vette a lapot.

— No mi járatban?

— Adó. Házadó — vájkált pénz után a belső zsebében.

— Akkor a túlsó irodában, Marikánál — csicssergett a fiatalasszony. — Ott egy helyt mindent el lehet intézni.

— No az éppen jó hely, ha mindent el lehet intézni — fordult is ki az ajtón, de még hallotta a nő nevetését.

A fizetéssel hamar megvolt, mehetett az állatorvosi rendelőbe. A doktor nem volt ott, csak a segédje, egy nyápicnak tűnő, de kedves fiatalember.

— Tudja, hogy én nem írhatom alá a papírt — nézett fel, miközben a formanyomtatványt kereste egy fiókban.

Mihályban meghűlt a vér. Hát ezért jött ide? Hogy még egyszer járjon majd? Az adóért külön el sem mozdult volna, fizetni ráér, mindenki azt tartja.

— Úgyhogy nézzen ki az ablakon, amíg én átviszem a másik irodába aláíratni — kacsintott a fiatalember, és hozzálátott kitölteni a papírt, egymás után kérdezve az adatokat.

Olyan írása van, mint egy kisasszonynak, mehetne tanítónak is akár — figyelt Mihály. Tetszett neki a fiatalember ügyködése, s főleg a tréfa, most, hogy a nagy kő leesett a szívéből, mert lesz papír.

A dolog nem ment olyan simán, mert amikor azt hitte, készen vannak, még be kellett írni valamit egy nagy könyvbe, egy füzetben pedig aláírni. A fiatalember az ujjá hegyével mutatta a vékony sort, ahová alá kellett írni. Aztán a kezébe nyomta a cédulát.

— Ennyi? — nézett fel Mihály gyanakvóan.

— Ennyi. Semmi több — nyugtatta meg a fiatalember.

— Akkor most vegye a kulcsot, zárja be az irodát és jöjjön velem oda, ne — mutatott át az utca túlsó oldalára, a régi kocsmá teraszára.

A fiatalember meglepődött az erélyes hangtól, Mihály is észrevette, hogy talán túllőtt a célon, mert hozzátette:

— Ha pedig a doktor úr egy sörért megszidná, kimagyarázom én a borjat a tehenből, ne féljen!

Nagyot kacagott, és vele a fiatalember is. Ment is vele a kocsmá felé.

A nyomott füstszagú teremben vendég nem volt, egy fiatal lány állt fel a sarkból jöttükre, és kérdezte rögtön:

— Mit adhatok?

— Mit fogyaszt? — kérdezte illedelmesen Mihály.

— Egy sört. Egy jó hideg sört.

A lány többfélét felsorolt, mire a fiatalember döntött:

— Abból a zöld címkésből.

Na, ez se nagy sörös — állapította meg Mihály.

— Egy csapoltat — mondta ki, hogy rá került a sor. Amíg a lány csapolt, pénzt vett elő, aztán, kezében a tele korsóval, hóna alatt a szvetterrel fizetett. Kimentek a teraszra, ahol több asztalnál is ültek a jó árnyékban.

— Egészséget! — emelte meg a korsót Mihály és jót húzott belőle, majd keze fejével végigtörölte a bajuszát.

A fiatalember aprót kortyolt.

— Jó hideg — mosolygott.

Döcögősen kezdődött a beszélgetés, Mihály elkérdezte, hová való, mivel foglalkoznak a szülei, aztán, hogy kiket ismer az ő falujából meg ehhez hasonló ártatlan dolgokat.

Amikor újból meghúzta a sört, valaki egy szekér tetejéről odakiáltott:

— Minden jót, Mihály!

Önkéntelenül is arra fordította a fejét, a sört szinte kilocsolta, a hosszúnak induló korty cigányútra ment. Letette a korsót és köhécsegni kezdett, visszaszólni sem tudott emiatt annak, aki odakiáltott. Aztán nagy lélegzettel, teljes tüdővel köhögött. A fiatalember nézte egy darabig:

— No... Na mi lett?

Kettőt hatalmasat csapott Mihály hátára. El is múlt a köhögés hamarosan.

— Hát ha én tudom, hogy ilyen keze van, le sem ülök ide, egy asztalhoz — nézett körbe Mihály.

— Bocsánat... láttam, hogy segíteni kell... — restelkedett a fiatalember.

— Ha még egyet ilyent húz rám, beesek az asztal alá — húzódott össze a Mihály szeme huncutul.

Rágyújtott.

— A feleségem rokona — intett az elhaladt szekér után. — Sógorság, no. Illett volna meghívni egy sörre...

A fiatalember tétován bólintott.

— S ugyanbiza hol erősítette meg így a kezét?

Mielőtt válaszolt volna, a vékony fiatalember önkéntelenül is végignézett a karjain.

— Sportoltam.

Mihály bekortyolta a maradék sört és felállt.

— Most én következem — pattant fel a fiatalember is, és bár jócskán volt még az üvegében, magának is hozott még egy sört.

Itták a jó hideg sört, Mihály elégedetten nézegetett körbe.

— Ej, ha otthon is volna egy ilyen csap... ott kint az oldalban, ahol szénázunk...

A fiatalember élesen felkacagott.

Teherautó burrogott el mellettük, lefékezett és dudálni kezdett. Mihály felugrott.

— Menni kell!

Állva húzott a korszóból, aztán kezét nyújtotta.

— No Isten áldja!

A fiatalember értetlenül nézett fel.

— Megjött a taxi — intett fejével a teherautó felé Mihály, és indult is.

A Bogos unokája mellett még két munkaruhás férfi ült a fülkében, helyet szorítottak Mihálynak.

— Te aztán hamar megjártad — szusszant nagyot, amint elindult a teherautó.

— Igyekeztünk, mert este lesz, mire visszaérünk — mondta egykedvűen a fiatalember, és egészen lehúzta az ablakot.

A nap már a hegy tetején ült, hosszú árnyékfoltok folytak le a völgybe. Egyik kanyarban nyúl ugrott át az úttesten.

— Kicsin múltott — jegyezte meg a Mihály mellett ülő férfi.

— Nincs leltárba adva senkinek, lehetett volna betenni a tarisznyába — nézett a sofőrre Mihály.

— Az igaz — komolykodott a fiatalember —, csak meg ne lássák. Mert az erdészek s a vadőrök erősen kíváncsiak természetűek.

Két falu között, egy mezei útról szénásszekér kanyarodott a főútra, aztán, mielőtt rátérhetett volna, oldalra beborult az árokba.

A fiatalember hosszan dudált, és melléjük érve megállt az autóval. A férfiak leugráltak és a szekérhez szaladtak. Annak két oldalsó kereke még a keskeny fahídon volt, egyik lóval együtt, a másik ló pedig beromlott az árokba. Egy idős férfi és suhanc legényecske kászálódott fel a szekér mellől.

— Megütötték-e magukat? — fordult feléjük Mihály.

— Nincs semmi baj — felelt kényszeredetten a gazda. — Csak a lovak...

Az öt férfi a szekér rúdját próbálta magasra emelni, hogy a ló lábra állhasson, de az meg se mozdult. Mihály a gazdára parancsolt:

— Le kell szedni róla a hámat, hamar, hamar!

Nemsokára leoldották a hámat, a ló két hátsó lábát kihúzták nagy nehezen a hasa alól, arra az felugrott és nyerítve megiramodott mellőlük.

— Hála a fennvalónak — rebegte a gazda.

— Ennek semmi baja az ijedtségen kívül — nyugtázta Mihály. Kifogták a másik lovat is.

— No mit lehet itt még csinálni? — állt csípőre tett kézzel a sofőr.

— Hát... a szénát le kell rakni, a szekeret hanem az árokból nem lehet kihúzni — felelt az egyik munkás.

A gazda hálálkodott a segítségért, és elküldte a legénykét a ló után, csalogassa vissza.

— Affene! — dörmögte. — Csípték a legyek, egész nap olyan hisztérikus volt...

— Te! Van-e neked vontatókötélféléd? — gyújtott rá Mihály Bogos unokája mellett.

— Vontató? Értem, értem! — kapott észbe a fiatalember. — Laci! Károly! Gyertek!

A megszólított férfiak értettek a szóból. A sofőr hátrább tolatott, megfordult az úton és odafarolt a szekér mellé. A két munkás azalatt a vontatókötelet a szekéren lévő láncsal rákötötte a szekér elejére.

— Kész! Indulj! — vezényeltek.

A teherautó sofőrje mielőtt elindította volna az autót, elkiáltott magát:

— Álljon mindenki jól félre!

Nekilendült a teherautó, nagyot rántott a szekéren, aztán megállt. A sofőr le szállt.

— Ide a villákat! A szekérnek a hátsó felét tartsák, hogy ne forduljon be az árokba!

A férfiak villával, karókkal támasztották a szekér szénát, és amikor a motor burrogni kezdett, nekifeszültek. Lassan kiemelkedett a szekér az árokból. A sofőr ismét leugrott az autóból, hogy megnézze, hol áll a szekér két hátsó kereke, aztán kihúzatta az úttestre.

— Kész! Jó, jó! — kiabált a két munkás, arra a motor leállt.

Leoldották a vontatókötelet, visszapakolták a helyére, a vezetőfülke ülése alá.

— No még annyi kellene, hogy taszítsuk előre, az út szélére, ha már ennyien vagyunk — állt a szekérrúd mellé Mihály.

— Még a rúdnak sincs semmi baja — állapította meg a gazda. Mihály és a gazda előlről húzta, a többi hátulról taszította a szekeret.

— Lehet befogni a lovakat — kacagott a Bogos unokája, aztán intett a gazdának, és visszaültek a teherautóra. A gazda mire szólni tudott volna, már indultak is tovább.

— No az Isten vezérelt téged éppen most ide — mondta halkan Mihály.

— S a főmérnök, mert hanem nem jöttünk volna — kacagtak a munkások.

— Azért rangban nem egyformák, hé — kacagta el magát Mihály is.

Eleven beszélgetés kezdődött arról, hogy miként borulhatott fel a szekér, és milyen hamar kihúzták az árokból. Tibi, mert annak szólították társai, fitymálva jegyezte meg: jobban is odafigyelhetek volna, főleg, ha nem a szekér tetején ülnek.

— Te tiszta jól értesz a szekérhez s a lóhoz is — csapott le a témára az egyik munkás. — Nem maradsz kenyér nélkül, ha letesznek az autóról, akkor se.

— Mit gondolsz, ma látok először életemben szekeret s lovat?! — vágott vissza Tibi. — Nagypám vénségére lovas gazda lett.

— S hát patkolni tudsz-e? — ugratta a másik kollégája.

— No, azt még nem próbáltam — kacagtak mindannyian.

— Nagypádnak milyen lova volt? — kérdezte később Mihály.

— Hát... régebb egy piros, a Laci, mert falun minden ló Laci, aztán egy fekete, a Jancsi. Még most is megvan, nagyanyám nem adta el. Csak már nem fiatal.

Mihály régi beszélgetéseket próbált felidézni. Bogos, amikor együtt katonáskodtak, sokat emlegette, hogy ha leszerel, vesz egy lovat, legalább egyet, s akkor övé lesz a világ, mert gyermekkorától lóra vágyott, olyanra, amit nyergelni is lehet. Amikor aztán, már idős korukban, újból találkoztak, meg is kérdezte tőle, mi van a lóval. Bogos már nem emlékezett, mire kérdezi, ő emlegette fel régi vágyát: egy fekete lovat, hogy sötét legyen, mint az éjszaka, s hosszú farkat hagy neki, a végén szépen egyenesre vágva. Most valahogy előkíváncozott a történet. El is mondta Tibinek.

Az hallgatott egy darabig, aztán annyit mondott:

— Pedig nagyanyám sokat nyaggatta, ne lovazzon, úgylis alig használja valamire, nem kifizetődő.

— De azt te nem tudod, hogy nagyapád mit mondott még. Hogy ha neki fia lesz, abból lovas gazdát csinál, mert ló nélkül nem ember az ember.

— Hát... akkor nem teljesült a vágya. A két leánya hogy nézett volna ki az ülésdeszkán?

Nevettek ezen is a munkások, de Mihály folytatta:

— Ha nem volt fia, van unokája.

— Azokból is csak én vagyok fiú.

— No éppen azért. Azért tartotta a lovat, hogy majd neked legyen lovad...

— Én még kicsi voltam, mikor az első lovat vette.

— De hát a kicsi ember is szeretheti a lovat, nem csak a nagy!

— Ez igaz — nevetgéltek.

— Igaz is, mindig azt mondta, hogy az én lovam, csak éppen nem vihetem haza. Anyám azt mesélte, mindig bögttem, amikor nagyapáméktól haza kellett menni.

— Nagyapád mindig tudta, mit akar, nem csinált bolondságokat.

Beértek a faluba, Mihály megigazította fején a szalmakalapot.

— Ott a legfelső utcán túl, ott állj meg, ahogy mondtam, ahol a három kicsi hársfa van a ház előtt, balra.

Amikor odaértek, Tibi félrehúzott, s Mihály amint megköszönte, még hozzátette:

— S a lóra legyen gondod!

Leszállt, átkerült a teherautó előtt, és már a kapunál járt, amikor Tibi utána szaladt.

— Várjon egy kicsit...

Odaért melléje, és zavartan kérdezte:

— S a lóval... azzal mit csináljak?

— Hogy mit? Tartsad. Mert a motor vasból van, de a lónak lelke van, mint az embernek. Lelke, értetted-e.

Tar Károly

Pánik

(Regényrészlet)

X.

Katonakötelessége teljesítésének utolsó nyarán, másodéves katonákból álló szakasz élén, rábízták a hadgyakorlat miatt kiürült kaszárnya őrzését. Kényelmes őrszolgálat volt, mert nem kellett tartaniuk a mindenben piszkálódó tisztek ellenőrzéseitől. Az egyik nap kis barna leányzó ajándékozta meg kegyeivel társaságukat. Az eset az egyik raktár melletti őrhelynek kialakított apró lombsátorban történt. A szolgálatban lévő őrok is rendre kipróbálták a lány adományozó kedvét. Miután nem volt több jelentkező, a lány kikászolódott a lombsátorból és a kíváncsiskodó fiúk gyűrűjében rendbe szedte magát.

Aztán elmenőben, rámosolygott.

Ő az igazi!, — mutatott Jenőre a lány. Tudjátok meg, hogy ő az igazi férfi. A többiek nem érnek egy fabatkát... Mosolyogva mondta. Jókedvében megszépült, mint általában azok a nők, akik imádni való férfira lelnek. Azt is megígérte, hogy néhány nap múlva visszatér, mert ami jó, abból többször is kér az ember.

Büszkén nyugtázta férfiassága dicséretét. Ruhástól hanyatt feküdt parancsnoki szobája ágyán és mozdulatlanul, hat álomtalan órát aludt egyhuzamban.

Másnap erős viszketegséget érzett a gatyájában. A mosolygós barna leány lapostű-adományával gondoskodott arról, hogy még sokáig megtartsa őt emlékezetében.

A repülőtéri őrségben nehezen teltek az órák. A felidézett kalandok sem nyugtatták Jenőt. Vánszorgott az idővel a földbe ásott helyőrségi épület körül. Tökét vakargatta idegességében. Nem volt egy épkézláb gondolata. Fáradtan botorkált, rótt a köröket. Karórájára pillantva látta, hogy késik a váltás. Negyedórát még téblábolt az ajtó előtt, aztán bement a hálóba és felrázta álmából a szolgálatost. Meg sem várta, hogy az felöltözzön, lerakta fegyverét, sietve levetkezett, és lefeküdt. Rögtön elnyomta az álom.

Órányit aludhatott.

Félálomban konstataulta, hogy nyüzsgő a háló. Az emeletes vaságyakkal tele szobában társai visszafojtott hangját hallotta, valamivel vagy valakivel nem tudtak mit kezdeni.

A fal felé fordulva feküdt. Fejére húzta a durva lópokrócot.

Gyorsan!, — suttogta idegesen egy hang. Belül, belülre! Valaki hirtelen, a fal felőli oldalon, a pokróca alá bújt, és befurakodott a karjai közé. Feje a mel-

lén, két zsemle nagyságú puhaságát az ő csontos melléhez szorította, hasa égette, combja tolakodóan a lába közé feszülve, férfiassága szerszámaihoz támaszkodott. Nem tiltakozott. Álomnak hitte, csukott szemmel fogadta a jóleső érzést, elengedte magát.

Megbomlott az idő, képtelen volt felmérni, hogy órányi vagy csak percnyi csöndben lubickolt. Aztán hallotta, hogy valaki elfordítja a villanykapcsolót.

Az emeletes ágy alá beszűrődő villanyfény átsütött a szemhéján.

Nem érdekell, — gondolta és összeszorította a szemét. De a fülét nem dughatta be.

Hadnagy úrnak alássan jelentem, az őrség állománya tizenegy fő, szolgálatot teljesít három fő, a hálóban nyolc katona pihen!

Kissé remegett a jelentéstevő hangja.

Lássuk csak?, — kérdezte szigorúan a hadnagy, és végigsétálva az ágyak közötti keskeny folyósón, számolt. Egy... Mellette megállva, lehajolt. Kettő...

Tisztán hallotta a tiszt nehéz lélegzését.

Ez ki?

Riadtan nyugtázta, hogy a szakaszvezető, idegességében kappanhangon, ki mondja a nevét, s katonásan jelenti, miszerint ő, aki betakart fahasábként nyomja az ágyat, a második váltásban őrködött.

Igeen!, — nyomta meg a szót a hadnagy, és újra lehajolt, hogy ellenőrizze a feje búbjáig takart katonát. Fülében valószínűtlenül hangosan Jenő, ijesztően fel erősödve, a lány és saját szívének gyorsuló, egybelüktető dobbanásait hallotta. Összefonódva eggyé vált Terézszel, s ez, hidegrázós félelme ellenére, kéjes érzéssel töltötte el.

Nem érdekell, — gondolta mindenre elszántan, és a melléből kitóduló levegőt horkantással kettéharapta.

Kattant a villanykapcsoló, a hadnagy és kísérete elvonult.

Aztán megnyugtató sötétségben boldogan, a lány ijedt melegében elterpeszkedve, mély álomba merült.

Korinthoszi oszloperdő határolta fényes teremben járkált, és egyszer csak ott állt a szeretet istennője előtt. Átlátszó ujjatlan selyemstólája alatt szív alakúra formált homálypamacsot hordott, lassított filmek mozgásával közeledett, hajában szikrázott az aranyeső, édes mosolya tele volt csillagragyogással. Az ilyen jelenésekhez hasonló lányokkal töltött egyetlen éjszakáért szoktak meggondolatlan fiatal emberek éveket felajánlani az életükből.

Letaglózott bikaként maga is hevert már, barátjával együtt, két szovjetkatonalány lábai előtt, egyszer, amikor a tengerparti város tavaszi zendülésében, olyan tüneményes szőkén és búzavirágkék szemekkel libbentek elébük azok a katonalányok, ott a langyos szellőkkel tömött téren. Könnyű rubáskájuk, kaki szoknyájuk és fényes csizmájuk olyan erővel feszült ruganyos testüktől, hogy ez a zsongító feszültség pillanatok alatt átterjedt a környezetükben minden hasonló látványra szomjazó férfiak robbanékonyan merevülő keljfeljancsijára. Jenőék, azért, hogy

palástolják a nadrájukban végbement daganatos betegséget, szájtátva lehuppan-
tak a járdaszegélyre, éhes marhákhoz hasonlóan, csorgott a nyáluk. A
gyévucskák, mintha csiklandozták volna őket, sziporkázó trillákkal ünnepelték az
ölkükbe kívánt és képzelt győzelmet.

Kapsz tőlem egy mókuskát, szólt galambhangján az istennő. Keresd a párját,
hogy félemleréből egészsé válj. Keresd a lányok szemében és a lábuk között. De
vigyázz, a pár kettőt jelent, s e kettőnek valamiként ugyanannak kell lennie. Ha
nem találsz mókuskát párját, magadra vess! Félbehásítottan, félemlerésként kell
leélned tyúkszaros életed!

Kétségtelen, hogy az anyja hangját hallotta. Az istennőnek, a lassított video-
felvételen, Karádi Katalin arca volt.

Kapd el!, — mondta lesbikus kacérsággal, szűzies nászágyában kéjesen nyúj-
tózva a filmcsillag, miközben olyan frissen vert nagy kupac lyukas húszfillérese-
ket dobott feléje, amelyeket nem a gyárban, hanem a művésznővel együtt, az
ágyban fúrtak.

Tóparti látomás, nyugtatta magát. Érezte: az ajándékba kapott kismókus bo-
londos örömmel otthonra lelt, és vidáman ugrabugrál a lába között.

*Most is látom, a szemem előtt van az a kép, amint Katherina búcsút int az ajtóban. Az
előszobát sötétben hagytam, a félig nyitott bejárati ajtóban Katherina hátulról kapta a szűrt
északi fényt, mosolygós arcán, minden mozdulatakor lágy tónusú árnyékok játszadoztak.
Nem érdekelt más, csakis az arckifejezése, amelyből ígéretet olvastam ki. Furcsa, hogy nem
valamiféle őrijítő szexhelyzetbe képzeltem őt. Villanásnyira se jutott ilyesmi az eszembe, ha-
nem inkább az a békés családi hangulat terült szét bennem, amit gyerekkoromban éreztem,
amikor anyám kihozta a szőlőlugasba, és kedves mosolyával körülkínálta a vendégeknek a
törökkávét azokban a féltett Zsolnai féle porcelánkészletből való gyűszűnyi csészékben, ame-
lyek mindenikén különféle görög istennők sorakoztak, átlátszóan könnyű, lenge öltözékben, és
különféle bájos pozitúrákban mosolyogtak ránk. Bámulva csodálhattam őket, mert láttam,
amint megelevenednek, és méltóságteljes mozdulatokkal tündéri táncot lejtene, miközben ven-
dégeink, mohó és többnyire a cigarettázástól megsárgult fogaktól visszataszítva közönséges
szájukkal, mohón igyekeztek felfalni őket.*

Igaz, bornyúként bámultam Katherinára, de közben járt az agyam, sietve fontolgattam a
blendenyúlást és a megfelelő exponálási időt. A bezsongástól kapkodva dolgoztam, hogy meg-
örökítem a számomra legígéretesebb képet róla. Ehhez nekem már nincs szükségem fényké-
pezőgépre. A legkөрmönfontabb technikájú gépnél is jobb a sajátom, az a minden valószínűség
szerint szuper, hús-vér-ideg digitális gép, amit édesanyám jóvoltából, az anyaméhben kapott
sokféle táplálékból és apám génjeinek parancsára kiépíthettem magamban. Az agyamba vir-
tuálisan épített dupla égszínkéklencsés gép, ha az évek során kissé megkopott is, egyelőre még
kielegítően működik, redőnyzára is túltesz minden fémlamellás redőnyzárnál, még a titán fém-
fóliából készült japán gyártmányúakat is lepipálja, mert expozíciója 1/2000s-nél jobb, a zár-
idők képzele pedig nyilván elektronikus. Gépem tárhelye pedig végtelenül nagy, minden pillan-

tásommal számlálhatatlanul sok színes képet mentek el takaros fájlokban agyam memória részén, és bármikor, a pillanat tört része alatt, előhívhatom őket. Almaimban pedig a legbonyolultabb képszerkesztési programnál is könnyebben alakíthatom, elegyíthetem, újrakomponálhatom tetszésem, bizarr ötleteim szerint a begyűjtött képeket. Gépem tökéletes kezeléséhez felhalmozott tudásom valószínűleg arra való, hogy a világban tapasztalt szerelletes dolgaimat örök életemre készülve rögzítsem. Meggyőződése, hogy testem csontkemény táblájára, barcos sejtjeim porcikáira rótt tudásom nem veszhet el. Digitális képeim egykor majd, amikor én már rég nem leszek, kiszámíthatatlan elektronikus pályákon tovább keringve, a kozmosz végtelen tárhelyén tömött fájlokban raktározódnak, és a folyamatos frissítés használhatóvá teszi majd mindet, amit életemben fontosnak és lényegesnek tudtam.

Lehet, hogy a szerelem neve: Katherina!

Igaz ez az érzés vagy nem igaz? Ezt, merthogy nincs jobb módszerem, bagyományos módon, benső laboratóriumomban, az előhívás, a kellő megvilágítás és a rögzítés folyamatában dönthetem csak el. Mint mindenhez, ami élet, ehhez is víz kell. Éppen úgy, mint minden másához, csak hogy a lélek tisztításához a vizet az ugyancsak kristálytiszt és korláthatatlanul csobogó beláthatatlan idő helyettesíti.

Azért beszélsz és írsz zöldet, mert még mindig reménykedsz, szól belőlem örökös vitatársam. Hát mi a fenét csináltál eddigi toprongyos életedben. Apácai uram forgolódik házsongárdi sírjában, mert hirdetted, de nem gyakoroltad tanácsát, miszerint az időt hasznosan illik eltölteniünk, különben barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni. Tegyük fel, hogy nincs más egyéb dolgod ezen a földön a társ keresésénél. Félemberként élted, s éled agglegény életed, morzsányi élvezeteket hajszoltál, s közben megfélekedtél a legfontosabb emberi érzésről...

Kussolj már!

Voltam már fülig szerelmes, bolondultam nem egy nőért, de valahogyan nem sikerült...

A szerelem két szólamban előadott dal, időnként összecseng a két előadó hangja.

Duetben érezni és élni — erre születni kell. Még sikerülhet. Mondj, amit akarsz. Mondd azt, hogy vén bolond, javíthatatlan optimista, naiv paccer. Még akkor is reménykedem, ha tudom, hogy én magam nem, vagy már csak keveset változtathatok magamon.

De valaki más.

Egy nő például.

Talán Katherina?

Vén hülye! Már megint magamban beszélek.

Elég volt! Kapj magadra valami ruhát, és ki innen, ahol fájl-kupacokba gyűjtve digitális szemétként, senkinek sem érdekes fotókkal és gondolatmorzsákkal tele a számítógép, s íróasztalodon sohasem használt, olvashatatlan jegyzeteid tetszhalottként hevernek a képzelt felámadásig, hogy majd egyszer értelmes mondanivalóddá váljanak valamelyik leveledben, jegyzetben, vagy a nagyvilágnak szóló üzenetében.

Sétáimat mostanában Katherina ablakai alatt kezdem.

Svéd szokás szerint egyik ablakán sincs függöny, éppen csak elfelejtem követni a helyi illetet, az ablakok alatt nem fordítom el a fejem, bebámulok, s látom, hogy konyhája és előszobája csak azért nem szörnyen rendetlen, mint általában az elkényeztetett fiataloké, mert alig

van benne valami. A konyhában a hűtőszekrényen, a mélyhűtőn, az elektromos tűzhelyen és a beépített szekrénysoron, valamint a mosogatón kívül csak egy használt kávéfőző, egy szurtos mikró melegítő és néhány papírzacskóból kikandikáló, kétszersülttarab mutatja, hogy lakják a lakást. Az előszobában két egymásra borított kartondoboz árválkodik. Ezekbe hozta Katherina kevés holmiját, amikor fekete Volvójával beállt földszinti lakása elé. Figyeltem, bútor nem volt a kocsiában. Konyhai ablakomnál állva biába vártam arra, hogy segítséget felajánlissam a cipekedésben. Nem volt mihez. Azt hiszem, keskeny ágát is a lakás előző lakójától örökölte Katherina.

Megkerültem a házat. A nyugati oldalon két ablaka és egy üveges ajtaja van a lakásnak, azokon át láttam az ágyat. Örömmel nyugtáztam, hogy Katherina minden biztonnyal segítségemre szorul, s majd hálás lesz gondoskodásomért, mondhatnám önzetlen ajándékaimért. Ugyanis bútorokkal és mindenféle felszereléssel, de ágyneművel, szőnyegekkel, függönyökkel, ruhaneművel, konyhai felszereléssel, edényekkel és evőeszközökkel amúgy is zsúfolásig tele a lakásom és pincei raktáram is.

Öregemberek szokása a gyűjtögetés?

Bizonyára.

Amikor évtizeddel ezelőtt befogadott ez az ország, meglepődve láttam a mértéktelen pazarlást. A jóléti állam polgárainak ilyen való elkorcsulását. A svédek ezt észre sem veszik. Amire nincs szükségük, amit meguntak, szépen kirakják a kukákba. Na, nem úgy, mint nálunk! Nem mindent egybe, hogy mind szemétté váljon. Itt külön konténerben gyűjtik a háztartási szemetet. Ez valóban szemét. De külön gyűjtik a fehér és a zöld üveget, és a papírbuladékat nem keverik a kartonnal. Külön helyre kerülnek a különféle kimerült elektromos elemek, a villanykörték, a műanyagból készült háztartási eszközök. Szobányi, kék fémkonténerekbe rakják a meghibásodott vagy újabb gyártmányúra cserélt, alig hibás vagy hibátlan levetkezett számítógépeket, CD-lemezjátszókat, tévéket, rádiókat, porszívókat, mikrómelegítőket, elektromos órákat, kávéfőzőket...

Aranybánya, valóságos aranybánya minden szemétyűjtő, áradoztam, amikor két hónappal ideérkezésem után megjött az értesítés, hogy elfoglalhatom szoba-konyhás bérlakásomat. Az egy ágyon kívül, amit újsághirdetésekből az „olcsón adom” megjegyzéssel ellátottak közül válogattam, mindent, de mindent a konténerekből gyűjtöttem. Asztalt, széket, fotelt, könyvespolcot, íróasztalt, kerekeken gördülő zsúrasztalkát, de éjjeli lámpát, fürdőszobaszekrényt is mindössze százötven méternyi körzetemből szedtem össze. Raktárnak neveztem a szemétyűjtőket, s olykor türelmesen kivártam, ha például éjjeliszekrényre vagy konyhai polcra, vilamos flekkensütőre vagy lábosra, porcelánvázára vagy csészékre, evőeszközökre volt szükségem. Gondolatban feladtam „rendeléseimet”, és idővel már nem is csodálkoztam, amikor néhány héten belül a várva várt holmi megjelent valamelyik konténerben. Persze, minden többnyire használt volt, de ez is kedvemre történt, mert kedvtelésemmé vált, hogy tisztítsam, szét-szerelejem, javítsam mindet.

Aki még nem turkált szétcsavazott órában, rádióban, nem piszkált számítógépek titokzatos belsejében, nem tudja, mi az élvezet. Akár a mészáros, de még inkább a valamivel fele-

lősebb mesterséget művelő, kíváncsi sebész, a gépek szétszerelése és összerakása isteni munka, mert az alkotás tudatával jár, hiszem, hogy erre születünk. De ezek a svédok mintha már elfelejtették volna, hogy nemcsak szerszámkészítőként lettünk emberek, hanem szerszámbasználóként szereztük apró örömeinket magunknak, amikor valamely meghibásodott felszerelésünket újból használhatóvá tesszük. Itt nem ismerik az ilyen örömeinket. A hivatásos javítók nagy becsben tartják, jól megfizetik. S mint minden munkáért, ezek is annyit kérnek, hogy az ember kétszer is meggondolja javítóba vigyen valamit vagy inkább újat vásároljon. Ezen kívül pedig mostanában a gyártók olyan gyorsan tökéletesítenek mindent, hogy amire a javítók elkészülnek rendeléseinkkel, a készülék vagy akármi már túlhaladott, nehézkesen működő az új gyártmányokhoz képest, áramot, időt lehet így megtakarítani, ráadásul még mutatósabb is az új, mint a tegnapi és a tegnapi. Közben persze nem vesszük észre, hogy társadalmi méretekben elkényelmesednek, és mint minden a kapitalizmusban, két részre osztódik a világ, a nagyon bonyolult dolgok egyre csökkenő számú értőire, és a betanítottak egyre növekvő butuló tömegére, akik egyre dagadó büszkeséggel dicsekszenek azszal, hogy gombnyomásra intézik mindazt, amit elődeiknek verejtékes testi munkával kellett végezniük. Csak-hogy bennem annyi a régi becsülete, a használható tárgyak iránti tisztelet, hogy sehogyszem bé-kélhetek meg az új iránti korlátlan imádatlal. (És azszal sem, hogy meggondolatlanul átvesszem a svédok által előszeretettel használt passzív formájú fogalmazást, ami által lehetővé válik, hogy eltiintessük az alanyt, és valamely történetet úgy adjunk elő, hogy gazdáját, felelőst, okozóját homály fedje. Merthogy a kapitalizmusban bizony nem magától osztódik, íródik stb. a világ, hanem mindennapi, szorgos igyekezettel megosztják az érdekeltek, a tehetősek, a vagyonosok, a nagyokosok. Bizonyára azért írtam osztódik-ot, mert rühellem a kérdésben rejlő bonyolultságot, úgy teszek, mint akinek semmi köze a társadalmi kérdések befejezhetetlen vitájához.)

A legszívesebben összegyűjtenék minden ócska holmit, és elszállítanám azokba az országokba, ahol ilyet még nem láttak, ahol az itteni ócskaságok minőségi ugrást jelentenének az ottani civilizált élet kialakításában. Persze, azt is tudom, hogy a szállítás költségei többbe kerülnének, mint maga az ajándék, és az ipari világ túltermelése miatt a legelmaradottabb helyekre is jut már az újabb és a legújabb termékekből, éppen ez teszi majd lehetővé, hogy az elmaradott országok utolérjék majd a fejletteket.

Jó dolgukban a svédok pazarolnak! De én javukra írom ezt, és inkább azt mondom: szellemesen adakozóak. Úgy magyarázom ezt, hogy valamelyik szomszédom direkt nekem küldte azt az öt arab, kifogástalanul vasalt inget, amit kifogástalan műanyag csomagolásban helyezett el nem a kukában, hanem, mint magam nevezem, kifogástalan lerakatban, mert feltételezte, hogy anyaországomból menekülve a magam holmiját ottani ismerőseimre hagytam, vagy másokra, akiknek erre szükségük volt. Máskor is elállt az ámulattól a lélegzetem, amikor vállfára igazítva, műanyag fóliába burkoltan rend ruhák, márkás sálécek, természetesen a hozzávaló botokkal együtt vártak reám, az akárminek, de személggyűjtőnek nem nevezhető, tiszta és rendezett lerakatban. Rendre szép készletet sikerült felhalmoznom különféle szőnyegek-ből, perzsákat is gyűjtöttem minden mérethez. Mondhatom, nem unatkoztam ezekben a kezdeti hónapokban. Szombatokként rendre becipeltem a moshatókat a kifogástalanul gépesített mosodába. Rendszerint este fél hattól foglaltam időt a hónapok napjait mutató, kulcsos

jelzőkkel ellátott táblán, hogy akár egész éjjel, szükség estén vasárnap is, amikor a rendszerető svédok nem mosnak, használhassam a különféle gépeket és szárítókat.

Gyűjtögető életmódom néhány hónapja alatt sikerült zsúfolásig berendeznem a lakásomat. És több mindenem volt már, mint otthon, pedig ott évekig tartó takarékoskodással, asztalos ismerősöm segítségével, saját tervezésű bútorokkal teremtettem magamnak megfelelő környezetet, hiszen minőségi bútor csak pártaktivistáknak járt, amit az exporttermelésből sikerült lecsípniük az élelmes és ellenszolgáltatásokra számító bútorgyári vezetőknek. A könyvespolcot, az ágyneműtartót, a csillárt, a tévéasztalkát is magam terveztem. Itt minden könnyebb ment. Csak válogatnom kellett a „lerakatok” folyamatosan bővülő kínálatából. A válogatás, persze, nem ment könnyen, tétováztam, minden alkalommal újabb és újabb „ajándékot” cipeltem haza. Ilyenkor nyomban átrendeztem a lakást, ami nem fért, levittem a pinceraktáramba. Azt reméltem, hogy tebergépkocsival erre téved majd valaki szülőházamból, s felpakolhatok mindent, aminek nagy hasznát veszi, és még a rokonainak is juttat belőle. Ilyenformán az itteni polgárok jólétének következtében megszokott pazarlás bocsánatos bűnné válik, a világ dolgai kiegyenlítődnek, hiszen mindig is úgy volt az jól, ha a gazdagok segítették a szegényeket.

Én pedig most már gazdag vagyok. Mihez képest? Otthon volt kocsim. Itt van néhány útszélén talált és magam javította kerékpárom. Ha volna is pénzem kocsira, nem vennék, mert segélyem bánna. A társadalmi biztosító nem venné jó néven, ha gépkocsitulajdonos „nincste-lent” kellene segítenie.

Mindenem megvan, mondanám, ha volna valakim.

Katherina például.

Persze, hogy ami késik, nem múlik. Ha egy kicsit rámenős lennék, megszerezhetném, mondom magamban, miközben Katherina ablakai alól a kerékpárútra kanyarodom.

A jóindulatát — talán — tamáskodik másik énem. A sajnálatát?

Nem, nem kell a szánalma. Voltam már olyan nővel, aki mesterien kígyózó testével meny-nyekbe vitt, s rögtön vissza is hozott a rideg valóságba, amikor nagylelkűen szólt: Ez a tied volt! És olyan várakozóan nézett reám, mint aki valamely díszvacsorán éhesen maradt a főfogás után. Értetlenül álltam ilyenkor, mihez kezdjek. Magamra figyeltem. Idővel aztán rájöttem, hogy nagyobb élvezet adni, mint kapni. A szerelemmel sincs ez másként. Csakhogy közben mintha veszítenék férfiasságomból, amely azt diktálja, hogy uralkodjam, ha kíméletesen is, de erőszakoljak, mutassam lehangoltnak magam. Minden nő azt akarja, hogy ne várjon hiába. A kiszolgálás gyakorlata elnöiesíti az embert. Mármint a férfit. Ennek csak akkor van értelme, ha nő — nőt akar.

Hmm....

Ha valóban leszbikus hajlamú Katherina, akkor nem árt, ha kissé nőiesedem. Nem nagy dolog, de igazán élvezetes a társunkra figyelmet gyakorolni. Nekem legalábbis úgy tűnt, hogyha akarom, és sikerül is örömet okoznom, ez hoz igazán nagyszerű kielégülést, mert adni szere-tek, s guberált dolgaimon kívül nem is adhatok mást, csak szeretmet.

Vagy szeretetet? Esetleg mind a kettőt? Amennyiben elválasztható.

Elválasztható? Definiálható? Értelmezhető?

Ez a levezetés is alapvető kételyeket támaszt bennem, mert ki tudja, mi a szerelem. Én még nem tudom.

Miért testi? Miért lelki? Miért — együtt — mindkettő.

Van gondom elég.

Távolodnom kell, Katherina közelsége — a tesztoszteron agyamra megy — megzavarja gondolataimat. Kivetkőztet emberi mivoltomból, állatiasságra készítet. És akaratpróbára, amelynek szép példájára csak most, idős koromban jutott időm emlékezni.

A fiúgimnázium III. C osztályában Cseke Bandi a középső padsor közepén ült. A tanárok főként a padsorok végén ülőket tartották szemmel, ott ültek az érettebbek, az elkanászosodottak, a megment agyúak, akik unalmukban kimásztak az első emeleti osztályterem nyáron nyitott ablakán, leereszkedtek a villámhárítón, a fal tövében elszívtak egy csikket, és órá végére óvatosan visszamásztak az osztályba. Cseke Bandi ihyet nem tehetett, ezért időnként elővette tekintélyes farkát és addig babusgatta, amíg a tenyerébe élvezett. A gyógyszerész fia volt az osztály legjobb tanulója, ő is megtette ezt egyszer, de amint kicsengettek az óráról és a tanár mögött becsukódott az ajtó, figyelmet kért és kijelentette, hogy ez marhaság, az embernek uralkodnia kell ösztönein. És ez valóban nagyszerű feladat volt, mert pubertás korában állatián szenvednek a fiatalemberek, amikor megmagyarázhatatlanul liktető acélkemény daganatuktól összefutnak szemük előtt a kötelező olvasmányszöveg sorai, összekuszálódnak az algebrai levezetések, lehetetlen a magolás, elpattan minden logikai összefüggés.

Agyamra megy a geci, sóhajtottá Cseke Bandi, és az osztály együttérző sajnálattal nyugtázta, hogy az ihjesmi bárkivel megtörténhet, na és nem is egyszer...

Mennyivel könnyebb most, amikor végre nálam is eljött a kapuzárás ideje. Gondolatban minden malacságot megtennék Katherinával, de a valóságban csak vágyakozom, kéjes képzelődésemet takaréklángra fogom, öszvértürelemmel közelíthetek hozzá. Csak annyira hajt az állatias vágy, amennyire én akarom. Akár a központi fűtés, ez is szabályozható.

A szobában, ahol alszom, lezártam a fűtést, hogy nyugodtabb legyen az álmom, mert a kényelmes melegben még a tököm is izxad, és amikor, úgy három óra tájban, felébreszt a vizelési kényszer, és izxadtan végigcaplatok a fürdő felé vezető öt méteres úton, megfázom, prüszkölök, és tétovázza találgatom, hogy milyen eredetű vírusok hatalmaskodnak zsugorodó testemben. Azt hiszem, a testhezálló sertésvírus környékezik.

De azért, amikor Katherinára gondolok, pillanatra belém nyilallik, hogy bizonyára onnan bennem ez a meggondolt nyugodtság, merthogy már amúgy is képtelen volnék az aktusra.

Dehogyan mondok le önként férfiaságomról, hiszen nyilvánvaló, csak ámitom magam, hogy akkor érem el majd a tiszta szerelmet, ha már nem zavar a testiség ellenállhatatlan kényszere. Valójában éppen arra vágyom, hogy zavarjon. Olykor ijedten tapasztalom, hogy a legszebb nők társaságában sem érzek semmiféle merevedési kényszert.

Elkopott a női szépséget érzékelő képességem? Akár a kívénbedt hőmérőkön, kívált ezeken az új digitálisakon, amikor meghibásodnak, éppen úgy összevissza ugrabugrálnak bennem a jelzések, s amit mutatnak, az egyenlő a semmivel.

*Kinek jó ez?
Semmi kedvem elválasztani a szerelmet a testiségtől. Éppen azt szeretném, ha a kettőt egyszerre kaphatnám.
Mi a fene?
A gyönyör legfelsőbb fokának elérésére vágyom. Megdönténém a gyönyör világrekordját...
Ha megérem, száz éves koromban is megpróbálom nőre mászni?
Mit beszélek?
Időm lejárt. Esetleg versenyen kívül erőlködhetem, a kitartó sportolás ígézetében...*

*Körbejártam néhányszor az épületet. Katherina napközben az egyetemen csücsül, diplomadolgozatát bütyköli. Fogalma sincs arról, hogy gondolataim kerülgetik, ő a forró kása, én pedig a kivénhedt öreg macska.
Az emlékezés kéjes tócsái között nesztelenül téblábolva, a vele képzelt jókkal, öregesen szórakoztatom magam.*

Demeter Attila

XXI. századi négysorosak

Változások

A majom szabadon döntött,
Amikor leszállt a fáról.
Ma már az apró betűs részek
Döntenek életről, halálról.

Tükör

Tegnap a tükörbe néztem.
Nem értettem, hogy miért nem
Látok egy fiatal arcot,
Aki már megnyert egy harcot.

Felzárkózás

Ugye jó körzetben laktok?
Táskádban i-pod és laptop,
S amíg a processzor kattog,
Semmiről le nem maradtok.

Csontos Márta

Csendkirály

Pilinszky János soraira

A függöny mögött változik a szereposztás,
s Te itt vagy egészen közel, a semmibe
vágott ajtó rejteke mögött. Csendkirályt
játszol velem a magad örömére.

Eljut hozzád panaszom?, vagy karanténba
zártad nevem, s hagyod, hogy a félelem
körpályáján marionett figura legyek
egy nézőtér nélküli előadáson.

Számíthatok rád istenem ?

vagy csak pislákoló tűzgömb arcod
a beárnyékolt égen, s földre tűzött
fénykaróid már nem jelölnek nekem utat.
Már csak egy felhúzható játékbaba
vagyok, lassan kifogy belőlem a lendület,
s az utolsó mozdulat törekenységében
küldöm hangom a mennyei forgószelebe.

Temess a karjaid közé.

Finish előtt

Kezed hegycsúcsokat érint Atyám,
s magához inti az égi madarat,
Te sziklából fakasztottál vizet,
s leszakítottad a fákról az árnyékokat.
Csak az én torkomban maradt farkasüvöltés,
csak én lettem kőszobor angyalaid között,
csak én nem tudok teredbe simulni,
nem találok helyem a Földön.
Mint megfáradt hontalan, lehajtott
fővel ballagok, felnézni nem merek,
tükrömben arcodból faragott körmenet.

De te ugyanaz maradsz,
és éveid nem érnek véget.
Tegnap még volt értékem a piacon,
s a hamuszín felhőkbe felnyúlt fényem.
Ma már úgy fekszem a közelgő alkonyat
küszöbén, mint megnyúzott állat.
Mert kialvatlan szörny bennem az álom,
mert már szédülök, ha körhintába ülök,
mert még mindig Godot érkezését várom.
Múlnak lassan fölöttem a napok,
s mire magamra találok a homályban,
valaki kiszakítja naptáromból az utolsó lapot.

De te ugyanaz maradsz,
és éveid nem érnek véget.

Immortality

Nincs már információm lakhelyedről, anyám,
csak egy emlék-csatolmány vagy,
mely elmémbe égett az utolsó napon,
mikor fekete bölcsődben megláttalak.
Nem vársz már a kapu előtt, nem
veszel nekem csokit az egyetlen százasodon,
csak fekszel hallgatag. Eltűrted, hogy
megágyazzanak neked a kövek között,
s a párnáról sem fordítottad felém fejed.
Átszöktél a tiltott zónán, csak pillanatfelvételt
hagytál ajándékként a visszatérés reménye helyett.
Tudomásul veszem, hogy nem tudlak visszahívni,
nem tudok neked már semmit megígérni, már
levelet sem küldhetek részedre, mint egykor
a Lappföldre a Mikulásnak.
Látom a fotódon, most már nem öregszel,
végtelen és örök lettél, mint az Isten.
Csak én küzdök még az idővel, s nem hagyom,
hogy Ember és Ember között nőjön a távolság.

A föld már visszavett téged, csak emléked
surran be hozzám, betelepül kis szobámba
örökös vendégségbe; s tudom, megtarthatlak
téged árvaságom jogán.

Imádkozó kezek

Dürer monológja társaiért

Uram, te hanyag eleganciával nézed,
mint adsz alkalmat anyag és kéz
találkozásának odalént.

A feneketlen sötétben fejedre
húzod a párnát, s nem látod,
hogyan az arcokon csak a
bányáslámpa fény-csápjá kereng.

Csak lábnyomok maradnak a
fekete porban; megőrizhetetlen jelek.
A tenyereken lüktet a kő, s nézed,
templomot építenek neked.

Ma alszik a tárna gyilkos

szörnyetege, ma édes ízzel
ropogtatják az ajkak a szentet,
s míg a görbe ujjak ásnak,
elnehezülnek a menetelő ütemek.

Barlangrajzot vésnek a meztelen
mélybe, s érzik, süpped a menny.
Távolról morajlik a csend vádbeszéde.

Uram, vásznamen semmibe
mártott ujjak tartják az eget.

Örök világosság fényesedjék nekik
a legyőzött éjszaka tetemén.

Duplikátum

Motto: *Mors bona nihil aliud* (Vas István)

Árnyékkod ugrani készül,
míg te bóbiskolsz a fényben,
törvényes válást sürget,
már nem bízik a kiengesztelésben.

Magadra maradsz árnyéktalan,
megszűnt nálad a lakhatási engedély,
itt nincs többé számodra hely,
halálkanyarba lökött a mérlegelés.

Most az árnyékvilágban keresel gazdát,
új árnyékokkal adod össze magad,
a felparcellázott semmiben szeretőd
halottak napi kóbor lovag.

Arcod alatt tágul a sötétség,
tested árnyék-morzsa lesz végül,
idefent hét bőrt húztak le rólad,
odalént Hádésznek szolgál szelégül.

Pandora titkai

1.

Burokba zárt a gyorsulás,
nem tudok saját
gondolataimon ablakot
vágni.

2.

Nem részesülhetek
az érintés tiszta örömében,
a virtuális jelentéktelenség
így válik valósággá.

3.

A távolság megszépítő
varázsában tovább vállalom
a mellékszerepet az általam
rendezett színjátékban

Ráduly János

Haikuk

Hitem

Ó, karácsonyi
Angyaljárások: hitem
Hű megtartói.

Kettőnk

A kettőnk lelke:
Egyazon gyémántdarab
Örökszép arca.

Lovasként

Fölkészülök rá:
Lovasként megnyergelem
A dús végtelent.

Nevetésed

A nevetésed
Szitakötő-könnyűség.
Repdeső angyal.

Jövővé

Folyton átzubog
Rajtunk a múlt hulláma.
Jövővé formál.

Csúcstámadó

Csúcsok csúcsa vagy:
Szép, csinos, kedves, okos.
Én: csúcstámadó.

Világ

Történetekben
Gondolkodom. Történet
Az egész világ.

Nincs

Szót vesztegetni
Rád — már végső unalom.
Nincs közös álmunk.

Koloncok

Nagy-nagy koloncok
Az élet horizontján.
Nem alázkodunk.

Tanít

A szereteted
Fokozott fönségesség:
Életre tanít.

Elekes Ferenc

Mit kell megcélozni?

Furcsa ember volt ez a Jakab úr! Ameddig én a magasugrást és a nagyszünetet tanítottam a bözödi iskolában, Jakab úr (így hívták Bözödi Györgyöt Bözödön) örökösen hegyezett valamit. Hol a hitvány ceruzáját, hol a saját fülét. A hitvány ceruzáját egy hitvány, kézzel hajtható hegyezővel hegyezte az asztal sarkán. Úgy, amiként régen kurblizták a megállott autókat. Egyszer kértem Jakab úrtól, nem talál magának valami hasznosabb elfoglaltságot a sok, hitvány ceruza hegyezésénél? Azt mondja, nincs annál fontosabb dolog. Mert ő megcélozott valamit azokkal a hegyes ceruzákkal. Kértem, mit célozott meg, mert ezek a hitvány gyermekek is megcélozták a kertjében lévő szilvafákat. Eppen érik a szilva, s ha azokat el is találják, neki az idén pálinkája nem lesz. Azt mondja, ő negyvennyolcat célozta meg. Azt akarja ő megmutatni, mégpedig innen, Bözödről, mi történt valójában negyvennyolcban. Ez az ő élete. Negyvennyolc. Mondom, miért nem hagy valamit ebből a negyvennyolcból másokra is, még elveszi a tudományos emberek kenyerét, s a végén nem néznek jó szemmel Bözöd felé. Nem biztos, hogy ezt ő meghallotta, pedig láttam, hogy a fülét hegyezi, miféle tanácsokkal jöttem hozzá látogatóba.

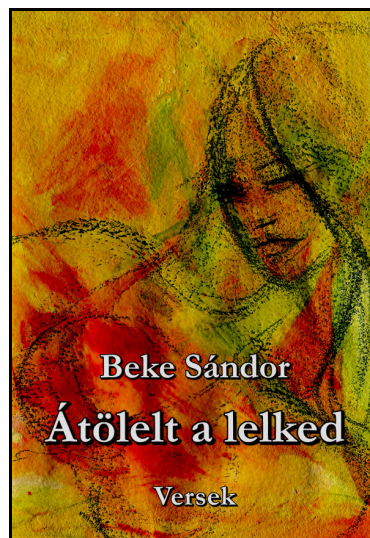
Azért nem biztos, mert kissé süket volt Jakab úr. Különösen akkor, ha a hallókészülékéből kifogyott az elem. Amit meg akart hallani, azért azt meghallotta mindig. Ebből az én tanácsomból is annyit meghallott, amennyit akart. Mert azt mondta nekem, a magasugrás és a nagyszünet helyett választhatnék magamnak felnőtt emberhez illendőbb tantárgyat is. Kértem, mi lenne az a tantárgy? Azt mondja, itt van például mellettünk Bözödújfalú. Kisebb, mint Bözöd, de ott is népek laknak. És azokkal a népekkel sem ártana esténként néhány szót váltani. Mert azok az újfalusi népek roppant érdekes emberek. A negyvenes évek elején még a magyar csendőrök is érdekes embereknek tartották őket. Házról házra jártak Újfaluban, s még azt is megnézték, milyen étel fő a fazekukban. Leginkább arra voltak kíváncsiak, mi fő a fazekukban. Mintha nem tudtam volna, miről beszél, mondom Jakab úrnak, hát persze, hogy azt nézték, ha éhesek voltak! A katonaember mindig éhes...

Az igaz, hogy mindig éhes a katonaember, de azért békeidőben nem szokta emelgetni más fazekának a födelét. Tudod te azt, hogy azok a csendőrök miért emelgettek olyan nagy szorgalommal a fazekak födelét? Mert legbiztosabban onnan lehetett megtudni, melyik zsidó és melyik nem zsidó! Mert az újfalusi szombatosok bizonyos ételeket nem ettek meg. Csak zsidó ételeket főztek. Pedig nem is voltak igazi zsidók. És zsidóbbak voltak az igazi zsidóknál. Mert ők lélekből voltak azok, nem érdekből, vagy valami más megfontolásból. Ezt a tantárgyat kellene megcélozni, mondta nekem Jakab úr. Érdekes ember volt ez a Jakab úr...

Elkerültem Bözödről. Ezt a tantárgyat pedig teljesen átvették a hatóságok. Nem vacakoltak a fazekak födelével, megcélozták a tájat, s csináltak a falu helyén egy nagy tavat. Ezt a nagy tavat benépesítették mindenféle hallal. A partját kürtőskaláccsal, kólás palackokkal. És horgászok jöttek a nagy tóhoz. Később zenészek is, akik vígan muzsikáltak. Most már hiába mennék Bözödújfaluba, hogy esténként beszélgessek az ottani, érdekes emberekkel. És nincs, amit megcélozhatnék. Esetleg a megmaradt templom tornyát. De azt sem kell már célbavenni. Aki ma le akarja fényképezni a bözödújfalusi templom tornyát, objektívjét a tó tükre felé irányítja. Nem az ég felé, amerre a tornyok szoktak lenni.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2010-ben megjelent:

Fülöp Kálmán

Az én reményem

A képek némán összeállnak bennem,
arcomon érzem sebhelyes kezét
s nem bánt haragja már az éjszakának,
csak simogat az árva, vén sötét.

És látom Őt, a jelenléte éget,
melegség önt el, fehér arcú fény
csíráz véremben földi békességet,
a rőzselángok elnyúló neszén.

Aztán magammal lassan meghasonlok
s a mozdulatban csonka végzetem
határkövén szerényen térdre rogyok,
imára kulcsolom kiszáradt vén kezem.

S a pillanatban összeomlik bennem
minden, mi voltam, s nem ismerek magamra,
más lesz szememben mostantól az ember
s ha bántanak sem gerjedek haragra.

Írni szeretnék

Fehér
az
udvar

üres
vagyok
és béna

írni
szeretnék
szépet
fontosat

borús
napjaim

fakó
hóhullása
rajzol
arcomra
kékes
foltokat.

Csak

Írhattam volna
verset, szebbet is,
de ilyen az élet

engem hófúvásos
esték keresnek
kitölteni a csendet

nagyon tudok
szeretni s ha
szeretnek hálás
vagyok érte —

ne keressetek
rímekben s a
szépen hangzó
jelzők neszéből
ne várjatok verset —

csak véremben
ég az éjszaka
mint eddig soha —

az álmaimtól félek.

Molnos Ferenc

Kand úr

Kand úrral — mondhatni — rendszeresen szoktunk összejönni. Legtöbbször arra lófrál, ahol mi lakunk, s este vagy reggel bármerre indulunk, az utunkba kerül. Ilyenkor váltunk vele néhány barátságos szót, megkérdezzük: hogy van? Ez amolyan fölösleges szertartás tulajdonképpen, mert messziről látszik, hogy jól van, kitűnő az egészsége, és a hangulatával sincs soha semmi baj. Általában vidáman szökken, ha meglát, és máris ott van mellettünk. Kand úr még fiatal. Irigylésre méltóan ruganyos a járása. „Istenem, ha én így tudnék mozogni, ha ilyen hajlékony lehetnék!”, gondolom, miközben roskatagon vonszolom magam elme-revedő forgókkal, csigolyákkal. Ha úgy akarja, alig érinti a földet, egyetlen nesz nélkül, súlytalanul suhan végig rajta. Ezzel a képességgel, azt hiszem, kitűnő vadász lehet még belőle.

Másnak is megtetszett. Egy korosabb özvegyasszony kinézte magának és napokig kerülgette. Szerette volna a magányát megosztani vele. Úgy gondolta, ő lesz a legalkalmasabb erre. Meleg otthont ígért, s azzal kecsegtette, hogy a tenyeréből fogja etetni. Az sem zavarta, hogy Kand úr nem rajongott érte. Sőt, azt lehet mondani, hogy vele szemben egyenesen hűvös és elutasító volt. Kitért a felé nyújtott kéz elől, nem szenvedhette a közvetlen közelségét, s távolabbról is bizalmatlanul méregette. Az asszony egy darabig reménykedett abban, hogy csak feltámad benne valami rokonszenv, amiből aztán előbb-utóbb lehet valami szorosabb kötelék is. Nem sejtette, hogy Kand úrnak a szabadsága a legfontosabb, ezért mindenféle köteléktől menekül. A szorosaktól meg pláné. Szabadnak született, s kizárólag a természet törvényeinek engedelmeskedett. Kicsi korában is vadóc volt, felnőttként sem bizalmaskodott senkivel. Szeretetre éhes, mohó özvegyasszonyokkal különösen nem. Egyértelműen jelét adta, hogy csak ő kezdeményezhet. Ő dönti el, hogy odahajtja-e valakinek a buksiját. Ő választhat partnert, időt, helyet, alkalmat. Hát most egyik sem volt alkalmas. Az özvegy nem bizonyult kitartónak, hamarosan le is kopott. Mi eleinte aggodalommal szemléltük, a próbálkozásait, aztán pedig megkönnyebbülve fogadtuk a dolgok ilyenén alakulását.

— Lehet, hogy önző vagyok, de jó, hogy így történt — örvendeztem én.

— Nem voltak egymáshoz valók — vonta le a következtetést életem párja.

— Majd itt leszünk mi neki, ha társaságra vágyik.

Ezt komolyan gondoltam. Azóta már nem véletlenül futunk össze, magam is keresem az alkalmat, hogy szóba állhassak vele. Észrevette és méltányolja ezt. Ha meglát, ő is hozzám iparkodik.

Megesik olykor, hogy elmarad a találkozásunk, mert éppen ügyes-bajos dolgai után jár valamerre, de ez ritkán, talán hetente egyszer történik meg. Ilyenkor hiányérzetünk van, feleségem, az enyémnél érzékenyebb idegrendszerrel megáldott teremtes, nehezebben viseli hiányát, s többször is nyugtalankodva kérdezi:

— Láttad ma? Vajon mi lehet vele?

— A lányok után jár — mondom én neki. — Kujonkodik — teszem hozzá egy kis vigyorral a képemen. — Ő megteheti, hiszen még legény. Ne nyugtalankodj, ha a csajok elengedik a grabancát, majd előkerül!

És nem tévedek. Valóban már másnap a fölé magasló fenyőfák alatt, a járda-szögleten illegeti magát.

— Látod, milyen hetyke? — mondom a feleségemnek. — Úgy illegeti magát, mint szerelmes bakmacskák szokták holdfényben a háztetőn. Minden mozdulata arról árulkodik, mennyire pompásan érzi magát. Most aztán szívesen elmesélné legújabb kalandját.

Szemérmesek vagyunk. Nem kérdezzük meg. Egyszerűen csak örvendünk a találkozásnak. Nyár vége felé járunk. Az idő még gyönyörű. A nap előreláthatóan ma megint nem fog spórolni a tüzelővel. Délre már becsülete lesz a jó kövér árnyéknak. Még portalan, tiszta a levegő, jólesik nagyokat szippantani belőle. Érdekes, nem érzem a fenyő illatát benne, pedig lennie kell, hiszen ha nem is susog köröttünk fenyves, azért néhány tekintélyes példány itt is akad. Túlságosan hozzászoktam volna? Lehet. A megszokás eltompítja az érzékeket. Láttam már ilyet. Az isztambuli Galata-hídon közömbös arcú horgászok sora közt siettem, akik nem érezték azt az orrcsavaró bűzt, ami engem már-már rohanásra készített, hogy hamarabb túljussak rajta. A nyílt víz felől jövő nehéz, sós levegő, amit a képembe vágott a tengeri szél, sem tudta elnyomni, semlegesíteni. Ha másodpercekkel tovább tart ottlétem, minden bizonnyal öklendezni kényszerülök. Szerintem ők nem is érezték a tömény halszagot, mint ahogyan a híd alagsorában egymás mellett sorakozó vendéglőkben ücsörgők sem, akiket — már túljutva — az Aranyszarv-öböl partjáról láttam. „Mazochisták lehetnek, különben hogy bírhatnák ki ott akár percekig is”, gondoltam akkor. Most már tudom, ők nem érezték, nem érezhették azt a bűzt, ami naponta betölti a tüdejüket. Csak a hiányára figyeltek volna fel.

Kand úr talán más benyomásokkal élte volna meg a Galata-epizódot. Ha ott lehetett volna, azóta talán még nosztalgiával is gondolna rá. „Micsoda fölséges illatokkal volt tele ott a levegő!” Valami ilyesmi járna a fejében. Nem tudhatom. De szeretném kilesni, mit forgat a kemény kobakja mögött. Ahhoz, persze, gondolatolvasónak kellene lennem, másképp ki nem szedhetem belőle, mert lehet ő bármilyen kedves és barátságos hozzám, mindeneddig nem adta semmiféle jelét annak, hogy legtitkosabb gondolatait szándékozna megosztani velem. Nem, nem annyira kitárulkozó. Sőt, úgy vélem, emberkerülő inkább. Igen nagy kegynek tartom, hogy feleségemet és engem kedvel és kitüntet figyelmével. Értünk elviseli gubancos kutyánk jelenlétét is, bár korábban nyilvánvalóan jelezte, hogy ki nem

állhatja Isten afféle teremtményeit. Kölcsönös köztük az antipátia. Régebben ki is fejezték rosszallásukat, hogy miért állok szóba ilyen alakokkal, de aztán látva ragaszkodásomat, ma már megtűrik egymást, és mindketten az elemi udvariasság szabályai szerint viselkednek. Ha Gubanccal sétára indulva vagy onnan hazatérőben találkozunk, kimértékké válnak a mozdulataik, és azzal a fenséggel lépkednek mindketten, mint trónörökös a koronázó terem felé.

Magamra ismerek bennük. Én is ilyenformán viselkedem, ha kedvem ellenére való helyzetekbe kényszerít az élet. Az pedig gyakran megesik. Ilyenkor odalesz belőlem minden lazaság, bemerevedek. Ha tehetem, meg sem mukkanok, de ha szólnom kell, egyszerre roppant hivatalossá leszek, szűkszavúan csak a legszükségesebbet közlöm azzal az illetővel, akit valamiért ki nem állhatok. A jelenlétében még másokkal sem tudok kiengedni és önfeledten cseverészni.

Kutyámmal egy évtizede rójuk az utcákat, egy életre szóló a kapcsolatunk. Velünk lakik, túlzás nélkül mondhatni, családtag. Ő is így érzi, és eszerint is viselkedik. Egyenrangú velünk. A kiszolgáltatottak meghunyászkodása idegen tőle.

Kand úrnál sem észleltem soha ilyesmit. Mindig magabiztos a fellépése. Mintegy fél éve lépett be az életembe. Feleségem a tél óta ismeri, én viszont csak a tavasszal futottam össze vele. Emlékszem, hófoltok voltak még itt-ott, amikor először találkoztunk. Kand úr bizalmatlanul méregetett, s magam sem voltam túlságosan elragadtatva az új ismeretségtől. Vörös képe nem tetszett nekem. Talán gyermekkorom rókameséi okán, a vörös képűt mindig őszintétlennek, ravasznak, sőt álnoknak láttam, aki rendkívül barátságos, olykor meg ájtatos maszkja mögött valami disznóságot forral az éppen ügyeletes jószándékú balek ellen. Nem akartam balek lenni, ezért mindig figyeltem rájuk. Most is igyekeztem résen lenni. De ez csak első reflex volt nálam. Hamar elmúlt, mert Kand úr nem törte magát a barátságomért. Nem hízelgett és nem sunyított. Szemében nem láttam csillogni azt az apró fénypontot, ami szűzni szokott, mint a tű, s ami tulajdonképpen az erős koncentrálással álcázni próbált rosszindulat áruló jele. Kissé álmatagnak tűnt, mint egy lírai költő. Ha félhangosan verssorokat mormol, meg sem lepődöm. „A szürrealista költészetet kedveli”, gondoltam akkor róla, és ma is ekként vélekedem. Nem is tudom, hogy miért, de ez illik hozzá. Vagy mégis? Hiszen valóságosabb a valóságnál is. Több nála, több mint önmaga. Egyszerre az, amivé lett, és ami lehetne, ami szeretne lenni. Vágy és valóság. Álom és ébrenlét. Felette áll a mindent megszülő, majd elnyelő pornak. Semmi kétség, szürrealista.

Talán a szürrealizmus okán jut eszembe Salvador Dali róla. De lehet, hogy a kackiás bajsza miatt. A katalán festőnek vékonyra pödört, felfelé kunkorított hosszú bajuszát nem lehet elfelejteni. Éppen ilyen kikent-kifent, mint a Kand úré. Mit nem adnék, ha együtt láthatnám őket. Sajnos erre már nincs esély. A nagy művész nem adta meg ezt a lehetőséget, eltávozott abba a misztikus világba, amibe, képei tanúsága szerint, egy életen át vágott. Ha ők egymással szemben állhattak volna! Salvadornak még nagyobbra kerekedtek volna a szemei. „Megdöbbentően hasonlít rám, de ez vörös képű, tehát nem lehetek én”, gon-

dolta volna. „Mit akar ez az örült a két szál bajszával tőlem?”, tette volna fel a kérdést magában Kand úr. Eddig el tudom képzelni a jelenetet. Hogy aztán sarkon fordulnak vagy beszédbe elegyednek egymással, vajon melyik változat a hihetőbb?

Érdekes, hová viszi az embert a gondolat, amely úgy cikázik, mint atommag körül a megkergült elektron! Egy pillanattal elébb még Dali bajszát bámultuk, s lám, már India ősréngeteiben járunk. Az egyszerre iasztó és vonzó dzsungel buja növényzete közt bujkálunk. Valahol itt él Maugli, a farkasok által nevelt gyermek, Balu és Bagira barátja és Shír Kán halálos ellensége. Shír Kán itt jár, nesztelen léptekkel oson a fény- és árnyékfoltokból szőtt háttér előtt. Portyára indult, és jaj annak, akit kiszemelt, akire sárga szemét ráveti! Csíkoktól szabdalt bundája megállás nélkül hullámszik a feszülő-ernyedő izmokon. Párhuzamosai olyanok, mint szélben lengő bambuszok rőt gyepre eső mozgó árnyékai. Shír Kán... Shír Kán... Miért jut eszembe nekem Shír Kán?

Kand úrral állunk egy nyárvégi reggelen itthon a fenyőfák alatt, a járdasarkon. Egymásra nézünk. Valami cinkosságfélét vélek felfedezni a tekintetében. Igen, ő is úgy érzi, hogy minket valami összefűz. Valami kapcsolat van közöttünk, ami több, mint egyszerű szimpátia. Azt hiszem, nem is kutatja, mi lehet az. Valami, amihez szavak sem kellene. Anélkül is tudjuk, hogy szükségben egymásra számíthatunk. Nem vájkálunk egymás lelkivilágában, nem osztunk kéretlen tanácsot, s nem terhelem őt a gondjaimmal, és ő sem teszi velem azt. Nem társadalmi konvencióknak engedve találkozunk, hanem örömmel vállaljuk. Szertartásosan, mert a ceremónia ünnepélyessé, széppé teszi együttlétünket.

Most egy kissé szégyenkezem. Nem értem, ha vele vagyok, miért kószál a gondolatom távoli tájakon? Lám, az imént is hol Katalóniában, hol meg Indiában. El sem merem mondani neki, hogy láttára mi mindenre asszociálok. Nem tudom, miként reagálna rá. Nem szeretném megbántani. Érzékeny lélek. Arra a kis időre, amit velem tölt, nyilván igényt tart a teljes figyelmemre.

Régebben tartózkodó volt. Még velem is centizgette a távolságot. Bevallom, örültem neki, mert nem szeretem azt, aki már az első találkozásnál a nyakamba omlik. Így többre tartottam. Lassan mutatkozó barátságát jobban becsültem. Egyénisége megfogott.

— Varázsa van — mondtam a feleségemnek, akivel sokat beszélünk róla, mert mindketten élményként értünk meg minden vele való találkozást.

— Igen — hagyta helyben ő is lelkesen.

Ritkán látott egyetértésben vélekedtünk róla. Tulajdonképpen jót tett a házasságunknak, mert általa nyugalom és harmónia telepedett körénk. Idővel Gubanc féltékenysége is enyhült, mintha rájött volna, hogy Kand úr feltűnésével nem kap kevesebb szeretetet tőlünk. Már nem nyugtalankodik, türelemmel kivárja, amíg Kand úrral befejezzük szertartásos találkozásunkat, s utána sem panaszkodik, pedig nyilván észleli, hogy kapcsolatunk egyre nyájasabb. Bizony! Kand úr már odajön, megböki:

— Na, hogy vagyunk, hogy vagyunk?

— Jól — mondom én.

És valóban jól vagyok, hiszen szép az élet, s ha van szemünk hozzá, láthatjuk. Persze, bele lehet vakulni a mindennapi rohanásba, vágyálmok kergetésébe. Bele lehet savanyodni a gondba, ami mindig rád talál. Át lehet szenvedni az életet. Nem kunszt, hiszen egy pillanat alatt véget ér. De örömet is lehet találni. Például abban, hogy valaki megbök, s van kinek azt mondanod: „jól vagyok”.

Igen, jól vagyok. De komolyan... Hogy elképzelhetetlen mélységeivel örvénylik alattunk, fölöttünk a pénzügyi-gazdasági válság? Hogy ismét infláció van, és naponta emelkednek az árak? Hogy egyre teljesebbé válik a létbizonytalanság? Hogy saigó tagokkal ébredünk, és csak reméljük, hogy még csak lesben áll, s nem támadott hátba újabb alattomos kór? Hogy naponta észleljük, ujjaink között egyre gyorsulva pereg el az a néhány év, ami ránk kiszabott? Mégis jól vagyok. Annál inkább, mert immár íze lett az életnek. Most már tudok figyelni rá. Nem visznek másfelé fölös vágyak, korgó gyomrú hiúságok. Kand úr sem törődik mindezzel. Tudom, hogy ő is „jól van”, mert megvan benne a képesség, hogy az életet annak vegye, ami. Annak, amit élni kell.

Most jut eszembe: rossz időt jósoltak a meteorológusok. Egyik napról a másikra véget ér a nyár, hirtelen novemberi időjárás következik. Váratlanul ér a jó melegek után ránk törő hideg. Átmenet nélkül nem könnyű ezt elviselni. Akkor fájni fogunk, az eső és hideg elől otthonunkba menekülünk. Meleg ruhákat veszünk magunkra, s az ablakunkon kopogó esőt hallgatva talán éppen Kand úrra gondolunk.

— Merre lehet? — kérdezi majd a feleségem. — Van-e otthona, nem veri-e őt az eső valahol? Én meg kinézek az ablakon, mintha arra számítanék, hogy most is ott áll a fenyőfák alatt, pedig onnan oda sem lehet látni.

— Jól szaporázza, lehet, hogy árvíz lesz belőle valahol! — mondom, mintha nem hallottam volna a kérdést. Bosszantóan közömbös a hangom, pedig engem is érdekel a felvetés, csak nem szeretek betársulni más aggodalmaskodásába. Elég nekem a magamé. Kand úr lakásviszonyairól mit sem tudok, a címe felől sosem kérdeztem. Régi otthonát ismertem, de onnan már régen kilakoltatták. Így aztán nem tudom, hol szokta lehajtani a fejét. Meg vagyok győződve, hogy nehéz körülmények közt is feltalálja magát. Most ugyan hideg őszi eső zuhog megállás nélkül, de a naptár szerint az igazán kemény próbatétel, a tél, még tulajdonképpen messzi van.

— Ettől még hosszú és szép ősz is lehet — mondom akkor a feleségemnek, aki értetlenül néz rám, mert azt várja még, hogy választ kapjon a kérdésére.

Szováta, 2010. augusztus végén

Kiss Lehel

Lírai pillanatfelvételek

Melankólia

Hajamra sír az őszi alkonyat,
Itt lepett meg, a temetőhegyen.
Szemközt, az árnyban olajfa bólogat:
Mutatja némám pihenőhelyem.

A haikuról

Japánok álom —
vizére terelgetne
zord Európám

Az elégett gyermek és az ősz

Úgy lépkedsz, mint füstszagú kísértet,
A lábnyomaid mindig feketék.
Erdőnk lángja, ha megsírat téged,
A haraszt alatt földereng az ég.

Helyzetjelentés

Minálunk jól megy:
itt úton és útfelen
koncot osztanak.

Még kér a gép

Még kér a gép — most adjatok neki
Keserves kinnal vigyázott, szent magot.
Eléget mindent, mit egyszer bekapott,
A kormot is fölfalja, ha teheti!

Patakunk elégiája

Mintha tudná, ez végső üzenet,
S át kell adni, mielőtt meghalna:
Becézgeti halkan a füzeket,
S kagylóhéjat dobál ki a partra.

Pillanatfelvétel

A kígyókirály
még álmában is Para-
dicsomot hámoz

Cudar ének

Kertbe kihordottan hallgat a hamu
— tüsszögve, korholva termé katlan —
Bár vastag a réteg, terméketlen,
Hát kénvirágot bont rajta a bú.

Viszontlátás

katicabogár
hátán találkozunk a
hetedik pettynél

Szemből szembe

A Föld szemébe pillantott az Ég,
S felismerte kéklő-magát benne.
Sötét-magát meglátta a Föld,
S kéklő víz szivárgott szemből szembe.

Altató Anyámnak

Elült már a fecskék rebbenése,
És a Napból csak egy vérző csík maradt...
Örök álmod mulandó zenésze
Meglébegetti még árvalányhajad.

Szeptember

A dombok közé lehullott az ősz;
Kútba hajol, és hosszasan időz;
Belekiált, és hangjára akkor
Moccan a fa, és lehull a vackor.

Őszi jelenet

A nagy, lomha szekér hídon megy át,
dereka ring, mint ormóttan bárka,
s mire hazaér, a kukoricát
— mint láncot vagy álmot — mind lerázza.

Dalkereső

Magam mögött hatalmas, vörös hegy,
szedegetek rajta ritmust, rímeket.
Minémű ritmus, minémű rím lehet,
mit úgy vigyáz az a kis vörösbegy?

Grünewald képe alá

Lila ér pendül, öntözik hárman.
Fájó csontján libabőre van az égnek.
Haló hang hördül az éjszakában.
Jaj, micsoda péntek! Jaj, micsoda péntek!

Őszi sétán

Fáradt gesztenyék.
Lombjuk közt édes könnyek,
szellő, por s az ég.

Szellős, poros ég.
Lombja közt, Édes, könnyek.
Sülő gesztenyék.

Titkok

Mestergerendán alma. „Itt a jó
melegben beérik.” — mondja nagyanyó.
És mi álmodunk. Senki sem látja:
ágyat vet a mestergerendára.

Csodák

Márványtornácos kastélyok, várak
falain szemem nem időz sokat,
de bámulom a lombkunyhók, -sátrak
csigáit s rezgő kis pókokat.

Betakarítás

Por-világ népe fölzúgni merészel
a gép előtt, hol kattogva arat.
Letűnt napoknak fényfátyol kezével
aklomba hajtok minden bogarat.

Rózsa, reggel

karikás ostor
hasította égből egy
korty poharamban

Dányszentkirály

Mint a zeke, elernyed a testem;
tágra nyíló, szűk ablakból lestem,
ki csomagol csíkos tarisnyába
hagymát, túrót nékem Budapesten.

könnyű a bashóknak

mert minden egyes
fűszálban moccanatban
van egy haiku

2006. IV. 2.

Bélyeg — egy dénár.
Rajta egy Ember képe.
Hová ragasszam?

Május

Kellemes idő...
...majálist rendeznek a
kopjafák alatt

Nyári jelenet

Búzaszárra kúszott a kiséger.
Tollakon, mezőn ragyog a napsugár.
A vércseszembe föltolul a vér.
Egy dal döf dárdaként a napba: „Kár!”

Szép halál

Illatos, szellőcsókoltá réten
csábító szirmok közé szállt a lepke,
s mikor az ég iránt lobbant vágy szemében,
a virágkehely el nem engedte.

Levél

Vitéz testvérem!
Hozzál puskát, golyót meg
egy rágót nékem!

Bruegel: Ikárusz

meglestem sokszor
oszlopsor közti bálban
a kanonok sír

Július végén

Hullámozó mezők — a nyár is megdőlt —
De sok regét, balladát mondtatok!
Úgy rakok össze most minden mondatot
Útfélre hullott búzaszemekből.

Nosztalgia

Nem jártam itt sok, hosszú éve
kincseket rejtő dombjaid között...
Fénylett a tarló, s a zizegő kéve
rettentő hőben árnyal öntözött.

Kultúrbaptizmus

*Tó, békalencsés.
Ember ugrik, zsupsz, bele!
Vén vize csobban.*

Vihar előtt I.

Eszelős hévvel leng rajta a szoknya,
Éles körmökkel a lombokba ás.
Szikrázik szeme, amint sikoltja:
„Nincsen! Nincsen garabonciás!”

Vihar előtt II.

Tölgyünk levele hull a fűre, hull,
Egyet-kettőt a szél az égbe húz.
Túl a kerten, lila dombokon túl
Gyufával játszik mord Prométheusz.

Embertelenül

Embertelenül
fázom — hiába lángol
sötét palástom.

Nyár végén

Indulok haza. Kaszám a vállon.
Intek egy végső búcsút a nyárnak.
Üres korsómban zörög az álmom:
a nagy mezők engem visszavárnak.

Füst gomolyog

Füst gomolyog át
a szomszédok kertjéből.
Tüsszent a mályva.

Korál

templomtetőről csurranó fényre
egy cintermi bokron felel az alt
s a kötelet-húzza-kongó zenébe
belezúgna a szív mélyi bazalt

Foltos a plafon

foltos a plafon
nincs az a diszperzit mész
könnyez a freskó

Altató

Égi mezőkön mennyei menta,
Illata, csöndje a földre leér.
Alig mozdul, már megrakva fent a
Kenetlen kerekű Göncölszekér.

Kérdés

Ha nyoszolyámon
nyújtózkodik a tavasz,
hova feküdjek?

Harmónia

A lombos sátrat ellepte az ének.
Ezer veréb ágról ágra táncolt.
Fölötte a felhők összenéztek.
Az egész fa egy drága borzongás volt.

Két bohóc

A naccságosúr
tuggya meg, hogy mostantú'
nem naccságosúr!

Nyitott kérdés

Ó, analfabéta-sorsú költők,
mihez kezdtek, ha a mázas, csorba
tejesköcsögöt színültig tölti
az analfabéták költő-sorsa?

Este

Fölcsendül a tücsök szerenádja
— lázas trubadúrként penget halk zenét.
Sápadó arcát álomra bocsátja
Szemérmesen a réti margarét.

Letakarva

ázott homokban
fekete facsikó le-
takarva füttel

Elalvás a szabadban

Szemhéjakig — ma láthatja bárki —
Terjed az árnyak tömény éjszaga.
Utakra nem, csak álmokat látni
Enged a szárnyas kökény. Éjszaka.

De nem jön

Az ablak alatt
nyitnak már a rózsák
— de nem jön a fiú...

Zsoltár

Bő vizek mellett, üres tálak mellett
Nógatnak minket vidám énekszóra.
Béna a nyelvünk, de szívünk zenghet:
Tebenned bíztunk eleitől fogva!

A sas

Mint kaszásverem, rémíti erdő,
Szárnya ha lendül, tördeli gránit.
Dermeszt Hold s Nap is, ha feljő
...de akkor is megégeti fiókáit!

Predesztináció

Ősi templom. Fehér. Kálomista.
Mindent, mit ide magammal hoztam,
Elejtettem kint, a portikusban,
S nem megyek érte már soha vissza.

Idill

Alszik a völgyünk.
Álmai körül strázsát
állnak a hegyek

Emlék

Egy régi képre
ömlött a szarvasbogár
szívverése, hajh!

Harmadnapja

Zöld, bolyhos réteg
s illatok alatt alszik
a tálban a rizs.

Alkony

A hervadás ma leszállt a völgybe.
Tükrét repítve úgy suhan át
a kerteken, hogy nézvén e tükörbe
egy fa sem ismerné föl magát.

Bizonyosság

Királyi díszben ülök Isten jobbján,
s ti a nyitott sírnál tolongtok... sorba
belenéztek, nagyokat sóhajtván:
Szegény, többre is vibette volna!

Temetőben

Csoda, hogy feljöttem, csoda, hogy élek...
Régi temetőben új látvány fogad:
régi-melegen int minden lélek,
de már nem ismerem föl a hantokat.

Hőség

Máglyaszín az égbolt, széjjelfolyt rajt' a nap...
Fönt lebegő, szikkadt égre
bámul a kút tikkadt géme,
körülötte félholt szúnyogok rajzanak.

Csak gyertyát

Csak gyertyát gyújtok
ma már — a villanykörtén
lepke pihenget.

Korai ősz

Korai ősz jár
kerítéseink mentén
— megnyúlt macskaárny.

Be szépen

Búzamezőben
pipacsnyílás. Szegény Föld,
be szépen vérzik!

Csalódás

Fecskék lenge, víg rajában
szállt egy néma, röpke folt.
Azt hittem, hogy fecske ő is,
pedig hitvány pelyva volt.

Nyárvég I.

Ragyog a szellő, s ragyogna még; a
napfény a fecskék szárnyán lengedez;
morzsáll a mezők barna karéja:
vén nyár utolsó sóhajta ez.

Nyárvég II.

A dombról folyik le a tenger,
Benne süllyedt hajók holt lelkei.
Suttogását hallgatja az ember
— beérik lassan a tengeri.

Ősz végén

A tarolt határ magába szállott.
Meg-megborzongva, némán számot ad.
Senki sem zavarja. Nyílani virágot
nem láthatsz, sem rebbenni madarat.

Ének fürdés közben

ablakon át-
szűrődő holdvilágban
fürdetem magam;

falon az árnyék,
ha merne, most bátrabban
imbolyogna, ha

nem ablakomon
szűrődő holdvilágban
fürdetném magam,

hanem csak úgy — csak
vízzel és szappannal, mint
egyébként máskor is.

Viharban

Dühös az ég. Míg sötét palástját
hegy-völgyet dűlva teríti szét,
s zendül bőszt torka újra meg újra,
a harangvirág megrázza fejét.

Agusztus

Kalapot emel ég és mező, s te
perzselő szemmel nézed a vizet.
Nem tudom még, hogy mit tartogatsz, de
egyét tudok: a nyarat elviszed.

Az idei tavasz is

Az idei tavasz is sírt hozott,
s oly jólesett nékem elmerengni,
hogy szinte fájt, hogy szinte meghatott:
a test, az templom. A test, az semmi.

Álmatlanság

Sötét titokról suttog az erdő,
ablakomat becsukni nem merem;
az ágak között sápadtan feljő
— miként a Hold — a baljós sejtetem.

Őszinteség

Uram, csak sejttem, mit akar mondani.
Láthatja, míg szól, a szemem se rebben.
Uram, csak sejttem, mit akar mondani.
Szóljon hát bővebben vagy tömörebben!

Kiadványaink

*Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2010-ben megjelent:*

Ráduly János

Félperces történetek (V.)

Nem engedem

Nyár közepe van, épp hidegfrontok vonulnak át a térségen, már egymás sarkát tapodják.

Sínylódnek a kerti növények, a gyümölcsfák, az emberek.

— Te voltál-e beteg? — kérdi Gyöngyi a barátnőjétől.

— Egy-két napig gyengélkedtem, rázott a hideg, de helyre pattantam. És te?

— Jaj, én most is olyan beteg vagyok, alig állok a lábamon. Fáj minden porcikám, esetenként szédülök, megcsappant a munkakedvem. Várom az estét, forró lábvizet veszek, aztán ágyba parancsolom magam. Nem engedem, hogy a halál megelőzze az életemet. Versenyfutásban az életnek kell győznie.

Gránátrepesz apám homlokán

Az én apám a második világháborúban — mondta Simonfi Sándor — magyar honvédként megsebesült a keleti fronton. Gránátrepeszt hozott haza a homlokán. Beékelődött a csontba, nem lehetett kioperálni, végzetes lett volna. Mindenkinék mutogatta:

— Né, ezt a repeszt az ütközetben kaptam, hordom, amíg élek.

Nem fájtatta a homlokát, csak ha nyomkodta, simogatta. Halálát végül is gyomorfekély okozta: valamit megevett, a fekély kilyukadt, megoperálták. Aztán meghalt. Úgy, hogy a fronton szerzett gránátrepesz itt „nyugszik” a kibédi temetőben.

A világ fordulása

Erzsébet napja van, felköszöntöttem a 84 éves Mátyus Erzsi nénit. A kaput nyitva találtam, bal felől van a lakás fő bejárata: két műanyag lábtörlő az ajtónak támasztva, másfél méteres töviság a kilincshez kötve, mellette régi, használt kötény. Erzsi néni hátul lakik, a házhoz toldott szoba-konyhában.

— Láta a tanár úr — mondja —, a fő bejáratú ajtó zárva, oda jelek vannak téve. Nem szabad senkinek az ajtót megkilincselnie.

— De töviságot is láttam.

— Rózsafa-tövis van a kilincshez erősítve. A rossz szándékú embert — ha betörni akar — a tövis megsúrja, megvérzik a keze, a vér nyoma ott marad az ágon, a kilincsen. Ez a rendőrségnek fontos. A kötényt én szoktam a kezemre csavarni, ha bejárok a szobába. Olyan ma a világ fordulása, hogy az ember legyen óvatos.

Jaj a lábnak

Béla bácsi közel fél órát várákozott az üzletben. Végül rá került a sor.
— Mit parancsol? — kérdezte a kis barna elárúsítónő.
— Kóverta (levélboríték) kellene.
— Nincs.
— Akkor kérek egy doboz rajzszeget.
— Rajzszeg sincsen.
Béla bácsi felkacag.
— No, vártam idáig, álltam egyik lábamról a másikra, tiszta hiába. Hamarabb is megkérdezhettem volna, van-e ez, van az? Jól mondja a közmondás: „Ahol nincs ész, jaj a lábnak!”

Sem ma, sem holnap

Megyek az utcán, jön velem szemben Gábor bácsi. Messziről kérdezi:
— Maga mért nem köszön nekem?
— Jó ember — mondom —, érjünk egymáshoz közel, legyen igazi találkozásunk. Akkor szokás köszönni.
Gábor bácsi föl sem figyelt a szavaimra, darálta tovább a magáét:
— Nekem Franciaországban mindenki köszön, ott megbecsülik az embert, tanulhatna a franciáktól...
— Gábor bácsi, hallgasson rám: én egy köszönésért nem fogok elmenni Franciaországba! Sem ma, sem holnap.

Hol nem fáj?

Gyuri bácsi, a jó beszédes földműves, rosszul lett, kórházba került.
— Hol fáj? — kérdezte az orvos.
— Ó, doktor úr, kezdjük azzal, hogy nagyon buta a kérdés. Mert az én testemben szétszóródott a sok fájdalom. Bennem most rengeteg fájdalom lakik. Fájdalom-hálózat vagyok.
Az orvos közbeszólt:
— Mondja, no, hogyan kellett volna kérdeznem?
— Hát a legokosabb az lett volna, tanult embertől ezt vártam volna: „Gyuri bácsi, hol nem fáj?”

Össze is szidtam

— Jaj, tanár úr — mondja Ferencné —, a férjem nem tudta megmondani magának, mikor született a nagyobbik leányunk. Tiszta szégyen! Össze is szidtam emiatt. Hát hogy képes arra, hogy saját gyermekének a születési évét elfelejtse!

— Hadd el — mondom —, már én is feledékeny vagyok.
 — Igen, a tanár úr idősebb, mint mi. Képzeld el, az unokám már első osztályos, nagyon jól halad a tanulásban. Most a vonalakat tanulják. Ha düledezik valamelyik függőleges vonal, azt mondja:
 — Né, ez olyan, mint Feri tata!

Nem kérünk a hosszú életből

Beszélték, hogy az egyik férfi majdnem százötven évet élt. Halála előtt fölkeresték valami fiatalok, vallatták:

— Mi a titka a hosszú életnek? Hogyan táplálkozik?
 Az öreg — minden tudását latba vetve — így válaszolt:
 — Mindenből lehet fogyasztani, de csak úgy né, adagolva: keveset az ételből, keveset az italból, még a fehérnépből is.
 Hát ugye, milyenek a mai fiatalok! Nevették az öreget, viháncoltak, nézték egymást kétkedően. Egyikük megjegyezte:
 — Ó, nem kérünk a hosszú életből!

A bor megdicséri saját magát

Péterfi Samu borát dicsérem:
 — Ízletes, finom, ennek valami titka van. Nem kibédi földön termett.
 — Nem kibédi — válaszolja —, dolgoztam az építőtelepen, mégpedig Zágorban. Ez a Zágor a Küküllő mente alsó felén van, ott az emberek — kint a mezőn, a szabad ég alatt — nemes szőlővel dolgoznak. A mi eresz alatt való szőlőnk egészen más.
 — Más bizony — erősítem meg a véleményét. Ő még megtoldja:
 — Az őseink a nemes borról ezt tartották: ne te dicsérd a jó bort, a bor megdicséri saját magát.

Világváltozás

Édesanyám végül is — 1952 nyarán — pénzt adott az útra. Elutaztam Marosvásárhelyre, hogy beiratkozzam a mai Bolyai líceum nyolcadik osztályába. Megtudtam: három osztály indul, felvételi vizsga nem lesz, pár nap múlva kiteszik a végleges eredményt.

Egy hét múlva ott ögyelegtem a líceum folyosóján. A hirdetőtáblát hosszú névsor „uralta.” R kezdőbetűs lévén, a magam nevét középtől lefelé kerestem. Nem találtam rá. Elkeseredtem. Könny tolult a szemembe.

— Gratulálok a felvételeddhez — szólt rám valaki. Faluvégi Jóska volt.
 — Te — mondtam bánatosan —, engem kihagytak a névsorból.
 — Ide nézz, pajtás — förmedt rám Jóska —, az otthonról hozott általános alapján a negyediknek jutottál be. Ott a neved fent az elsők között.

No, a bánat hullámhosszáról hirtelen át kellett állnom az öröm hullámhosszára. Ez a folyamat: világváltozás.

Több levél nem jött

Ábel összeveszett menyasszony-jelöltjével, a lány gyorsan elutazott. Három hét múlva levelet írt.

— Bocsáss meg, fiú, hibáztam. Meglehet, már akkor hibáztam, amikor megismerkedtünk. Meglehet, hogy most hibáztam, amikor eljöttem. Gondolkozz te is a törtéteken.

Ábel nem válaszolt. A lány két hónap múlva ismét írt.

— Én mindent megbocsátottam, de hibáidat nem hallgathatom el. Íme: (külön lapon oldalnyi hibajegyzék).

Ábel ennyit mondott:

— Lám, a hölgyemény már számon kér, felelősségre von. Talán igaza van. Talán... De most sem válaszolok. Bevárom a harmadik „megkeresést.” Akkor tökéletesen kifejttem álláspontomat.

Több levél soha nem jött az Ábel címére.

Förtelmes!

Dorottya néni, az öregasszony, várakozik a Polgármesteri Hivatal folyosóján. Rákérdeznek:

— Kit tetszik keresni?

— Én, nagysága lelkem, magukat keresem. Jöttem panasztételre, hallgassanak meg engem is.

Az ügy „kifejtése” az irodahelyiségben történik.

— Nem tojnak a tyúkok, megfigyeltem, amióta ezek a csíkhúzó repülőgépek megsokasodtak, alig van tojás. Mi a teendő?

— Hát mi tehetetlenek vagyunk a dologban — válaszol a „nagysága.”

Dorottya néni elszomorodik.

— Milyen világ ez! A csíkhúzó repülőgépeket ki kell tiltani innen, ne tegyék tönkre a falusi gazdaságokat. Most a tyúkok bolondultak el, holnap a disznók, a juhok, aztán a marhák. Förtelmes! Írni kell be a minisztériumba, csináljanak rendet!

— Jó, Dorottya néni, írni fogunk, ezért maga ne búsuljon — válaszolt a „nagysága”, és illedelmesen az öregasszonyt kikísérte a járdáig.

Elveszett az autóbusz ablaka

A Vácmány kanyargós útjai után Ákosfalván robog velünk az autóbusz. Itt vette észre a gépkocsivezető, hogy hiányzik a jármű egyik hátsó ablaka. Akadt két-három utas, aki „látta”, vagy inkább „hallotta”, hogy Marosvásárhely végén az ablak az útszéli árokba zuhant.

— Ablak nélkül tovább nem mehetünk — mondta a sofőr —, vissza kell fordulnom az ablakért.

Az utasok fele leszállt a kocsiról, a másik fele makacsul ragaszkodott ülőhelyéhez: fáradt ingázó munkások, kisgyermek, édesanyák.

Az ablakot nem sikerült előkeríteni. A sofőr három személyazonossági igazolványt követelt, szerinte az utasokat terheli a felelősség az elhullatott ablakért. Senki sem állt kötélnek.

Két óra tizenöt perc telt el, amíg megérkeztek a rendőrök. A gépkocsivezetőnek vissza kellett ülnie a volán mellé, tovább kellett szállítania az utasokat.

Könyvespolc van-e?

A tágas, korszerű bútorüzlet ajtaján fejkendős, hatvan év körüli asszony lépett be. A fiatal elárúsítónő előzőkenyen megkérdezte:

— Parancsol-e valamit?

— Igen, egész szobabútort, öt-hatezer lejest.

— Van itt miben válogatni, néni.

— Ez jó volna — áll meg az asszony az egyik berendezés előtt —, de mondja, kérem, adnak-e vele könyvespolcot?

— Minek a könyvespolc a néninek?

— Tudja, az én unokám már annyi könyvet összevásárolt, hogy nincs hová tenni. Ügyes gyermek, a legelső tanuló az iskolában. Én is úgy megszerettem a könyveket, minden este olvasok.

— Tessék visszajönni egy hét múlva, akkor könyvespolcot is adunk — mondta az elárúsítónő.

A kis kosárnyi szőlő

A szomszédunkban lakó Jusztina néni — apró, töpörödött asszony — átjött édesanyámhoz.

— Gizike, Jani fiad vakáción van, s elvállalhatná, hogy iskolakezdésig a szőlőnk nappali pásztora legyen. Éjjelre a férjem felváltaná. Megfizetném becsületesen.

Másnap munkába is álltam, a második hónap végén meg is történt a szüret. Jusztina néni — késő este — kis kosárnyi szőlővel átjött hozzánk.

— Itt a fiad fizetsége — mondta édesanyámnak.

— Hát a többi hol van? A két hónapi fizetség. Az egyezség szerinti.

Jusztina néni arról kezdett beszélni, szegénység van, az ökröket nem lehet eladni, pénzforrás nincs.

Édesanyám megmarkolta a kis kosárnyi szőlőt, s kidobta az udvarra, ki a sötét éjszakába.

— Ez nem fizetség, Jusztina! — mondta.

Én gyertyát gyújtottam, hogy Jusztina néni találja meg a kosarát.

Érdemes-e?

— Képzeld el kománé, a falu végén levő kerthelyiségünkben valaki levágta a káposztáinkat, csak négy hitvány fejet hagyott meg. Felháborodott a családunk. Jelentettük hivatalos helyen, azt kérdezték:

— Vajon, ki vitte el?

— Hát érdemes-e foglalkozni a kinti kerthelyiséggel? Érdemes-e?

— Az semmi, kománé, ezt hallgasd meg: édesanyámnál a csűrben kaptak helyet a levágott káposzták, ott volt a tavalyi bontatlan paszuly is ládába rakva. Mindent elvittek. Az üres ládákat pompásan összerakták, még arra is volt idejük, hogy a hulladékot összeseperjék. De nem baj, Isten szeme mindent lát: majd bizonyosan kitudódik valami.

Egyszerre két Napot láttam

Kiskocsiban ültem, elhagytuk Korondot, már a Kalonda-hegyen kapaszkodtunk fölfelé. Előttünk két kocsí haladt. Adott pillanatban az első lassulni kezdett, s fokozatosan az út bal felőli részére sodródott. Vele szemben — tisztességes távolságra — több kocsi jött: a gépkocsivezetők észrevették a szabálytalanságot, de az összekoccanást nem lehetett elkerülni.

— Jaj, mi történt, tiszteletes úr? Mért sodródott balra? — kérdezte az előttünk való kocsi sofőre.

— Nem tudom, egyszerre két Napot láttam magam előtt. Ennyi volt.

Riadóztatták a rendőrséget. Mi tovább mentünk, ezt megkövetelték a hátunk mögötti kocsik túlköléséi.

A kántor-asszony

— Legények voltunk — kezdi Samu —, felöltöztünk farsangosoknak, mert február volt, Kibédén akkor van a „fársángjárás.” Haton bementünk a kántor lakására, szép fiatal felesége volt a kántornak. Ahogy minket megpillantott, megijedt. Elő volt készítve a liter pálinka, kitette hamar az asztalra, s elfutott.

— Hát kóstoljuk meg az italt, ha már adták — mondta valamelyikünk. Szépen megittuk a liter pálinkát. Meg sem ártott, ugye, hatfelé osztódott. A kántor-asszonytól nem tudtunk elbúcsúzni. Nem jött elő.

Melegítő kályhám

Az erdészeti szakiskolát Görgényszentimrén végeztem — sorolta Péterfi Lajos —, bentlakó tanuló voltam. Ugyanitt volt — az épület másik szárnyában — a kilencedik osztályos Lacika. Tán Udvarhelyről került oda. Náluk központi fűtés volt, mi fával tüzeltünk.

Nagy tél jött, megfagyott a világ. Lacikáéknál a központi fűtés felmondta a szolgálatot, elromlottak a melegítőik. Lacika fázott. Átjött hozzám, odabújt a hátamhoz, mondta:

— Melegítő kályhám vagy.

Na, ebből a Lacikából — végül is — művész ember lett. Csontfaragással foglalkozik. Rég nem találkoztunk.

A hal ezüst-szépsége

Horgász barátom, Laci meséli, hogy egyik alkalommal a kisfiát is elvitte magával a vízre.

— Szerencsém volt — mondja —, csakhamar nagy hal akadt a horogra. Úgy jöttment, úgy dolgozott, szabadulni akart, de kifárasztottam. Szóltam a gyermeknek:

— Né, haza kellene vidd a nagy halat.

— Nem bírom el.

— Húzni fogod a földön — válaszoltam.

Megtanítottam, hogy kell a kopoltyújánál fogva megmarkolni. A hal hossza nem sokkal volt kisebb a gyermek magasságánál.

— Mennyit nyomott a mérlegen?

— Két kiló harminc dekát. Ráadásul pedig ott volt még — csodálni valónak — a hal ezüst-szépsége.

Ez a sors

Székelyudvarhelyen dolgoztam villanyszerelőként — mondja szomszéd Misi —, a cég megbízott a villámhárító felszerelésével. Fönt a tetőn dolgoztam, magasan. Egyszer hallom, kiáltanak. Lepillantottam a földre, integették, hogy szálljak le.

— Mért szálljak le?

A hivatalból a nő ott volt már, muszáj volt leereszkednem.

— Szomorú hírt kell közölnöm, haláleset történt.

Anyámra, apámra gondoltam, mert betegeskedtek.

— Az apósa hunyt el hirtelen.

— Nem létezik — mondtam —, az este már előkészítette a kapát, a villát, hogy ma késő délután ketten kukoricát vetünk.

— Ez a sors — mondta a hivatalnoknő.

Nem megyek a rendőrségre

— Kovács elvtárs, az erdész — két szaktársával — bejött az udvaromra. Fél lábával rálépett a frissen vágott farönkre.

— Ez lopott tűzifa — mondta —, mikor hozták?

— Ma hajnalban.

— Jöjjön, menjünk a rendőrségre. Már jelentve van, hogy lopott fával kereskedik.
— Nem megyek a rendőrségre, szó sincs róla.
A három erdész összenézett.
— Adott-e papírt, akitől vásárolta?
A szobából kihoztam a papírt. Kiderült, hivatalos igazolásom van.
— Na, ennek öröme hozzon egy liter bort — mondta Kovács elvtárs.
— Nem hozok — válaszoltam —, nem ihatunk. Maga rendőrséggel fenyegetőzött. Bor nincs.

Toros pálinka

A nyolcvankilenc éves Mátyus Mihálynénak állatmesés könyvet dedikáltam, kilenc „történet” tőle való. Négy-öt meséjét föl is olvastam.
— Ugye, milyen szépek! — mondta.
Felugrott ültéből, belépett az oldalszobába.
— Finom házi pálinkával kínálom meg a tanár urat, mégpedig „toros pálinkával.”
— Hát kinek volt mostanában tora?
— Senkinek. Ez az én toromra való pálinka. Így segítem meg — jó előre — a családomat, az utódokat. Összehoztam a temetésre való pénzt is, a takarékpénztárban van. Jöhet a halál, nem félek a kaszájától.

Pláne

Vasárnap reggel van, a tehéncsorda kivonult a legelőre, seprem a kapu elejét. Fölfedezem: használt nejlontasakok garmadája van a sáncban. Beugrom, magamhoz „ölelem” a nejlonokat, s már kint is vagyok a sánc martján. Épp akkor ér oda Orbán Jani barátom, volt tanítványom.
— Nincs baj még, tanár úr — azt mondja —, a derekadra ne panaszkodj.
— Ezt mire mondod, Jani?
— Arra mondom, hogy nyugdíjas létedre — fürgén — beereszkedtél a sáncba. De a pláne most következik: ugyanolyan fürgén ki is másztál belőle.

Mari néni öt banisa

Mari néni bevásárolt a boltban, megkapta a visszajáró pénzt, de az egyik öt banisát elejtette. Hallatszott, ahogy a pénz gurult a földön.

Mari néni letette a csomagját, s hozzáfogott a kereséshez: benyúlt a pult alá, a kezével kiséperte a port, aztán a zöldséges ládákat kezdte félrehúzogatni. Megszólalt az elárusítónő:

— Maga csak keresse, Mari néni drága, az öt banisát, este kilenc óráig nyitva van az üzletünk...

Aztán az öt banis csak egy hét múlva került elő: a pult hátsó lábának volt nekidőlve.

— Na, megvan az öt banis — mondta az elárusítónő —, Mari néni nem szégyenedik meg.

Te Rózsi, hol a fuszulyka?

Madaras Gyuri mesélte:

— Ida ángyóm elküldte a leányát, Rózsit, hogy vermelje el a fuszulykát. A birtok messze volt, Megye Cseréje mellett. Már be volt húzatva kukoricával. A helyszínen volt egy kétágú odús fa, az odúba Rózsi beleöntötte a liternyi fuszulykát.

Aztán jött az első kapálás, de fuszulyka nem volt sehol.

Második kapáláskor a kukorica már térdig ért, s nincs sehol fuszulyka. Délben hozzáfogtak falatozni, pontosan a kétágú fánál telepedtek le. Ida ángyóm hátradőlt, s meglátta, hogy az odúból nyúlnak ki a fuszulykaszárak, itt-ott fel voltak tekeredve a fa ágaira.

— Hallod-e, Rózsi, te az odúba öntötted a fuszulykát.

— Igen, itt a határban egyedül voltam, s féltem. Erősen féltem a vadaktól. Nem vermeltem el a fuszulykát.

Nem vallunk szégyent

— Gyermekkoromban még élt Kibéden, Falu szorosában, Lajos bácsi — meséli Dósa Béla —, nagy állattartó gazda volt, bivalyai voltak. Magyarázta, hogy a bivalytej nagyon tápláló, nagy a zsírtartalma.

Egyszer épp náluk voltam, a felesége felfőzte a tejet, s a lábost rátette az asztalra. Mikor kezdett kihűlni, a tej föle kezdett megvastagodni.

— Nézd meg — mondta Lajos bácsi —, a tejföl most megbír hét kicsi kávéskanalat.

Mindjárt előkerültek a kanalak, s Lajos bácsi szép alaposan rárakosgatta őket a tejföldre.

— Ilyen bivalytejjel nem vallunk szégyent — mondta nevetve.

Jajok nélkül

Ádám megérkezett a messzi városba, lánya családjához.

— Jaj, édesapám, miért nem telefonált, hogy várjuk az állomáson?

— Meglepetésnek szántam a látogatásomat.

Gyors asztalterítés, alapos kézmosás — asztalba ült a család.

— Lányom, egy pohár pálinkát is kérek, járja át a fásult belső részem.

Már étkezés közben megkezdődött a szobák, a berendezés „leltárba” vétele.

— Nagyon kényelmesen vagytok — mondta Ádám —, adjatok hálát az Istennek a jótéteményért. Itt meghalni is érdekesebb, mint máshol.

Étkezés után Ádám ágynak dőlt, kényelmesen kinyújtózkodott. Elaludt. Bealudt a halálba. Jajok nélkül távozott el.

Kamatos világ

Találkozik két szomszédfalusi menyecske:

— Hallod-e, a mi falunkból való szépséges Szilviánk a községetekbe ment férjhez, s most hazajött. Ott hagyta az urát. Hozta magával a kicsi gyermeket.

— Jaj, nem tudjuk, hogy mi történt. Pedig olyan jól indultak, ugye, ketten házat is vásároltak. Nézetkülönbség már akkor adódott, mert a bankból vettek fel kölcsönpénzt: az egyik nem akart a bankokkal foglalkozni, a másik meg akart. Aztán huszonöt évre kötötték meg a szerződést. Öt év letelt belőle, hátra van még húsz. Ó, a mai szigorú kamatos világ: jobb, ha nem beszélünk róla.

A gyermekek rám köszöntek

Orbán Márton barátomat régóta foglalkoztatja, hogy a mai iskolás gyermekek nem köszönnek az utcán. Ma délelőtt másként beszélt:

— Képzeld el, az iskolások nagy csoportja ment valahová, s a gyermekek rám köszöntek. Csak a két legelső és a két legutolsó nem köszönt. Mit szólsz hozzá?

Ismervén a barátom „tréfamester-hajlamait”, hamar rájöttem a dolog nyitjára. Mondtam mindjárt:

— A két legelső és a két legutolsó nem iskolás lehetett, hanem tanerő.

— Eltaláltad — válaszolt Márton, s ízesen fölkacagott.

Jószívűek maradtunk

A piactéren ismerős arcot láttam.

— Ó, te vagy, Annuska? Ötven éve, hogy nem láttalak. Együtt dolgoztunk az erdőszentgyörgyi líceumnál. Mit árulsz?

— Ruhaféléket, párnahuzatokat.

— Na — mondom —, épp párnahuzatot keresek, itt a pénztárcámban a méret, kettőt is vennék.

A vásár hamar megesett. A két párnahuzatért Annuska csak öt lejt fogadott el.

— Miben viszed el?

— A kezemben, közel lakom.

— Állj meg — azt mondja —, megajándékozlak egy pungával (erszénnyel), tedd abba belé.

Hazafelé menet azon töprengtem, mivel háláljam meg ezt a jószívűséget? Igen, pár napja jelent meg a népmondás könyvem, példányt dedikáltam.

— Ó, te tanár úr — mondta Annuska —, nagy meglepetés a dedikált kötet, nagyon köszönöm. Elmondhatom: ötven év után is mind a ketten jószívűek maradtunk.

Bartus Rozi

Őszpiros

Szeptember festi a tájat.
Újrakezdi, mikor belefárad.
Fátyolát lerántja a Nyárnak.
Sárgák a barnákkal eggyé válnak.

Október

Októberhez költözött az Ősz,
Sokszínű és nagyon élénk.
Megtalálsz nála, ha utánam jössz,
A fatörzsek rozsdás törzseinél.

Séta a Dombon

Kezd elhalkulni a tér,
én is egyre csendesebb leszek.
Azért megkerülöm a Sacré-Coeurt
legalább egyszer még. Megyek,
amerre a nyirkos lépcsők vezetnek.
Ahogy tettük annak idején.

A lányomaink még megőrizve
hevernek, azokat mind újrálépem,
ameddig eljutok az emlékünket
festegető ecsetekhez. Mindenki
minket fest. Az én alakom (mint
valahányszor a szoknya közé) most
a titokzatos köd mögé bújik el.

Te is ott vagy mellettem. Igaz,
néhol karikatúra, néhol ezüstre
festett kolduló szobor — csak kevesebb
benned az önuralom. Nem bírod
sokáig, mikor leülök veled szembe
s előhozom a szürke máz alatt az élt.

A sötétség ideért már

A sötétség ideért már,
nagyon sötét. Árnyékkodat
sem tudom kitapogatni,
mikor ennyire beleolvadsz
a feketébe. Egy része leszel
az éjszakának, átlátszó és
láthatatlan, mint a meztelen
érintésed, miután szerelmedet
magamra gomboltam.

Ma nem látszol a sötétben.
Nem látok bele a fejedbe,
a szemedből se olvasok ki
semmit. Fénytelen vagy, akár
a téli reggelek a paplanunk
alatt. Azt sem vettem észre,
hogy az arcodról letörölt
folyékony fájdalom a
mellkasomon végigszaladt.

Kozma László

A költészet világa (IV.)

SZÍNEK

A színélmény kapcsolódik a ritmushoz, éppen olyan absztrakt, mint a zenei élmény, a vers kiinduló pontjául szolgálhat. A színélmény tehát nemcsak a festészethez kapcsolódhat, a ritmus még szét nem váló egységében többféle absztrakció is találkozhat.

Ikon

A barnaság föléd hajol,
A kékség lágyan ringat.
Bíbor alkony-sötét ragyog
Szegélyén titkainknak.

A fájdalom aranyba foly,
Ezüst sugár a kín csak,
A koronád, a koronád
A töviságú csillag.

Paletta

Az egész paletta a tiéd lett,
Használd sárgát és halványkéket.
Pasztellszínt, lilát, hófehéret
És zöldet, hol árnyéka mélyebb
A lombos fának vagy pataknak —
Piros kavicsát ferd aranyak.
Ezüstjét suhanó halaknak,

Átmenetét az árnyalatnak.
A szürkét oldjad ragyogásba,
Hogy derüljön a köd homálya.
Az életet, egymásba olvad,
Tavaszi zöldjét egy bokornak
S ahogy szétfut az első árnyék,
Halvány bimbó, nem virágzás még.

A kámi arborétum

Ki csiholta ezt a ligetet,
A foszforeszkáló rügyeket.
Hogy mind, egyszerre lobban lángra
Bíbor, lila és aransárga.

A fenti versben a „lobban lángra — aransárga” szétsugárzó rím, a felelő egy szótaggal hosszabb, az „sr” kapcsolat hangátvetés.

Bucsecs

Piros, barna, zöld kő:
 Úgy mondják: örökre
 Idefagyott a hajdanvolt
 Királynő könnye.

Évszázadok teltek azóta,
 Dördült az ég, a föld is vérzett,
 A piros könnyek egybefolytak,
 Patak zuhogott ránk, a végzet.

Bejárta gyönyörű országát,
 Az erdős hegyet és a völgyet,
 Sejtelem sóhajtása szállt át,
 Akkor ejtette ezt a könnyet.

De mondják: a királynő könnye
 Zöldjét is őrzi a reménynek.
 És barnaságában megújul
 Lezúzott törzse erdejének.

A konglomerátumok gömb alakú, az idők során összecementálódott színes kövekből álló képződmények, melyek Erdélyben több helyen is megtalálhatóak. A vers keletkezése egy hirtelen felismerés, asszociáció, a könnycsepp és a konglomerátum alakjának hasonlósága, és a sokféle szín, mely ezekben a képződményekben megjelenik..

ELVONT ÉS KONKRÉT

A vers alapeszméje, kiindulópontja egy belső összhang, egy ritmus, egy gondolat, melyet nem is lehet külön megfogalmazni, hiszen megvalósulása maga a nyelvi kifejeződés, a vers. Az olvasó útja fordított, a nyelvi megvalósulás, szavak, szóképek felől közelít, juthat el a gondolati lényegig. A versnek több rétege van, ahhoz, hogy a legbelsőig hatolhassunk, ismerni kell a költő személyes szimbólumrendszerét, motívumait, mert nem csak a szimbolistáknak vannak szimbólumai. Az elvont talán nem is a megfelelő kifejezés, a vers kiindulópontja meghaladja a tárgyi világot, nem elvonatkoztatásból jön létre, hanem szinte létrehozza a konkrét képeket, világot teremt, ahogyan Csokonai is mondja. A példaként hozott alábbi vers a sűrűség fogalmából, vagy inkább érzetéből keletkezett, ennek kifejeződése a fű és a köd. Az elsődleges érzet, gondolat tehát egy elvont eszme, mely mágnesként vonzza a szóképeket, az élményeket, a tárgyi valóságot. Ami nagyon is realitás, egy hegycsúcsról végignézve láttam ezeket a fölszálló hajnali párákat.

Sűrűség

Emelkedik a csupa-sűrű:
 Tavaszi vetés, zöldellő fű.
 Hűvös tavakról, mint a köd száll,

Magból indul a zsendülő szár.
 És a hajnali fény-titokban
 A vizek tükrén végiglobban.

A második két sor asszonánc, az „sz” alliterációjával. A záró két sor négy szótagú rím, az azonosság kifejeződése.

Szél

Úgy keresd Istent, mint a fák
Tágulva élük a csodát.
Mint sóhajtása könnyű szélnek,
Az egész erdőn szerteszéled.

Gyertyaláng

Ennyi volt az Isten,
Tágas arany-termek.
Apró gyertya lángja
Lobogva szétterjed.

Gyűrűzések

Isten, ki a víz tükrére
Szórsz aranyló csöppeket.
Tovaterjed hitünk fénye,
Átjárja a gyökeret.
Titkon növvő gyűrűjébe

Foglaljon fatörzseket.
Rajzoldjon, felhőn égve
Hit, remény és szeretet.
Így kapcsolja össze végre
Az emberi szíveket.

A fenti versek a kiterjedés eszméjéből keletkeztek. Valami, ami tágul, ami szétfut, hogy a versben konkrét képekké váljon: a szél, a fatörzs évgyűrűi, a patkba hulló esőcsepp nyomán keletkező hullámok. Az elsődleges azonban az elvont eszme, amely hasonlatokban, metaforákban mintegy megteremti ezeket a valóságokat.

FILOZÓFIA

Az elvont és a konkrét elemzésekor megjelenő szempontok már a filozófiai elvontság felé mutatnak. A filozófia létezésünk nagy kérdéseivel foglalkozik. Azonban nemcsak tudomány, hanem az ember, aki gondolkodik, filozófál, miközben számára egyszer csak véget ér az, amiről gondolkodik. Úgy tűnik azonban, hogy a gondolkodásban van valami örök, hogy amit az emberi kultúra létrehozott, nem veszhet el, és nem veszhet el az egyén sem. A filozófiáról szóló vers az alábbi példákban az absztrakt filozófia megszemélyesítése, aki maga a filozófus. Ez is jelzi a gondolat útját az absztrakciótól a stilisztikai eszközökön át a megszemélyesítésig, és a versbeli megszólalásig.

Platón és Szókratész

Raffaello festménye

Egyikük a csillagokba nézett,
A szellem-ujj fellegekbe nőtt.

— Igazságát keressed a résznek,
Hogy megleld a töretlen egészet,
Szól a másik: — Fontosabb a föld!

S míg figyel a tanítvány-sereg,
A kétely bokrán harmatcsepp perreg.
Egyszerre tükröz földet és eget.

Antinómiák

És igen, az antinómiák
Akhilleusz és a teknősbéka.
A rejtvény vajon utolérheti?
Pedig egészen másról van szó:
Mely tovafut, a pillanatról
És, hogy ott vagy-e, ahol vagy,
Azonos vagy-e önmagaddal.
A célod, mely előtted léptet

Egy mozdulat csak, hogy beérjed,
De az órák percre hasadnak,
Szilánkjára a pillanatnak.
Végtelen rét, egyszerre nyitnak,
Varázsütésre elvirítanak.
Akhilleusz futása béna
És tovább lép a teknősbéka.

Kant

Kanti alkony. Bíboros lilák
Fény-keretben a kategóriák.
Sötét ködön áttörjön a lényeg,
Fátyol-felleg szivárványa fénylett.
Ezernyi csepp, mely széthull és perreg,
De tükrözi a végső lényegét.

Mint egy prizmán, hasad a világ,
De örökek a kategóriák.
S formát ölt a képlékeny anyag
A kelyhedben, kristály akarat.
Csillagfénnel, míg feléje indulsz,
Felszikkázzon az Imperatívusz.

Ágoston

A Filozófus — így szól a legenda —
Egyszer kísértelt a tengerpartra.
Agyában forgatott ezerféle dolgot.
Ilyeneket: hogyan lehet boldog
Az ember, ha parányi léte
Kialszik, mint pernye feketesége.
Hogyan örök, ami széjjelpattan,
Mi a lényeg elszálló szavakban.
Létezik-e egyetlen Igazság,
Miben állhat az emberi nagyság,
A marék por, amely égre törne,
Bilincsébe van zárva örökre?
Amely kering a széthulló anyagban,

Hogyan lehet a Lélek halhatatlan?
Anyag-ruháját mintegy visszaöltve
A végső Egység a Káoszt legyőzze.
Azt kereste: az Egyetlen Egyet,
A semmiből ki világot teremtett.
És legnagyobb titkát a Szeretetnek,
A Jóságnak, amely véle egy lett.
S amely végül a világra kiárad,
Háromban Egyet, és Egyben a Hármat.
Így ballagott az Óceánnak partján.
A lágy habok a sziklát ostromolván:
Apró hullám, s széthullott az Okság
És lábai a homokot taposták.

Egy könnyű szél a nyomait befújta
 És csak ment és nem lelt rá az Útra.
 És ahogy ment, egyszerre észrevette,
 Hogy egy gyermek csészével vizet merne
 Tenger partján egy apró mélyedésbe.
 Szétfut a víz, s üres a gödör mélye.
 S ahogy nézte, elfogta a részvét.
 A gyermek újratöltötte a csészét.

Kezét szelíden a vállára tette
 És a munka céljáról kérdezgette.
 Csengő hangon a gyermek felelte:
 — Ez a célom, nem tart kevesebbre,
 Hogy a zúgó Óceánt kimerjem
 E gödörbe, melyet készítettem. —
 Gondolkozott: hogyan magyarázza,
 Hiszen végtelen a tenger árja,
 A gyermeknek, hogy a munkája meddő...

De csengő hangon újra megfelelt ő:

— Munkámat én hamarabb bevégezem,
 Mint Isten titkát megfejthesd egészen.
 Mert elmédbe oltotta a vágyat:
 Keresd őt, hogy végül megtaláljad
 A szándék, amely megfogon szívedbe.
 Maga az út, és ő készítette.
 Mert önmagát átadta előbb
 S úgy teremtett téged, keresőt.
 Mert ne feledd: bár célja van az útnak,
 Ő az Út is, életedben új nap.
 És ki vágyat a szívedbe oltat:
 Nem keresnéd, ha tiéd nem volna.

És egy hullám a homokra görgött,
 Csapásával megtölté a gödört.

Aqinói Tamás himnusza

Mit Tamás zeng, az a himnusz,
 Nem lehet, hogy meg nem indulsz,
 S el nem indulsz Ővele.
 Bármilyen teher, bármilyen bú nyom,
 Nyomában a keresztúton
 Mégis remény tölthet el.

Megváltása dús ígéret,
 Koronája tövisének
 Érintésén hit fakad.
 Földi ésszel meg sem érted,
 Érted hal az örök élet,
 Büntelen lesz áldozat.

Csak, amit a szíved sejt, lehet,
 Az hoz üdvösséget, enyhet,
 Meghajolva elfogadd.
 Ő is hajlott a kereszttel,
 Váltását hogy így vehesd el,
 Örömébe így fogad.

Hozzá térni sose késő,
 S az ítélet, az a végső,
 Könnyű lesz, mint hópehely.
 Minden bűn, gyarlóság, véték
 Vak fellegként szerteszéled,
 S sugarában olvad el.

Szentháromság

A világnak szétosztotta
 Bor, s kenyérben önmagát.
 Mert testévé lesz az ostya,
 És a bor véreére vált.
 Életét így sokszorozza,
 Ki legyőzte a halált.
 Keresztjén az ember sorsa
 Megváltásra így talált.

S mert igéje rendelé így,
 Valódi az ostya-test.
 Kegyelme a szívben érik,
 Gyümölcsöt hoz a kereszt.
 Feltámadjon a remény, hit,
 S vigasztaló szeretet.
 Kehely tükrözi a vérit,
 Aki értünk szenvedett.

Szentháromság súlyos titka,
 Hogy a Három mégis Egy.
 S eggyé fogad — így tanítja,
 Ha veszed a kenyeret.
 Örök-Egybe térjen vissza,
 Ki testével egy lehet.
 S borban a kegyelmet issza,
 Ki e földön vétkezett.

Metafizika

Bolberitz Pál

Kerestelek a metafizika tételeiben s 'Te szelíden suttogtad: — Igen. Ott vagyok, ahol a szikrázó anyag ívén a fűszálak meghajlanak. Ahol az apró madárka szárnya rebben, a legnagyobb és a legkisebben.	Ahogy szétfutnak a láva-gyűrűzések s a parányi forrás hűvösében. A buborékban, mely ezüstösen végig fut a mélyből, s felszínén elenyészik. Roppant törzseknek hallszik roppanása a szellőben, mely a fenyőerdőt járja.
--	---

Bizonyság

Bizonyság? A létezés maga A nap egyetlen aranyugara. Megérinti az apró bibét. Virágpor hull, csillag-hópihék.	Mi az, ami lelkedben fakad — Ércbe zárt kristály-akarat. Mely feltöri vak héját a létnek S pillantásod öntudatra ébred.
--	--

Hiszem

Hiszem, hogy van egy Isten, Ki végül egy velem. Őbenne forr a Minden, Csillagpont-végtelen.	Akiben fénysugár ég, Ki végső hatalom. Aki a cél s a szándék A keresztutakon.
És vonzásába ő fog, És bennem ő kering. A tettemben végső ok, Szemedből rám tekint.	Akiben egybeömlik A bánat és öröm. Hegyeket rengető hit És halk virágözön.
Hiszem, hogy van egy Isten, Ki megóv és vezet. Ki kézen fog szelíden, S vihara zúgva zeng.	Hiszem, hogy van egy Isten, Egy végső akarat. A szűk ösvény a szirten, Mely szabadságot ad.

Ki kemény, mint a kőfal,
És aki befogad.
Rigóban rezzenő dal,
És lávazuhatag.

Akihez sose késő
És fényívbe von —
Hiszem, hogy van egy végső
Feloldó hatalom.

Esztétikai előadás

Nézem az anyukát:
Jegyzetel.
Babája szavamtól
Szunnyad el.

Látom, már egy oldalt
Teleírt,
Kisfia hangommal
Álmodik.

Esztétika? Ennyit
Ér a szó,
Hogy a kisbabának
Altató.

Álma csupa fény és
Csupa csönd
És most hárman írjuk
A jövőt.

És hogy kettejükhöz
Van közöm,
Szótalán szavakkal
Köszönöm.

Jövőt, ami arany
Gondolat,
Melyben szó és álom
Sorsot ad.

Az anyuka szeme
Mint a nap,
Felragyog a kéklő
Irkalap.

MEGISMERÉS

A költészet nem csupán elvonatkoztatás, hanem előzetes ismeret, az elvont felől induló megközelítés, a teremtés mozzanatának felismerése. Nem képzelgés, hanem a megismerés sajátos formája. Mintha a konkrét költői képeket is egy előzetes ismeret vonzaná magához, egységbe rendezve a világ dolgait, érzékeltetve a dolgok mögöttes jelentését, de konkrét vonatkozásait is. Az alakzatok, trópusok közvetíthetik ezt a sajátos megismerési formát, képesek a jelentések bővítésére, párhuzamba állítására, ezzel kiegészítik, elmélyítik a fogalmi jelentést.

Lényeg

Légy, mint a lámpafény,
De nem, amely lecsavarva ég.
A lényeged add teljes sugárral,
Magasfeszültség áramával.

Mező

Szellő-szavad üzenete ring.
Nyílik örök törvényed szerint,
Ezer szírom egyetlen virág:
A kegyelem úgy ragyogja át.

Érintés

Páncélja nélkül a csigát,
 Ahogy megérint a világ.
 S lelked is, rezzenő ideg,
 Válaszként úgy érinti meg.
 Csupa csillogás, csupa szem,
 Csupa érzékeny érzélem.
 És üzenet a fény, a hő,
 A rezdülés, a levegő.
 Erdőt borzol, ha elsuhan
 A láthatatlan szél-futam.
 S a végtelen csendjébe nő
 A fű, az alig rezdülő.
 Kérdés, mely rögtön válaszol,
 Ahogyan egymásba hatol.
 Kérdéseim, mint gyökerek,

Úgy szövök át a csöndedet.
 Fény-gömbök apró ágain
 S bimbózik fenn a drága szín.
 Hallgatom virágok nesztét,
 Mint csupa titkos párbeszéd.
 Távolból megindul a sóhaj
 S mint csillogást, magába foglal.
 Ahogy a harmat cseppje gyűl,
 A párákból jegecesül.
 Mi láthatatlan, hirtelen
 Megfakad, világít, terem.
 Tudod-e, honnan ért ide
 A léted apró fényíve?
 És világokon hajlik át
 A csupa érzékeny világ.

Ércek

Évmilliók, jegecesedések,
 A föld álmából születnek az ércek.
 Mint a fehér hókristály, lebeg

Keringő só, kéklő tengerek.
 És a mélyben szikrázó érc-eren
 Megcsillan a születő értelem.

Teljesség

A lámpát, amely vakító titok
 Azt hiszed, hogy átvilágítod?

Az óra üt, a percet méri ő,
 De mérhető-e maga az idő?

Forgács pattan, vagy szikráját érzed —
 Átfoghatod-e a teljességet?

Mécsvilág

Mint egyetlen gondolat csak,
 Lámpád égve úgy marad.
 Messze világít az ablak,
 Sugároz a gondolat.

Ablakodnak csillanását
 Nézi-e túl valaki?
 Gondolatod csillagmását
 Látod-e kigyúlani?

A hetedik napon

A hetedik napon megpihent —	Legyen látás, amely visszahajlik,
Így mondják. De életteli csend	Fül, mely felfog szellőt, egy sóhajnyit.
Zúgott föl a rengetegből akkor,	Különválnak érdes és a sima,
Fények cikáztak forgó csillagokból,	Szikla pattan, ha az ujj tapintja.
S a réteket betölti szava,	Megnyílik a szomjazó ajak,
Mint születő virágok illata.	Amelynek az ízek vallanak.
E bőség végül önmagára ébred,	A lélekbe beoltja a vágyat:
Rámutasson pontjára a Középnek.	Add, Uram, hogy halljalak és lássak.

Érzékelés

A szél csak ennyi: a levegő
Egyenetlen fölmelegedése.
A virágillat: részecskék csupán
Szüntelenül szóródva a térbe.

De amikor összerendezed
Titkos útján az érzékelésnek,
Önmagánál minden több lehet,
Isten felé emeli a lélek.
Szellőt érzel, tavasz-leheletet,
És szívedben szétárad a béke.

Titok

Amit mindenki lát:	Rügyként mely egyre nő
Az én titkom a világ.	A felismerhető.
Ujjadon átsorog,	Ágon a csönd-sóhaj
Legyintsz: csupán homok.	Virágzó körvonal.
Titkom a tiszta szó,	Mely azért fényesebb
Ami nyilvánvaló.	Talán, hogy észrevedd.

A világ

A világ, mint színes	Szélben lobog, mint a
Selyem	Pántlikák.
Hajlik virágon és	Összefogod, mégsem
Levelen.	A világ.

Szárnyán a szellőnek
Ellebeg,
Széles vászna kéklő
Tengerek.

Nem találsz, bárhol
Keresed
Csak egy szálát, nem a
Szövetet.

Ki gyűjtja az égbolt
Csillagát?
Ruháján egy ránc csak
A világ.

Vázlat

Ki rajzolta az első lovat,
Barlangfalra a bölénybikát?
Ki tervezte a kőlapokat,
S mit őriznek az apró csigát?
Kié a páfrány művészi rajza,
Mely ráhajlik az ősi Halra?
Sziklát farag, s márványszobrot később –
Ki tartja a szelet és a vésőt?
Festővázlat vagy mintás fakéreg:
A teremtésben örök-egy a lélek.

Lényeg

Energia, fémek párája csak:
Távolabbra suhan az anyag.
Elérheted végső lényegét?
Széjjelfoszlik, ha érintenéd.
Mi mozgatja? Egy végső akarat?
Gyémántkemény, és tovább nem hasad.
Az életünk tűnő árny csupán,
Elfutó rajz homályos burán.
Öröm, bánat száll és kavarog,
Ki őrzi meg a pillanatot?
Míg sugárzik a fényen túli fény,
A Szeretet a világ üvegén.

Ráduly János
Találós mesék
(IV.)

26.

A kétlábú egyszer
ráült a háromlábúra,
csinálta az egylábút.
Bement a négylábú,
elvette az egylábút.
Megharagudott a kétlábú,
fogta a háromlábút,
s megdobta a négylábút.
A négylábú visszaadta az egylábút.

A suszter egyszer reült a háromlábú székre, csinálta a csizmát. Bement a kutya, elvette a csizmát. Megharagudott a suszter, fogta a háromlábú széket, s megdobta a kutyát. A kutya visszaadta a csizmát.

27.

Ül két láb a háromlábún,
foltozza az egylábút.
Jön a négy láb,
s elkapja az egylábút.

Mérges lesz a kétlábú,
felkapja a háromlábút,
hozzáveri négylábúhoz,
az megijed,
s ledobja az egylábút.

A suszter ül a háromlábú széken, foltozza a csizmát. Jön a kutya, s elkapja a csizmát. Mérges lesz a suszter, felkapja a széket, hozzáveri a kutyához, az megijed, s ledobja a csizmát.

28.

Azt mondja a kétlábú:
— Ügyelj, ügyelj, egylábú,
megeszen a négylábú.

Az ember, a káposzta, a kecske.

29.

Ne félj, egylábú,
nem hágy a kétlábú,
hogyan megegyen a négylábú.

Az ember mondja a káposztának, ne féljen, mert ő nem hagyja, hogy a kecske megegye.

30.

A búzavirág,
a kendervirág
és a szőlővirág
hol találkoznak egymással?

Az asztalon: a búzavirágból kenyér, a kendervirágból abrosz, a szőlővirágból bor lesz.

SZÓMAGYARÁZAT

alól: alul
bésütyöntő: kenyér bevetése a kemencébe
bétettem feketébe: beleraktam a lábosba
bűnözött: bűnt követett el
duguszolt: dugaszolt
egylábú: (itt) fél csizma, vagy káposzta
fényecske: fényeske, (itt) pénz
fityilóka: (itt) parázsmerő vaskanal
fuszulyka: paszuly, bab
háromlábú: (itt) háromlábú szék
hezza való: hozzávaló
hüvekelje: (itt) fejje meg (a kecskét)
jéke: kemence szája, (lyuka)
karizsa: (itt) eke

keruzsáló, keruzsálni: (valószínűleg) szántani, termelni
kétlábú: (itt) suszter (= ember)
kukucskálni: leskelődni
kűjel: kívül
lik: lyuk
likát: (itt) szitát
lötyömfittynek: (itt) pásztornak
mász: mászik
megeszen: megesz
négy lábú: (itt) kutya, vagy kecske
nem hágy: nem hagy
piroskát: (itt) hús
pupuza: (itt) fedő
puruttya, puruttyálni: (itt) kemence, sütni a kemencében
sütyő: (itt) dagaszt (kenyértésztát)
szóresdumó: (itt) macska
szőrös: (itt) macska
szütyő: (itt) szitál
tekenyő: teknő
toportyánférgék: farkasok

Irodalom

- Kovács Ágnes
1980 kiskutya neve (szócikk). Magyar Néprajzi Lexikon. Főszerkesztő Ortutay Gyula. Harmadik kötet. K — Né. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kovács Ágnes — Szemerkenyi Ágnes
1982 találós mese (szócikk). Magyar Néprajzi Lexikon. Főszerkesztő Ortutay Gyula. Ötödik kötet. Szé — Zs. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Ráduly János
1990 Hold elejti, Nap felkapja. Kibédi találós kérdések. Gyűjtötte, bevezető tanulmánnyal ellátta Ráduly János. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Voigt Vilmos (szerkesztésében)
1998 A magyar folklór. Osiris Kiadó, Budapest.
-
-

Szőcs Katalin

Fokos (V.)

Kard, tör, bot

A fokoson kívül a többi vasból készült szerszámot is felségjelként lelhetjük fel. Legtöbbször ezek is keresztbe téve ékesítik a királyi vagy nemesi címert.

A különböző népek mondái a szakrális kardot szintén égi eredetűnek tekintették. A kard, a kés, a szablya vagy a tör az ősi hagyományokat követve szintén kétélű: egymással keresztbe téve ábrázolják. Kettős szerepet tölt be, akár a fokos. Égi isteni igazságot oszt és védelmez. Királyi, illetve hatalmi jelvény. Áldozati tör vagy kés formájában szakrális eszköz is. A szkíták kardkultusza állatáldozati szertartáshoz kapcsolódik. A király megválasztásánál, Arthur király legendája szerint, nagy szerepe volt a szakrálisnak tekintett kardnak. Ezt a kardot égi eredetűnek tartották. Hasonló felség-felkenéssel járó ceremónia található meg a hun-avaroknál, a kvádoknál, alánoknál, görögöknél és germánoknál. Tibetben a megvilágosodott „tökletességet szerzettnek” egyik képeje volt a bűvös kard. A japán császárok kardját a mennyei villámtól származónak vélték.

Mind a pásztorfaragás, mind a csángó dobok kettős fokossal való díszítése a székely rovásírás két olyan betűjét idézik, amelyeket szakrális díszítőelemként használnak fel ma is: a b betűt (Aba) és a ty betűt (Atya). A Vatikán címerében a kettős kulcs szintén hasonló rajzolatot mutat. A Szent Ágoston-i hagyományokat követő nyugati templomok — Canterbury, Antwerpen stb. — díszítőelemeként szintén megtalálható a kettős kard. Ugyanakkor több nemzetség címerében is megjelenik ez a motívum.

Kettős kard a jele az afrikai Ogun kovács-istennek. A kaukázusi oszétok úgy vélik, hogy istenük kardja olykor villámlás formájában csap ki a Fekete-tengerből. A mohamedánoknak van egy híres, Zulfikár nevű kettős pengéjű kardjuk, melyhez erős védelmező erőt társítanak. A germán Odin Szigurdnak adja a legyőzhetetlen kardját. A Kalevala mindentudó kovácsa készíti el Väjnemöjnennek a kardját.

Az ókor szent papjainak, az abáknak a jele a rovásírás b betűje. A latin X betűre emlékeztető alakzat a régi templomok díszítőelemeként átöröklődött napjainkig. Az abák jele megőrződött az egyiptomi óbirodalom régi szobrainál. Az egyiptomi napisten, Ozirisz ábrázolásainál megtalálható az egymást keresztező két vonal. Az ő tiszteletére a szentélyekben faragott oszlopokat emeltek. A faragott oszlopokat nálunk kopjafáknak hívjuk. Az óbirodalomból származó díszítésknél az emberi alakok keresztbe teszik a kezüket a mellükön. A ferences segítő

rendek jele szintén a keresztbe tett kéz Krisztus kezével. Ugyancsak a B betűt képezi le a Mária családfáját jelképező ún. krisztogram két vonala, akárcsak Szent István pecsétjében.

Az abák jele, illetve rovásírásunk B betűje ma is látható a kolozsvári Szent Mihály templom freskóin, a szebeni evangélikus templom kőfaragásán, a szatmári székesegyház főoltárának díszítőelemeként stb.

A kettős szerszám keresztbe összetéve rovásírásunk B betűjét mintázza le. Van, amikor nem két fokosról, hanem két kardról, vagy két tőről van szó. Agaba B betűje az Abák jele, a szent papoké. Ez egy régi szakrális jel. Kopjafáinkon szinte nélkülözhetetlen mintázat. Ez a B betű megtalálható régi templomi freskókon, faragott tárgyainkon. Szent István momogramjának jelét a B betű fogta egybe. Rákóczy tábori pecsétjén szintén ez a mintázat található.

Ismeretes, hogy Jézus a kereszten az Atyát Abbának szólította. Ez a megszólítás Pálnál is megtalálható a rómaiakhoz írt levelében: „Hiszen nem a szolgaság lelkét kaptátok, hogy ismét csak félelemben éljete. Hanem a gyermekké fogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba, Atyám!” (Róm 8,15)

A rovásos írásunk Ty (Atya) betűje hasonló mitázatú a B (Aba) betűjével. Az Atyát jelölő betűnk a kínai írásban is megtalálható, mint a teremtmény neve.

A mítoszok szerint az első ék és eszköz volt a fokos, mint a földi élethez nélkülözhetetlen szerszám. Ugyanakkor vagy később készülhettek az olyan vasból készült tárgyak, mint a kard, a tőr, a szigony, melyeket vadak elejtésére és védelmi célokra is használtak. Ezek egyben felségjelek lehettek. Az idők során a vasból készült eszközök megőrizték védelmező és szakrális jellegüket. Így kialakult a botból a jogar, kard, szigony, tőr.

Gyakran megjelenik az egymást keresztező kettős bárd vagy kettős harci eszköz több angol és németalföldi templom díszítőelemeként, valamint Európa és a Kárpát-medence egyes nemzetségeinek vagy városának címerében. Kettős kard vagy szurony található Szeben, Torockó, Késmárk címerében.

A gyermekmondókákban a kovács vaspálcával gyógyít és kergeti el a gonoszt. Ahogy a Bibliában „A Messiás vasvesszővel veri meg a pogányokat” (Zsolt 2,9) és a napba öltözött asszony égi gyermeke vaspálcával kormányoz (Jel 12,5). Az emberfia szájából előtörő kétélű kard az Ige kettős hatalmát szimbolizálja. (Jel 1, 16). A második pecsét feltörésénél a vörös lovon ülő lény kap kardot, hogy megbontsa a békét a földön. (Jel 6, 4) Az Úr kerubjai tüzes karddal űzték ki Adámot és Évát a paradicsomból. (Ter 3, 24) Máté evangélista a kardot az ember belső békéjének elérésénél említi. Szerinte a kard a belső háború szent eszköze, mely harcot az ember saját üdvözüléséért vív meg. (Mt 10, 34)

A kard is királyi hatalmi jelvény lett, akár a fokos.

A vasművesség mezopotámiai kultúrkörből származhat, a Nap — Hold — Csillag hármasa jelenik meg Ilmarinnen kardján. A Kalevalában Ilmarinnen olyan kardot készít Väjnemöjnennek, melynek: „hegyén ég holdnak fénye, / lapján ég a napnak fénye, / markolatán csillag csillog”. (Kalevala, 1975, 244)

A kard, akár a fokos, összekapcsolódik a tűzelemmel, a Nappal és testi-lelki gyógyító ereje van. Tibetben a lelki tökéletességet szerzettek egyik velejárója volt a bűvös kard. (10.)

A kard is kettősséget hordoz magában: a teremtésben és a halálban megnyilvánuló erőket képviseli. A kard kettősségét, a védelmező és támadó erejét jól ki-fejezi a két élű tűr. Damoklész hajszálon függő kardja ugyancsak elválasztja az életet a haláltól. A görög Nagy Sándor a gordiuszi csomó elvágásával az erő hatalmát az érzékfeletti világ hatalma fölé helyezi.

Jó értelemben a kard az isteni igazság és törvény képviselőjét jelöli. A királyválasztás ceremóniájában az égi eredetű kardnak kiemelkedő szerepe volt. A japánok úgy tartják, hogy a japán császárok kardja a tűzzel egylényegű villámtól származik, akárcsak Attila királyunk kardja. A bizánci Priszkosz azt írja Attila kardjáról: „Azonban hatalma nem kis mértékben növekedett meg annak következtében, hogy megtalálta Mars kardját. Egykor a szkíta királyok szentként tisztelték, mivel e hadistennek volt szentelve.” (11.)

Hérodotosz is megemlíti, hogy a szkíták „Arésszel” kapcsolatos szertartásaikkor a tűz fölé szúrt „régi vaskardnak” mutattak be lóáldozatot. (2.)

A keresztény hagyományban a kard inkább az igazságtétel eszköze. A Bibliában az Úr kerubjai tüzes karddal űzték ki Ádámot és Évát a paradicsomból. (Ter 3, 24) A szó hatalmát és erejét fejezi ki Izajás a könyvében. Ezért tekintették őt Jézus előképének: „Számát éles kardhoz tette hasonlónak.” (Iz 49, 2)

„Az Isten szava ugyanis eleven, átható és minden kétélű kardnál élesebb, behatol a lélek és a szellem, az íz és a velő gyökeréig, megítélve a szív gondolatait és érzéseit. (Zsid 4,12)

Amikor a kardból ekevasat kovácsolnak, elérkezett a béke ideje. (Iz. 2,4; 4,3)

Máté evangélista a kardot az emberi benső, a lélek tisztulásáért vívott szent háború szimbólumaként említi. (Mt 10,34) János Jelenéseiben a Megváltó szájából előtörő kétélű kard a Törvényt jelképezi és annak kettős hatalmát. (Jel 1,16)

A keresztény ikonográfiában az arkangyalok kezében található kard, különösképpen Szent Mihály arkangyalnak, az igazság harcosainak kezében. A középkortól az igazság nőalakjait ábrázoló szobrok kezében is kard található.

A barokk képzőművészetben a hét kard a Szűzanya hét fájdalmára utal. A kardot tűr is szokta helyettesíteni.

A kardos, fokosos igazságkép a magyar középkorban is létezett a pallosjog formájában, mellyel a királyon kívül csak a legnagyobb főurak élhettek.

A magyar hagyomány szerint Attila kardját, az „Isten kardját” egy pásztorfiú találta meg. Attila ezt jelnek tekintette, mely által Mars (Arész) hadisten őt az egész világ urának rendelte. Attila kardját a hun hagyomány égi eredtűnek vélte. Talán egy későbbi szakrális kardról is tudunk. Ez Árpád fejedelemé volt. Ez a kard jelenleg Bécsben található. (7.) A hagyomány szerint I. András király özvegye ajándékozta egy bajor lovagnak.

A keresztény ábrázolásoknál Mihály arkangyal és Szent György kezében látható kard vagy tűr. A középkori igazságtételt szolgáló Justitia kelléke a kard. Az

Igazság istennőjének jobb kezében található kard. Az égi kard igazságot osztó erejének motívuma vezette Goethét a *Faust*-ban.

A magyar királyok hatalmi jelvényei közé tartozik a Szent Istvánnak tulajdonított kard és jogar, melyet a koronázási szertartás alkalmával e szavakkal nyújtott át a koronázási érsek: „Övezd fel kardodat oldaladra, leghatalmasabb, hogy ezáltal az igazságosság hatalmát gyakorold...” (2.) Ezzel a karddal suhintottak a magyar királyok a koronázási dombról a négy égtáj felé, hogy ezzel kinyilvánítsák azt az akaratukat, hogy az országot mind a négy égtáj fele megvédik. A székelyek ősi szokás szerint véres kardot hordoztak körbe, amikor hadba szólították a népet.

A magyar népmesékben a kard védelmi eszköz. A Síró-nevető szemű király című mese olyan csodás kardról beszél, mely testőrként járja körbe és vigyázza az alvó hőst, magától levágja az ellenséget.

A magyar líra a kardot a szabadságért vívott küzdelem eszközének tekinti. Janus Pannonius *Ének Itália békéjéért III. Frigyes Császárhoz* című versében a kard a háború szelét hozza el: „Hogy kapa, ásó és ekevas, vasvilla, gereblye / gyilkos karddá változik át: okozója gonosz Mars.”

Petőfi *Jőjj el végre valahára*, a *Nemzeti dal*, valamint a *Kard és lánc* című versében a kard a szabadságért való bátor kiállítás eszköze.

Arany János *Buda halála* című művében a kard a hadvezéré, Attiláé, a pálca az uralkodó Budáé: „Légy te, öcsém a kard; én leszek a pálca.” Bot a bölcs sámán kezében volt, akit Bot-Úrnak is neveztek.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2009-ben megjelent:

Kedei Zoltán

Telet idéző műtermi gondolatok

Téli kép. Csend és béke. Koromsötétek és csillogó fehérek. Didergő fagy, falevél. Szunnyad a tél, alszik a város. A város peremén rejtett hidegben a lélekdarab felhőt takar. Falat bontok, hogy a didergő télben is megtalálhassam a színes tollú lélekmadarat, amelyet már annyifelé kerestem. Kerestem a világűr kőszikláján. Kerestem a születés előtt csönd fehérjében. Kerestem az elmélyülés földön túli kékjében. Kerestem a bíborpalástban közeledő hajnalban. De egyszer csak a tolakodó sárga felkavart, és megtapasztaltam, hogy ellopták a lámpatornyomat. Most a sötétben keresem a színes tollú lélekmadarat. Várom a megváltó pillanatot, amikor a színes tollú lélekmadár beragyogja a barbárság viháncoló tereit.

Pattog az ecset, mindent kibeszél. Kibeszéli a születést, akár az elhalást is. Egy régi olajképem elevenedik fel, most, a tél beálltával: a Nehéz idő. Ez már nem a csend, és nem a béke. A kommunista diktatúra legsötétebb éveiben, 1969-ben készült a kép. Téli hangulatban sötét, kék tónusban festett vásznon, esős, havas szélviharban három férfi megy az úton. Szembeszegülve próbálkoznak megbirkózni a nehéz idővel. A vihar következtében előálló félhomályban sehol táj, sem környezet, csak sötétebb foltok, mozgásban három alak, lábuk alatt a latyakos hó. Miért állnak szembe a nehéz idővel? A kérdések sorozatát tehetném fel. Maga a dráma. Maga az élet. A drámám, az életem. A fogyó értelem megfékezi az elmúlt évek lázongásait. A rögzös élet, az akadozó szó, a nehéz kibírás mint a téma fénye, védelem nélkül marad.

Visszaemlékezéssel folytatom műtermi gondolataimat, a marosvásárhelyi városban lévő műtermi jegyzeteimből idézek egy-két sort. „Duruzsol a kályha, pattog az égő fa. Zavar a füst. Kinézek az ablakon, a látvány feledtetni a bentüli füstöt, és annak szagát. Fehér hótakaró borítja a Vár udvarát. A várudvari görbe fák ágai megpakolva hóval, csüngenek alá. A látvány nem mindennapi: téli kép, rejtett hideg, a végtelen csend és béke, didergő télben egy árva falevél. A spirituális tér legmagasabb fokán érzem magam, és ez a születés előtti csend hallgatásra készítet.” A téllal kapcsolatos gondolatomat a visszaemlékezések sorozata teszi gazdaggá. A gyermekkor nyújtotta téli élmények tolakodnak elő: az első hópehely, szánkázás, korcsolyázás, síelés, hólabdázás, hóemberkészítés, a sort folytathatnám a disznóvágás ceremóniájával, elő is veszem Illyés Gyula verseskötetét, s ide jegyzem a *Havas emlék* című versének kezdő és befejező sorait. „Megettünk téged kis malac, / Nyakon szúrt a szegény paraszt. / Kinek jöttére boldogan / sikongattál és boldogan / ugráltál a deszkák, mögött, / rád rohantak az emberek.” (...) „Néztem a felcsapó tüzet, /

körmömre húztam körmödet / a füstös, pernyés ég alatt / rágcáltam megsült farkadat.”

Sokat idézhetnék költők, írók írásaiból, valahányan merítették a tél nyújtotta hangulatból. Már is beugrott Kosztolányi Dezső gyönyörű verse, a *Téli alkony*. Ebből két szakaszt idézek: „Aranylanak a halvány ablakok... / Küzd a sugár a hamvazó sötéttel, / fönn a tetőn sok vén kémény pöfékel, / a hósík messze selymesen ragyog. // Beszélget a kályhánál a család, / a téli alkony nesztelen le szállott. / Mint áldozásra készülő leányok, / csipkés ruhában állanak a fák.”

A képzőművészeknek is kedvenc témájuk a tél, de nem csak a tájkép festőkre gondolok. Előttem van Pieter Bruegel holland festő a hónapok sorozatában festett remek, örömet sugárzó, téli játékokat meglevenített, hangulatos vászna. A téli játékok, együtt a téli ünnepekkel, farsanggal, a bálokkal, feledtetik a tél szomorkás napjait.

Felidézem Nagy Albert *Behavazott veranda* című olajképét. A kertű fák, a villanydrót, a háztető, a kémény, a kerítés... minden-minden megpakolva hóval. A fal mellé húzódva, közel a kéményhez, figyel egy varjú. Talán eledelre vár, vagy élvezi a ház oldalából kisugárzó meleget? A kerítésnek támasztva gazdájára vár a vesszőseprű. Gazdája melegedni ugrott a lakásba, de az is lehet, hogy egy pohár erősítőre.

A tél színei a mozdulatlanságot idézik elő. A téli képet a fehér és a fekete variációi uralják. A fehérben és a feketében nagy a mozdulatlanság, és erős a mozdulatlanságból származó ellenállási képesség. A téli közegben a kettő együtt szürkévé alakul. A tél színei — képzőművészet nyelvére átfordítva — inkább a grafikával vállalnak kapcsolatot. Főleg a tusrajzokra, vagy a fehér-fekete metszetekre gondolok.

A havas téli táj a csend birodalma. A kevesebb fehér, és a több sötét hangulattal, feketébe tendálóan, a drámai, a tragikusabb hatás felé közeledünk. A fekete a reménytelenséget kelti, az elmúlást, a megsemmisülést érezteti. A téllal kapcsolatban innen jön a halál gondolata. A fehérre viszont életet kap, még akkor is, ha a fehér maga a csönd, mivel a fehérből hiányoznak a többi színek sajátosságai, az a szublimáló képesség, amely a szellemi tevékenységet elősegíti.

A fehér a színekhez viszonyítva roppant magasan helyezkedik el, a spirituális tér legfelső fokán, ahonnan már a hang sem jut el hozzám. A belőle áramló végtelen csönd mélységesen, abszolút hallgatásként hat a lelkemre, bár nem élettelen. A mélységes hallgatása tele van lehetőségekkel. Annyira gyorsan változhat, hogy egyik pillanatról a másikra megtelhet értelemmel. A fehérret még a semmivel is jellemezhetjük, az ifjú semmivel, sőt a születés előtti semmivel.

A fekete kontrasztban áll a fehérrel. Ellentétben a fehérrel, belső hangzása a lehetőségek nélküli semmi. A kialvó Nap nyújtotta hatást kelti bennem. A halott semmivel is jellemezhetném. A reménység nélküli örök hallgatás. Körülötte minden bezárul. Semmi sem érdekli.

A fehér mellé színt keverek, s a mély hallgatásból kimozdítom a csendet.

Az idő megtépzott, eltűntek a szalmazásos álmodozások. Csökken a ritmus. Sántít a megoldás. Pizkálom a tüzet. A művészet lángja felemel. A szilva levét kortyolgom. Nő az adósságom. Itt állok kérdőjellel: ki törleszti számlámat, ha összeáll a kép?

A megfeneklett hidegségben birkózom ócska kacatjaimmal. Megbicsaklom, de az élő Madonna fogja a kezem, felemel, és vezet a virágos tavasz felé.

Balázs Sándor

Köznapi filozófia

Gondolatok példázatokkal
IX.

VÁLTOZATOK EGY-EGY TÉMÁRA

ERKÖLCS, BŰN, JÓ ÉS ROSSZ

1. A becsület és becsstelenség megítélése az adott társadalmi közegben kialakult becsületérzés milyenségétől függ.

A rablóbanda töviről hegyire megszervezte az akciót. Mindenkinek kiosztották a feladatot. Az egyik a kiszemelt bank oldalbejáratánál felügyelt, nehogy váratlan meglepetésben legyen részük. A másik az ór leütésével volt megbízva, a harmadik, aki értett az elektronikához, a riasztóberendezést kapcsolta ki. Meg aztán ott voltak a tulajdonképpeni végrehajtók, a főnök a revolverével, a közvetlen munkatársa, akinek az előkészített bőröndbe kellett belegyömöszölnie a prédát. Kint várakozott valaki egy gépkocsival, ő menekítette a — saját kifejezésükkel — „bankügyletet lebonyolító” csoport hozamát.

Minden a terv szerint történt. A sikeres akció után a koffernyi bankjegyeköteg nagy halomban ott tornyosult a vállalkozást kieszelő bandavezér íróasztalán. Mert hiszen ő nemcsak a fegyvert, hanem a tollat is magabiztosan használta. Ehhez pedig íróasztalra van szükség. Nem volt ő akárci, eredetileg filozófusnak készült. Kedvelte az etikát, csak pillanatnyi anyagi gondjai szólították el igazi hivatásától, s adta fejét bankok megkopasztására. Most, az osztzkodás előtt elméleti magaslatokban lebegő bölcséleti szónoklatot tartott.

— Nem hiába terjedt el az a szófűzés, hogy zsványbecsület. Van ilyen. Sőt, még a gengszterek erkölcsi kódexet is ki tudnám dolgozni, ha a filozofálásból jobban meg lehetne élni, mint a bankrablásból. A mi filcálarc mögötti szemérmes-kék szemünkben az tisztességes dolog, ha mindenki a hozzájárulásának mértékében részesedik a közösen szerzett javakból. Ez a mi morál-tanunk alfája meg ómegája. És ezt mi sokkal korrektebben követjük, mint azok, akik minket elvetemült, skrupulus nélküli, erkölcstelen gazembereknek titulálnak.

— Persze csak akkor, ha elkapnak — vetette közbe a szakadatlanul heccelődő, a bankok védőberendezését kijátszó elektronikus szakember.

A főnököt nem lendítette ki teoretikus lendületéből e végzetes lehetőség emlegetése. Folytatta.

— Bezzeg a másik oldalon, a bankárok kasztjában más erkölccstan járja. Nekik halványlila fogalmuk sincs a becsületes elosztás elvéről. Az ő gyalázatos kandi

szemükben nem az erkölcsös, ha a halandók a szerzett javakból a gürzésben való részvételük szerint részesednek, hanem ha másokat kölcsönökben részesítenek, egzisztenciát széttagozó uzsorakamattal. Micsoda munkaerkölcs ez!

A banda egyik tagja, aki megunta a viselkedés-elméleti bölcseleti karattyolást, máris nyújtotta markát a neki járó összegért. Meg is kapta a magáét. Nyilván nem az összeget.

— Nekünk — dühödt fel a klánvezér ezen a provokatív gesztuson —, akik nem a főkaput használjuk s nem a portás hajlongásai közepette vagyunk bejáratosak a bankokba, megvan a magunk normarendszere, etikai értékrendje. S nem csak a becsületességről, hanem a becstelenségről is. A legnagyobb hitványság, ha egy olyan szerzet, mint te, aki csak odasodródottál a zsákmány happolásához, te, aki sunyin meglapultál, akit azzal bízunk meg, hogy szimatold ki, jönnek-e a hekusok, viszont azt kémeled, ha szőr van, merre tudsz menekülni, nos te most elsőnek nyújtod felém a szutykos tenyeredet a szerzemény tisztességes elosztásakor? Van neked fogalmad a morálról?

**2. A jó és rossz közötti alternatíva viszonylagos;
amikor a kisebb és nagyobb rossz közül kell választani,
akkor a kisebb rossz lesz a jó.**

Az orvosi látogatás lesújtó volt. Amikor a kezébe adták a papírt, a sok latin kifejezést, grafikont, kabalaszerű jelet nem értette, de az egyik tanársegéd megmagyarázta neki. Valamilyen vérrögöt emlegetett, és ha jól jegyezte meg a kifejezést: trombózt. De leginkább az „életveszély” szó kúszott fel rémületkeltően az agysejtjeibe. Ő csak annyit észlelt magán, hogy baj van a lábával.

Aznapi beteglátogatás volt. A mellé levő ágyon feküdt a turbános — így nevezték a páciens, a fejét övező irdatlan kötés miatt —, őt kereste fel az egyik szaktársa az építkezési vállalatból. A lábfájós, trombózis gyanús beteg csak fél füllel hallgatta a beszélgetésüket. A foszlányokból rakta össze, miről is társalogtak. Az ártalmas és a hasznos közötti választás volt a téma. A látogató szaki mintha megfeddte volna a betegágyi haverját, talán azt emlegette, hogy munka közben mennyire szükséges feltenni a fejevédő sisakot. Lám csak, cimborájának ennek a hiánya miatt kell most viselnie ezt a nem éppen fejdísz.

— Bezzeg én különbséget tudok tenni a káros és előnyös között — mondta ki a szentenciát a keleti fejfedő nélküli szaki. — Az én koponyámat mindig őrangyalként védelmezi a keménykalap, ahogy mi becézzük a védősisakot. Választani tudni kell. Aki nem a számára jó mellett dönt, az megismeri, mi a rossz.

A lábproblémás szomszéd ágyas ezzel a másoktól kihallgatott nagy igazsággal aludt el. Másnap a főorvos kegyetlen őszinteséggel felvilágosította: cudar állapotban van. Az élete forog kockán. Egyetlen menekvése van, ha amputálják az egyik lábát. Ő törte magát, eszébe jutott, mire figyelmeztetett a szomszédos ágy mellett a melóstárs: ha a jó és a rossz néz farkasszemet, mindig a számodra jó mellett dönts. Igen ám, de jó nekem, ha levágják a lábam? Az bizony igencsak rossz. De vajon rosszabb, mint az annál rosszabb: a halál? Nem. Hát akkor az amputálás mint kisebb rossz miért ne lehetne a jobb? Ezzel a dilemmával aludt el.

Az orvosi beavatkozás után meglátogatta őt kedves felesége a kórházban. Első szava ez volt: „Milyen jó, hogy legalább fél lábbal, de mégis élsz.”

T. Ágoston László

Karácsonyi gondolatok

Uram, hol a szeretet, amit oly bőkezűen szórtál közénk? Hol a megváltás, amelyért tenfiadat adtad? Hol a fül, mely megértené szavadat? A keresztfából dárdát faragtunk, s egymás fejét tűzzük rá győzelmi jelvénynek. Az üstben, amelyben egykor vizet melegítettünk, hogy megtisztítsuk magunkat a mocsoktól, most ólom fortyog. Egymás fülébe öntjük, hogy a saját jajunkat se halljuk meg.

Uram, itt süketek kiabálnak süketek fülébe, és nem értik, miért tátognak mások hangtalanul. Vakok kiáltják a köd lepte éjbe: „gyertek utánam, látom a fényt!” És elhiszik magukról, hogy látnak.

Vizeink méreggé váltak, ételünk marja a szánk. Búzamezőink ocsút teremnek, és savas esők pusztítják az erdőt. No meg a láng. A láng, amely egykor a kandallóban égett, s felmelegített havas téli éjszakán, most harci zajjal az égre szökött, sebet üt és halált okád. Karácsony napján kattog a fegyver. Ember az embernek ezzel üzen.

Uram, a Bábel csak főpróba volt. Sok értetlen ember a torony alatt... Lám, mi tudjuk már a titkot. Egymás nyelvén szólva mondjuk ki kevélyen a nemet. Tudjuk az igent is, a talánt, és mindent, ami fontos, hisz' nemcsak az almát loptuk el, hanem tövestül az egész almafát. Csak az a baj Uram, hogy nem tudjuk, mit kezdjünk vele. Az édes gyümölcs megkeseredik a kezünkben, és tápláló talaj nélkül nem terem újat a fánk...

Nézz le ránk Uram, és nyisd fel a szemünket! Látni szeretnénk, van-e jövőnk. Ember az emberben lelhet-e társra, vagy gyilkosa lesz, mint megannyi fajnak? Vedd ki fülünkből az ólomdugót, mely a szívünket is megmérgezi! Halljuk a hangot, és értsük a szót, féljük a rosszat, és higgyük a jót. Add meg nekünk, Uram!

Tükrödben formáltál minket — mondják a bölcsek. — De milyen vak lehetett az a tükör... Ily torz képet csak vak foncsor adhat, s már megbocsáss, de férc ez a mű. Tán Te is tudtad, mint jó atya tudja, hogy vásott fia csínyekre kész, mégis a lelked belé lehelted, s fél szemed rajta, és rajta a kéz. De lám, ez a vásott mindenre képes, hogy elkerülje látó szemed, s csak akkor kiált föl harsány szavakkal, ha a vermébe maga esett.

Mély a mi vermünk, s lelkünk kevély. Még egymásra kiáltunk, s holt tetemekből rakjuk a lépcsőt... Hová? Feléd? Magunk se hisszük, csak mondjuk a szót.

Nézz le reánk és nyújtsd ki kezed! Uram, nélküled semmik vagyunk. Bár torz ez a kép, de mégis tiéd, ne hagyd, hogy vesztét maga okozza. Fedd meg fiad, hisz' jól tudja vétkét, feje lehajtva, előtted áll. Gyógyítsd sebet, és tanítsd a jóra, vezesd az útján és el ne hagyd!

Czirják Edit

Gondviselés

ujjlenyomatát
érezni a levegőben
tapinthatóságára
vágyom olyankor
kiegyensúlyozom
magam és
nem táncolok
már pengeélen

Fülöp Kálmán

Karácsonyeste

Pattintott kőarcom
borostáin megáll
az idő. Hallom
a suttogást, amely
nekem szól és
lepereg szemem
gerezdjeiről.
Találkoztam már
a halállal, szerettem
tisztá szerelemmel,
s hittem, hogy a vég-
telen
pólusain menetelek
a végső cél felé.

Idegen lett a nő,
a falu, az emberek,
s ha látlak néha,
hitetem magam,
nem te vagy.
Karácsonyeste van,
s a Gyermekek
mosolyában a
megváltott világ.
„Csendes éj,
szentséges éj”...
Dúdolom halkán
A „Születés” dalát.

Erdélyi Toll — szervekeknek

P. Buzogány Árpád

Melyik a legjobb mesterség?

Volt egyszer, hol nem volt, valahol volt egy falu, ott lakott egy János nevű gazda, akinek volt egy cseperedő legényke fia. Úgy hívták, hogy Mózsi, mert a Mózeshez még igencsak aprócska volt.

Történt egyszer, hogy a gazda jókor felköltötte a fiát, még nem is pitymallott. Mihez lehet ilyen korán kezdeni? — nézett szét a legényke, aztán amíg az apja szénát vetett a teheneknek, vissza is szunnyadt. Jön az apja, hát látja, hogy a fia nincsen sehol, vagyis hát éppen ott van, ahol már nem kellene — az ágyban. Odalopakodott hozzá, és valamit súgott a fülébe — hát láss csodát, a fiú úgy fel-pattant, mintha csupor vízzel nyakon öntötték volna. Éppen csak bele nem ugrott a csizmájába, de lehet, még azt is megcselekedte volna, ha közelebb lesz hozzá az a csizma.

Nem kellett sokat kérlelni, öltözött, behajtott egy csupor tejet, és kezében egy darab kenyérrel már az udvaron is volt, nyitotta a nagykaput. Igen bizony, mert az apja már kötélén vezette ki a pajtából a két nagyocska borjút.

Elindultak a vásárba. Mire már kezdtek volna is elfáradni, hát megérkeztek. Volt ott annyi tehén, ló, csikó, borjú, hogy Mózsi alig győzte bámulni. De hát volt is amin jártatnia a szemét! Olyan gyönyörű csikókat még életében nem látott, mint ott. Hát ami igaz, az igaz, most járt életében először vásárban.

Látta az apja, hogy a fiának mennyire tetszik ez, engedte, jöjjön-menjen, tátsa a száját. Közben ő eladta a két borjút, akár indulhattak is volna hazafelé. Igen ám, de amikor az apja sarkában elindult Mózsi hazafelé, egyre-másra botladozott, mert hogy a fejét folyton hátrafordította. Észrevette az apja is, milyen nagy szív-fájdalom szorult ebbe a kis emberbe, hát elkezdte kérdezgetni, tetszett-e neki a vásárban, és ha igen, hát mi tetszett a legjobban. Addig-addig beszélgettek, amíg egyszer az apja megáll, és azt kérdi a fiától:

— Hát ugyanbiza mégis csak visszamenjünk?

Mózsi nem győzött szólni, úgy elkezdett bólogatni.

Hát vissza is mentek a vásárba. Jártak körbe, mint a falu bírója, éppen csak a hasukat nem vetették úgy ki. Mózsi hol ide nézett, hol oda szaladt, az apja pedig egyszer azt kérdezte tőle:

— Csaknem ez a legszebb csikó az egész vásárban?

Már hogyan lett volna az a legszebb, hát nem hiába bámulta Mózsi olyan nagyon. Szép piros színe volt, a homlokán fehér folttal, éppen mintha valaki oda-festette volna. A legényke úgy simogatta, mintha a sajátja lett volna.

— Hazavezetnéd-e, ha megvesszük?

Na, ha éppen csak suttogta volna, akkor sem tudott volna szebbet mondani a fiának. Még hogy hazavezetné-e? Akár a világ végéig is elvezetné! Csak éppen ne ilyenekkel tréfálna az apja...

Tréfa ide, tréfa oda, úgy nézett ki, hogy komolyra fordult a szó. A két gazda addig beszélgetett, alkudozott a csikó faránál, hogy egyszer János gazda eloldotta a szekér löcséről az istrángot, a végét Mózsi kezébe nyomta és azt mondta:

— Na, most már indulhatunk.

Ejnye, a mindenét, csak nem játszanak vele ezek az emberek, nézett erre meg arra Mózsi, aztán amikor úgy látta az apja szeméből, hogy mégis az ő javára fordult a dolog, megrándította az istrángot, és hátraszólt:

— Csá, ne!

Ment is utána a csikó, mintha mindig is az ő szavára indult volna.

Nem volt nála boldogabb az egész faluban, hogy saját csikót vett neki az apja. Minden nap megjártatta, etette és itatta, éppen csak mellette nem aludt éjjel az istállóban.

De minden csoda csak három napig tart, és ahogy telt az idő, Mózsi mind kevesebbet törődött a csikóval, mert hiszen a pajtásai társasága is éppen olyan fontos volt neki. Így hát megtörtént egy alkalommal, hogy a kis gazda mintha egészen megfélelkezett volna a Villámról — mert ezt a nevet kapta —, se legelni nem engedte ki, se itatni. Amikor estefelé az apja hazakerült a mezőről, Mózsi sehol, a Villám pedig étlen-szomjan a pajtában.

Bizony madarászni tekeregtek az erdőn a suhancok, pettyes tojásokkal, szakadt nadrágban, maszatosan és farkaséhesen vetődött haza a kisebbik gazda. Látta már az apja szemöldökráncolásából, hogy valami nincsen rendben, nem is maradt szó nélkül a dolog.

— Tán csak nem sajnálsz a füvet a Villámtól? Nő helyette más, ha lelegeli — szólott az apja. Erre nem volt, amit mondani, lesütött fejjel oldalgott el Mózsi.

— Belőled se lesz igazi gazda soha az életben — szólt utána az apja. — Jobb lenne más mesterségre add a fejed.

A legényke pedig meg sem állt a pajtáig, szinte könnyes szemmel simogatta a Villám hátát és azon tépelődött, ugyan miből tudja az apja, hogy nem lesz belőle gazdaember?

Még éjjel is a gazdasággal álmodott, szekérrel hordta a szénát. Reggel aztán nagy bátorságot véve az apja elé állott, és elmondta, hogy elhatározta: mesterséget tanul.

Az apja szótlánul nézett rá, mintha megakadt volna a torkán a falat. Aztán megkérdezte, ugyan mire gondolt? Csizmadia, kerekes, kovács akar lenni? Vagy pedig szabó, hámvarró?

Mózsai tanácstalanul nézett szét, mert az apjától várta a megoldást.

— Hát... nem is tudom... — nézte a cipője orrát.

— Ezt pedig el kellene dönteni, anélkül bajosan sikeredik valami is a dologból — enyhült meg az apja hangja is.

Addig s addig hányták-vetették a dolgot, hogy eldöntötték: szabó lesz belőle. Még aznap beadták inasnak az öreg szabó mellé. Reggelente korán kellett kelnie, hogy még mielőtt a mester dologhoz fogna, ott lehessen, este pedig fáradtan, éhesen érkezett haza.

Teltek a napok, hetek, télre fordult az esztendő. Egy este azzal állt az apja elé Mózsai, hogy belőle sose lesz szabó, mert fát vágni, havat seperni teszi őt oda a mester, ollót, tűt alig fogott még a kezében, gombvarrásnál egyebet nem tanult még eddig.

Igy hát gondoltak egyet, és suszterinasnak szegődött el a faluban. Hej, mi-csoda szép csizmákat fog ő varrni — álmodozott néha, talán még a bíró is tőle rendeli meg a rámás csizmát! De mire kitavaszkodott, ettől is elment a kedve, mert a csirizkavarást halálosan megunta már. Mit volt mit tenni, kovácsinasnak adta az apja. Patkót kalapálni, szekeret vasalni, fejszét megélezni mindig kell majd, míg a világ, hát ennél jobb mesterséget nem is választhatott volna, gondolta a legény. Am ahogy telt az idő, és látta, hogy a műhely seprése, a fűjtató nyomogatása mellett csak apróbb munkákat bízna rá, búcsú nélkül hagyta ott a kovácsot, asztalosinasnak állott be a szomszéd faluba. Szép is volt a fenyőillatú műhelyben gyalulni a deszkát, festeni az új ládákat, szekrényeket, még azt se bánta, hogy a haja tele volt fűrészpórral, gyaluforgáccsal. Még sose érezte olyan jól magát, mint amikor reggelente előszedte a szerszámokat és várta, hogy a mester mit bíz rá aznap.

Egyszer aztán elrontott valamit, pedig maga a mester parancsolta, hogy úgy csinálja. Aztán amikor a megrendelő a szekrény után jött, és addig kereste a hibát, amíg mérgesen kiszaladt az udvarról, a mester nagy bosszúságában Mózsain töltötte volna ki a haragját, még az orra is kivörösödött, úgy ordított neki. Nem volt ezzel szokva a legény, nehezen is tűrte, már úgy nézett ki a dolog, hogy egy-két nyaklevest csak erőszakkal lehet elkerülni, annyira nekikeseredett a mester a mérgelődésnek. Amikor már az orra előtt hadonászott a mester, Mózsai hátat fordított neki és bevágta maga mögött az ajtót.

Amíg hazafelé mendegélt, mert a sietéshez sem volt nagy kedve, azon gondolkodott, ugyan miért kell neki bogaras mesterek ordibálását elhallgatnia és kutyamódjára parancsukra várnia? Hát nincsen neki mestersége, amit apjától tanult

esztendőkön keresztül? Miért lenne több egy csirizes kötényű csizmadia vagy egy szénporos orrú kovács, mint az ő édesapja?

Ez a gondolat úgy röpítette őt már, mint szél a pillangókat, alig vette észre, és már haza is ért.

Otthon aztán kertelés nélkül elmondta, miért hagyta ott a mestert.

Az apja nem szólt semmit, csak jött-ment a házban és nézett jobbra-balra.

— Mit keres, édesapám? — kérdezte egyszer Mózsi, mert ki nem találta volna, mivel van úgy elfoglalva az apja.

— Én biza a te mesterségedet, amit eddig tanultál.

— Egyet se keresse, nincsen az elveszve — felelte Mózsi, mert csak akkor értette meg, hogy miről van szó. — Ott van az a maga tenyerében, a kasza és a villa fogásába.

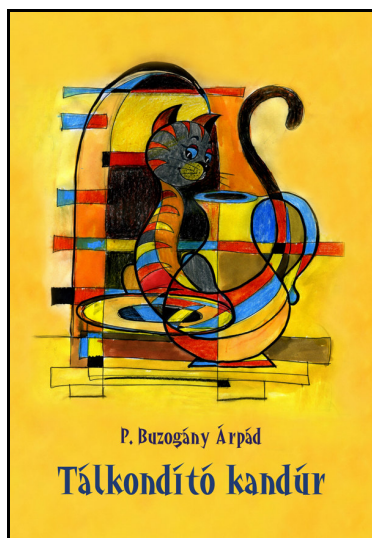
— Igen? — tett úgy az apja, mintha nagyon meglepődött volna. — Akkor, úgy látom, nem hiába inaskodtál mesterek keze alatt, mert a legfontosabbat mégis megtanultad.

— Mire gondol, édesapám? — kíváncsiskodott a legény.

Én arra, hogy most már messziről látszik, nem káposztalé locsog a kalapod alatt — kacagott jókedvűen az apja. — Hát hogy mindenki azzal foglalkozzon, amit szeret — tette hozzá. — Hogy ne kínlódás legyen a munka, hanem jókedv és öröm.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2009-ben megjelent:

Csíki András

Miska bohóc meséje

Elmondom én máris,
Nem lesz hosszú mese,
Még mielőtt más is
Erre vetemedne.

Van egy bohóc: Miska,
Alig bír magával,
Rossz meséjét fúja,
Folyton azzal házal.

Éppen csak becsenget
És már el is kezd,
Krumpliorra edzett,
Komolyan kell venni.

Sosem kérdezi meg,
Hallottátok-e már?
Bele is vág menten,
Ő biz' ugyan nem vár.

Leül az ágyszélre,
Fölrakja a lábát,
S ennek tetejébe
Nem is kapcsol lámpát.

Bizony mondom nektek,
Ne nyissatok ajtót,
Tanácsolok egyet:
Mondassatok jelszót!

Aki azt nem tudja,
Kulccsal ki kell zárni,
Nem fog majd mindenki
Ki s be szaladgálni.

De miért féltelek,
Titeket én tőle?
Joggal kérdezitek,
Nincs, csak egy meséje!

Miután csak rövid,
Pár mondat a mese,
Újra kezd mindíg,
Tekergeti egyre.

Így hát nagyon ócska,
Mindenki már unja,
Összes hallgatója,
Rég kívülről tudja.

Elalszanak közben,
S vizslatják az órát,
Mint a matek leckét,
Álmukban is fújják.

Elárultam nektek,
S hogyha odaérne,
Óvatosak lesztek,
Nem vezet majd félre.

Mondjátok, hogy régi,
Lejárt már a lemez.
Jobb, ha lecseréli,
S új meséket szerez.

Ne búsuljon azért,
Ne lógjon az orra,
Tanuljon új mesét,
S eljöhet majd újra.

Beugró mesemondó

Ha már a bohócra,
Nem bízhatunk mesét,
Én leszek cserébe,
Hátha ez is elég.
Elmondok egy párat,
Ugye nem hallottad?
Ha ismerős lenne,
Nyugodtan csak mondjad.

Találunk majd mást itt,
Akad mese bőven,
Füleljed csak őket,
Mesélek én bőszen.
Sor kerül lassacskán
Minden szereplőre,
S hogyha elfogynának,
Hívunk mást jövőre.

Túrjunk bele akkor
Ebbe a kupacba,
Ennyi papírfecnit,
Mit is írtam oda?
Kapok majd én, ne félj,
Hogyha rumlit hagyok,
Nagy szerencse még, hogy
Szabad lábon vagyok.

Mert az én tündérem,
Furkósbotlalt járkál:
„Ennyi zagyvaságot
Hol is találhattál?”
Rendet rak itt mindjárt,
Odalesz sok mese,
Jobb, ha belekezek,
Rajtunk már az este.

Cvekker, a mindig csörgő vekker

(Miska bohóc egyetlen meséje)

Honnan e furcsa név?
Még maga se tudja.
Ki találta neki?
Rejtvényfejtők dolga.
Ez mutat apára,
Az meg a mamára,
Maradt e talánnyal
Teljesen magára.
Elég legyen hozzá,
Így hívták a vekkert,
Ébresztéshez elég,
Ha felhúzzák Cvekkert.
Kis asztalon csörög,
Kredencen is néha,
Pontban hat órákor,
Kezdődik a téma:

Először csak lassan,
Lágyan kezd ő bele,
Azután rágyorsít,
Táncolhatnál vele,
Eleinte suttoz,
De aztán kiabál,
Rákezd háromszor,
Fél hétig meg sem áll.
„Ki az ágyból gyorsan!”,
Sikítozza végül,
Amíg csak az ember,
Ágyából kiszédül.
Fél hét után aztán
Annyi csak a dolga,
Precízen szaladjon
Mindkét mutatója.

Itt is a probléma:
 Sietős az egyik,
 Másikuk követi,
 Szégyelli, ha késik,
 Versenyt futnak hát
 Egymás örömére,
 Délután négy órát
 Mutatnak már délre.
 Vacsorára éjfél,
 Roppant gyors a tempó
 Körverseny az, kérem,
 Vágtat két sebes ló.
 Igyekszik a kisebb,

Mindjárt utoléri,
 De a nyurga fürgébb,
 Le- és lekörözi.

Igaz, ami igaz,
 (Sok-sok mese lódít)
 az igazat mondom
 el, nem csak a bővít:

Egyszer-kétszer fordult
 Eddig ez így elő,
 Elemet cseréltünk,
 S lett is pontos idő.

A nagy étvágyú horognyelő

Hogy hol volt,
 Hol nem volt,
 Ma sem tudja senki,
 Aki nem volt ott,
 Könnyen elfelejti,
 Aki nem látta,
 Nem emlékszik rája,
 Maga volt bizony
 A világ csodája.

Mi történt
 Pontosan,
 Nincs, ki elmesélje,
 Én is futólag
 Hallottam felőle,
 Fél fülem nem sok,
 S rekedt volt a hangja,
 Annak, ki néha
 El-elmondogatta.

Úgy kezdte
 Asszem'el
 Száz éve is van már,
 Pitymallat előtt,
 Mikor éhes hal jár,

Zsákmányban bízva,
 Horgát mind kifente,
 Tucatnyi horgász,
 Indult nagy sietve.

A tóra
 Mentek ők,
 Hogy melyikre, mindegy,
 Vagy ezerféle
 Változat keringett.
 Úszót vizsgálta,
 Zsinórt feszítette,
 Két szemét mindük
 A vízre szegezte.

Híresek
 És kezdők
 Tudták, mi a titok,
 Botjaik vége,
 Hitték, görbültni fog.
 Telik majd a szák,
 Lesz mit enni este,
 Halszállkát tisztít
 Minden macska nyelve.

S hirtelen
Egy kapás,
Aztán jött a többi,
Eltűnt a horog,
Van, ki ma sem érti,
Megette mindet
Egy óriás harcsa,
Éhes volt nagyon,
Pödörödött bajsza.

Mind aki
Csak ott volt,
Nagy fogású horgász,
Volt, ki felhagyott,
Azóta lett rákász,

S lehet, még ma is
Úszkál az a harcsa,
S kukaccal együtt
Horgod leharapja.

Hogy hol volt,
Hol nem volt,
Nem is tudja senki,
Aki nem volt ott,
Könnyen elfelejti,
Aki nem látta,
Nem emlékszik rája,
Maga volt bizony
A világ csodája.

Jancsik Pál

Hideg, meleg

Szakad a hó, fúj a szél,
kabátomba bújt a tél.

Orrom piros paprika,
hólé folyt a zokniba.

Átjártak a hidegek,
a lelkem is didereg.

Azt hittem már, megfagyok,
végül mégis itt vagyok,

itt, ahol e kerek kályha
valóságos meleg-bánya.

Nyúlnék érte tíz körömmel,
táncot járok friss örömmel.

Tüzet nyelek, fagyot fújok,
a bőrömből majd kibújok.

A kis kalóz

Én vagyok a híres kalóz,
ki a nagy vizeken hajóz.
Nevem hallottad talán:
Piszkos Fred, a kapitány.

Csínytevésem akad bőven,
de azért te ne félj tőlem,
nem rabolok, mint a nagyok,
én még csak kis kalóz vagyok.

Nagy Irén

Hová lett az Erdő?

III.

— Mese a harmadik évezredből —

Cimba álmodik

Második álom

Először a halk madárcsicsergést ballotta meg Cimba, s csak aztán azt a lágy, csodaszép dallamot, talán magát az erdő dallamát, ami úgy lebegett felettük és körülöttük, mint a szellő egy viruló tavaszi rét felett. Aztán körülnézett elámulva és csodálkozva, mert az erdőben állt, ahol körös-körül a délceg, büszke fák mind visszakerültek a régi helyükre, a fehéren világító csonka tönkök fölé. Dalolt a sok madár is, csupán az volt a különös, hogy a fák mind, a törzsük, az ágaik és a lombjuk is, fehér volt egészen, valahogy áttetsző és ragyogó, olyan, mint a holdsugár, amit a telihold szór le az alvó világ fölé. Kísérteties volt ez a kép, de nagyon szép mégis, talán azért, mert minden fa a helyén állt, nem hiányzott közülük bár egy is, s az egész hegyoldalban egyetlen kopár facsonk sem volt látható.

Cimba látta saját magát és Zengét is, ahogy szaladnak az áttetsző fák között a tisztás felé, ahonnan az a lágy, csodaszép zene hallatszott.

A szélső fáknál megálltak mindketten, mert észrevették, hogy a tisztás közepén karcsú tündérek táncolnak hajladozva, kecsesen libegve a zene dallamára, ezüst színű hajuk és ezüstös, fátyszerű ruhájuk csak úgy ragyogott a hold fehér fényében.

Körbe-körbe libegtek egyforma tánclepésben a tündérek, aztán egyszerre csak szétnyílt a kör, és középen megpillantottak még egy másik tündért is, akit eddig nem vettek észre, s aki sokkal kisebb és ragyogóbb volt a többinél.

Ez a legkisebb tündér egy alacsony, gyémántos trónon ült, ami még a ruhájánál és a hajánál is jobban ragyogott, és mintha apró, fényes lángocskákat szórna maga körül, pont olyan volt.

A trónon ülő tündér mosolyogva köszöntötte a két gidát, és aprócska kezével intett nekik, hogy jöjjenek közelebb. A gidák káprázó szemmel bámultak rá, és mindegyre megállva, félénken közeledtek.

— Én vagyok Álomország hercegnője — szólt csilingelő hangon, egyre mosolyogva a tündér. — Ne féljetelek tőlem, kis őzek, én nagyon szeretem az erdei állatokat.

— De szép vagy, Hercegnő! — hajtotta meg a trón előtt ámulattal a fejét Cimba. — Én még soha nem láttam ilyen szépet!

— Te vagy a világon a legeslegszebb! — toldotta meg Cimba szavait őszinte csodálattal Zenge. — És a társaid, akik táncoltak az előbb, ők is nagyon tetszenek nekem.

— *Ti is szépek vagytok, kis őzgidák. Csak a szemetek nagyon szomorú. Miért olyan szomorú a szemetek, kis őzgidák?*

— *Mert az erdőt keressük, de nem találjuk* — válaszolták egyszerre a gidák.

— *De hiszen itt van az erdő, csak nézzetek körül!* — mutatott maga köré Álomország hercegnője.

— *De mi nem ezt az erdőt keressük.*

— *Nem tetszik nektek ez a holdfényből szótt erdő? Talán nem szép?*

— *Szép, nagyon szép, de mi nem élhetünk benne. Mi olyan erdőben élhetünk csupán, ahol illata van a fának, hol tarka virágok nyílnak a tisztásokon, s a fű legelhető. Amilyenről az öreg szarvas beszélt nekünk. Ha megtalálnám azt az erdőt, soba többé nem lennék szomorú, és Zenge sem lenne szomorú* — mondta Cimba, jó nagyot sóhajtván. — *Segíts nekünk, ha tudsz, szépséges Hercegnő!*

— *Segítek, segítek, mert ilyen szépen kértél, és azért is, mert tudom, hogy jószívű kis őzek vagytok. És ti is segítenétek nekem, ha megkérnélek rá, tudom.*

Miután ezeket elmondta, a tündér összeházta a két tenyerét, és egy csodaszép dalba kezdett. Miután csilingelő hangján elénekelt a rövidke dalt, lassan szétnyitotta összeházott tenyerét, és abból egy csodaszép, napsárga pillangó röppent fel, amelyik szállt, szállt egyre feljebb, egészen a fák áttetsző koronájáig. Es csodák csodája, amiből a kis pillangó hozzáfért, az ágak, a levelek, sorra mind színesedni kezdtek. A pillangó pedig csak repkedett fáradhatatlanul körbe-körbe, megérintett minden fát és minden ágat, és közben az erdő egyre színesebb, egyre zöldőbb lett, pontosan olyan, amilyenről, nem olyan régen, az öreg szarvas és a magányos fenyőfa beszélt. Ez idő alatt eltűntek a tisztásról a tündérek, a pillangót elengedő legkisebb tündérrel együtt.

Lassanként elhallgatott a zene is, de újra megszólaltak a madarak mind, még hangosabban és vidámabban, mint előbb, mert felkelt a nap, és meleg, sárga fénybe burkolta a helyükre visszavarázsolts fákat.

— *Feltámadt az erdő! Feltámadt, látod?* — motyogta álmában Cimba boldogan.

A halk motyogásra Zenge kinyitotta a szemét, és kicsi meleg orrával megbökdöste a testvérét:

— *Mi van? Mi van? Mit mondasz? Megint álmodtál valamit?*

— *Varázslat történt. Igazi varázslat!* — örvendezett Cimba, míg lassan ő is kinyitotta a szemét. De amikor felemelte a moháról a fejét, és szénézett, egyből elkezdett keservesen sírni. Zenge most sem tudta, hogy miért sír a testvére, de látva, hogy mennyire szomorú, neki is potyogni kezdtek a könnyek a szeméből, és halk, vinnyogó őzhangon ő is sírni, jajgatni kezdett. Sokáig sírtak, keseregtek összebújva a halomba döntött rönkök árnyékában, s már nem gondoltak semmire, arra sem, hogy miképpen lesz ezután, csak siratták az erdőt, ami elpusztult, s amit a világon semmi nincs, ami pótolhatna.

Nagy bánatukban nem is vették észre a közeledő halk lépteiket, s csak arra kapták fel meglepődve a fejüket, mikor egy mély, jóságos hang szólalt meg felettük:

— *Hát ti, kis őzikék, eltévedtetek?*

A gidák ösztönösen talpra ugrottak, s megfeszülő inakkal már-már futásnak eredtek, de a hang és a nagyon ismerős beszéd megállította őket. Így csak álltak ott, és dobogó szívvel néztek az ismeretlenre, aki valóságos őznyelven szólt hozzájuk, úgy, ahogy velük eddig még ember nem beszélt.

Egy fehér hajú, fehér szakállú, hajlott hátú öregember állt mellettük, kampós botra támaszkodva egyik kezével, a másik kezében pedig egy kopott, málnával teli kosarat tartott.

— Ne féljetelek tőlem! — folytatta a beszélgetést az öregember. — Én nem bántalak. Sohasem bántanék két ilyen szép gidát.

— Te ismered az állatok nyelvét? — kérdezte elámulva Cimba. — Pontosan úgy beszélsz, mint az öreg szarvasbika. Hát ki vagy te?

— Sokféle állat nyelvén tudok én — mondta az öregember, miközben leült az egyik vastag rönk végére. — Mert itt élek a hegyen, régóta már. És volt időm megtanulni az állatok nyelvét. S csak egyedül élek itt, mert én vagyok a hegyi remete. Nem tudom, hallottatok-e már rólam.

— Nem hallottunk rólad sohasem — bátorkodott egyre közelebb Zenge is. — Te is az erdőt keresed?

— Nem. Nem az erdőt. Én a békességet keresem.

— A békességet? Ezen a kopár hegyen? Egyedül? — folytatta a kérdezősködést Zenge, aki úgy érezte, hogy ezzel az emberrel csak a jó jár, s ezért mindenféle félelem és tartózkodás elszállt belőle.

— Ez a hegy nem volt mindig ilyen kopár és pusztá — dörmögte halkan, elmélázva a remete. — Én már itt éltem akkor is, amikor ezen a helyen gyönyörű, évszázados erdő pompázott, amilyen csak nagyon kevés létezik a világon. De ti, kicsi őzikék? Ti hogy kerültetek erre a pusztá helyre?

— Talán ismerted az öreg szarvasbikát? — kérdezte Cimba ahelyett, hogy a remete kérdésére felelne. — Amelyik itt élt ebben az erdőben. Olyan óriási agancs van a fején, és fájós a lába szegénynek.

— Én nagyon sok szarvasbikát ismertem. És őzbakot és őzsutákat. Rengeteg pompás állatot. De az már nagyon régen volt — sóhajtott bólogatva az öreg remete.

— Az a szarvasbika az állatkertben él most. És ő nem tudja, hogy meghalt az erdő. Miért halt meg az erdő, remete-ember?

— Mert meggyilkolták, mert elpusztították, azért. Az emberek. Azt a pompás erdőt. Amilyen nem lesz még egy, talán soha.

— De mért gyilkolták meg? — szipogott Zenge sírásra görbülő szájjal. — Mért tettek ilyet?

— Kapzsiságból. Kapzsiságból tettek ilyet! — válaszolt sötét haraggal a hangjában a remete.

— Kap... miből? — bámultak értetlenül az őzgidák.

— Kapzsiságból. Azért, hogy ők meggazdagodjanak. Hogy sok pénzük legyen. Azért. Letarolták ezt a szép erdőt körös-körül. Elhordanak mindent, és csak a pusztaság marad utánuk. Pusztaság és nyomorúság.

— Az állatokat is meggyilkolták? Bántották őket? — kérdezte nagyon halkán és megszeppenve Cimba, aki érezte az öreg remete hangjában a haragot, és emiatt kissé félni kezdett.

— Az állatok elmenekültek, ki erre, ki arra. Talán. A szarvasbika, akiről az előbb beszéltetek — simogatta meg óvatosan a két gidát a remete, mert észrevette, hogy haragos hangjával megijesztette őket —, ő is biztosan úgy sérült meg. Menekülés közben. Lehetséges. De ti ne féljetek tőlem. Én nem rátok haragszom, hanem a felelőtlen és esztelen emberekre, akik ekkora kárt tesznek a természetben. Akik képesek elrabolni saját gyermekeik elől a föld kincseit, amit semmivel sem pótolhatnak.

— És az állatok elől! — folytatta félénken Zenge. — Az erdő az állatoké. Azt mondta a szarvasbika.

— Igaza van a szarvasbikának! — bólogatott az öreg remete. — Az állatok jussa az erdő. Azoké, akik benne születnek, benne élnek. Ez az ősi Törvény. De az ember nem tartja tiszteletben a Törvényt. És ezért a vesztébe rohan. Mert a természet hatalmasabb, mint az ember... Mint az ember, aki nem tudja, nem hiszi, vagy nem érti még ezt. Még nem. Ma még.

A két őzgida figyelmesen hallgatta a remete szavait, és úgy érezték mindketten, hogy ez az új barátjuk nagyon okos, okosabb mindenkinél azok közül, kikkel ezidáig találkoztak. Halk, dörögő beszéde megnyugtatta a két zaklatott állatot, s mélyen ülő, átható szemeivel egészen a szívük legmélyére látott.

— És ti? Megszöktetek az állatkertből? Az erdőt keressétek? — találta ki a gidák titkát, anélkül, hogy erről egy szót is szóltak volna a kis állatok. — Megértelek. Én megértelek! — mondta aztán bátorítón. — Honnan is tudhattátok volna, hogy milyen veszélyes a világ idekinn? Bizony szerencse, nagy szerencse, hogy nem esett bajotok.

— Milyen bajunk eshetett volna? — kérdezte most már kicsit bátrabban Cimba. — Mi nem félünk semmitől.

— Mert nem találkoztatok még veszélyes ragadozókkal vagy rossz emberekkel. Ez volt a szerencsétek.

— De találkoztunk két csúf, lompos kutyával. De olyan gyorsan szaladtunk, hogy nem érték utol minket — dicsekedett Cimba, aki, úgy általában, nagyon büszke magában.

— No, no, csak ne bízzátok el magatokat! — dörögött az öreg remete. — Jobb ne találkozni ilyesmivel. Mert bizony veszélyes lehet a sok szabadon kószáló kutya, kóbor farkas vagy hiúz, ami még néha itt leselkedik. Én azt mondom nektek, hogy az lesz a jó, ha velem jösztek. Van itt a sziklák alatt egy kicsi kunyhó, elférünk benne mind a hárman, s legalább én sem leszek annyira egyedül. Nos, akarjátok-e látni az én kicsi kunyhómat?

— Akarjuk hát! — válaszolta egyszerre a két gida. — Nekünk is volt az állatkertben kicsi kunyhónk a nagy tölgy alatt. Csak az körbe van kerítve, az a baj. A te kunyhód be van-e kerítve? — érdeklődött Cimba, miközben elindultak az öreg

remete nyomában, kerülgetve a fehérlő csutakokat és a bozóttal benőtt mélyedéseket.

Az öreg remete nem válaszolt, hosszú, egyenletes lépésekkel haladt a hegy oldalában, mint aki már megszokta ezt a helyet, de azért figyelmesen nézett maga elé; úgy tűnt, a bozót olyan veszélyeket is rejtegethet, amiről még a gidáknak nem beszélt.

Jó hosszú utat tettek meg így hárman, de a hegyoldal képe nem sokat változott, le volt kopaszítva kegyetlenül, s az itt-ott elszórtan látható néhány vékony, csenevész fa egyáltalán nem emlékeztetett az erdőre, amelyik nem is olyan régen, ragyogó pompájával a vidék dísze volt.

Egy nagy kerülő után egy, még sokkal meredekebb oldalra értek, amelyikről be lehetett látni a völgybe, ahonnan folyamatosan valami éles, sivító hangot hozott feléjük a szél, olyan kellemetlen, félelmetes hangot, amitől a két kis őz hátán felborzolódtott a szőr.

— Mi ez a hang, remete-ember? — szaladtak az öregember után, akitől lemaradtak pár lépéssel, miután kicsit megálltak hallgatózni. — Mintha sírna vagy jajgatna valaki, odalent a völgyben.

— A láncfűrész hangja ez — magyarázta az öreg remete. — Amivel darabolják a rönköket a fűrésztelepen.

— Hogy sírnak a fák, szegények! — szipogott Zenge, és potyogó könnyeitől alig látott maga elé.

— Nem a fák sírnak! — ellenkezett Cimba. — Hogy sírjanak, ha meg vannak halva?

— De bántják őket. És nagyon fáj a szívük. Én tudom — sírdogált Zenge, aki a könnyei miatt nem látta, mire lép rá, és emiatt belegabalyodott egy hosszú, szúrós indába. Az öregember erre visszafordult, letette a botot és a kosarat, majd türelmesen lefejtette a gida lábáról a tövises folyondárt.

— A fáknak lelke van — mondta a remete. — Az állatoknak van szívük.

— És az embereknek? — kérdezte Cimba, aki mellette álldogált. — Az embernek mi van?

— Az embernek mind a kettő. Szíve is van és lelke is.

— De rossz lehet nekik. Az embereknek. Ha mind a kettő fáj! — mondta a kis gida, és nagy, fényes szemével együttérzően nézett az öregre.

— Bizony, bizony — bólogatott az öreg remete. — Ha fáj, mind a kettő fáj.

— Neked is fáj? — kérdezte Zenge, aki, miután kiszabadult a szúrós indák közül, köszönetképpen megnyalta az öregember kezét.

— Fáj bizony, fáj! — sóhajtott a remete.

— De miért fáj?

— Miért? Hát miért. Hogy magyarázhatnám én azt meg úgy, hogy ti is megértsetek? Talán azért, mert nem olyan a világ, amilyennek lennie kéne. És mert nem lehet már helyrehozni, ami elromlott, nem lehet.

Az öreg remete elhallgatott, felvette a földről a botot és a kosarat, majd elindult ismét, a kis őzekkel a nyomában, akik szintén hallgattak, mintha az előbb hallottakon gondolkodnának.

Mendégéltek még egy ideig, aztán a szél keserű hamuszagot hozott velük szembe, egy nemrég kialudt tűznek a szagát, s pár perc múlva már meg is látták az öreg remete kunyhóját, ami egy kiálló sziklaperem alá volt ügyesen beépítve. A hamuszag a kunyhó előtt levő, kövekből összerakott tűzhely irányából jött, s a tűzhely mögött, két alacsony bokor között állt egy lapos szikladarabból formált ülőke is, telerakva száradni kitett gombával.

A kunyhó oldalán is, felaggatva, gomba- és gyümölcsfüzérek száradtak, közöttük egy-egy csokor száraz, illatos gyógynövény, amit ki tudja, merre talált, és gyűjtögetett az öregember ezen a lepusztult vidéken.

— Hát itt volnánk! — szólalt meg a remete. — Én építettem ezt a kicsi kunyhót már nagyon régen. Azért éppen ide, mert itt védett helyen van, s nem meszsze, a szikla tövénél túlfelől, van egy kis forrás is, s a víz, ezt ti is tudjátok, mindennél fontosabb. Nem nagy ez a kunyhó, de mi hárman jól elférünk benne. Jól megleszünk itt, majd meglátjátok. Meg bizony.

A remete letette a kunyhó padlójára a málnával teli kosarat, és elvezette a gidákat a forráshoz, hogy szomjukat olthassák, aztán kicsivel távolabb mentek, egy laposabb helyre, ahol akadt még az őzek számára némi rágnivaló.

Lassan közeledett már az este, és az öreg remete elkészítette a kunyhóban a gidák fekhelyét régi, jól megszáradt szénából, ami a kunyhó és a szikla közötti, esőtől védett helyen volt összegyűjtve. Behúzódtak a kunyhóba, de az ajtót nyitva hagyták, hogy benézessen a hold és a halványan pislogó csillagok, s a kunyhó csendjében az öregember mesélni kezdett az életéről, amit valamikor szépnek talált itt a hegyek között. Mert akkor még a hegyoldal telis-tele volt zöldellő, magasra nőtt fákkal, madarakkal, és körül az erdőben rengeteg állat élt. Az akkori-ban még fiatalabb remete hamar megtanulta az állatok nyelvét, mert szerette őket, és nagyon sok barátja akadt közöttük.

Mesélt a pompás szarvasokról és őzekről, akik egyáltalán nem féltek tőle, s ha kísértált a tisztásra, mert bizony napfényes tisztás is volt akkor a fák között, megvárták őt, közel engedték magukhoz, és nem szaladtak el.

— De te miért költöztél ide, remete-ember, olyan réges-régen? Ide az erdőre, az állatok közé? — kérdezte Zenge hosszú hallgatás után.

— Hogy gondolkodni tudjak — felelte az öregember. — És az emberek között nem lehet gondolkodni.

— De miért?

— Mert az emberek sokat beszélnek. És minél többet beszélnek, annál kevesebbet gondolkodnak. Az állatok és a fák megértik az ember gondolatait, az emberek erre nem képesek — beszélt halkan, fáradt hangon az öregember, és hosszasan elnézett kifelé a kunyhó ajtaján.

A két kis gida figyelte félig lehunytt szemeit, fehér haját és szakállát, ami a hold fényében szinte világított.

— Látsz valamit a sötétben? — figyelt kifelé Cimba is, aki nem szerette ezt a hosszúra nyúlt csendet.

— Látok — bólintott a remete. — Néha, még ha csak pillanatokra is, látom magam előtt mindazt, ami volt itt körös-körül. Mindazt, ami volt, de most már nincsen, és most már csupán bennem él, valahol a lelkem legmélyén. És élni is fog mindig, mindig. Ahogy bennetek is ott él, úgy, mintha ismernétek öröktől fogva, és ezért keresitek, tudom én jól, az erdőt és benne az őseitek nyomait. De itt nem találtok mást, csupán mérges növényeket, csalánt és szúrós indákat, melyek akadályozzák a lépést. Mert az emberek elvették az állatok ősi jussát, és nem adtak helyette semmit.

— És mondd csak, remete-ember, sehol nincsen már erdő? Sehol a világon? Te nagyon okos vagy, mindent tusz, hát biztosan ezt is tudod! — kérdezte Cimba, halvány reménykedéssel a hangjában.

— Azt nem mondhatnám, hogy sehol, de sehol nem létezik már erdő. De ami még talán megmaradt, az kimondhatatlanul nagy távolságra van innen. Hegyeiken, völgyeken túl. Rengeteg sok hegyen, sok völgyön túl. Bizony. Ezeken a mi hegyeinken már csak pusztaság van, csak pusztaság. Az erdő letarolva, a nemes, büszke állatok ki tudja, milyen messzire menekülve; nem maradt itt más, csak egy-egy kóbor farkas, csatangoló róka, és néha még visszatérhet a régi helyére a hiúz is, prédára lesve.

— És nem lesz itt többé már sohasem erdő? Olyan, ami régen volt? Nem lehet olyan már sohasem? — faggatózott halkan Zenge.

— Azt sem mondanám, hogy soha nem lehet.

— Hát hogy lesz az erdő? Miből lesz az erdő? Ki tudná azt az erdőt visszavarázsolni? — húzódott Cimba az öregember mellé bizakodva. — Én azt álmodtam egyszer, hogy az erdő visszanőtt a helyére. S pont olyan volt, mint azelőtt, régen.

— Hajaj, az erdőt nem lehet csak úgy visszavarázsolni! — sóhajtott a remete. — Bárcsak lehetne! Hogy ugyanolyan erdő lehessen itt, mint amilyen volt, ahhoz rengeteg idő kell elteljen, rengeteg sok idő.

— Mennyi az a rengeteg idő?

— Annyi, hogy sem én, sem ti nem láthatnátok meg azt az erdőt semmiképpen. Száz év kell legalább, de lehet, hogy még több. És akkor is csak nagyon sok munkával és sok jóakarattal, bizony.

— És hogy lesz az erdő? Miből lesz az erdő? — kérdezték egymás szavába vágva a kis őzek.

— Az erdő? Az úgy lesz, hogy a fák magjait elülteti az ember, vagy elhordja a szél. Aztán a magot kikelti az esővíz és a napfény. Kis csemete sarjad a magokból. S azok a kis csemeték nőnek, szépen növegetnek, és sok idő alatt, mialatt sok-sok tél, tavasz, nyár és ősz eltelik, szép délceg, lombos fa lesz belőlük. Bizony.

A gidák mélyen elgondolkodtak, jó ideig töprengtek a hallottakon, s ezalatt más-más irányba szaladtak el a gondolataik. Cimba arra gondolt, hogy mégiscsak meg kell keresni azt a még létező erdőt valahol, bármilyen messzire legyen is, ha már a régit a helyére visszavarázsolni nem lehet. Zenge pedig azt fontolgatta ma-

gában, hogy miként tudna jó sok magot szerezni, mert azokat szépen összegyűjtené, majd elültetné egymás mellé, hogy a napfény és az eső rendre kikeltse őket. Félig lehunyta szemmel arról ábrándozott, hogy de szép is lenne ez, és hogy ő maga vigyázna az apró csemetékre, hogy semmi, de semmi bajuk ne essen, csak növögessenek szépen, vidáman és minél gyorsabban.

Ábrándozás közben Zenge is elnézett kifelé az ajtón a titokzatos, szürkés éjszakába, aztán egyszerre összeborzongott, mert mintha leselkedő állat figyelő szemeit látta volna az ajtó előtt megvillanni. Közelebb húzódott hát az ülve bóbiskoló öreg remetéhez, majd elülső lábaira fektetve a fejét, orrát a jószagú széna közé dugta, és szép csendesen ő is elaludt.

Néhány szép nyári napot ott töltöttek el a gidák a kunyhó körül, a remete társágában, s bár érezték öreg barátjuk szeretetét és gondoskodását, és a biztonságot is, ami az állatkertben töltött napokat juttatta eszükbe, mégsem voltak sem boldogok, sem nyugodtak. Ahogy egyenként teltek a napok és az éjszakák, az a régebbi, megnevezhetetlen nyugtalanság fokozatosan visszatért, és egyre nőtt bennük; sokszor elnéztek a messzeségbe, és érzékeny kis orrukkal mohón szimatolták a sokféle illatot, amit a szél hozott valahonnan, ismeretlen tájakról.

Talán a távoli erdő illatát próbálták megtalálni benne, az erdőét, amelyik ott élt ösztöneik mélyén valahol, határozottan és kitörölhetetlenül.

Az öreg remete jól ismerte az állatokat, és értette, mi zajlik le bennük, emiatt tele volt a lelke aggodással és szomorúsággal. Tudta jól, ha a kis őzek menni akarnak, ő nem tudja visszatartani őket. Nincs olyan csoda, és nem létezik gyógyszer vagy varázsszer sem, ami kiolthatná bennük a vágyakozást, ami örökségként velük együtt született.

Nem szólt semmit a sejtelveiről, csak figyelte őket napközben és néha éjszaka is; gondoskodott róluk, és taníttatta őket. Mesélt a vadon világáról, a hegyekről, völgyekről, de leginkább az állatokról, amelyek itt éltek, ezen a vidéken valamikor, s amelyek Cimba és Zenge ősei és rokonai voltak. Próbálta, legalább részben, pótolni az ismereteiket olyan tudnivalókkal, amelyekhez ott az állatkertben, ahol születtek, nem jutottak hozzá. A gidák pedig figyelmesen hallgatták a remete beszédét, s egyik este aztán, amikor már úgy gondolták, hogy elég tudást szereztek a világ dolgairól, halkan, de nagyon határozottan megszólalt Cimba:

— Mi nagyon megszerettünk téged, remete-ember, mert bölcs vagy, jószívű és nagyon okos is. Jó volt itt élni veled, de mégsem maradhatunk már több ideig. Azért indultunk vándorútra, hogy megkeressük az erdőt és a mi testvéreinket. Ne haragudj ránk, hogy magadra hagyunk, de mennünk kell tovább. Te is így gondold-e, Zenge?

— Én is így gondolom — felelte lehajtott fejjel Zenge. — És szomorú vagyok ezért.

— Igen, igen! — sóhajtott a remete. — Tudtam, éreztem, hogy közeledik ez a perc. Láttam, és most is látom a szemetekben az utat, azt a hosszú-hosszú utat, ami vár rátok. Igen, az út vár, és nem lehet tenni ellene semmit.

— És nem haragszol ránk, ugye?

— Nem haragszom, nem. Én aggódok csupán. Értetek aggódok, nem magamért. Nehéz és veszélyes dolog az, amire vállalkoztok, és nem tudom, hogy eléggé fel vagytok-e készülve rá.

— Sok mindent megtanultunk tőled, remete-ember! — mondta hálásan Zenge. — És nőttünk, és erősödünk is sokat, amióta itt vagyunk veled. És nem felejtünk el semmit abból, amire tanítottál.

— Az ösztöneitek igen jók, ezt észrevettem — simogatta őket szeretettel a remete. — Leginkább erre támaszkodjatok mindig. Segítségével megérintek a veszélyt és mindazt, ami bajt hozhatna rátok. Én ezt remélem.

— Ne aggódj miattunk, remete-ember. Ne aggódj egyáltalán! — szólalt meg Cimba is. — Megtaláljuk azt az erdőt, bármilyen messze is legyen. Még ha a világ végén van, akkor is megtaláljuk.

— A világ végéig éppenséggel nem kell elmennetek. De megszámlálhatatlanul sok hegy, völgy, domb és folyó van odáig, és mindenik tele veszéllyel. Én ezekkel az öreg lábakkal nem jutnék el odáig soha.

— De mi fiatalok vagyunk, gyorsan tudunk szaladni, és sok mindent megtanultunk már. Mi el fogunk jutni odáig! — mondta Cimba tele bizakodással, miközben a fejét hálásan az öregember térdére fektette. — És igazán nem feledjük el azt, amit nekünk megtanítottál.

— És azt se felejtsetek el soha — bólogatott az öregember —, hogy engem itt bármikor megtaláltok. Télen, nyáron, bármikor. Én sehová nem megyek el innen, s ha mégis túl nehéznek bizonyulna az, amit vállaltatok, ide mindig visszatérhettek. Éppen ezért jól jegyezzétek meg az utat, amit végigjártok. Hogy vissza is tudjatok jönni rajta, ha a szükség úgy hozná. És az is nagyon fontos, hogy mindig óvatosak legyetek — sorolta a legfontosabb tudnivalókat a remete —, előbb gondolkodjatok, s csak azután cselekedjete. S ha nem vagytok biztosak abban, hogy valamivel, legyen az veszély, akadály, bármi, meg tudnátok birkózni, inkább kerüljétek el azt. Még ha nagyon sok időbe és fáradságba kerülne, akkor is. Figyeljete nagyon egymásra, és ne álljatok szóba soha olyan állatokkal, amelyeket nem ismertek, vagy gyanúsak találtok.

— És emberekkel?

— Az embereket is, lehetőleg, kerüljétek el. Nem lehet sohasem tudni, hogy kiből mi lakik.

— Pedig mi sok jó embert ismerünk. Olyanokat, amilyen te vagy. És gyermekeket is. Azokat is el kell kerülni? — kérdezte Zenge.

— Vannak jó emberek is. Vannak jó gyermekek is. Ez igaz. És nem kevesen vannak. De ha mindenik olyan lenne, én nem aggódnék ennyire értetek. Csak-hogy nem tudhatni előre senkinek a szándékát, ez a baj. S ezért fontos az óvosság. Hogy bajba ne kerüljete. Ezért.

Sok-sok jótanácsot elmondott még az öreg remete, beszélt, beszélt, egészen addig, míg a két kis őz szeme lecsukódott, és elaludtak csendesen a szénán.

Az öregember szeretettel nézte őket a hold fényében, amelyik bevilágított a nyitott ajtón, de a szíve tele volt aggodalommal, és nem jött álom a szemére egyáltalán. Virasztva ült mellettük egészen reggelig, képzeletben végigjárta az utat, ami a gidákra várt, és azon töprengett, hogy miféle előre nem látható veszély vagy nehézség kerülhet a két kis tanítványa útjába, olyan, amire még nem készítette fel őket.

— Hiába... — sóhajtott magában. — Nem lehet mindent előre látni. Bizony nem lehet. A nehézségeket ott és akkor kell megoldani, amikor találkozol velük. Ezért kell nagyon ébernek lenni szüntelen, ezért.

Ezt és még néhány fontos tudnivalót elmondott a gidáknak kora reggel, mielőtt azok frissen, türelmetlenül és bizakodással tele útnak indultak volna, aztán csak nézett utánuk a kunyhó ajtajából, egészen addig, míg szép, karcsú alakjuk el nem tűnt a hegyoldalban.

A kis őzek többször is visszanéztek a kunyhó ajtajában álló remetére, Zenge egyszer még vissza is szaladt, hogy hálásan megnyalja öreg barátja kezét, akitől olyan sokat tanult. Zenge nagyon ragaszkodó természetű kis állat volt, aki egyszerre szeretett volna elmenni nagyon messzire a testvérével, ugyanakkor ott is maradni a kunyhóban jólelkű öreg barátjával.

De minthogy Cimba, szokása szerint, céltudatosan haladt előre, Zengének sem maradt sok ideje a habozásra, ugyancsak kellett kapkodnia vékony lábait, hogy testvérét utolérje a szikla aljában.

Az öregember ott maradt hát, ismét egyedül, s csak állt, állt a kunyhó előtt hosszú ideig, kampós botjára támaszkodva. Már rég eltűnt a két gida a hegyoldal hajlatában, de ő még mindig nézett utánuk szomorúan, majd hangosan dörögve leült a lapos szikladarabra, odébb tolva a száradni kirakott gombákat.

— Hát miféle világ ez? Miféle világ? Hogy két ilyen védtelen állatnak kóborolnia kell hegyeken, völgyeken át, hogy megtalálja igazi otthonát, az erdőt. És a többi, megszámlálhatatlanul sok állatnak ugyanígy. Hát kinek van joga, és honnan van rá joga, hogy elvegye az erdei állatok jogos tulajdonát? Az állatokét, a madarakét, a jóhiszemű emberekét egyaránt. Hát miféle világ ez? Miféle világ?

Később aztán felállt, vette a cserépkorsót, és elindult a forráshoz vízért, de még útközben is egyre csak azt dörögte: — Mit lehetne tenni? Mit lehetne tenni?

Szomorú volt a szíve, mert jól tudta, hogy az esztelen pusztítást, ami körülötte történik, helyrehozni már többé nem lehet. Tehetetlennek érezte magát, s fájt nagyon, hogy nem képes változtatni a dolgokon.

Útközben többször is megállt, sokáig nézett abba az irányba, amerre a kis őzek eltűntek, rájuk gondolva, és mindarra gondolva, ami a világban történik, a fejét ingatva többször is megismételte: — Ennek nem kellene így lennie! Ennek nem szabadna így lennie!

Eközben a gidák vígan szedték a lábaikat a kopár hegyoldalon, s ügyesen kikerülték a sziklák csúcsairól letöredezett éles kődarabokat. A sziklákon túl alacsony bokrok között haladtak, majd egy bozótos következett, ahol jól belegabalyodtak az össze-vissza csavarodó, egymásba kapaszkodó szeder- és málnabokrok indái-

ba. Látva, hogy így nem jutnak előbbre, az öreg remete tanácsaira gondolva, inkább visszafordultak, és kikerülték ezt a szinte járhatatlan, tüskés ágakkal borított terepet.

Jobbra kanyarodva haladtak tovább, amíg el nem értek egy teljesen lepusztított oldalt, ahol már bozót sem nőtt, csupán a kivágott fák után maradt kerek, fehérülő csutakok világítottak kísértetiesen a nyári napsütésben.

A gidák itt megálltak, nézelődtek, hogy ugyan merre lehetnek a rönkök, azok a levágott fatörzsek, amit erdőnek neveztek valamikor, de már nem voltak ott azok sem, elszállították valahová az emberek, hogy összedarabolják, és saját céljaikra felhasználják őket.

Később feltámadt a szél, s ekkor a két gida egyszerre összeborzongott, mert a szél magával hozta újra a távoli falu irányából azt a fülsértő sivítást, amit az öreg remete a láncfűrész hangjának nevezett.

A két kis őz szóltanul egymásra nézett, s a bizakodó jókedv, amivel erre a második vándorútjukra indultak, eltűnt fénylő, nagy szemekből. Szaladni kezdtek újra, gyorsan, gyorsan, hogy minél távolabbra kerüljenek ettől a borzongató helytől, és kirázhassák a fülükből a láncfűrész elviselhetetlen, bántó hangját.

Ahogy egy alacsonyabb martról leugrottak egy csoport sárgás mogoróbokor közé, szembetalálták magukat egy vörös szőrű kis állattal, amelyik pontosan úgy megijedt, mint ők maguk, ezért egy pillanat alatt eltűnt a sűrű bokrok között. Ott aztán megállt, és kíváncsian pislogott kifelé a két megszeppent őzgidára.

A gidák először ijedten megtorpantak, de rögtön látták, hogy a másik állat jóval kisebb, mint ők, és hogy az is nagyon megrémült, így aztán nem rohantak tovább, hanem figyelmesen szemügyre vették, már amennyire a sűrű ágaktól ezt megtehették, a vöröses szőrű, lompos farkú kis lényt.

— Hát te ki vagy, te kurta lábú kis vörös? — kérdezte Cimba bátor, erős hangon.

— Kurta lábú a nagyanyád! — morogta sértődötten a róka, de oldalra fordított fejjel, úgy, hogy az őzek ne értsék a szavait.

— Mit morogsz ott a bokor mögött? Mért nem jössz közelebb? Félsz talán?

— folytatta a kérdezősködést Cimba.

— Pont tőletek kezdek el félni! — morgott tovább a róka, de most már előbújt a bokor mögül. — Úgy látom, hogy épp ti féltok tőlem! Elégge reszket az inatok! — mondta aztán hangosabban, mutatva, hogy neki is kedve van kötekedni.

— Te bújtál el a bokor mögé, azt hiszed, nem láttuk, milyen sebesen hordtad el az irhádát? — folytatta a kötözködést Cimba, akinek sehogy sem volt rokonszenves ez a hegyes orrú, vörös szőrű állat.

— Ne vitatkozzatok, na! — szólt közbe Zenge halk, békítő hangon. — Örvendek a találkozásnak! — bólintott udvariasan a róka felé.

— Én is örvidenek — váltott hangot a róka —, de nagyon megijesztettetek az előbb. Azt hittem, a juhászkutyák akadtak a nyomomra. Azok között is ilyen barna a bundája az egyiknek, mint a tiétek. Különben, én vagyok a Róka, és ott kinnebb, nem olyan messze van az odúm.

— És mi a neved? — kérdezte udvariasabban Cimba is, látva, hogy így többre lehet menni az új ismerőssel.

— Hát Róka, mi lenne. Ti pedig Őzek vagytok, ha jól látom.

— De nekünk saját nevünk is van. Az enyém Cimba, a testvéremé pedig Zenge.

— Sokra is mentek vele! — morogta az orra elé ismét a róka, majd hangosan így szólt: — Mit mondhatnék, szép nevek, jó nevek, de én meg vagyok elégedve az enyémmel. Amúgy én mindennel meg vagyok elégedve, csak kutyát ne lássak.

— Mi is találkoztunk már nagy, lompos kutyákkal — mondta Zenge. — De nem értek utol minket.

— Hát igen, jó futó lábaitok vannak. Ezt elismerem! — bólintott a róka. — De mit kerestek itt? Még soha nem láttalak.

— Az erdőt keressük. Tudod, ahol nagy fák vannak, madarak, meg minden.

— És aztán miért? — tudakolta a róka.

— Hogy-hogy miért? Mert ott élnek a testvéreink, a rokonaink. És mert mi is ott akarunk élni, azért.

— Értem. Értem én! — mondta elgondolkodva a róka. — De nagyapám mesélte apámnak, és apám mesélte nekünk, hogy amikor itt még erdő állt, benne vadászok is voltak, olyan durranós puskával járó emberek. És sokat megöltek a puskával a rokonaim közül, sokat.

— De miért tettek ilyet? — kérdezte megszeppenve Zenge. — Miért bántották az állatokat?

— Miért, miért. A szép bundánkért és a lompos farkunkért is. Látod, milyen pompás! — lendítette meg vörhenyes farkát a róka, amelyik az őzek suta kis farka mellett valóban pompásnak látszott. — Meg aztán, tudjátok, féltik azokat a nyeszlett tyúkokat az ólakban. Sajnálják tőlünk.

— Minket nem bántanak az emberek, ha hiszed, ha nem! — magyarázta Cimba. — Mi sok embert ismerünk. Barátaink is vannak közöttük. Igaz, mi sem bántjuk a tyúkokat.

— Ti tudjátok. Ti tudjátok! — lengette meg újra a farkát a róka. — De ami engem illet, én nem bíznék meg egy szál emberben sem. Akkor lássam őket, amikor a hátam közepét.

— S az erdőt sem akarod látni? — kérdezte rövid hallgatás után Zenge.

— Milyen erdőt? Melyik erdőt? Láttok ti valahol erdőt?

— Látni nem látunk, de azért van. Még van. Valahol messze, sok hegyen, völgyön túl. Ezt mondta a remete-ember.

— És ti el is hittétek neki?

— El.

— És ő látta azt az erdőt?

— Nem látta.

— Hát akkor honnan tudja, hogy van? Lehet, hogy mese az egész. És ti csak mentek az orrotok után. Potyára.

— Az lehet, hogy te nem hiszed el, te róka. Látszik, hogy te nagyon kételkedő és bizalmatlan állat vagy. De az erdő, amiről a remete beszélt, igenis létezik. Valahol létezik, és mi meg is találjuk! — jelentette ki a lehető leghatározottabban Cimba. — Még akkor is, ha te nem hiszed el!

— Hát jó szerencsét hozzá! — válaszolt a róka eléggé csúfondárosan. — Láthatod, én meglegszem ezekkel a bokrokkal is, csak jó sok madár és egér legyen körülöttük. S a faluban legyen jó sok tyúk. És kevés kutya. Az erdőt pedig meghagyom nektek, meg a medvéknek s a farkasoknak, és a „barátságos” puskás embereknek. Akkor lássam őket, amikor a hátam közepét! — ismételte meg a róka morogva a saját maga által igen szellemesnek talált mondást. — De mit töltöm itt az időt veletek? A sok okoskodástól csak felkopik az állam, a hasam pedig üresen marad! — lendített még egyet búcsúzásképpen hosszú, vörhenyes farkán a róka, és elszaladt a bokrok mellett felfelé, a sziklák irányába.

— Ezzel sem lehet értelmesen beszélni! — nézett utána Cimba. — Milyen barátságatlan és bizalmatlan, fura állat. Én nem szeretnék magamnak ilyen barátot.

— Ő sem szeretne olyat, mint te — vélekedett Zenge. — Mert nagyon is lekezelően beszéltél vele. Mért nevezted kurta lábú kis vörösnek?

— Mert kurta lábú kis vörös. És hogy elvan azzal a lompos farkával. Nagy dolog is az, mondhatom!

Zenge látta, hogy a testvére igen morcos kedvében van, ezért nem is válaszolt neki, hanem inkább leszakított néhány frissebb rügyet a bokrok alsó ágairól, aztán biztatta Cimbát is, hogy rágjon belőle, lakjanak jól most, amikor van mivel.

Jól is laktak rövid idő alatt, ittak volna rá vizet is, de nem volt a közelben sem forrás, sem patak. Így hát a vizet meg kellett keresni. Kis pihenő után elindultak lefelé az oldalon, mert úgy tudták, hogy a patakok mind a hegyről le a völgybe igyekeznek, és remélték, hogy előbb-utóbb az útjukba kerül valamelyik.

Az óvatosságról, amire az öreg remete tanította őket, azért nem feledkeztek meg, vigyáztak, hogy ne kerüljenek ki a sík terepre, a mezőre, ahol még itt-ott emberek mozogtak, gépek zúgtak, és amikor a falvak irányából fújt a szél, kutyaugatást is lehetett hallani. Figyelmesen nézelődve haladtak előre a dombok alatt, s már-már elérték a patak partjára, minek a csobogását jó távolról meghallották, amikor ismét károgó, fekete madarak röppentek fel az útból, s úgy tűnt, hogy pont azok, akikkel már egyszer találkoztak a nagy folyó mentén.

De most nem elszórt széna maradt utánuk a földön, hanem egy nagy halom szemét, olyan szemét, amit csupán az emberek tudnak összegyűjteni, s azután csak úgy kidobni a patakok, folyók partjára, borzasztóan elcsúfítva velük bármilyen szép vidéket.

— Az állatok ilyent nem csinálnak! — gondolta Zenge, és megvolt a véleménye ezekről a fekete madarokról is, akik hajlandóak ezen a csúf szeméten osztozni az emberekkel.

A varjak viszont cseppet sem érezték helytelen dolognak a szeméttelepen való szemelgetést, inkább arra gondoltak, hogy az őzek el akarják venni tőlük ezt a helyet

maguknak. Ezért nem is távolodtak el, hanem körbe-körbe röpködtek rikácsolva, s időnként olyan alacsonyra szálltak, hogy az őzek fejét és hátát meg is érintették.

— Menjetek el innen! Menjetek el innen! Kár! Kár! — károgtak torkuk szakadtából. — A miénk ez a hely, nem a tiétek!

— Kell a csudának ez a sok szemét! Nektek sincs jobb dolgotok, mint ilyen helyen kotorászni? — szólt rájuk haragosan Cimba. — De mintha láttunk volna már titeket a nagy folyó partján. Hát ti vagytok azok, vagy nem ti vagytok azok? Ki képes ezeket megkülönböztetni egymástól? — folytatta halkabban, csak úgy magának.

— Mi vagyunk azok. Kár! Kár! Mi vagyunk! Még mindig az erdőt keresitek? — kiabáltak az őzekre csúfondárosan. — No, csak keressétek, amíg meg nem unjátok!

— Micsoda csürhe! — húzta be a nyakát Cimba. — Szemtelenek és szemétkororászók!

— Gyere, menjünk innen! Menjünk innen! — noszogatta a testvérét Zenge, majd egy jó futás után, miután megszabadultak a varjúcsapattól, megálltak és visszanéztek. A varjak ismét leszálltak a folyópartra, és ott folytatták a keresgélést és szemelgetést, ahol az előbb abbahagyták.

— Hogy miféle állatokkal találkozunk errefelé! — méltatlankodott Cimba. — Mikor érünk már olyan helyre, ahol igazi nemes állatok élnek, olyanok, mint az öreg szarvasbika?

Zenge most sem válaszolt a testvére kérdésére, csak szaladt előre, jó néhány lépéssel Cimba előtt, hogy minél távolabb kerüljön a rossz szagú szemétteleptől és a rikácsoló varjaktól.

Csak később, mikor jó távol, egy csendesebb helyen megálltak, akkor szólalt meg halkan és elgondolkodva:

— A varjak tudták. Már előttünk tudták, hogy nincs meg az erdő. Azért károgtak olyan csúfondárosan.

— Miért is ne tudták volna! — válaszolta Cimba. — Hiszen ők mindenfelé repdesnek. Itt is ott vannak, ott is ott vannak, ki sem lehet kerülni őket! Én azt remélem, hogy az igazi erdőben nem lakik efféle varjúcsapat! Te is így gondolod-e, Zenge?

— Lakik, nem lakik, mit bánom én azt! Csak már ott lehetnénk egyszer, csak már legalább az erdő szélén lehetnénk! Én csupán ezt szeretném, semmi mást!

De az erdőnek még mindig nyoma sem látszott, pedig egy jó nagy hegyen túljutottak már, és most készültek nekivágni a következőnek, amelyik pontosan előttük magasodott.

Az idő szép volt, egyre tartottak még a meleg nyári napok; napközben felhőtlen kék ég ragyogott felettük, éjszaka pedig a hold burkolta titokzatos fénybe az egész világot, s benne a két kis őzet, akik még mindig nem adták fel a reményt, és fáradhatatlanul haladtak kitűzött céljuk felé. Napközben találtak elégséges enni- és innivalót, éjszakára pedig elfogadható bújóhelyet, hol sziklák üregeiben, hol sűrű bokrok között, hol pedig nagy, kidöntött fák korhadó gyökerei közé megbújva.

Haladtak hát, haladtak egyre fennebb az előttük álló hegy meredek oldalán, de a táj képe nem sokat változott. Letarolt erdők helyén fehérló kerek csutakok, itt-ott félénken hajladozó néhány vékony fácska, bokrok, bozótos vagy kopár területek, s közöttük időnként feltűnt egy-egy rohanó kis patak még mindig üdén zöldellő partja.

A nap éppen a felettük magasodó szikla csúcsáról nézett le rájuk barátságosan, amikor az oldalban, nem is túlságosan messze, egy sötétlő foltot vettek észre a gidák. Megálltak hát, és figyelmesen szemügyre vették az öreg remete tanítása szerint, s csupán amiután meggyőződtek, hogy semmilyen veszély nem fenyegeti őket abból az irányból, indultak el arra lassan, óvatosan. Fényes fekete orruk válogatta szét egymástól a sokféle illatot, mit a szél abból az irányból sodort feléjük. Korhadó fatörzsek, málladozó gerenda, penészes deszkák szagát érezték, és amint közelebb értek, a sötétlő halomban egy nagyobbbrészt összedőlt ház romjait ismerték fel.

Csupán az egyik sarka állt már az egykori, vastag gerendákból ácsolt háznak, a tornác egy darabja is felismerhető volt még, és az ásító padlásszöglet felett néhány, még megmaradt, sötétszürkére aszalódott zsindély készült lehullani.

A gidák megálltak az omladozó ház előtt, majd alaposan megnézték azt minden oldalról, s minthogy a nap is éppen lenyugodni készült, úgy döntöttek, hogy ezen a helyen megéjszakáznak. Sötétedésig volt még egy kis idő, ezért újból körüljárták a romba dőlt épület maradványait, találgatva, hogy mi lehetett itt, és ki lakhatott ebben a házban valamikor réges-régen, amikor még minden más volt, amikor még minden sokkal szebb és jobb volt, mint ezen a napon.

A házhoz semmilyen irányból nem vezetett már sem út, sem ösvény, s ha volt is valamikor ilyesmi, azt benőtte a fű és a sokféle gyom.

Kiábrándító elhagyatottságot sugárzott itt minden tárgy magából: a kerítésből még megmaradt, oldalra dőlt cölöp, az egykori kapuról leszakadt rozsdás sarokvasak, egy rakás lécszalag halomban, ami ketrecféle lehetett annak idején. Az emberek, állatok nyomát, akik itt éltek valamikor, elmosta a sok eső, elfújta a szél. De ezen a szomorú, lehangelő képen mégis volt egy üde folt: a gerendákon belül, a valamikori szoba sarkában zöldellt a szélben hajladozva egy barátságos kis nyírfa. A szél sodorhatott ide egy magot valahonnan, ami a védett sarokban megkapaszkodott, s ahogy a napok és az évszakok teltek, úgy nőtt, változott, rügyszett vagy éppen sárgult, mint bátortalan jelképe valaminek, amiben jó lenne hinni. A megújulásnak talán? Talán.

A két őzgida alaposan megcsodálta a kis nyírfát, majd fekhely után nézett a védettebb sarokban, mert sötétszürke hullámaival egyre lennebb szállt az éjszaka. Elaludni készültek éppen, amikor váratlanul, eresztékeiben felnyögött a ház még épen álló sarka, s a csorba tetőről a még megmaradt néhány zsindely is potyogni kezdett lefelé. Erős szél rohant le a sziklák tetejéről, s magával hozott egy frissítő, sűrű szálakban zuhogó, vidám nyári záport.

A gidák örültek, hogy nem áznak meg, mert csupán a gerendák tetején szétfröccsenő nagy esőcseppekből szóródott a hátukra egy kevés. Összebújva nem is fáztak, a szél sem érte őket, pedig alaposan megropogtatta a még valamennyire

egymásba kapaszkodó gerendákat, a tornác eresztékeit, amelyikből mintha recscsenve le is szakadt volna egy darab, s ide-oda hajlítgatta a karcsú nyírfát, amelyik vékony ágaival hol jobbra, hol balra csapkodott.

Amilyen váratlanul érkezett, pont olyan gyorsan tovább is rohant a nyári zápor, maga előtt görgetve a nagy, sötét színű felhőket; mögötte üde és tiszta lett minden, fent az égbolton pedig pislogva, egyenként előbújtak a csillagok.

Maradt még idő alvásra is a zápor után, így virradatig jól kipihente magát a két őzgida. De ahogy megvirradt, egyszerre felugrottak, bemelegítésként körültáncolták a romos házat, és éppen vidám kergetőzésbe fogtak, amikor Zenge, aki elől szaladt, megtorpant, annyira váratlanul, hogy Cimba, nem tudva idejében lefekszni, egyenesen nekironhant a testvérének.

— Hát ez meg mire volt jó, Zenge? — méltatlankodott Cimba jó hangosan, de Zenge, aki még mindig ugyanazon a helyen állt, püsszegve csendre intette.

— Hallgasd csak, Cimba, hallod?

— Mit? Mit kell hallani?

— Hát ezt a csipogást. Hallod? Csripp-pritt, csripp-pritt, még mindig nem hallod?

— De hallom. Itt a közelben csipog valami madár. De hol? Hol lehet?

— Nem egy madár — vélte Zenge. — Több madár. Több madár csipog, vagy sír, vagy mit csinál!

— De hol lehetnek? — nézett szét Cimba is nagyon figyelmesen. — Ha ilyen hangosan csipognak, akkor valahol a közelben kell lenniük.

— Errefelé gyere! Innen hallatszik. Figyelj csak, hallod? — mondta Zenge, aki rátapasztotta a fülét a tornác frissen leszakadt darabjára. — Itt vannak alul. Hallod? Hallod már?

— Hallom, na! Hallom! — válaszolta Cimba, majd éles, vékony hangon felkiáltott: — Hé, ki van ott? Mi van ott?

A csipogás egy pillanatra abbamaradt, jelezve, hogy ott bent meghallották a kérdést a madarak, akik rövid hallgatás után újult erővel kezdtek el sívalkodni:

— Csripp-tripp! Mi vagyunk a kenderike család. Segítsetek! Segítsetek! Nem tudunk kimenni!

— Hajaj! — sóhajtott egy nagyot Cimba. — Ezek tényleg valami madarak, és nagy bajban vannak, úgy hiszem.

— Nem tudnak kijönni, hallottad! — forgolódott egy helyben Zenge is. — Ott vannak bent, és nem tudnak kijönni. Nem tudnak kijönni, de miért?

— Hé! — kiáltott újra Cimba, egészen közel hajolva. — Hát hogy kerültetek oda a tornác alá?

— Itt van az odúnk, csripp-tripp. Itt van az odúnk a falban, a kövek között. De valami elzárta a nyílást, csripp-tripp! Nem tudunk kimenni!

— Értem már, értem! — bólogatott Cimba, ahogy az öreg szarvastól látta annak idején. — Leszakadt a tornác az éjszaka, hallottuk is, amikor leszakadt. Az esett rá az odúra. Hajaj!

— Segítsetek, csripp-tripp! Segítsetek!

— Segítünk, segítünk! Ne féljetek, kicsi madarak! — bátorította a kenderike családot Zenge.

— Jó, jó! De hogyan? Hogyan? — forgolódott és nézelődött mindenféle Cimba is. — Hallgassatok már el! — kiáltotta aztán. — Gondolkodni akarok.

— Segítsetek, csripp-tripp! Segítsetek! — csipogtak egyre keservesebben a madarak.

— Ha itt lenne a szarvasbika — töprengett Zenge —, a hatalmas agancsával egyből eltaszítaná ezt a darab tornácdot. De nagy kár, hogy ilyesmiről a remete-ember sem beszélt. Arról, hogy mit kellene most csinálni.

— Hát el kell mozdítani ezt a valamit a nyílásról. Világos! — mondta Cimba határozottan, és megpróbálta kicsi fekete orrával megmozdítani a jó vastag deszkákból összeácsolt tornácdarabot. — Gyere Zenge, segíts! Hallgassatok már odabent, na!

— Ha ki lenne nőve az agancsunk, könnyű volna!

— Könnyű volna, könnyű volna, de ha nincs! Gyere, taszítsd te is! Ne arra, hanem erre, kifelé! Na, most! — biztatta Cimba a testvérét, miközben teljes erejéből taszította a torlaszt, ami egy cseppet sem mozgott. — Mért nem segítesz, Zenge?

— Nem fér oda az orrom. Nem fér be a deszka alá. Ha beférne, ki lehetne billenteni.

Jó ideig próbálgatták még megmozdítani a torlaszt, egészen addig, míg az erőlködésbe jól bele nem fáradtak. Akkor megálltak zihálva, és tanácstalanul néztek egymásra. A kenderikék pedig egy percre sem hagyták abba a csipogást, inkább még egyre hangosabban és keservesebben rimádkodtak. Nagy lehetett az ijedelem odabent, és a hangjuk után ítélve, nem is voltak kevesen. Rövid szünet után, miközben Cimba elgondolkodva pislogott, Zenge ismét odament a leszakadt tornácdarabhoz, és érzékeny orrával körbe-körbe szimatolta, hátha valami rést, valamiféle üreget találna rajta.

Felül nem talált semmit, így az első lábaival letérdelt a földre, és az alsó peremét szimatolta végig. S hát a tornácdarab alsó szélé és a kőfal között volt egy éppen akkora rés, hogy a gida kicsi orra befért rajta, talán mert a legalsó kövek valamivel bennebb voltak, mint a felettük levők, vagy pedig a deszkatorlasz nem esett éppen merőlegesen lefelé. Megnézte a másik oldalon is, és ott is ez volt a helyzet.

— Megvan a megoldás, Cimba! — mondta Zenge örömmel, és az orrával mutatta meg a testvéreinek, hogy hová álljon, és hogy mit tegyen.

A két kis gida két oldalról bedugta az orrát a deszkatorlasz alsó szélé és a kőfal közé, és a Zenge által megadott jelre, pontosabban egy rövid nyiffanásra, egyszerre próbálták kifelé mozdítani a poros földön a deszkák alsó végét. És a Zenge terve, ha nagyon lassan és nehézkesen is, de működni kezdett, centiméterről centiméterre tolták kifelé a torlasz alsó szélét sok-sok türelemmel, és nagyokat tüszszentve közben, mert a por bizony belement az orrukba, és igencsak birizgálta azt.

Időnként megpihentek, majd újult erővel fogtak munkához, és a rés egyre tárgult a deszkák és a kőfal között, egészen addig, míg egy nagyot suppanva, s a port maga körül jól felferve, a tornácdarab hasra esett.

Nagy volt az öröme a kenderike madaraknak, amikor végre az odú bejáratát szabadnak látták, s egészen megvidámodott a csivitelésük is, amint egyenként ki-röppentek a nyíláson. Két nagy és hat kicsi madár röppent ki egymás után. A kisebbeken, a kenderike fiókákon jól látszott, hogy csak mostanában tanulhattak meg repülni.

— Csripp-tripp, csripp-tripp! — repdestek az őzikék körül a szép, barnásfehér tollú madarak. — Köszönjük, hogy megmentettetek! Köszönjük, hogy megmentettetek! Elmondjuk mindenkinek, hogy milyen jó kis őzek vagytok. Elmondjuk mindenkinek az egész vidéken!

A gidák, miután jól kitüszögtek az orrukból a port, még egyszer alaposan szemügyre vették az odú környékét, s közben a madarak hálás csivitelését hallgatva, egészen jókedvre derültek.

— Ha látna az öreg szarvasbika, most büszke lenne ránk — mondta Cimba nagy elégedettséggel a hangjában.

— És a jószágos remete is — folytatta Zenge. — Emlékszel, ő mondta egyik este a kunyhóban: Tégy jót, ha jót tehetsz! És ezt is: Jó tett helyébe jót várj! Emlékszel?

— Emlékszem — bólintott Cimba. — És ezek a szép kicsi madarak, akik kenderikének nevezik magukat, ezek is emlékezni fognak miránk. Tudom bizonyosan.

A madarak eközben, mivelhogy nagyon éhesek és szomjasak voltak már, elrepültek ételment keresni, a két őz pedig egy kevés időre letelepedett az árnyékba, egyrészt, hogy kipihenjék a mentési munka fáradságait, másrészt, hogy megbeszéljék, vajon melyik irányba folytassák a vándorlásukat, és hogy merre lehet az út, az igazi, amelyik végre az erdőhöz vezetné őket.

Körülöttük zsongott a nyár, az égen, magasan, fehér bárányszerű felhők úszkáltak, mint apró vitorlások a végtelen kék vízen; a szemben levő csipkés hegygerinc felett ölyvek köröztek, s lentről, a földről, úgy tűnt, mintha egészen fent, a felhők között keringenének.

A gidák örültek a csendnek, a hűvös árnyéknak, s a szívük legmélyén valami jó, békességes érzés fészkelte, egy olyan új érzés, amit eddig nem ismertek. Nem tudták volna azt megnevezni, de nem is akarták, elég volt egyszerűen érezni és élvezni a jócselekedetük jutalmát: a tudatot, hogy valakin, náluk sokkal gyengébb és védtelenebb lényeken segíthettek.

A békés csend, ami körülöttük és bennük is szétterült, lassan álomba ringatta a két szép állatot, akik egyre nagyobbakat és laposabbakat pillantottak, majd lecsúskodtak a szempilláik, és kényelmesen elülő lábaikra hajtva a fejüket, elszenderedtek.

P. Buzogány Árpád

Szabni és varrni

Kék szemű, selypítő,
szőke legényke Barni,
aki arra adta a fejét,
hogyan tanuljon meg varrni.

Édesanyjától is ezt látja,
na meg a nagymamától,
cérnát és tűt venni kezébe
ezért is olyan bátor.

Ide meg oda hajlik,
csintalan a cérna vége.
Abba a vékonyka tűbe
be tudja fűzni végre?

És még bogot is kötni
a cérna végére —
az már pontot is tett
a kis legény türelmére.

Tűbe fűzött cérnával
s ollóval a kezében
ott állt a szoba közepén
egyedül, munkára készen,

csak varrni valót találta
végre-valahára!
Az ollóval arasnyi hasadást
műtött a nadrágjára...

Kutyaész

Kutyaész mennyit érhet?
Kutyánkról meglessem.
Először látott havat,
kergeti mérgesen,
hol egyik, hol a másik
hópelyhet, s nyargalász,
ugat és folyton futkos,

meddig tart ez a láz,
nem tudni, ülök s nézem
ablakból a kutyát,
próbálja kitalálni
hópelyheknek útját.
Gyűl a hó, hideg szőnyeg,
beletúr orrával,

tüsszög és lapul s ugrik
nagyokat — ez rá vall,
harap a hideg hóból,
butácskán néz körbe —
nálunk az első havat
kutyánk fogta pörbe.

Legyen egy lovunk

Vegyünk egy lovat, üljünk a hátára
s az erdőig menjünk vele,
nézzük meg a mókust, a vadgalambot,
tavaly óta még ismer-e.

A lovat pedig engedjük szabadon,
többé szekérbe ne fogják,
legelje kedvére a sok jó fűvet,
télre ott vannak a boglyák,

aztán még máskor is eljövünk ide,
gondolom, jó szívvel fogad,
kiszedjük a farkából a bogáncsot
s kockacukrot hozunk, sokat.

Tar Károly

Téli történet

Ropog a hó Dobog a ló láb	mindent igazít bajt is lazít itt
Morcos a tél hátán ki fér fél	kisüt a nap békét is kap szab
Morog a szó Ropog a tó táj	a táj simul hó száll virul hull
Szél úr visít Jégfényt sűrít itt	puhácska lesz minden mersz- nesz
gyerekek sej egy öreg pej hej	korcsolya él vihog a tél kél
rúgkapál száll máris áll a bál	nem sokáig tavaszig nyárig víg
Tó jegén még locsog a lék rég	a pej csöndes a lék kedves les
gyűjt vízszeszélyt halálveszélyt mélyt	halász halat a víz alatt kap
de ott halász a halvadász- ász	s remél a tél tovább zenél él
tavaszt tekint majd búcsút int kint	

Ébresztő

Benjámin, az unokám,
négy éves holnapután,
észjárása hogyha van,
kinevet ám boldogan.

— Emlékszel — kérlel szépen —,
mikor nagy voltam régen;
vagyis most is nagy vagyok,
mert cukorkát is kapok,
és jó vagyok végképpen,
a könyveket nem téptem,
megeszem a galuskát,
nem cibálom Annuskát,
fürdöm, alszom magamtól.
Ugye te sem haragszol?
Kicsit később még alszol...
Ha az élet nem hajszol.
„Reggel van már! Vasárnap!”
— szóltam édesanyámnak.
Megkérdeztem: hány óra?
„Négy” — mondta csodálkozva,
és alszik, mint a bunda.
Pedig a születnapom
jön, és én azt akarom...
kijavítom: *szeretném*,
legyen jó nagy szerencsém,
ajándék és nagy torta,
olyan nagytata hozta.

Legyen még csodálkozás:
Ki látott sós pálcikát?
Éppen születésnapon
firkálást a plafonon,
fagylaltot a díszpárnán,
gyorsvonalat a járdán.
Hadihajót homokban,
óvó nénit romokban,
kiskutyát futballpályán,
jégkockát fenn a kályhán,
makarónit pumpában,
sötétséget pohárban,
rendőrkocsiban macskát,
tányérban rút kis kacskát?
— Bizony, minden érdekes:
madár is, ha énekes,
krokodilkönnyben derű,
zöld a csillag s kék a fű,
sült banánon a rántás,
bábszínházban kiáltás,
tányér helyett tekenő,
cukorkán kis keszkenő.
— Mondom, minden érdekes;
rögtön itt van már az est...
— Ha mindjárt nem is felelsz,
de kelj fel és szaladjunk:
hadd lobogjon a hajunk!

Mester Györgyi

Fülemülepörkölt

Volt egyszer egy nagyon különc király, akinek csak különleges étkeket lehetett feltálalni, és a szokásai is rendkívüliek voltak. A királyi udvarban csirkecomb helyett békacombot rántott ki a szakács, s a királyi ital a nektár volt, amit a kis kolibrik elől csentek ki a virágokból. Százholdnyi rózsaszirmának olaja szolgáltatotta a parfümöt, s az uralkodó reggeli fürdője levelekről gyűjtött harmatcseppekből készült.

Egy nap, amikor a király már nem tudott több különleges dolgot kitalálni, szeme véletlenül rátévedt az ablaka párkányán éppen ott trillázó fülemülére. Milyen szépen énekel — gondolta. Egy ilyen értékes állatnak bizonyára a húsa is kiváló. Heuréka! Miért nem jöttem rá előbb! Fülemülepörköltet fogok készíttetni a szakáccsal. Ki is adta a parancsot, fogjanak össze az erdei minden fülemület és készítsék el pörköltnek.

A király fővadásza elszörnyedt a barbár gondolattól, hogy a király szeszélyből képes lenne elpusztíttatni a kedves énekesmadarakat. Gondolta, cselhez foglalkozik.

Tisztelettel meghívta a királyt a házába egy különleges ebédre. A királynak előre nem árulta el a menüt, de ez alkalomból pörköltet készíttetett a feleségével egy öreg, rágós húsú díszpávából.

A király kedvelte a fővadászt, elfogadta hát a meghívását. Asztalhoz ültek, melyen gyönyörű díszítés volt, a megfőzött páva szivárványosan ragyogó tollaiból. A király kíváncsian várta a meglepetést, ezért amikor feltálták a fogást, mohón fogott hozzá az evéshez. Alig vette azonban szájába az első falatot, ki is köpte nyomban. Micsoda szörnyűséget adtál te nekem ebédre, fővadász? Uram királyom, tudom, hogy szereted a különlegességeket, ezért ennek a gyönyörű tollú díszpávanak a húsból készíttettem neked pörköltet. Nem ízlik? Hiszen olyan szép madár volt, kitűnőnek kell tehát lennie a húsból készült éteknek is! Amilyen jó pörkölt készülne a szép hangú fülemüleből is!

A király elcsodálkozott a szellemes leckén, és mivel híresen nagy különc volt, szándékával ellentétben nem megbüntette, hanem fényes jutalomban részesítette kioktatóját.

Hálából a fővadász ismét meghívta ebédre, amikor is szarvasgombás őzgerinc került terítékre, áfonyaszósszal, pazarul elkészítve, a fővadászné módra, az ínycsiklós király legnagyobb gyönyörűségére!

Egyszer kóstoljátok meg ti is, legyetek a fővadász vendégei.

Beke Sándor

A pulyka

Pulykája volt nagyanyónak,
hófehér szép pulyka,
úgy feszített, döllyfösködött,
gyöngyök voltak rajta.

Egyszer jött a róka koma,
randevúzni hívta:
— Gyere pulyka, jobb világ lesz
az én kis kunyhómban!

— Nem hiszem én azt tenéked,
lompos farkú róka,
jobb itt nékem nagyanyónál,
mint a te kunyhódban!

Bálba hívta, keringőre,
pompás vacsorára,
addig csalta, csalogatta,
elment hát a pulyka.

Út porában nem láttak már
csak egy fehérséget.
„Ki tudja, hogy visszajön-e
az én drága kincsem?”

Epekedett nagyanyó a
vadvirágos réten,
kereste a róka fészket
nagy keserűségben.

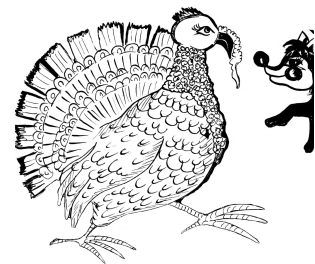
Megpillant egy kövér rókát
a fűzfa tövében,
jól lakott az, úgy aludt el
mohó örömeiben.

Nyakában a piros gyöngyök
szépen tündököltek,
— Ő falta fel, fogjátok meg,
ő a gonosz vétkes!

Felébredt a róka koma,
elillant az álnok.
Nagyanyóka hoppon maradt,
sírva fakadt újból.

Este, mikor áttetsző lett,
ragyogott az égbolt,
lesütött a messzeségből
fehéren a félhold.

Nagyanyó is látta bizony,
nem hitt a szemének.
„Ott van az én drága kincsem
fent a messzeségben...”

Péter Katalin rajza